

TEORETICKÝ ČASOPIS ARMÁDY ČESKÉ REPUBLIKY

VOJENSKÉ ROZHLEDY

1

ROČNÍK 17 (49)

Bezpečnost jako dimenze udržitelnosti a kvality života v české perspektivě

(Úvahy pro rok 2008)

Bezpečnost dosud není příliš často zmiňována v přímém vztahu ke kvalitě života a udržitelnému rozvoji. Jestliže zde bezpečnost představujeme jako jejich podstatnou dimenzi, chceme především nabídnout zajímavý přístup ke zkoumání vzájemných souvislostí těchto konceptů. Rozhodně jsme tím neobjevili něco nového. Poznatek, že v bezpečí se za jinak stejných okolností žije lépe než v nebezpečí, je nepochybně starší než samotný koncept kvality života. A skutečnost, že ke společenskému rozvoji, hospodářskému a kulturnímu rozkvětu dochází spíše v míru než za války, ve stabilním spíše než rozvráceném prostředí, je zřejmá také odjakživa.

Po období určité bezstarostnosti v 90. letech je bezpečnostní problematice opět věnována zvýšená pozornost, a to v poměrně velké šíři a v nejrůznějších kontextech. Od globálních problémů, jako je změna klimatu či rozdíly mezi bohatým Severem a chudým Jihem, přes mezinárodní terorismus, snahy o jednotný evropský přístup a formování bezpečnostní politiky EU, Severoatlantické aliance, vnitřní i vnější bezpečnost České republiky, až k individuálním pocitům bezpečí a ohrožení, které prožíváme ve svém bydlíšti, zaměstnání, společenství.

K pojmu bezpečnosti

Slovo bezpečnost se stalo natolik součástí běžného jazyka, že není třeba příliš spekulovat nad jeho obsahem: všichni sdílíme obecnou a přibližně shodnou představu, co znamená. Navzdory rozsáhlé odborné literatuře se pojem bezpečnosti používá intuitivně i v odborném kontextu, takže diskuze často trpí neurčitostí a bezbřehostí. Stručné vymezení pojmu také usnadní zachycení vztahu mezi bezpečností a udržitelností a kvalitou života.

Na nejobecnější rovině lze bezpečnost charakterizovat jako pojem, který nemá žádný vlastní pozitivní obsah, nemá žádnou substanci. Je vždy popisem a vlastností určitého vztahu. Negativní vymezení spočívá v důrazu na nepřítomnost a potlačení hrozeb, nebezpečí či rizik (a z nich plynoucího strachu). [1] Pozitivní vymezení je vždy problematické: lze jen obtížně stanovit, od jaké míry je subjekt bezpečný a co vše pro to musí být zajištěno.

Podle definice autorů České bezpečnostní terminologie z roku 2002 je rozhodující, zda je subjekt připraven a ochoten se bránit a chránit. Bezpečnost lze dále chápat objektivně (jako absenci hrozeb vůči nabytým hodnotám a zájmům) i subjektivně (jako absenci strachu z ohrožení sebe sama, svých hodnot a zájmů). [2]

Zdrojem určitých nejasností může být zaměňování dvou základních významů bezpečnosti. Proto je vhodné rozlišovat, zda se jedná o:

- Bezpečnost jako obecný atribut, znak, kritérium; vlastnost, která může nabývat hodnot od nuly až po úplnost. Bezpečnost jako atribut s určitou mírou či hodnotou může být připsána skoro čemukoli – bezpečná vzdálenost, bezpečný zdroj informací, bezpečné dodávky surovin; jde o synonymum pro jistotu, zajištěnost, bezproblémovost.

- ❑ Bezpečnost jako funkční sféru, oblast činnosti, nebo dokonce přímo jako politiku. Toto užší pojetí je dynamické, zahrnuje procesy zajišťování bezpečnosti a vztahuje se k vědomé a řízené činnosti konkrétních subjektů a institucí – skupin, organizací, států.

Bezpečnost není nikdy realizovaná a naplněná absolutně, **je to jen ideální stav, anebo ještě spíše obecná představa o něm**; tuto představu však lze naplňovat a usilovat tak o přiblížení se žádoucímu stavu. Proto je třeba bezpečnost vnímat nejen jako stav či vlastnost, nýbrž také jako proces, činnost. [3]

Pojem bezpečnosti bývá často automaticky spojován s výrazy hrozba, riziko, nebezpečí, což odpovídá pojetí bezpečnosti jako obecného atributu či stavu. Pokud se jedná o bezpečnost jako funkční sféru, jednoduchá logika „kde je ohrožení, tam jde o bezpečnost“ nestačí, protože hrozby a rizika jsou součástí každého jednání; sféra bezpečnosti se takto stává bezbřehou a všezahrnující.

Podle autorů publikace Česká bezpečnostní terminologie lze ve vztahu k jakémukoli subjektu bezpečnost vymezit „jako stav, kdy jsou na nejnížší možnou míru eliminovány hrozby pro objekt (zpravidla národní stát, popř. i mezinárodní organizaci) s jeho zájmy a tento objekt je k eliminaci stávajících i potenciálních hrozeb efektivně vybaven a ochoten při ní spolupracovat“. [4] Tato definice obsahuje negativní i pozitivní výměr a chápe bezpečnost nejen jako objektivní stav či vlastnost subjektu a prostředí, ale také jako funkční sféru specifických činností a procesů.

Rozšiřování pojetí bezpečnosti

Abychom pochopili postupné sblížování, prolínání a částečné překrývání konceptu bezpečnosti s koncepty udržitelnosti a kvality života, je nezbytné představit proces rozšiřování konceptu bezpečnosti.

Ve 20. století a zvláště během studené války byla bezpečnost chápána především ve svém vojenském a politicko-mocenském významu; vztahovala se k hrozbám plynoucím z možného válečného konfliktu mezi státy, respektive mezi bloky států. Tento úzký, mezinárodně-politický význam však už pro popis dnešní situace Evropské unie ani České republiky zdaleka nestačí. Zřejmým signálem byla už zpráva nezávislé komise Olafa Palmeho z roku 1982, která volala po **společné bezpečnosti** (common security) jako jediné pozitivní a udržitelné alternativě k vyčerpávající rovnováze nukleárních sil, udržované hrozbou a garancí vzájemného zničení. [5]

Od té doby se změnila jak reálná bezpečnostní situace a zdroje ohrožení, tak vnímání samotného pojmu. Po skončení studené války (byť v náznacích už od 70.-80. let) se prosazuje pojetí, které rozšiřuje škálu bezpečnostních fenoménů v těchto aspektech:

- ❑ *Subjekty bezpečnosti* (referenční objekty, aktéři). Kromě národního státu, tradičně dominantního aktéra i referenčního objektu, se škála legitimních subjektů rozšiřuje „shora“ a „zdola“: od jednotlivců přes komunity, soukromé i veřejné organizace, společnost jako celek, až k nadnárodním a mezinárodním organizacím; v radikálním pojetí jde i o bezpečnost globálního ekonomického systému, životního prostředí a biosféry.
- ❑ *Sektory či dimenze bezpečnosti* (oblasti, v nichž vznikají bezpečnostní problémy). Tradiční dimenzi vojenskou a politickou doplňují dimenze ekonomická, environmentální, společenská; nově také např. technologická, kulturní či energetická.
- ❑ *Intenzita či práh bezpečnosti* (odkdy se z jakéhokoli problému či hrozby stává problém či hrozba specificky „bezpečnostní“). Tradiční „hard security“ (v níž jde o přežití, moc

a silové prostředky) se v rámci konceptu „soft security“ rozšiřuje o aspekty, jako jsou uspokojivé životní podmínky, ochrana lidských práv, životní prostředí aj.

Výstižné shrnutí nabízí Emma Rothschild, když rozlišuje čtyři formy rozšiřování: a) směrem dolů, od bezpečnosti národů k bezpečnosti skupin a jednotlivců; b) směrem nahoru, od národů k mezinárodnímu systému a biosféře; c) horizontálně, podle „druhů“: od vojenské k politické, ekonomické, sociální, environmentální a lidské bezpečnosti; d) difuzí, rozptýlením politické odpovědnosti za zajišťování bezpečnosti od národního státu všemi směry: nahoru k mezinárodním institucím, dolů k regionální a místní správě, a do stran k nevládním organizacím, veřejnému mínění a médiím či tržním a přírodním silám. [6]

Nejvýraznějším znakem rozšířeného pojetí bezpečnosti je asi přece jen důraz na bezpečí lidí jako konkrétních jednotlivců. Už zpráva Palmeho komise pojímala vojenskou bezpečnost států jen jako prostředek k zajištění ekonomického a sociálního bezpečí a svobody jednotlivců a politické bezpečnosti opřené o mírový vývoj mezinárodního prostředí. [7]

Následně v 90. letech se rozšířené vnímání bezpečnosti promítlo v práci mezinárodních institucí. Roku 1994 byla v Human Development Report (zpráva UNDP - United Nations Development Programme) představena **vize a koncept lidské bezpečnosti (human security)**, [8] jako revize důrazu na národní bezpečnost, dosud spojovanou s rovnováhou moci a jadernými zbraněmi.

Zpráva Komise pro globální řízení z roku 1995 zase hovoří o nutnosti chápat globální bezpečnost ne jako bezpečnost států, která byla vždy hrou s nulovým součtem, nýbrž jako **bezpečnost lidí a bezpečnost planety jako celku** [9] – což odpovídá rozšíření „nahoru“ i „dolů“. Podobně věc shrnul generální tajemník OSN, když roku 1995 volá po přehodnocení „ozbrojené teritoriální bezpečnosti“ směrem ke „zvyšování a ochraně bezpečí lidí v jejich domovech, zaměstnání a komunitách“. [10] Tento proud našel nejvýraznější oporu v zemích sdružených v Human Security Network, v orgánech a politice OSN, velmi silně se však odráží také oficiálních dokumentech Evropské unie. [11]

V českém prostředí sice zatím nedošlo k výraznějšímu prosazení konceptu **lidské bezpečnosti**, [12] ovšem jeho praktický obsah se do značné míry kryje s dlouhou a vitální tradicí českého humanismu. Výrazněji lidskou bezpečnost tematizoval Václav Havel a Josef Vavroušek; na politické a praktické rovině nachází odraz v činnosti společnosti Člověk v tísni, která výrazně překračuje rámec běžných charitativních aktivit.

Mimo tyto politické a normativní koncepty se rozšířené pojetí bezpečnosti rozvíjí zároveň jako teoretický a analytický přístup. V rámci oboru bezpečnostních studií (jako součásti mezinárodních vztahů) se v kontextu napětí mezi realistickým a idealistickým proudem patrně nejsilněji prosadila tzv. **kodaňská škola**. Její hlavní představitelé Barry Buzan, Ole Waever a Jaap de Wilde vypracovali komplexní rámec pro analýzu bezpečnostní problematiky. [13]

Jejich model pracuje především s pěti sektory bezpečnosti: (1) vojenským, (2) politickým, (3) ekonomickým, (4) environmentálním a (5) společenským. Dále přinesl vlastní typologii referenčních objektů (toho, o čí bezpečnost se jedná), které jsou umístěny na pěti úrovních: (i) globální mezinárodní systémy (organizace typu OSN, WTO, ale třeba i globální ekonomický systém či ekosystém), (ii) mezinárodní subsystémy (seskupení jednotek, obvykle teritoriálně definované, např. NATO, OECD, Africká unie), (iii) jednotky (tradičně státy, nově nejsilnější nadnárodní korporace a NGOs), (iv) podjednotky (organizované skupiny uvnitř jednotek, zájmové skupiny, politické strany) a (v) jednotlivci (lidé jako osoby, nikoli jako skupina či obyvatelstvo). Významná je i teorie regionálních bezpečnostních komplexů, kterou lze aplikovat na postavení EU a její vnější vztahy.

Podobné schéma o třech úrovních používá **Bjørn Møller**. První je národní bezpečnost. Jejím referenčním objektem je stát; obsahem pak suverenity a moc v různě intenzivních formách. Druhou úroveň je společenská bezpečnost, kde referenčním objektem jsou kolektivní entity, a naplní je identita a její udržování (často vázaná na náboženství či gender). Třetí úroveň je lidská bezpečnost. Jejím referenčním objekty jsou jednotlivci, obsahem potom především jejich přežití a blahobyt (wellbeing). [14] Dimenze bezpečnosti jsou stejné: od vojenské přes politickou, ekonomickou a společenskou až k ekologické či environmentální.

Realita počátku 21. století je však přece jen poněkud barvitější, než aby ji pokryla jednoduchá schémata. Velmi aktuální typologii hrozeb ve spektru globální bezpečnosti představuje **Peter Hough**. Jeho model je induktivní, více popisuje než konstruuje. Nabízí poměrně plastický rámec, který odpovídá reálnému životu a typově blízkým shlukům současných hrozeb. Jejich škála je rozmanitá: od hrozeb vojenských (ze strany státních i nestátních aktérů) přes hrozby ekonomické k hrozbě, jíž představuje sociální identita. Dále rozlišuje environmentální hrozby pro bezpečnost, zdravotní hrozby, přírodní hrozby, hrozby plynoucí z průmyslových havárií a nakonec kriminální hrozby. Do této základní struktury jsou zapojena různá aktuální témata – od nového světového řádu přes terorismus, porušování lidských práv, sexuální zneužívání, industrializaci, přírodní katastrofy, chudobu, šíření nemocí až po organizovaný zločin. [15]

Využití těchto schémat pro popis situace ČR v EU je velmi široké. Podle kritérií kodaňské školy se například Evropská unie jako „nejzvláštnější politický experiment v dějinách“ [16] v některých ohledech proměňuje z původního subsystému v klasickou jednotku. Je otázkou, zda se tímto procesem Česká republika z jednotky pomalu nestává podjednotkou.

Zajímavým námětem je také pronikání rovin společenské a lidské bezpečnosti do úrovně národní bezpečnosti. Bezpečnostní politika ČR zohledňuje nové referenční objekty, a Bezpečnostní strategie ČR se výslovně distancuje od výlučného zaměření na bezpečnost státu, nicméně role dalších subjektů je pasivní. Česko se zavazuje pečovat o bezpečnost občanů, komunit a organizací, ale dominantním a v mnoha ohledech jediným legitimním aktérem zůstává stát. Nové sektory bezpečnosti jsou např. v environmentální dimenzi zastoupeny tématy, jako je odhalování a likvidace skládek toxického odpadu, pokusy o masivní pašování komunálního odpadu z Německa do ČR, a samozřejmě hrozbou povodní a dalších živelních pohrom.

Sekuritizace

I z uvedených příkladů je zřejmé, že pokusy o taxativní vymezení, co a priori patří do oblasti bezpečnosti, a co nikoli, jsou odsouzeny k neúspěchu. Určující už dnes není žádná pevná definice, nýbrž mechanismus a logika vzniku, formování a vývoje bezpečnostních jevů – sekuritizace.

Teorie sekuritizace je dílem kodaňské školy [17] a patří k teoriím středního dosahu. Vychází ze sociálního konstruktivismu [18] a teorie reflexivní modernizace; prudce popírá pozitivistické a „objektivní“ pohledy na bezpečnost. Sekuritizací se rozumí proces, kdy adekvátní aktér prohlásí určitý jev za bezpečnostní hrozbu z hlediska existenčních hodnot a zájmů dotyčného referenčního objektu. Pokud je tento nárok přijat relevantním publikem a je uznán jako bezpečnostní hrozba, otevírá se pole pro použití mimořádných opatření.

Podle kodaňské školy sféra bezpečnosti začíná tam, kde končí běžné problémy a běžná politika. Toto vymezení bezpečnosti jako sféry krajních situací a krajních řešení je sice poně-

kud extrémní a mýjí se s realitou praktické každodenní bezpečnostní politiky, ale zároveň je konzistentní a uchopitelné. Je zřejmé, že za určitých okolností se bezpečnostním tématem může stát i velmi netradiční jev – ovšem významný třeba právě z hlediska kvality a udržitelnosti života.

Obecně tedy platí, že čím širěji bude koncipována doména bezpečnosti (čím víc dimenzí, faktorů a subjektů do ní zahrneme), tím víc se bude bezpečnost překrývat, či spíše splývat jak s pojmem udržitelnosti (ve vztahu ke společenským celkům a času), tak s kvalitou života (ve vztahu k jednotlivci, jeho životu a životním podmínkám).

Vztah bezpečnosti, udržitelnosti a udržitelného rozvoje

Důsledně vzato bezpečnost není ničím jiným než snahou kontrolovat budoucnost (aby nedošlo k nežádoucímu, a když už dojde, ať jsou negativní následky co nejmenší). V tomto smyslu – jako obecný atribut – je ovšem bezpečnost téměř totožná s **udržitelností**. Vše co je udržitelné, je svým způsobem bezpečné. Tento významový překryv je podobný překrývání např. se životaschopností, schůdností, proveditelností, zajištěností. Bezpečnost i udržitelnost má společné zaměření na budoucnost, na „přicházející“ – bezpečnost však ne nutně s dlouhodobou perspektivou.

Bezpečnost nelze nikdy zajistit dokonale a úplně. 100% bezpečné mohou být jen banální nebo velmi omezené jevy a objekty. Směřování k úplné bezpečnosti – neboli představa, že lze zcela odvrátit či eliminovat vážné hrozby – je možná z politických důvodů nezbytné, ve skutečnosti je však zavádějící, a v podstatě nesmyslné a nebezpečné. Otázka nestojí, jestli se něco stane, ale kdy, kde a jak se to stane, a jak se s tím co nejlépe vyrovnat. Tento zdánlivě rétorický problém však má vážné praktické a politické důsledky.

Důvody, proč v podmínkách současných vyspělých společností nedochází k poklesu pocitu nebezpečí a neslábne přítomnost rizik, jsou předmětem intenzivní pozornosti. Jedním z nejvlivnějších konceptů je **teorie rizikové společnosti Ulricha Becka**, která vychází z premisy, že „v pokročilé moderně je společenská produkce bohatství systematicky doprovázena produkcí rizik“. [19]

Na méně abstraktní úrovni popisuje Petr Robejšek neustálou spirálu zabezpečování, kterou pohání jednak stále se zvyšující citlivost na rizika, s jejichž eliminací však stoupá ochota k riskantnějšímu chování, a jednak už zmíněná produkce nekontrolovatelných hrozeb, která je bytostnou součástí fungování moderní civilizace. [20]

Pro uchopení této spirály rizika v moderní společnosti se nabízí **koncept zranitelnosti**, který stále nabývá na významu. Narozdíl od bezpečnosti (jako ideální představy a směřování k jejímu naplnění) lze zranitelnost snadněji a přesněji mapovat, kategorizovat a měřit. Identifikovaná zranitelnost je nejlepším bezprostředním vodítkem při určování priorit bezpečnostní politiky. V mnoha zemích EU se jí proto věnuje značná pozornost a odvíjí se od ní inovativní přístupy k bezpečnostní politice. [21] Kde není zranitelnost, nemá smysl mluvit o bezpečnosti, hrozbách a rizicích.

Zajímavé paralely lze zachytit v konceptech bezpečnosti a udržitelného rozvoje. „Nové dimenze“ či sektory bezpečnosti (ekonomická, environmentální, sociální) nad rámec tradičního vojenského a politicko-mocenského rozměru vlastně přesně shodují s pilíři udržitelného rozvoje. Bezpečnost subjektu (např. státu) je tedy chápána mimo jiné jako výslednice či průmět jeho vztahu ke konkurenceschopnosti, k životnímu prostředí a ekosystémům, k sociální soudržnosti.

Další paralelu lze nalézt v **principech udržitelného rozvoje**. Princip předběžné opatrnosti, princip prevence a princip snižování rizika u zdroje (co nejdříve v „životním cyklu“ problému), to vše jsou principy bezpečnosti ve smyslu obecného zajišťování, které pronikly nejprve do environmentálního diskurzu a poté do udržitelného rozvoje.

Snad ještě významnější je průnik politických principů udržitelného rozvoje do bezpečnosti. Principy subsidiarity, participace, sdílené a diferencované odpovědnosti dostaly výraz v rozšířeném pojetí bezpečnosti, a sice rozšiřováním okruhu legitimních aktérů a referenčních objektů bezpečnosti. V praktické bezpečnostní politice vyspělých zemích se stále silněji uplatňují mechanismy k zapojování aktérů na lokální a regionální úrovni, a k doplnění role státu o účast tržního a občanského sektoru.

Patrně nejucelenější projekci principů udržitelnosti a dobrého vládnutí do bezpečnostní politiky představuje **koncept reformy bezpečnostního sektoru**. [22] Kromě legitimizace a zapojování dalších aktérů jak do tvorby bezpečnostní politiky, tak do výkonu bezpečnostního systému, klade důraz na efektivní mechanismy kontroly a řízení bezpečnostních složek za účelem zvýšení ochrany svobody a lidských práv. Pozoruhodné je, že koncept reformy bezpečnostního sektoru je v prostředí EU vnímán spíše jako součást rozvojové, nikoli bezpečnostní politiky.

V **českých podmínkách** sice panuje shoda, že stát není jediným ani primárním subjektem bezpečnosti (state-centric security), ale v praxi zůstává téměř jediným aktérem. Bezpečnostní politika je rétoricky i prakticky téměř výlučně pořád bezpečnostní politikou státu. Jen minimální pozornost se věnuje bezpečnostnímu systému v lokalitách. Drtivá většina hrozeb se ale vždy realizuje jen na konkrétním místě. Nejde jen o počty lidí a techniky; spíše je třeba směřovat k zformování lokálních a regionálních bezpečnostních režimů ve smyslu konkrétního nastavení komunikace, kooperace, vzájemných vztahů a odpovědností aktérů, koordinace a rozvíjení jejich kapacit. [23]

Téměř žádná pozornost dosud není věnována sladování krátkodobých a dlouhodobých zájmů při zajišťování bezpečnosti ČR. Neexistuje žádný mechanismus, který by dominantní přístup „top-down“ (tradiční pro koncept národní bezpečnosti a bezpečnostní politiku státu) doplnil a vyvážil přístupem „bottom-up“ (respektujícím bezpečnostní potřeby komunit, skupin a jednotlivců, vycházejícím při tvorbě bezpečnostní politiky z analýzy zranitelnosti, induktivně, od konkrétního k obecnému).

Jestliže míra bezpečnosti závisí na schopnosti a kvalitě soužití a soubytí (se živými i neživými jsoucny), pak by se udržitelnost, přiměřenost a životaschopnost měly stát hlavním imperativem bezpečnostní politiky namísto úsilí eliminovat ohrožení za každou cenu.

Vztah bezpečnosti a kvality života

Koncept kvality života se přirozeně vztahuje k životu a životním podmínkám jednotlivce, a teprve jako agregovaná veličina vypovídá o společnosti jako celku. Pokud uvažujeme o **bezpečnosti jako jednom ze zásadních znaků kvality života**, je zřejmé, že nás zajímá především individuální rozměr bezpečnosti. Referenčním objektem je v první řadě jednotlivec, nicméně musí se počítat s tím, že problémy na úrovni národní bezpečnosti mají obvykle také bezprostřední dopady na individuální bezpečnost lidí.

Spíše z metodických důvodů se rozlišuje bezpečnost (ve vztahu ke kolektivním, velkým entitám) a bezpečí (ve vztahu k jednotlivci). Dále je třeba vnímat rozdíl mezi potřebou bezpečí

(jako elementární podmínkou pro existenci a přežití) a pocitem bezpečí (jako subjektivně vnímanou mírou naplnění této potřeby).

Jak už bylo výše řečeno, čím širší a obsáhlejší je vymezení „záběru“ bezpečnosti, tím větší je **překryv mezi konceptem bezpečnosti a kvality života**. A právě tato otázka – co je problémem specificky bezpečnostním a kde už jde o více či méně uspokojivé životní podmínky – je klíčová pro porozumění konceptu lidské bezpečnosti neboli human security. Právě tento koncept tematizuje společné pole bezpečnosti a kvality života.

Všeobecně se *human security* soustředí na podmínky nezbytné pro přežití a důstojnou existenci člověka. Věnuje se jak trvalým hrozbám jako hlad, válka, nemoci a útlak, tak ochraně před náhlými negativními událostmi rozvracejícími chod každodenního života, ať už doma, v zaměstnání nebo různých společenstvích. Škála problémů tedy sahá od zabíjení a mučení ve válkách či občanských válkách, přes přístup k potravinám a vodě a možnosti obživy až po lidská a politická práva.

Podle prvního vymezení (obsaženého v Human Development Report za rok 1994), lze **lidskou bezpečnost** rozčlenit na sedm oblastí:

- ❑ Ekonomická bezpečnost (ochrana před chudobou).
- ❑ Bezpečnost výživy (dostatek potravin).
- ❑ Bezpečnost zdraví (přístup k lékařské péči a ochrana před nemocemi).
- ❑ Bezpečnost životního prostředí (znečištění, vyčerpání zdrojů).
- ❑ Osobní bezpečnost (násilí, válka, mučení, kriminalita, domácí násilí, drogy, sebevraždy, dopravní nehody).
- ❑ Bezpečnost společenství (kulturní a etnická).
- ❑ Politická bezpečnost (občanská a polit. práva, ochrana před útlakem).

Významným přínosem školy lidské bezpečnosti jsou snahy o zavedení indikátorů, podle nichž by bylo možné hodnotit stav bezpečí souhrnně a komparativně. Asi největší pozornost byla věnována **indexu lidské bezpečnosti** (Human Security Index), jehož autorem je Kanti Bajpai. [24]

Obr.: Bezpečnost jako komponenta kvality života

Primární úskalí konceptu „osvobození od strachu a nedostatku“ [25] spočívá v pozitivním vymezení: vždy se vynoří oprávněná otázka, co vše je třeba uspokojit, aby se dalo hovořit o dobré či uspokojivé míře lidské bezpečnosti? Kde bude hranice mezi bezpečností člověka a blahobytem člověka? Patří do konceptu bezpečnosti zaměstnání, zdravotní péče, vzdělání?

Možným a přehledným řešením je hierarchický model, který umísťuje bezpečnost na vertikální škálu lidských potřeb a životních podmínek – a tím ji koncipuje jako komponentu kvality života. Model navržený Petrem Zemanem [26] (a mírně upravený autorem) v analogii k modelu lidských potřeb Abrahama Maslowa [27] vymezuje, co je a co není bezpečnostním problémem.

Čím je hodnota základnější, nezbytnější a v pyramidě níže postavená, tím pevnější je její bezpečnostní status (viz **obr.** na předcházející straně).

Sféra je bezpečnosti je tam, kde jde o přežití, existenční zájmy, zachování podstaty či vitálního jádra daného subjektu. [28] Čím více se posouváme na vertikální ose od existenčního ohrožení k plně zajištěnému blahobytu (což je zároveň osa *hard security* ↔ *soft security*), tím méně lze hovořit o bezpečnosti subjektu.

Do praktické veřejné politiky se provázanost konceptů bezpečnosti a kvality života promítá jednak ve formě deklarací, jednak ve snaze aplikovat různé sady indikátorů pro měření jedné či druhé oblasti. Například v zemích EU se mezi indikátory kvality života pravidelně objevuje nějaká „bezpečnostní“ kategorie – nejčastěji „public safety and crime“, zaměřená na fyzické bezpečí osob a majetku. [29]

Jak je to skutečně s naší bezpečností?

Jestliže samo vymezení bezpečnosti jako kategorie je náročným úkolem, mapování reálných bezpečnostních problémů může být snadnější jedině za předpokladu jasné konceptuální redukce.

Vzhledem k zaměření této práce lze relativně stručně načrtnout analýzu bezpečnostní situace, pokud:

- a) za referenční objekt zvolíme Českou republiku jakožto stát,
- b) použijeme klasické „kodaňské“ schéma pěti sektorů bezpečnosti (vojenský, politický, environmentální, ekonomický a společenský).

[1.] Reálné vojenské hrozby pro bezpečnost České republiky aktuálně prakticky neexistují. Členstvím v NATO, EU a rozložením vojenské síly ve světě se Česko dostalo do pozice, kdy své ozbrojené síly sice používá, ale nemá to žádný bezpečnostní důvod; jedná se o běžné politické a ekonomické zájmy. Tato situace se však může v dohledné době výrazně změnit: evidentně to nebude klasická vojenská agrese vůči území ČR, nicméně může dojít k napadení našich spojenců. Také zájmy ČR v zahraničí mohou být ohroženy takovým způsobem, který by vyžadoval nasazení vojenské síly (únosy českých občanů, letadel, útoky na státní činitele). Do budoucna nelze vyloučit ani z domácího prostředí vzešlou hrozbu státní moci a politickému pořádku, vyžadující vojenský zásah – ať od teroristických skupin či k násilí odhodlaných zmobilizovaných skupin (etnicky či sociálně definovaných). Současná vojenská politika ČR je blízka ostatním zemím střední velikosti: jejich armády nemají ambici ubránit celou zemi, ale oproti 90. létům budují schopnost dílčího úderu a válečného nasazení v koalici.

- [2.] V politickém sektoru se jedná o **hrozby vůči suverenitě, politickému uspořádání a ideologickým základům státu**. Ani zde Česko aktuálně nečelí „tvrdému“ ohrožení. Všechny české vládní a ústavní krize zatím neohrožily podstatu státu – s výjimkou éry rozdělování federace 1992–1993, kdy bylo riziko značné, ač se to zpětně nezdá. Přesto dochází ze strany aktérů politické scény k pokusům o sekuritizaci politické suverenity ČR, a to ve formě radikálního nesouhlasu s prohloubením evropské integrace. Je zřejmé, že většina rétoriky „ohrožení národních zájmů“ evropskou integraci pouze zneužívá, neboť neexistuje žádný důkaz o jejím rozporu se zájmy ČR.
- [3.] **Bezpečnostní rozměr environmentálních problémů** je v ČR vnímán, ale spíše ve vazbě na jiná, spíše vzdálená území (např. tsunami v jihovýchodní Asii) nebo v globálním – a tedy poněkud vágním – smyslu (globální oteplování). Přitom jsou v Česku přítomny jak přírodní hrozby vůči lidem a lidskému prostředí (živelní pohromy), tak člověkem způsobené hrozby vůči přírodě a přírodnímu prostředí (znečišťování vody, ovzduší a půdy, drancování přírodních zdrojů aj.). Většina těchto hrozeb je závažná, avšak nikoli z hlediska bezpečnosti ČR jakožto státu – a to ani v případě katastrofálních povodní nebo masového ilegálního ukládání odpadů. Úplně jiné to může být v dlouhodobé perspektivě. Českou republiku mohou ohrozit především změny klimatu, díky nimž se v horizontu desítek let může výrazně narušit hydrologický režim. Nedostatek vody spolu s degradací půdního fondu (tj. zhoršením výkonu zemědělství) a masovým přílivem uprchlíků z hůře postižených regionů by pro ČR představoval značné ohrožení. Znovu připomínám, že zde pomíjíme dopad environmentálních hrozeb na jednotlivé komunity, organizace a občany, který už nyní může být existenciální – jako tomu bylo v případě povodní z let 1997 a 2002.
- [4.] **Ekonomický sektor** je velmi ambivalentní. Na rozdíl od firem, operujících v konkurenčním prostředí, kde je prohra či zánik legitimním jevem, totiž vyspělý stát – např. Českou republiku – nelze redukovat na hospodářskou jednotku maximalizující HDP. Jako garant elementární soudržnosti musí zároveň tlumit rázy tržního prostředí; proto však musí být hospodářsky silný. Z této perspektivy je dnes Česko ve velmi dobré kondici, jeho ekonomika roste; a členství v NATO a v Evropské unii coby největším hospodářským uskupením na světě je klíčovým faktorem ekonomické bezpečnosti. Z dynamiky globalizace však mohou dříve či později vyvstat vážná rizika. Bez velkých otřesů jsme zvládli odliv mnoha odvětví výroby a tedy i pracovních míst na „východ“. Mnohem horší situace může nastat poté, co asijské země budou schopny nabídnout vysoce kvalifikovanou pracovní sílu – a lidskému kapitálu v zemích EU vyvstane kvalitativně nová konkurence. S konkurenceschopností souvisí otázka nutnosti reformy evropského modelu sociálního státu, přičemž její oddalování bývá interpretováno jako hrozba. Zásadním tématem ekonomické bezpečnosti je energie, její výroba a zajištění primárních energetických zdrojů. ČR si v této oblasti (respektive ve výrobě elektřiny) zachovává relativně vysokou míru nezávislosti, nicméně využití zásob uhlí je předmětem intenzivních polemik. Dopad na českou ekonomiku má a bude mít i vývoj na globálním trhu s ropou a zemním plynem, kde výrazně poroste poptávka ze strany nových gigantů (Čína a Indie). Ve snaze o zajištění bezpečnosti dodávek ČR bude nucena těsně koordinovat svůj postup v rámci energetické politiky EU, což je však velmi obtížné, neboť velké státy dosud hájí především vlastní zájmy. Ještě užší výšečí ekonomické bezpečnosti je ekonomická podpora obranyschopnosti. Obranný průmysl ČR představuje již jen marginální kapacity: částečně technologicky velmi vyspělou produkci, částečně výrobní, modernizační a servisní zázemí pro tradiční ozbrojené síly.

[5.] Předmětem zájmu ve společenském sektoru jsou **obecně sdílené normy a identita**.

Sekuritizace těchto fenoménů je v českém prostředí nízká a občasná. V zemích západní Evropy se váže hlavně k soužití s etnickými a náboženskými menšinami, dnes především s muslimskou populací. U nás je širokou veřejností výrazně vnímán problém soužití s romským etnikem, další menšiny nevzbuzují vážnější obavy. Významným jevem je korupce a prorůstání sítí organizovaného zločinu do veřejné správy. Vážnost situace dokládají jak komparativní indikace (Transparency International), tak průzkumy veřejného mínění. Opět je nutné připomenout, že z hlediska bezpečnosti státu se – s výjimkou hrozby širšího napojení představitelů výkonné a soudní moci na organizovaný zločin – nejedná o existenční hrozby.

Úplně jinak by tento přehled vypadal, pokud by měl zahrnout hrozby vůči občanům, skupinám a organizacím v naší zemi. Potom by bylo nutné zahrnout dopravní nehodovost, riziko živelních pohrom a průmyslových havárií – ať jmenujeme alespoň ty nejzávažnější a nejpravděpodobnější.

Víme, co chceme?

Na závěr je korektní alespoň naznačit problémy, které nutně vyvstanou ze spojitého vnímání uvedených konceptů. Rozporů v současných přístupech k zajištění bezpečnosti je totiž celá řada, respektive možná se jedná o principiální rozpor a řadu dílčích projevů.

Je jasné, že bezpečnost nelze zajistit (ne všech úrovních) jinak, než kombinací preventivních a reaktivních nástrojů. Zdaleka však není jasné, o prevenci jakého rázu a jak dalekosáhlou se má jednat.

Na odborných fórech bývá často kladena otázka, zda je naše civilizace připravena čelit krizím. Tato formulace však s jistotou mírou sugesce předpokládá, že krize a ohrožení nejrůznějšího druhu jsou jakýmsi vnějším, „objektivním“ faktorem, který přichází a působí nezávisle na naší moci a vůli. Odborníci se potom věnují zefektivnění bezpečnostních systémů, přípravě nových a nových bezpečnostních opatření, zkrátka zvyšují naše bezpečnostní kapacity a poskytují jakýsi „security product“. To je samo o sobě jistě v pořádku, nicméně důraz na praktické – či spíše „technické“ – aspekty bezpečnosti nutně odvádí pozornost od výše uvedené skutečnosti, že největším zdrojem ohrožení pro naši civilizaci je tato civilizace sama.

Jedním z příkladů může být ekonomická bezpečnost, jejíž vymezení obvykle zahrnuje nejen stabilitu hospodářství, nýbrž i prosperitu a hospodářský růst. Dokud budou stagnace či pokles HDP považovány za hrozbu, jen těžko nastane soulad mezi kritérii bezpečnosti a udržitelného rozvoje. Totéž platí o neschopnosti vyspělých společností vzdát se i jen zlomků výsad konzumního životního stylu. Čím více společenské majority lpí na komfortním životním standardu, tím je společnost nutně zranitelnější. Reakcí jsou stále sofistikovanější bezpečnostní opatření technického rázu, ale lze tuto zranitelnost podstatně snížit instalací všudypřítomných kamerových systémů, senzorů, antivirových programů a bezpečnostních zámeků?

Bezpečnostní problémy v zásadě nelze vyřešit pomocí „bezpečnostních opatření“. Ta představují jen dílčí reakce na konkrétní hrozby; podstatu – čili zdroj ohrožení – obvykle nijak neřeší. O bezpečnostních opatřeních podobně jako o zákonech lze říci totéž co o plotu: kolem každé plaňky zejí dvě mezery.

Alternativou k posilování bezpečnostních kapacit je proto **důsledné vytváření bezpečného prostoru a celkově bezpečného prostředí**. Jestliže bezpečnost je vlastností vztahu, potom

průmětem udržitelnosti a kvality není vytváření bariér vůči hrozbám a pořizování arzenálů proti nepřátelům, nýbrž dobré, stabilní a předvídatelné vztahy ke druhým subjektům.

V případě České republiky a EU to znamená nejen vztahy k jiným národům a státům, ale například také posilování sociální soudržnosti. Současná praxe, kdy si nejbohatší a nejspěšnější skupiny obyvatelstva mohou zaplatit nadstandardní míru bezpečí (bydlení, pracoviště, zábava, doprava) a vytvářejí si určitou „bezpečnou bublinu“, je typickou formou neudržitelné bezpečnosti. Charakterizuje ji potenciální konflikt s okolním prostředím a důraz na defenzivní a technické nástroje. Kde panuje nedůvěra, je bezpečnost vždy jen podmíněná a dočasná.

V situaci, kdy „jednotlivci, skupiny, státy a mezinárodní organizace nesou odpovědnost za jednotlivce, skupiny, státy a mezinárodní organizace“ [30] a bezpečnost se stává téměř všezahrnujícím, bezbřehým pojmem, je třeba ji chápat jako svébytnou doménu existenčních hrozeb, zájmů a přežití, ale i v širším smyslu jako součin a průmět rizik vycházejících z jiných dimenzí života.

Nejsou téměř žádná „bezpečnostní rizika“: konkrétní bezpečnostní hrozby obvykle vycházejí z oblasti politiky, ekonomiky, vojenství, životního prostředí, sociální problematiky, demografického vývoje, kultury, technologií a práva. [31]

Bezpečnost je ve skutečnosti problematickou a nesamozřejmou hodnotou, jejíž posilování může snadno přinášet jak pozitivní, tak negativní důsledky. Mnohé snahy na poli bezpečnosti prokazují malou životaschopnost, a někdy mohou přímo narušovat lidská práva a svobodu. Zájmy bezpečnosti státu nebo společnosti se mohou snadno dostat do rozporu s bezpečností jednotlivých lidí.

Česká republika, Evropská unie a celý západní svět dnes stojí před volbou, zda a jak sladit důraz na lidská práva, svobodu a důstojnost s prosazováním ekonomických a dalších strategických zájmů. Je proto důležité připomínat dosud velmi nesamozřejmou tezi, že státy nejsou bezpečné, pokud nejsou bezpeční jejich občané.

Poznámky k textu:

- [1] České slovo bezpečnost pochází ze základu „bez péče“, neboli bez starosti, bez problému, mimo nebezpečí. Latinské **securitas** podle P. Robejška pochází z totožného základu „*sine cura*“ – bez starosti.
- [2] Definice Arnolda Wolferse z roku 1962, podle MØLLER, B. 2000a; rovněž viz ROBEJŠEK, P. 1998.
- [3] Podle ROTHSCHILD, E. 1995 tuto distinkci uvedl např. Olaf (Olof) Palme ve zprávě *Common Security: A Blueprint for Survival* z roku 1982.
- [4] ZEMAN, P. et al. 2002, s. 17.
- [5] Citováno podle ROTHSCHILD, E. 1995 a *Naše globální sousedství*. 1995, s. 84.
- [6] ROTHSCHILD, E. 1995.
- [7] Citováno podle ROTHSCHILD, E. 1995 a *Naše globální sousedství*. 1995, s. 82-85.
- [8] *Human Development Report 1994*.
- [9] *Our Global Neighbourhood*. 1995 [česky: *Naše globální sousedství*. 1995, s. 81-88].
- [10] Citováno podle ROTHSCHILD, E. 1995.
- [11] *A Secure Europe in a Better World. European Security Strategy; A Human Security Doctrine for Europe*.
- [12] S výjimkou textů např. Šárky Waisové (2005) a Jana Stejskala (2005).
- [13] BUZAN, B., WAEVER, O., de WILDE, J. 1998.
- [14] MØLLER, B. 2000a, 2000b.
- [15] HOUGH, P. 2004.
- [16] Jeremy RIFKIN, přednáška v Karolinu, Praha, 8. září 2005.
- [17] BUZAN, B., WAEVER, O., de WILDE, J. 1998, s. 23-26.
- [18] MØLLER, B. 2000b.
- [19] BECK, U. 2004, s. 25.
- [20] ROBEJŠEK, P. 1998.

- [21] *Disasters, Diseases, Disruptions: a new D-drive for the EU*. 2005, s. 67.
- [22] Např. HÄNGGI, H., TANNER, F. 2005, s. 11-17.
- [23] CLARKE, S. E., CHENOWETH, E. 2006.
- [24] BAJPAI, K. 2000.
- [25] Široké vymezení podle *Human Development Report 1994*.
- [26] ZEMAN, P. 2005.
- [27] Maslow's hierarchy of needs, www.wikipedia.org,
- [28] Srovnej Stejskal, J. 2005.
- [29] *Monitoring quality of life in Europe*, 2003.
- [30] ROTHSCCHILD, E. 1995.
- [31] K aplikaci tohoto přístupu, viz např. *Long Term Vision. Strand One*. 2006.

Literatura:

- BAJPAI, K. Human Security: Concept and Measurement. *Kroc Institute Occasional Paper No. 19*, 2000. Dostupné na: http://kroc.nd.edu/ocpapers/op_19_1.pdf.
- BECK, U. *Riziková společnost: Na cestě k jiné moderně*. Praha: SLON, 2004.
- BUZAN, B., WAEVER, O. de WILDE, J. *Security: A New Framework for Analysis*. Boulder, CO: Lynne Rienner Publisher, 1998.
- CLARKE, S. E., CHENOWETH, E. The Politics of Vulnerability: Constructing Local Performance Regimes for Homeland Security. *Review of Policy Research*, vol. 23, no. 1, 2006, pp. 95-114.
- HÄNGGI, H., TANNER, F. Promoting security sector governance in the EU's neighbourhood. *EU ISS Chaillot Paper* no. 80, July 2005.
- HOUGH, P. *Understanding Global Security*. London, New York: Routledge, 2004.
- MØLLER, B. (2000a.) The Concept of Security: The Pros and Cons of Expansion and Contraction. *COPRI Working Paper 26/2000*, Copenhagen Peace Research Institute. Dostupné na: http://www.diis.dk/graphics/COPRI_publications/COPRI_publications/publications/26-2000.doc.
- MØLLER, B. (2000b). National, Societal and Human Security. A General Discussion with a Case Study from the Balkans. *COPRI Working Paper 37/2000*, Copenhagen Peace Research Institute. Dostupné na: http://www.diis.dk/graphics/COPRI_publications/COPRI_publications/publications/37-2000.doc.
- ROBEJŠEK, P. Bezpečnost. K morfologii klasického pojmu. *Mezinárodní politika*, roč. 22, č. 12, 1998, s. 21-23.
- ROTHSCCHILD, E. What is security? *Daedalus*, vol. 124, no. 3, 1995, pp. 53, 46 pgs.
- STEJSKAL, J. Human Security v kontextu rozšířeného pojetí bezpečnosti. *Bezpečnostní budoucnost České republiky: Otázky, výzvy, problémy*. Praha: MO ČR-AVIS, 2005, s. 174-181.
- WAISOVÁ, Š. Bezpečnost, vývoj a proměny konceptu. Plzeň: Aleš Čeněk, 2005.
- ZEMAN, P. [nepublikovaný studijní text pro Středisko bezpečnostní politiky CESES FSV UK], 2005.
- ZEMAN, P. et al. *Česká bezpečnostní terminologie: Výklad základních pojmů*. Brno: MPÚ MU-ÚSS VA, 2002.
- Disasters, Diseases, Disruptions: a new D-drive for the EU*. 2005. Ed. Antonio MISSIROLI. *EU ISS Chaillot Paper* no. 83, September 2005.
- Human Development Report 1994*. UNDP. Dostupné na: <http://hdr.undp.org/reports/global/1994/en/>.
- Long Term Vision. Strand One: Global Context Study for an initial ESDP Long Term Vision (LTV)*. 2006. EU ISS [nepublikováno].
- Monitoring quality of life in Europe* (2003). European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions. Dostupné na: <http://www.eurofound.eu.int/publications/files/EF02108EN.pdf>.
- Naše globální sousedství: Zpráva komise pro globální řízení*. Praha: Rada pro mezinárodní vztahy, 1995.
- Our Global Neighbourhood: Report of the Commission on Global Governance*. New York: Oxford University Press, 1995. [česky, viz Naše globální sousedství].

Válka čtvrté generace se rozvíjí, válka páté generace vzniká

Stejnojmenný článek, z něhož čerpá tento příspěvek, byl uveřejněn v květnovém/červnovém čísle 2007 časopisu Military Review. Popisuje v širokých souvislostech vývoj války v poslední době, vysvětluje, jakých forem může válka čtvrté generace nabýt, a konečně uvádí i model války páté generace. Jeho autorem je známý americký vojenský komentátor a analytik, bývalý plk. námořní pěchoty T. X. Hammes. Zkráceno a redakčně upraveno.

Koncepce války čtvrté generace (4GW - Fourth Generation Warfare) byla poprvé formulována již před sedmnácti lety, avšak bylo jí věnováno jen málo pozornosti. Teprve po teroristickém útoku dne 11. září se jí dostalo větší publicity. Zastánci této koncepce vystoupili s tím, že tento útok byl prvním útokem války čtvrté generace a že válka čtvrté generace již existuje a dokazuje převahu teoreticky slabší strany a že v mnoha případech tyto války vedly k porážce států etnickými skupinami, které nemají žádný stát.

Dokonce i když jeden z vedoucích stratégů al Kajdy vyhlásil, že al Kajda použila proti USA metodu války čtvrté generace a že al Kajda v této válce zvítězí, ani tehdy nevznikla na Západě žádná diskuze na toto téma, útok 11. září byl považován za anomálii a rychlá vítězství v Afghánistánu a Iráku jako by manifestačně potvrzovala představy USA o válce vedené vyspělou technologií. Teprve když afghánští a iráčtí povstalci nabývali na síle a válka proti al Kajdě se protahovala, začalo se o válce čtvrté generace odborně diskutovat.

Rozvoj války čtvrté generace

Současné události dokazují, že ve válce čtvrté generace probíhá rozsáhlý rozvoj: strategický posun, organizační posun a posun v druhu bojujících stran.

Strategický posun. Ze strategického hlediska se povstalecké kampaně změnily z vojenských operací podporovaných informačními operacemi na strategické informační operace podporované gerilovými a teroristickými operacemi. Jedna z možných definic války čtvrté generace je tato:

„Válka čtvrté generace používá všechny disponibilní sítě – politické, ekonomické, sociální a vojenské – k tomu, aby přesvědčila nepřátelské politické rozhodovací činitele, že jejich strategické cíle jsou buď nedosažitelné, nebo příliš nákladné z hlediska očekávaného užitku. Je to rozvinutá forma povstání.“ Klíčovou koncepcí v této definici je, že oponenti války čtvrté generace se budou snažit přímo útočit na myšlení nepřátelských rozhodovacích činitelů. Jediným prostředkem, který může změnit myšlení nějaké osoby, je informace. Proto je informace klíčovým prvkem každé strategie války čtvrté generace. Výkonni povstalci sestavují svoje plány kolem strategické komunikační kampaně určené k tomu, aby změnila názírání nepřítele na svět.

Je jasné, že mnohé povstalecké skupiny této problematice rozumějí. Skvělým příkladem je strategie Hizballáhu za války proti Izraeli v roce 2006. Během boje se Hizballáh nezaměřil na poškození Izraele, nýbrž na fakt, že bude vnímán jako síla schopná čelit nejsilnější armádě

na Středním východě. Skutečnost, že Hizballáh vystřelil posledního dne války tolik raket jako prvního dne, byla velmi důležitá. Je obecně známo, že 122mm rakety jsou velmi nepřesné a způsobí málo škod, avšak jsou velmi dobře viditelné. Jejich použití dokázalo, že mocné izraelské letectvo a pozemní vojsko nezasáhly Hizballáh dost citelně.

Jakmile skončily boje, Hizballáh předvedl ještě účinnější ovládní strategické komunikace. Zatímco Západ pořádal konference, které slibovaly pomoc někdy v budoucnu, představitelé Hizballáhu vyrazili do ulic s hotovými penězi a materiální pomocí. Pro arabský svět nemohl být kontrast jasnější. Když Izrael potřeboval více zbraní, USA mu je rychle letecky zaslaly. Když arabské rodiny potřebovaly přístřeší a potraviny, USA plánovaly konferenci. Hizballáh jednal, a tím získal velkou prestiž. Tím, že zabránil jiným institucím či organizacím rozdělovat pomoc v oblastech jím ovládaných, získal Hizballáh v této důležité komunikační kampani trvalou převahu.

Poselství bylo jasné: Hizballáh je svrchovaným pánem na svém území a stará se o svoje obyvatelstvo. Kontrast mezi tímto poselstvím a obvyklou netečností arabských vlád vůči svému lidu byl ohromující.

Hizballáh není ojedinělým případem. Vysoká kvalita a velká rozmanitost povstaleckých internetových stránek dokazuje, že mnohé – ne-li všechny – povstalecké skupiny chápou nutnost účinné strategické komunikační kampaně, aby bylo možné vypudit ze země vnější vojenské síly. Naproti tomu USA ve svém úsilí o strategickou komunikaci neustále tápou.

Tento posun od Maova třífázového povstání ke strategické komunikační kampani se datuje od Ho Či Minova úspěšného úsilí o zlomení politické vůle USA v otázce Vietnamu. Maova strategická koncepce zahrnuje fázi III, tj. konvenční bitvu zaměřenou na porážku vlády. Také současné, nové „koalice vůle“ dobře ví, že i ony budou jednou řešit tuto konečnou fázi. Jejich cílem je občanská válka, aby se rozhodlo, kdo z nich bude ovládat zemi po odchodu zahraničních sil. Postsovětský Afghánistán i události v pásmu Gazy ukazují, že jakmile je vyhnána cizí moc, občanská válka se mění z války čtvrté generace na tradiční vyhlazovací válku druhé generace.

Organizační posun. Vznik občanské války jako součásti povstání spočívá na organizačním posunu, k němuž došlo od doby, kdy Mao formuloval svou koncepci. Obráží nepřetržitý celosvětový posun od hierarchických organizací k organizacím propojeným do sítí. Zatímco čínská válka a vietnamské povstání byly hierarchické, odpovídající sociálním organizacím těchto společností, dominantním komerčním a vojenským organizacím oné doby, nedávná povstání jsou koalicemi vůle propojenými do sítě. V Iráku mezi různými povstaleckými skupinami neexistuje žádná sjednocující koncepce, s výjimkou snahy vypudit síly USA ze země.

Vzestup koalic propojených do sítě odpovídá skutečnosti, že jak soupeřící společnosti a dominantní komerční organizace nynější doby tvoří síť. Podobně jako společnost jako celek, povstání se stala síťovými, transnacionálními, a dokonce transdimenzionálními. Některé prvky jejich organizací překračují jednoduché síť reálného světa a existují v kybernetickém prostoru a některé v obou dimenzích.

Posun v druhu bojujících stran. Z organizačního posunu je zřejmá změna v tom, kdo bojuje a proč. Je důležité pochopit, a to i v rámci jedné země, že velmi rozmanité ozbrojené skupiny vedoucí moderní povstání mají velmi rozdílné motivace. Studium motivace určité skupiny poskytne jasný obraz, jak bude tato skupina bojovat a jaká omezení (pokud vůbec nějaká) stanoví pro použití svých sil.

Z hlediska základních motivací se ozbrojené skupiny dělí do tří kategorií:

- ❑ mohou být reagující, tj. reagovat na určitou situaci, nebo na něco, co členové skupiny poznali, nebo s čím se ztotožnili,
- ❑ mohou být oportunistické, což znamená, že využily politické nebo ekonomické příležitosti k posílení své moci nebo svého postavení,
- ❑ nebo mohou sledovat ideologické cíle.

Reagující skupiny (reactionary groups) často vznikají, když se společenství cítí ohroženo. Jsou to zpravidla subnacionální nebo nacionální skupiny, které působí v určitých zeměpisných oblastech a snaží se chránit obyvatele těchto oblastí. Tyto ozbrojené skupiny v podstatě představují návrat k dřívějšímu bezpečnostnímu uspořádání. Jsou důsledkem neschopnosti státu plnit základní sociální smlouvu, to jest zajistit bezpečnost svého obyvatelstva. Etnicko-sektářské bojové skupiny, které se vyvíjely po celém světě v reakci na nedostatek bezpečnosti, jsou reagující skupiny.

Reagující skupiny potřebují chránit obyvatelstvo, avšak nemají k tomu vojenskou moc. V důsledku toho se zpravidla uchýlí k válce čtvrté generace, avšak obvykle používají pouze konvenční zbraně. I když jsou tyto zbraně účinné, jsou západním armádám známy a lze jim snadno čelit. Reagující skupiny mají snahu nebýt ohrožením mimo vlastní oblast svého působení, protože jsou zaměřeny na obranu svého lidu. Vedou promyšlené komunikační kampaně proti vnějším mocnostem.

Oportunistické skupiny (opportunistic groups) vznikají, aby využily výhody vakua k uchopení moci nebo zmocnění se majetku. Tyto ve své podstatě zločinecké skupiny vznikaly po staletí. Dnes je rozdíl v tom, že komerčně dostupné zbraně jim umožňují čelit většinou dobře vyzbrojené policii, a dokonce ozbrojeným silám některých států. Oportunistické skupiny vedou vlastní strategické komunikační kampaně a zpravidla uvádějí náboženské nebo národnostní důvody, aby ospravedlnily svoje zločinné aktivity.

Ideologie je třetí motivační silou, která je důvodem vzniku nejnebezpečnějších ozbrojených skupin jako je al Kajda. Ideologické skupiny jsou nebezpečnější než reagující nebo oportunistické skupiny, protože v konfliktu nepoužívají žádná omezení. Používají prostředků společnosti k útokům proti ní. Při svých útocích jsou velmi vynalézavé. Je pravděpodobné, že budou využívat prostředků společnosti – chemických továren, přepravy umělých hnojiv, a dokonce biotechnologie coby zbraní hromadného ničení, a to na rozdíl od skupin motivovaných sebeobranou nebo oportunismem.

Důležitá je skutečnost, že je více méně nemožné odstrašovat ideologické skupiny, protože:

- ❑ jejich „věc“ poskytuje morální oprávnění a často morální požadavek k použití disponibilní zbraně,
- ❑ nemají „zpáteční adresu“, takže se neobávají hromadné odvety. Jestliže al Kajda přivede k výbuchu jadernou zbraň v USA, kam má být veden odvetný jaderný úder?

Ideologické skupiny (ideological groups) nebudou odstrašeny ani nebezpečím spojeným s použitím biologických zbraní. Zatímco jiné skupiny mohou váhat zda použít nakažlivé biologické látky z obavy, aby nebyly zasaženi jejich vlastní lidé, ideologické skupiny jsou přesvědčeny, že vyšší moc, která řídí jejich akce, ochrání své členy, anebo je povolá domů pro odměnu. Proto kombinace velmi rychlého pokroku biotechnologie a šíření ideologicky motivovaných bojových skupin představuje velké ohrožení globální populace.

V poslední době se vyvíjí čtvrtá povstalecká skupina motivovaná kombinací reagujících, ideologických a oportunistických motivací. Tyto skupiny jsou někdy reaktivní nebo ideologické,

avšak potom se mění na zločinné, aby získaly peníze. Například al Kajda, původně ideologická skupina, se změnila na oportunistickou, aby mohla zabezpečovat svoje operace.

Jiným druhem hybridní skupiny je ideologická skupina, která je de facto vládcem nějaké oblasti a považuje za svou povinnost chránit její obyvatelstvo tak jako reagující skupiny.

Některé skupiny dokonce patří do všech tří kategorií. Příklad: Hamas a Hizballáh poskytují ochranu obyvatelstvu, hlásají ideologii a k získávání peněz používají zločin. Ve skutečnosti většina ozbrojených skupin používá zločin pro financování svých operací.

Pravdou je, že v dnešním světě existuje znepokojivé množství aktivních ozbrojených skupin. Pochopit jejich motivace, metody a cíle je stále obtížnější.

Zbraně hromadného ničení

Irák je důkazem dalšího rozvoje války čtvrté kategorie, s využitím základních surovin pro výrobu zbraní hromadného ničení. Západní zpravodajské služby se již dlouho obávaly, že by iráčtí povstalci mohli použít průmyslové chemikálie, avšak teprve nedávno byl při útocih použit chlór. Podobně jako bojující strany za prvé světové války i iráčtí povstalci zjistili, že jsou nezbytné vhodné podmínky a velká množství plynu, aby bylo dosaženo vysokých ztrát. Povstalci a jejich „bráskové“ v celém světě jsou schopni učit se jeden od druhého, a proto jsou nyní útoky v Iráku stále účinnější. Operace al Kajdy 11. září pomocí dopravních letadel byla bezpochyby hromadným ničivým útokem s použitím nekonvenčních (nejaderných, nechemických, nebiologických) zbraní hromadného ničení. Na rozdíl od útoku 11. září, rozsáhlá disponibilita průmyslových chemikálií znamená, že hromadné chemické útoky mohou být uskutečněny v mnoha oblastech světa.

Vývoj prostředků podobných zbraním hromadného ničení je velmi znepokojivý, neboť některé teroristické internetové stránky popisují použití chemických továren anebo přepravy chemikálií k útoku podobnému útoku zbraní hromadného ničení, tj. k vyvolání vysokých ztrát na životech. Posun k vývoji nekonvenčních zbraní hromadného ničení, provázený trendem předváděným iráckými povstalci při stále účinnějším používání chlóru, představuje přímé a velké nebezpečí.

Nový činitel konfliktu: soukromé vojenské firmy

Stále přehlížíme častější a častější používání soukromých vojenských firem (PMCs - private military companies). Podobné organizace existovaly vždy, avšak teprve v posledních dvou desetiletích se staly důležitými pro vedení válek (včetně válek vedených Spojenými státy). Je věnováno velmi málo pozornosti tomu, jak mohou soukromé vojenské firmy ovlivňovat mezinárodní vztahy všeobecně a válku zvláště. Zatímco se Spojené státy zaměřily na finanční a politické výhody použití soukromých vojenských firem, jiné státy objevily další způsoby jejich použití, aby se vyhnuly normálnímu mezinárodnímu omezením pro použití síly.

Zvláštním problémem je rozšiřující se používání ozbrojených smluvních stran, které má četné důsledky a vyvolává různé otázky. Jak lze volat nějaký stát k odpovědnosti za akce ozbrojených soukromých vojenských firem? Jak tyto soukromé vojenské firmy změní tvářnost ozbrojeného konfliktu? Jaký vliv budou mít na vztah mezi vládci zemí bohatých na zdroje a jejich obyvatelstvem? Mohou být najaty pro získání základen nebo pro zajištění rozsáhlých předsunutých bojových prostředků?

Mluvíci soukromých vojenských firem často ujišťují, že jejich firmy jsou zodpovědnými organizacemi spolupracujícími s vládami pro stanovení účinných pravidel použití soukromých vojenských firem. To je v podstatě pravda. Spojené státy sice zvýšily odpovědnost těchto firem pomocí předpisů a smluv, nicméně jejich dodržování nebylo dosud patřičně ověřeno. Podobně jako se loďařské firmy vyhýbají předpisům registrací pod výhodnými vlajkami, lze očekávat, že soukromé vojenské firmy budou jednat stejně: jestliže předpisy brání způsobu, jak chtějí operovat, přemístí se do jiné země, nebo dokonce svoje organizace rozpustí a začnou znovu, jako jiné právní celky, v jiných zemích. Byli jsme svědky toho, že mnohé soukromé vojenské firmy postupovaly přesně takto.

Přítomnost soukromých vojenských firem v mnoha konfliktech světa představuje pro mezinárodní společenství problém. Po více než tři sta let od vestfálského míru, jež ukončil třicetiletou válku, se postupně vyvíjely diplomatické, ekonomické a vojenské metody, sloužící řešení krizí, jež vznikají, když státy používají ozbrojenou sílu nebo hrozí jejím použitím. Ovšem tyto mechanismy nejsou k dispozici, když státy, ba i soukromníci, využívají ozbrojené smluvní strany - soukromé vojenské firmy. Díky zasazení soukromých vojenských firem se sjednávání dohod mezi státy, a dokonce proces intervence pro řešení sporů mezi stranami, vymkly mezinárodnímu systému. Jak má OSN reagovat na smluvní spor mezi ozbrojenou soukromou firmou a vládou?

Jiným zajímavým vývojem je, že vlády zemí s oblastmi bohatými na zdroje mohou používat soukromé vojenské firmy ke zmocnění se bohatých oblastí a k jejich udržení, zatímco zanedbávají zbytek země. To se nyní děje v Súdánu, kde súdánská vláda najala čínské firmy pro zajištění súdánských ropných zařízení. Tyto firmy nejenže spolehlivě poskytují bezpečnost, ale také se nestarají o to, jak súdánská vláda řeší svoje vnitřní záležitosti. Pomocí soukromých vojenských společností může i velmi malá menšina ovládat zemi, bez jakéhokoli ohledu na potřeby většiny. Určitá klika může kdykoli uchopit moc převratem, avšak aby se vláda udržela u moci, je zapotřebí spolehlivých bezpečnostních sil. V některých částech světa jsou bezpečnostní síly pravděpodobně loajální především ke svým vlastním klanům nebo kmenům, takže vláda musí těmto kmenům věnovat pozornost. Nyní mají vlády možnost najmout efektivní soukromé vojenské firmy a zcela ignorovat ty části země, které nepřinášejí žádný užitek, a už vůbec nepotřebují lid k zajištění své trvalé moci. Výsledkem je značné rozšíření neovládaných a beznadějně chudých oblastí světa. Posilování moci utlačovatelské menšiny je politikou mezinárodního společenství, které jedná s jakýmkoli gangem ovládajícím hlavní město země. Protože pravděpodobnost vnější intervence je nízká, následně se utlačovaní a chudí musí uchýlit k násilí.

Soukromé vojenské firmy mohou být také použity ke zřízení předem nastavených operačních základů, případně mohou být dokonce zasazeny jako čelní síly. Čína používá komerční firmy po celém světě k ochraně anebo podpoře svých zájmů. Čínské soukromé vojenské firmy již představují čínskou přítomnost na souši v Africe a čínské komerční firmy budují přístavy všude podél námořních cest ze Středního východu do Číny. Čína může zaměstnat námořní soukromé vojenské firmy k zajištění proti pirátům. Čínské soukromé vojenské firmy mohou vytvořit řetěz námořních objektů vybavených loděmi v blízkosti kontrolních bodů na hlavních námořních cestách.

Soukromé vojenské společnosti nelze snadno zařadit do určité generace války. Naopak, jsou prostředkem použitelným mnoha způsoby. Protože válka čtvrté generace dosahuje úspěchu tím, že se vyhýbá vojenské síle protivníka, soukromé vojenské firmy nabízejí slabému státu

možnost, aby jich užil jako prostředku války čtvrté generace, takže válka nevypadá jako válka, nýbrž jako obchod.

U soukromých vojenských firem je znepokojivou skutečností, že jsou komerční. Soutěží o kvalitu, spolehlivost a cenu. Čína může soutěžit se západními firmami v kvalitě a spolehlivosti a vzhledem k vysoké nezaměstnanosti mladých mužů může vážně konkurovat západním firmám v ceně.

Zločinci (criminal networks) jsou dalším činitelem ve válce čtvrté generace. Většina diskuzí o válce čtvrté generace se zabývá politicky motivovanými povstaleckými skupinami, avšak i zločinecké organizace používají metod války čtvrté generace.

Používání války čtvrté generace státem

Zaměstnávání soukromých vojenských firem Čínou je jasným příkladem používání války čtvrté generace státem. Naproti tomu Írán zvolil zcela odlišný přístup. V létě roku 2006 předvedl Západu koncepci postranní asymetrické eskalace (lateral asymmetric escalation). Za situace, kdy USA pokračovaly ve zvyšování tlaku na akce OSN proti íránskému jadernému programu, Írán se chopil příležitosti dané střetnutím Izrael – Hizballáh v Libanonu, ke změně zaměření diskuze. I když si nelze domnívat, že Írán tuto válku vyvolal, je jasné, že má velký vliv na Hizballáh a určitě mu poskytoval rozsáhlou podporu v jeho boji proti Izraeli. Pro Izrael je Hizballáh nepřítel ve válce čtvrté generace, který účinně používá relativně technicky dokonalé zbraně, který zpochybňuje předpokládanou vojenskou převahu Izraele. Írán nesousedí s Libanodem, a proto spolupracoval se Sýrií při poskytování rozsáhlé logistické a možná také zpravodajské podpory velení Hizballáhu. Protože USA a OSN jsou schopny řešit pouze jednu krizi v daném čase, mohl Írán využít konfliktu v Libanonu metodou války čtvrté generace k zastavení akcí proti svému jadernému programu. Není to sice dlouhodobé řešení, avšak splnilo první íránský strategický cíl: získat čas pro vývoj jaderných zbraní.

Zdokonalení války čtvrté generace

Afghánští a iráčtí povstalci soustavně mění svoje strategické zaměření na strategické komunikace, které jsou aspektem války čtvrté generace. Organizačně se povstalci vyvíjejí do stále rozmanitějších ozbrojených skupin propojených do „koalic vůle“ (coalitions of the willing). Také druhy stran účastnících se konfliktů a jejich motivace se během doby značně změnily.

Výsledkem je, že koalice vůle, jimž čelí koaliční síly v Iráku a Afghánistánu, jsou mnohem problematictější než monolitické skupiny, které je předcházely. Šíření vhodné motivace, slučování ideologických, reagujících a oportunistických skupin velmi ztěžuje hodnocení, kdo bojuje a proč. Naštěstí je základním cílem bezpečnost a účinná vláda pro lid. Nový protipovstalecký předpis pozemního vojska USA (FM3-24, Counterinsurgency) je vodítkem, jak toho dosáhnout. Naneštěstí pouhý počet lidí zapojených do obou konfliktů znemožňuje Spojeným státům dosáhnout doporučeného poměru jeden bezpečnostní orgán na každých padesát občanů, který byl v minulosti zpravidla úspěšný. K vyřešení těchto početních změn ve válce čtvrté generace bude nutno nalézt nové způsoby pro zajištění bezpečnosti a současně vytvářet politické koalice, které jsou jedinou cestou k porážce povstání. Bude nutno

rozsáhleji a účinněji používat diplomatických, ekonomických a politických prostředků, aby bylo vyřešeno rozšiřující se používání války čtvrté generace ze strany států.

Válka páté generace

Války dřívějších generací existují nadále, i když se nově vyvíjejí. Dnes jsme svědky vyhlazovacích bitev vedených palebnou silou v některých částech Afriky podobně jako za válek druhé generace (2GW - Second Generation Warfare), i když se objevují první příznaky války páté generace (5GW - Fifth Generation Warfare).

To by však nemělo překvapovat: státy, které nemají politické, sociální a ekonomické systémy pro podporu nových forem války, budou i nadále používat dřívějších forem. Nová generace se také musí vyvíjet a vzhledem ke skutečnosti, že válka čtvrté generace byla dominantní formou války v uplynulých padesáti letech, je čas, aby se objevila válka páté generace. Měli bychom být schopni získat určitou představu, čím bude tato nová forma války, a to hodnocením, jak se změnily politické, sociální a ekonomické systémy od doby, kdy se válka čtvrté generace stala dominantní.

Z politického hlediska nastaly velké změny v tom, kdo vede války. Existoval a existuje sestupný trend, od států používajících velké uniformované armády k malým skupinám stejné smýšlejících osob, bez formální organizace, které se prostě rozhodly, že budou bojovat. Došlo k takovému vzdálení od oficiálních armád, že je často nemožné rozlišit bojovníky války čtvrté generace od pouhých zločineckých živlů (criminal elements). Po pravdě řečeno, většina těchto bojovníků jsou zločinnými elementy, kteří buď používají zločin k podpoře své „věci“, nebo používají svou „věc“ (cause), aby ospravedlnili svůj zločin.

Z ekonomického hlediska jsme svědky neustálého zvyšování moci informace (power of information). Povstalecké skupiny přistoupily ke zdokonalování informační sítě k vedení strategických komunikačních kampaní, důležitých pro jejich vítězství. Obsah a přenos informace se přesunuly od masové propagandy k přizpůsobeným kampaním (highly tailored campaigns), umožněným novými metodami komunikace a novým sociálním uspořádáním. Povstalcí dokáží využívat výkonných komunikačních nástrojů, jako mobilní telefony a internet, pro nábor, výcvik, komunikaci, výchovu a řízení nových stoupenců. Přešli od masové mobilizace k cílené individuální mobilizaci (targeted individual mobilization).

Komunikace není jediným rozvíjejícím se odvětvím s důsledky pro válku páté generace. Dvě odvětví s ještě větším potenciálem ke změně našeho světa – biotechnologie a nanotechnologie – jsou na počátku rozsáhlého růstu.

Mnoha způsoby se objevují vojenské a komerční problémy, protože svět je více propojen a moc států je na sestupu. Vzájemně propojený svět je vysoce zranitelný narušením dodávek klíčových komodit a komerční problémy se mohou rychle stát otázkami mezinárodní bezpečnosti. Velmi malé ozbrojené skupiny mohou okamžitě a dramaticky ovlivnit celosvětové hospodářství.

Ze sociálního hlediska je zřejmý posun v tom, jak jsou vytvářeny komunity. Lidé mění svou oddanost od států k „věcem“ (causes) a tento trend je podstatně urychlován internetovým spojením. Ve skutečnosti se mnozí lidé věnují mnohem více svým internetovým záležitostem než svým komunitám reálného světa. Zvláštním problémem jsou lidé nebo skupiny ochotné jít do extrémů, aby podpořili svou „věc“. Takoví lidé kladou svoje „věci“ nad každou rozumovou analýzu důsledku jejich akcí – a mohou být nalezeni na internetu.

Politické, ekonomické a sociální trendy směřují k objevování se velmi mocných jednotlivců anebo malých skupin spojovaných láskou k „věci“, spíše než k národu. S použitím posledních technologií jsou schopny vyvinout destruktivní sílu, která dříve obvykle vyžadovala zdroje státu.

Veškerý tento nový vývoj je velmi důležitý, protože nově vznikající politické, komerční a sociální struktury jsou vždy úspěšnější při využívání zaváděné technologie než dřívější etablované organizace. Jsou to především nanotechnologie a biotechnologie, jež mají moc změnit náš svět i vedení války, a to důkladněji než informační technologie. Ovšem bude to trvat dvacet roků nebo možná déle, než nanotechnologie plně dozrají. Naproti tomu již dnes, v současné době, mohou existující biotechnologie poskytovat malým skupinám takovou destruktivní sílu, jaká byla dříve vyhrazena jen skutečným supermocnostem.

Útok pomocí antraxu na Capitol Hill v říjnu roku 2001 byl možná prvním útokem války páté generace. Vzhledem k rozsáhlému vyšetřování a pátrání po útočnících a k tomu, že nikdo nebyl zatčen, se lze domnívat, že útok byl veden jednotlivcem nebo velmi malou skupinou. Kdyby se na útoku podílelo více osob, nezabránilo by se úniku informací a útočník byl zjištěn.

Jestliže je tento předpoklad správný, pak se jednalo o jednotlivce nebo malou skupinu disponující schopností vést útok na zákonodárny sbor státu s použitím biologické zbraně, na podporu nám neznámé „věci“. Tento jednotlivec nebo skupina dokázali přerušit činnost amerického Kongresu na několik měsíců, vynutili si stovky milionů dolarů na vyčištění prostoru (clean-up costs), vyžádali si kontrolu pošty, což funguje dodnes. To není špatný výsledek za cenu několika uncí antraxu a poštovné.

Tento útok pomocí antraxu (anthrax attack) poskytl přesvědčivý důkaz, že dnes kdokoli a kdykoli může zaútočit na seabemocnější stát (nation-state). Kombinace politické motivace, sociální organizace a ekonomického rozvoje poskytují stále větší a větší destruktivní možnosti stále menším a menším skupinám. Někteří technologové domnívají, že vrcholu destruktivní síly bylo dosaženo zavedením termojaderných zbraní, ale je faktem je, že výroba a doprava takových zbraní vyžaduje složitý a nákladný vývoj. Naproti tomu nedávné události dokazují, že reálně hrozí útoky především biologických zbraní.

Nedávné utajované, avšak vzájemně spolu související události dokazují, že pro malou skupinu a dokonce pro jednotlivce je stále snadnější vytvořit virus, např. neštovic, a použít ho jako zbraně. Někteří odborníci ujišťují, že i když malá skupina může vytvořit biologický virus, jsou zkoušky, skladování a šíření velmi nesnadnými kroky v přeměně biologické látky ve zbraň. Mají pravdu, pokud teroristická skupina používá tradiční metody. Avšak požadavku jejich testování se lze vyhnout tím, že se zvolí už známá ničivá látka, např. neštovice, již lze snadno šířit mimo laboratoř. Problémy skladování a šíření mohou být vyřešeny využitím sebevražedných útočníků: postačí vstříknout neštovice přímo do sebevražedných útočníků, kteří se tak stanou nosiči-systémy skladování a šíření nákazy. Teroristická skupina tak může – s využitím několika málo dobrovolníků a komerčních aerolinií – vyvolat téměř současně celosvětovou epidemii neštovic.

Důležité je upozornit, že epidemie neštovic by způsobila nejen vysoký počet úmrtí, ale že by také ochromila světový obchod, dokud by nebyla epidemie zvládnuta anebo sama neodezněla. Výdaje na úplné zastavení veškeré dopravy by byly katastrofální.

Biologické zbraně mají potenciál zabít mnohem více lidí než jaderný útok. Mimo to, na rozdíl od jaderných zbraní, jejichž výroba je nesnadná a nákladná, výroba virů neštovic bude brzy velmi levná a jejich zjištění bude velmi nesnadné, dokud nebudou rozšiřovány. Biologové

mohou použít kteroukoli známou nakažlivou chorobu. Mohou se také pokusit vytvořit zcela novou chorobu. Nikdo však nemůže předpovědět, jak se bude v laboratoři vyrobená choroba chovat vůči svým přirozeným nepřítelům, až bude vypuštěna do vnějšího prostředí, proto teroristé pravděpodobněji použijí existující chorobu, nebo ji upraví tak, aby byla účinnější. Mohou také uvolnit obě verze choroby – přirozeně existující virus a zdokonalený virus, aby si zajistili úspěch.

Shrnutí

Na základě změn v politické, ekonomické, sociální a technické oblasti válka první generace vyvrcholila v masových armádách napoleonské éry. Stejně válka druhé generace využila rozvoje průmyslové společnosti a učinila palebnou sílu dominantní formou války. Další válka, válka třetí generace, využila výhod politického, ekonomického a sociálního posunu od průmyslového ke strojovému věku a dominantní formou se stala mechanizovaná válka. Válka čtvrté generace využívá všech posunů od mechanické k informačně-elektronické společnosti, aby maximalizovala sílu povstání (power of insurgency). Její vývoj pokračuje spolu s vývojem společnosti jako celku, takže válka čtvrté generace je stále nebezpečnější a její zvládnutí je pro západní státy stále nesnadnější.

Válka páté generace bude výsledkem soustavného posunu politické a sociální loajality k „věcem“ (kauzám), nikoli ke státům. Bude charakterizována zvyšující se mocí malých skupin a rychlým rozvojem biotechnologie. Válka páté generace bude válkou sítí a proudových letounů (net-and-jets war). Sítě budou rozdělovat důležité informace (key information), zajišťovat zdroje pro nezbytné vybavení, materiál, a vytvářet prostor pro nábor dobrovolníků. Proudové letouny zajistí celosvětové, levné a účinné šíření zbraní.

Výše popsaná situace zamoření neštovicemi je příkladem nejzohoubnějšího zasazení biologických zbraní, avšak neštovice jsou pouze jednou z látek, jichž mohou malé skupiny disponující velkou mocí použít k útoku na stát a společnost. Tyto skupiny mohou použít kteroukoli z rozvíjejících se technologií. Je skutečností, že změny v politické, ekonomické, sociální a technické oblasti umožňují velmi malým skupinám se v zájmu „věci“ spojit a společně využít nové technologie v boji proti národním státům (nation-states). Tyto změny jsou nezvratné a nelze jim bránit, stejně tak jako vývoji války (evolution of war). USA a jejich ozbrojené síly v podstatě nejsou na tyto útoky připraveny. Je proto nejvyšší čas začít uvažovat o tom, jak by bylo možné jim čelit.

*Fourth Generation Warfare Evolves, Fifth Emerges, Col. T. X. Hammes, USMC, Ret., 14 May-June 2007.
Military Review/-nas-*

Akruální účetnictví v rezortu MO ČR – revoluční pohled na účetní data

Nastává doba, kdy se pro rezort MO ČR stává mimořádně aktuální problematika akuálního účetnictví, neboť ve svém Usnesení z května 2007 vláda České republiky mimo jiné ukládá ministru financí a dalším ministrům v usnesení uvedeném (včetně ministryně obrany) poskytnout součinnost při tvorbě účetnictví státu tak, aby k datu 1. 1. 2010 bylo možno zahájit účtování a vykazování státu na akuálním principu. [1]

Článek se proto v první části zaměřuje na charakteristiku akuálního účetního konceptu a stručný přehled jeho vývoje, v druhé části si všímá možných přínosů a rizik spojených s aplikací akuálního účetnictví v oblasti veřejného sektoru.

V posledních desetiletích nabývá ve vyspělých zemích světa na významu otázka hledání optimální pozice veřejného sektoru v rámci systému národního hospodářství a zvyšování jeho výkonnosti. Tato oblast, která je za metodického a organizačního přispění OECD (Organization for Economic Cooperation and Development) a dalších institucí řešena již od konce 80. let minulého století, vyústila mimo jiné v nastolení praktického požadavku na zkvalitnění obsahu ekonomických dat jako nezbytného předpokladu účinného ekonomického řízení jednotlivých součástí veřejného sektoru. V oblasti účetní evidence, která produkuje data pro řízení zcela nepostradatelná, se tento požadavek projevuje především tlakem na zvýšení transparentnosti jednotlivých položek účetních výkazů a postupným pronikáním metod a nástrojů v minulosti typických výhradně pro oblast účetnictví podnikatelů i do veřejného sektoru.

V této souvislosti hovoříme o tzv. **akuálním účetním konceptu** [2] pro oblast veřejného sektoru, mezi jehož hlavní cíle patří poskytovat uživatelům účetních výkazů data významná pro proces řízení a rozhodování.

Akruální účetnictví ve veřejném sektoru a jeho vývoj

Akruální účetní koncept představuje, zjednodušeně řečeno, účetní metodiku běžně známou z účetnictví podnikatelů, tedy systém, který umožňuje uživatelům průběžně sledovat základní ekonomické kategorie vypovídající o hospodaření účetní jednotky, jakými jsou majetek (aktiva), zdroje financování (pasiva), výnosy a náklady. [3] Zejména náklady jsou v tomto smyslu nezastupitelným ukazatelem hospodaření. Zatímco v oblasti veřejného sektoru tradičně používané **peněžní účetní systémy** sledovaly pouze výdaje, tj. evidenci o aktuálním stavu čerpání přidělených rozpočtových prostředků, akuální účetnictví umožňuje vedle výdajů sledovat i **náklady**, ekonomickou kategorii charakterizující veškeré spotřebované vstupy nezbytné k dosažení realizovaných výstupů hospodářských činností, tj. **konečnou spotřebu hospodářských prostředků vynaložených na činnost účetní jednotky ve sledovaném období**. [4]

Ne všechny spotřebované vstupy jsou totiž spojeny současně i s úbytkem peněžních prostředků, jako např. opotřebení dlouhodobého majetku způsobené jeho každodenním používáním, a takové vstupy, protože nejsou současně i výdaji, nejsou v jiném než plně akuálním účetnictví evidovány. Tak dochází např. k tomu, že při absenci evidence těchto vstupů nemáme

objektivní představu o skutečné hodnotě dlouhodobého majetku a jeho věkové struktuře, což značně ztěžuje plánování investic apod. Je evidentní, že bez znalosti úplných nákladů spotřebovaných pro dosažení realizovaných činností účetní jednotky (včetně těch, které nejsou bezprostředně spojeny s úbytkem peněžních prostředků) je snaha o jakékoli ekonomické rozhodování a řízení pouze iluzorní.

Pokud jde o přesnější definici, **akruální účetní bázi** je možno charakterizovat jako **takovou účetní bázi, v jejímž rámci jsou hospodářské operace uznány a zaznamenány vždy k datu jejich vzniku a ne jen tehdy, kdy jsou bezprostředně spojeny s pohybem peněžních prostředků**. V důsledku tohoto přístupu jsou tedy hospodářské operace zaznamenány v účetní evidenci a výkazech toho období, se kterým souvisejí, [5] jako je tomu zcela běžně u podnikatelů.

Myšlenka využití metodiky účetnictví podnikatelů i ve veřejném sektoru není nijak nová, první individuální pokusy o použití těchto technik lze pozorovat již v r. 1913, kdy jsou v Austrálii zakládány tzv. podnikatelské účty (konta) ministerstvem pošt a následně sestavovány účetní výkazy typu bilance aktiv a pasiv a výkazu zisku a ztráty, které jsou s určitými úpravami v Austrálii využívány dodnes. V padesátých letech minulého století pak byly akruální prvky využívány např. v účetnictví zestátněných průmyslových odvětví Spojeného království.

Přesto se stále jednalo o individuální aktivity, které byly nahrazeny koncepčnějším přístupem až v souvislosti s masivním nástupem rozpočtových deficitů ve vyspělých zemích světa vykazovaných od konce 70. let minulého století. Zde začíná systematický proces hledání efektivních způsobů řízení veřejného sektoru a přechodu k akruálnímu účetnictví pod záštitou OECD a dalších mezinárodních organizací, jako např. Mezinárodní federace účetních – International Federation of Accountants (IFAC).

Prvními zeměmi, které na základě tohoto procesu implementovaly v 80. a 90. letech akruální princip do účetnictví a výkaznictví veřejného sektoru, se staly Nový Zéland a Austrálie. Je zajímavé, že proces implementace zde probíhal směrem „zdola nahoru“, to znamená, že nejprve byly změny provedeny v místní samosprávě a teprve později na centrální úrovni, tj. v ústřední správě. Naproti tomu ve Španělsku a některých dalších evropských zemích tento proces proběhl od centrální úrovně směrem k úrovni lokální. Tato odlišnost plyne pravděpodobně z tradiční rozdílnosti účetních konceptů v uvedených zemích. Zatímco Španělsko se spolu s Belgií, Francií, Itálií, Japonskem, Švédskem a také např. Českou republikou řadí k zemím, jejichž účetnictví je založeno na makroekonomickém konceptu, ve kterém účetní legislativu reguluje vláda, Austrálie, Nový Zéland, Kanada a USA vycházejí z mikroekonomického aspektu založeného na ekonomické praxi. [6]

Specifika jednotlivých zemí se promítla do odlišných časových harmonogramů, legislativních procesů a rozsahu implementace. Tak např. Finsko, Švédsko, Švýcarsko a z mimoevropských zemí Japonsko dokončily změny již do r. 2002, zatímco ostatní země postupovaly pomaleji. Nicméně podle údajů OECD a IFAC naprostá většina vyspělých zemí světa buď již dnes přechod k akruálnímu účetnictví ukončila, nebo jej dokončuje. V současnosti se do procesu implementace zapojily také jihoamerické, asijské a africké země, tamní reformní procesy jsou podporovány také Mezinárodním měnovým fondem, Světovou bankou nebo různými rozvojovými programy.

Samotná EU a její orgány procházejí dlouhodobým procesem reforem veřejných financí, který zahrnuje jako jednu z důležitých součástí i modernizaci účetních systémů veřejného sektoru tak, aby byly schopny poskytovat transparentní a relevantní data pro potřeby řízení.

Proces modernizace účetnictví EU byl zahájen v r. 2002 vyhlášením projektu „Účetnictví na akruální základě“ (ABAC - Accrual Based Accounting) a ukončen v lednu 2005, kdy Evropská komise zahájila činnost nového účetního systému založeného na plně akruální účetní bázi. Tímto postupem se EU připojila k doporučením OECD a IFAC a vyzvala své členské státy, aby postupovaly v oblasti účetnictví veřejného sektoru obdobně. [7] Proces přijetí akruálu byl již zahájen v sousedním Slovensku nebo např. v Maďarsku a nyní přichází záměr jeho implementace i k nám.

Přínosy a možná rizika přechodu k akruálnímu účetnictví

Zároveň s prvními pokusy o aplikaci akruálního účetnictví ve veřejném sektoru se ovšem rozvinuly také úvahy o oprávněnosti a vhodnosti využití těchto technik dříve určených zejména pro tržní sektor sektorem neziskovým obecně. V zásadě se odborná veřejnost rozčlenila do dvou výrazně odlišných škol:

- ❑ První školu je možno charakterizovat jako tzv. **rétorické odpůrce**, kteří argumentují zásadní odlišností cílů, trhů a povahy mnoha druhů majetku a zdrojů jeho financování veřejného sektoru ve srovnání se sektorem tržním, které podle nich oprávněně vyžadují užití specifických nástrojů a technik,
- ❑ druhou školu můžeme charakterizovat jako zastánce tzv. **sektorové neutrality**, kteří se domnívají, že stejný konceptuální rámec a podstatný soubor pravidel pro účetnictví a výkaznictví by měl platit jak pro veřejný, tak i pro soukromý sektor. [8]

Dnes je již zcela evidentní, že naprosto převládají zastánci sektorové neutrality a postupně dochází k posunu směrem ke stále širšímu využití manažerských technik vlastních původně sektoru tržnímu i sektorem veřejným, a to včetně oblasti účetnictví. Tam, kde již akruální účetní bázi do veřejného sektoru v minulosti zavedli nebo kde právě probíhá proces její implementace, se diskuse o její vhodnosti či nevhodnosti přesunuly směrem k následným debatám o propojení akruálního účetnictví s ostatními reformními prvky, např. s rozpočtovým orientovaným na výstupy, resp. programovým rozpočtovnictvím.

Jako hlavní důvody pro přechod k akruálnímu účetnictví jsou odborníky nejčastěji uváděny transparentnost sledování výdajů a výkonnost veřejného sektoru. Např. Carlin [9] formuluje argumenty pro přechod od tradičního systému k akruálnímu účetnictví následovně:

- ❑ potřeba zvýšení **transparentnosti** veřejných výdajů, a to jak uvnitř účetní jednotky, tak i ve vztahu k vnějšímu prostředí,
- ❑ potřeba zvýšení **výkonnosti** veřejného sektoru, primárně prostřednictvím zpřesnění alokace zdrojů,
- ❑ potřeba identifikace **úplných nákladů činností**, která by vedla ke zvýšení hospodárnosti, dalšímu zlepšení alokace zdrojů a ke zvýšení výkonnosti.

Na základě závěrů odborných studií zemí, ve kterých je akruální účetnictví již využíváno, lze konstatovat, že pomocí tohoto systému lze získat **širší škálu účetních dat pro potřeby řízení** než při využití tradičních systémů, jde navíc o data **auditovaná** (akruální koncept nastoluje požadavky na provedení externího i interního auditu) a vzhledem k postupné mezinárodní standardizaci účetních postupů i v rámci možnosti **vzájemně srovnatelná**. Snad největším praktickým přínosem je schopnost **sledování celkových nákladů** realizova-

ných činností (včetně těch druhů, které pomocí peněžních nebo modifikovaných systémů sledovat nelze).

Akruální účetnictví klade na rozdíl od peněžního značný důraz na **vypovídací schopnost účetních dat** pro jejich univerzální uživatele. Pina a Tores [10] shrnují, že účetní informace ve veřejném sektoru musí dnes naplňovat:

1. Manažerské cíle:

- poskytovat informace pro rozhodování politiků a manažerů,
- poskytovat informace o čerpání rozpočtových zdrojů,
- ocenit náklady a výkony veřejných služeb,
- zveřejnit bilanci aktiv a pasív účetní jednotky.

2. Kontrolní cíle:

- umožnit sestavení dokumentů pro interní a externí audit,
- umožnit hodnotovou analýzu, tj. vyloučit takové náklady, které nejsou nutné pro funkci produktu nebo služby.

3. Analytické a vysvětlující cíle:

- poskytovat informace pro systémy národních účtů,
- poskytovat informace pro vyhodnocení důsledků aktivit veřejného sektoru,
- poskytovat informace různým skupinám uživatelů, např. příjemcům veřejných služeb, plátcům daní, zaměstnancům, managementu apod.

Za **hlavní negativa** spojená s přechodem k akruálnímu účetnictví je možno na základě vyhodnocení zkušeností vyspělých zemí světa označit **zdlouhavost reformních procesů, vysoké náklady** (zejména na změny způsobů oceňování majetku, nezávislý audit, restrukturalizaci a reorganizaci veřejného sektoru, školení personálu), **nedostatečnou informovanost a připravenost** odpovědných pracovníků na změny, mnohdy **nedostatečný nebo chybějící externí audit**. Tato negativa ovšem podle závěrů odborné veřejnosti nejdou na vrub podstaty akruálního konceptu samotného, ale nedostatků při jeho implementaci.

Závěr

Na základě vyhodnocení dosavadních zahraničních poznatků je možno shrnout, že **nároky** kladené **na účetní data se** ve veřejném sektoru postupem času **zvyšují a přesunují** od původní prosté potřeby doložení čerpání rozpočtem přidělených finančních zdrojů k dnešní potřebě **prokázání ekonomické racionality** při nakládání s těmito prostředky.

Před rezortem MO ČR nyní stojí úkol postupného přechodu k akruální účetní bázi. Ta i přes určitá rizika, která jsou odborníky připisována spíše na vrub nekvalitní přípravy reformních procesů než na vrub samotné podstaty akruálního konceptu, je schopna produkovat širší škálu dat nezbytných pro potřeby ekonomického řízení než účetní systémy ve veřejném sektoru tradičně využívané.

Vzhledem k tomu, že dnes již máme k dispozici analýzy vyspělých zemí světa se zaváděním a používáním akruálního účetnictví ve veřejném sektoru, je důležité a užitečné tyto poznatky

využít a seznámit s nimi všechny subjekty rezortu M0 ČR tak, aby vlastní implementace proběhla úspěšně a efektivně.

Použitá literatura:

- [1] *Usnesení vlády České republiky* ze dne 23. května 2007, č. 561 k vytvoření účetnictví státu.
- [2] *International Federation of Accountants*. 2007 IFAC Handbook of International Public Sector Accounting Standards. [online] [cit. 2. září 2007]. February 2007. p. 906. <<http://www.ifac.org/Members/DownLoads/2007.pdf>>.
- [3] *International Federation of Accountants*. 2007 IFAC Handbook of International Public Sector Accounting Standards. [online] [cit. 2. září 2007]. February 2007. p. 906. <<http://www.ifac.org/Members/DownLoads/2007.pdf>>.
- [4] *České účetní standardy pro účetní jednotky, které účtují podle vyhlášky č. 505/2002 Sb.*, ve znění pozdějších předpisů.
- [5] *Managing Public Expenditure: Some Emerging Policy Issues and a Framework for Analysis*. OECD. Economics Department. [online]. [cit. 16. dubna 2007]. OECD. 2001. p. 22. <<http://www.oecd.org/data-oecd/31/39/1891839.pdf>>.
- [6] KOVANICOVÁ, D. aj. *Finanční účetnictví v kontextu současného vývoje*. 1. vyd. Praha: Polygon, 1997. ISBN 80-85967-51-0. s. 411. s. 7.
- [7] *Communication from the Commission – Modernisation of the Accounting System of the European Communities*. European Commission. [online]. [cit. 3. dubna 2007]. European Commission. 2002. p. 39. <<http://eur-lex.europa.eu/en/index.htm>>.
- [8] CARLIN, T. M. Debating the Impact of Accrual Accounting and Reporting in the Public Sector. *Financial Accountability & Management*. August 2005. Vol. 21, Iss. 3, p. 309-336. ISSN 0267-4424. s. 318.
- [9] CARLIN, T. M. Debating the Impact of Accrual Accounting and Reporting in the Public Sector. *Financial Accountability & Management*. August 2005. Vol. 21, Iss. 3, p. 309-336. ISSN 0267-4424. s. 314.
- [10] PINA, V., TORRES, L. Accounting Developments of Spanish Local Governments: An International Comparison. *Journal of Public Budgeting, Accounting & Financial Management*. Boca Raton. Winter 2002, Vol. 14, Iss. 4, p. 622. ISSN: 10963367.

Vzhledem k dosavadním častým změnám predikce výdajů rozpočtu kapitoly M0 se z důvodu zabezpečení plnění úkolů plánovaných ve střednědobém horizontu jeví jako vhodná forma stanovit usnesením vlády výši rozpočtu na následující střednědobé období procentuálním podílem z HDP. Na roky 2009 a 2010 je predikce výše rozpočtu stanovena vládou ČR ve výši 1,39 % a 1,38 % HDP. Pro roky 2011 až 2018 předpokládá resort M0 stabilní výši procentuálního podílu obranných výdajů v rozsahu 1,4 až 2 % HDP, v závislosti na možnostech státu, jeho zahraničněpolitických závazcích a politicko-vojenských ambicích.

Při dodržení tohoto rozmezí budou OS ČR schopny pokračovat ve zvyšování operačních schopností. Takto nastavené zdrojové prostředí vytváří stabilní plánovací prostředí k realizaci kontinuálního dlouhodobého rozvoje a výstavby OS ČR.

Redukce zdrojů by měla za následek nežádoucí dopady zejména s ohledem na naplňování základního poslání OS ČR – zajištění obranyschopnosti ČR, vzhledem k tomu, že již lze jen stěží hledat vnitroresortní úspory.

TRANSFORMACE
resortu Ministerstva obrany České republiky
A report, zvláštní číslo, prosinec 2007

Poslední dekáda minulého století s sebou přinesla zásadní politické, ekonomické, sociální a další změny především v zemích střední a východní Evropy. Do 21. století vstoupily státy rozšiřující se Severoatlantické aliance nikoli s jedním, jasně definovaným nepřítelem, ale proti celé nepřátelské koalici, která není omezena žádnými konkrétními hranicemi ani konvencemi - hovoříme o tzv. asymetrickém válčišti. Proběhlé zásadní změny vyvolaly potřebu uvažovat o dalším rozvoji ozbrojených sil ve 21. století.

Vznikly celé řady odborných studií s vojenskou problematikou. Diskutují se nové pohledy na možnosti řešení konfliktů, mj. tzv. teorie EBAO [1], kdy se důraz klade na multispektrální působení na cíl (objekt) operace tak, aby použití síly bylo vnímáno jako nejkrajnější alternativa. Za klíčovou stránku rozvoje moderních ozbrojených sil je však považována oblast rozvoje technického vybavení, možností a schopností nově vznikajících ozbrojených sil.

Česká republika se jako členský stát NATO a Evropské unie aktivně podílí a bude podílet na akcích vojenského i nevojenského charakteru v gesci těchto organizací. Z tohoto důvodu se ČR zavázala vyčlenit pro NATO dvě brigádní úkolová uskupení (na bázi 4.brn a 7.mb), která jsou od roku 2007 [2] resp. 2008 připravena po stránce materiální i v oblasti vycvičenosti k plnohodnotnému nasazení nejen při řešení možného konfliktu na vlastním území, ale i v zahraničních misích NATO [3], OSN a EU [4]. A právě při zahraničních misích (a jasně tento fakt potvrzují osobní zkušenosti velitelů všech stupňů z různých misí AČR) vyplouvají na povrch nemalé rezervy nejen v komunikaci a sdílení informací v rámci mnohonárodnostních jednotek.

Jedním z klíčových slov se tak stala kompatibilita. K tomu, aby vojáci AČR mohli i nadále plnit své úkoly vyplývající z členství České republiky v mezinárodních organizacích výtečným způsobem je bezpodmínečně nutné, aby disponovali prostředky srovnatelnými a kompatibilními s vybavením svých kolegů z ostatních členských armád NATO. Jedním ze zásadních a společně schválených směrů, kam se ubírají výzkumy v oblasti rozvoje ozbrojených sil moderních armád, jsou technologie souhrnně nazývané „síly 21. století“ (FORCE XXI).

1. Zrození projektu sil 21. století a současný stav v zahraničí

Pojem „síly 21.století“ (FORCE XXI) by před několika lety zněl poněkud futuristicky, nicméně dnes je realitou na poli výzkumu a vývoje většiny členských armád NATO. Zdokonalování vojenských systémů se nezadržitelným tempem žene kupředu - naplňuje požadavky armády na spolehlivou a moderní výzbroj, která by odpovídala současnému způsobu vedení boje a přitom byla cenově přístupná. Práce v této oblasti započaly v průběhu devadesátých let 20. století (U.S.Army – 1992) a zahrnují nejen nové technologie pro vojáka, ale i zcela nový způsob vedení bojové činnosti především nejnižších bojových celků na stupni skupina, družstvo, četa a rota.

Je patrné, že síly 21. století jsou velice rozsáhlý, mimořádně ekonomicky náročný program k dosažení dominantního postavení ozbrojených sil v celém možném spektru operací

na současném válčišti. Tento program vyniká syntézou vědy počítačové technologie, umění integrované doktríny a organizace a optimalizace lidských kapacit. Jeho cílem je dosáhnout zvýšení úrovně nových formací sil, které budou představovat lepší a dokonalejší stupeň (stav) použitelnosti v prostoru a čase. Podstata těchto nových směrů ve vojenství je postavena na digitálním spojení všech zbraňových systémů a vojáků v prostoru plnění úkolu. To umožní větší mobilitu, zvýší tempo boje, sníží pravděpodobnost neúmyslné střelby na vlastní vojska atd. Lze tedy očekávat, že takto vybavené a vycvičené jednotky budou účinněji soustřeďovat palbu, budou agilnější, pružnější, univerzálnější apod.

V současné době již vyspělé armády vybavují své vojáky první generací tohoto systému tak, aby tyto jednotky byly schopny nasazení s novou výstrojí v časovém horizontu let 2010-2020 (jedná se zejména o jednotky speciálního určení, např. U.S. Army Rangers apod.). Následně bude zaváděna nová generace kompletů v horizontu let 2020-2030. Dlouhodobější vize počítá i s dalším rozvojem těchto technologií i po roce 2030, tzv. OFW - Objective Force Warrior.

Vytvářené síly 21. století bude možné vzhledem k jejich univerzálnosti operativně použít pro široké spektrum úkolů, od úkolů EU BG [5] vyplývajících z tzv. petersbergských dohod [6] až po účast při vedení bojových operací v rámci misí NATO. Obsah těchto úkolů a nutnost vytvářet jednotky schopné pokrýt tak široké spektrum činností však na vojska logicky klade nové požadavky. Především lze předpokládat nutnost přizpůsobení organizačních struktur, zejména pozemních sil, vybavenost novými prostředky ničení, ale i ochrany. Důraz přitom bude kladen na jednotlivce a na malé jednotky speciálního charakteru disponující takovými technologiemi, které umožňují širokou integraci systémů při současném zvýšení jejich efektivity. Platí totiž i nadále teze, že „kam nevkočila noha pěšáka, tam nebylo dosaženo vítězství“.

Jak dokládá připojená tabulka (viz), dané problematice se plně věnují všechny vyspělé armády světa.

Stát	Název programu / kompletu	Plánované zahájení dodávek	Plánovaná plná operační způsobilost
USA	Land Warrior	2002	2009
Velká Británie	FIST (Future Integrated Soldier Technology)	2006	2010
Kanada	ISSP (Integrated Soldier System Platform)	2008	2010
Německo	IdZ (Infanterist der Zukunft)	2004	2009
Francie	FELIN (Fantassin à Equipement et Liaison Intégrés)	2004	2010
Nizozemí	SMP (Soldier Modernisation Programme)	2004	2010
Norsko	NORMANS (Norwegian Modular Arctic Network Soldier)	2004	2010
Dánsko	Danish Soldier Modernisation	2004	2010
Belgie	BEST (Belgium Soldier Technology)	2004	2010
Itálie	Soldato Futuro	2005	2011
Portugalsko	Sodado do Futuro	2009	2012
Slovensko	PIBS (pokročilý bojový individuální systém)	2010-2015	
Polsko	Tytan	2011	

Tab.: Přehled zavádění kompletů první generace ve světě

2. Voják 21. století

V souvislosti se závazky vyplývajícími z členství v NATO AČR deklarovala akceptaci cíle EL 0895 Advanced Individual Combat System týkajícího se zavádění integrovaných systémů vojáka s tím, že zahájí postupné zavádění systému od konce roku 2010 a jeho zavedení završí v roce 2015.

V červnu roku 2004 byla mezi MO ČR – gesce sekce vyzbrojování (SV M0) a VOP-026 Šternberk, s.p. podepsána smlouva o poskytnutí podpory na **programový projekt „Voják 21. století“ – V21**. Cílem stejnojmenného projektu obranného výzkumu je:

- ❑ definovat požadavky v oblasti nezbytného vybavení, výstroje a výzbroje,
- ❑ zpracovat studii, ve které budou definovány reálné požadavky (s ohledem na dostupnost) a možnosti takového jednotlivce se zaměřením na oblasti:
 - ❑ zvýšení účinnosti vojáka (zbraňové systémy, munice),
 - ❑ odolnost vojáka,
 - ❑ velení a řízení (přehled o bojišti v reálném čase),
 - ❑ pohyblivost vojáka (navigace, přístroje nočního vidění, senzory pro pohyb na bojišti),
 - ❑ zabezpečení činnosti vojáka (zabezpečení činnosti a udržení jeho výkonnosti v každém prostředí).

Celý proces vytváření a implementace prvků projektu V21 je rozdělen do několika etap:

- ❑ **2004 až 2006**
 - ❑ proběhlo zpracování analýzy a zámyslu řešení projektu,
 - ❑ provedení analýzy současných bojových operací ve světě na základě které vznikla dílčí studie „Nové požadavky na vojáka 21. století“,
 - ❑ byl zpracován návrh HW zabezpečení prvků funkčního demonstrátoru,
 - ❑ byl sestaven a oživen funkční demonstrátor vybraných subsystémů bojového modulárního kompletu vojáka, proběhly a byly vyhodnoceny jeho zkoušky.
- ❑ **2007 až 2009**
 - ❑ pokračuje výzkum a vývoj v oblasti SW pro jádro systému – C4I [7],
 - ❑ v rámci projektu DIGIBO 21 proběhne začleňování komunikačních systémů V21 do ostatních prvků velení AČR,
 - ❑ probíhá vývoj s cílem naplnění koncepce C4 IRSTA [8] (s důrazem na moderní zaměřovací systémy a vysokorychlostní datové spojení WLAN/UWB),
- ❑ **2010 až 2011**
 - ❑ zahájení dodávek modulárního bojového kompletu V21 do AČR.

Organizace, taktika a možnosti sil 21. století

Zavedení integrovaného systému vojáka 21. století, ať už pod názvem Land Warrior, Felin (či V21) znamenalo, znamená a bude znamenat zásadní zlom v chápání a pohledu nejen na vojáka, ale i na veškeré vojenské operace. Jeho zavedení s sebou přináší diametrální rozdíly v možnostech vojenských jednotek na všech stupních. Tento fakt se pochopitelně promítá i v nutnosti přizpůsobit dosud používanou taktiku a také vlastní organizační struktury jednotek.

Podstata, principy, a techniky výše uvedených dílčích oblastí taktiky malých jednotek (bojové drily, patrolování apod.) se sice pravděpodobně příliš nezmění, změní se však vzdálenosti, na které budou jednotky schopny tyto činnosti vykonávat. Tyto schopnosti tak umožňují pokrytí daného území nasazením menší jednotky (v některých taktických situacích jednotkou až o stupeň menší) než v současné době. Jako jeden z mnoha příkladů lze uvést pozici obranu na stupni četa. Tě je v současné době určován opěrný bod o obecně stanovených rozměrech 500 m šířky a 300 m hloubky. Při použití integrovaného kompletu vojáka lze očekávat, že tento prostor bude schopna bránit i jednotka o velikosti družstva. Toto družstvo bude mít totiž zcela rozdílný dosah pozorování, a tudíž možnost včasného zjištění nepřítele, zároveň bude prostřednictvím vyšších velitelských stupňů (obraz bojiště v reálném čase) disponovat možnostmi mohutné palebné podpory s minimální časovou prodlevou.

Zásadní změny se však dotknou celkové koncepce jednotek do stupně rota. Budoucnost vidí odborníci v jednotkách postavených na bázi rotních taktických uskupení. Tento koncept potvrzují i zcela nově vytvářené jednotky americké armády – **lehké mechanizované rotý** (SBCT – Stryker Brigade Combat Team). Tato nová rotní taktická uskupení představují novou dimenzi rozvoje mechanizovaných jednotek. [9] Jako jejich hlavní přínos je možno považovat:

- ❑ mobilitu,
- ❑ dostatečnou úroveň ochrany a zabezpečení,
- ❑ informační nadvládu,
- ❑ samostatnost při plnění úkolů.

Rotní taktické uskupení na tomto novém základu bude schopno mimořádně účinně zasáhnout zejména v zastavěném prostoru, v prostoru hornatém, či nepřehledném – tedy v prostoru, které jsou tolik charakteristické pro ráz soudobých operací pod velením NATO.

Jedna z možností struktury rotního taktického uskupení (vycházející ze struktury SBCT) vypadá následovně:

- ❑ tři bojové čety na kolových obrněných transportérech,
- ❑ sekce kanonových vozidel (kanon 105 mm),
- ❑ minometná sekce,
- ❑ sekce velení,
- ❑ tým řízení palby (obsahuje mj. leteckého návodčího, návodčího těžkého dělostřelectva),
- ❑ zdravotnická sekce.

Není pravděpodobné, že by tyto jednotky zcela nahradily soudobé těžké mechanizované útvary vyzbrojené tanky a pásovými bojovými vozidly (ty by měly stále mít svou roli jako síla pro vybojování nadvlády). Dílčí zkušenosti z nasazení takovýchto jednotek (zatím ve velmi omezeném měřítku) však potvrzují, že operace ve městech, operace stabilizační, či ochrana obyvatelstva před nepřátelskými paramilitárními skupinami (dnes velmi aktuální například při misích AČR v Kosovu, Bosně a Hercegovině, Afghánistánu apod.) jsou těmto jednotkám „šité na míru“.

Závěr

Nedávné bojové operace vedené spojeneckými vojsky koalice USA, Velké Británie a jiných států NATO na Středním východě (2002-2007 v Afghánistánu, 2003-2007 v Iráku) potvrdily

správnost nových směrů rozvoje vojenských technologií a operačního umění západoevropské kultury. Největší pozornost poutá v této souvislosti skutečnost, že pomocí aplikace moderních technologií lze snížit počet osob vedoucí úspěšné bojové operace. Menší počet vojáků na bojišti má pak vliv na zvýšení mobility, zlepšení logistické podpory a současně snížení ztrát. V praxi se tak potvrdila myšlenka, že je možno nasadit mnohem méně osob, vybavených novými, moderními systémy než jsou ty současně používané, a přitom dosáhnout stejného, nebo dokonce lepšího výsledku.

Integrované komplety vojáka a malých jednotek představují zlomový skok v rozvoji obranných technologií transatlantického společenství. Již dnes lze říci, že jejich cílem je oživení fenoménu středověkého rytíře-bojovníka, který je schopen samostatně nebo v malé skupině čelit mnohonásobné přesile. Nejedná se jen o využití nových materiálů a technologií, ale především o jejich propojení s novými formami výcviku, organizace a nasazení. S ohledem na stále více aktuální hrozby terorismu a boje na „asymetrickém“ bojišti je možno konstatovat, že komplex integrovaných kompletů malých jednotek si své místo ve všech armádách NATO bezesporu najde.

V současné době lze za největšího „nepřítele“ projektu V21 v rámci AČR označit jeho finanční nákladnost. Je pochopitelné, že vstupní náklady jsou a budou při vývoji tak zásadního projektu jakým je projekt V21 velkou zátěží pro rezort obrany ČR. Je však více než zřejmé, že tyto náklady jsou vynaloženy správným směrem a lze je považovat (při pohledu z čistě ekonomického hlediska) za mimořádně efektivní investici. Uvědomme si, že již při současné intenzitě využívání vojáků AČR v zahraničních misích bude vybavení klíčových prvků AČR umožňovat nasazování mnohem menších elementů (jednotek, složek), což samo o sobě přinese značné finanční úspory – zmiňme například aktuální komplikované diskuze ve věci nadnárodního nákupu strategických dopravních letounů C-17 pro jednotky EU BG a v té souvislosti mj. dohady o nákladnosti letových hodin těchto prostředků.

Zjednodušeně lze říci, že proces implementace moderních technologií a komponentů V21 bude znamenat posun od kvantity ke kvalitě. Kvalitě, která umožní nejen vyslat do operace méně vojáků, ale především prostřednictvím využití speciálních technických prostředků minimalizovat jejich, dnes nezbytnou, aktivní přítomnost pro efektivní řešení extrémně rizikových situací. A z tohoto pohledu na věc, kdy je zřejmá zásadní redukce rizika ztráty bojové síly – lidských životů, musí být tato investice obhajitelná před všemi jejími odpůrci a skeptiky.

Poznámky:

- [1] EBAO - Effects-based Approach to Operations: koncepce „přístup k operacím, založeným na výsledku“, mj. jde účinnou spolupráci s nevojenskými organizacemi (vládní, nevládní, mezinárodní subjekty různého zaměření).
- [2] 43. vmpr 4.brn v současné době působí v rámci provinčních rekonstrukčních týmů mise ISAF v Afghánistánu.
- [3] Na základě aktivního členství AČR v rámci projektu NRF (NATO Response Force). NRF jsou úderní síly pro zasazení v intenzivních bojových operacích mimo Evropu, mimo čl. 5 Severoatlantické smlouvy.
- [4] Přípravovaný projekt česko-slovenské battle group (EU CS BG) s plánovanou pohotovostí ve druhé polovině roku 2009.
- [5] European Union Battle Groups (EU BG) – ozbrojené síly rychlé reakce pod velením EU s možností nasazení v jakémkoliv prostředí do 15 tisíc km od Bruselu (vyjma arktických oblastí). První zmínka o možném vytváření se datuje do roku 1999 na summitu v Helsinkách. EU BG dosáhly plných operačních schopností k 1. 1. 2007.
- [6] Seznam vojenských a bezpečnostních priorit EU. Poprvé byly zformulovány v roce 1992 během jednání

v hotelu Petersberg blízko Bonnu. Zahrnují humanitární a záchranné operace, akce k udržení míru (peace-keeping), nasazení bojových jednotek v crisis-managementu, včetně peace-makingu (peace enforcement). Tyto úkoly jsou v současné době výslovně stanoveny v článku 17 a tvoří integrální součást ESDP (European Security and Defence Policy).

- [7] C4I (Command, Control, Communications, Computers, and Intelligence) – velení, řízení, spojení, výpočetní technika, vojenské zpravodajství/průzkum.
- [8] C4 IRSTA (Command, Control, Communications, Computers, Intelligence, Reconnaissance, Surveillance, Target Acquisition) – velení, řízení, spojení, výpočetní technika, vojenské zpravodajství a průzkum, sledování a zjišťování cílů (systém schopný propojit všechny prvky velení, řízení, spojení, počítačů, zpravodajství, pozorování a průzkumu cílů do sítě).
- [9] Vytváření SBCT (Stryker Brigade Combat Team) oznámila U.S. Army v říjnu 1999 s tím, že tyto jednotky budou vyplňovat mezeru mezi těžkými silami s mohutnou ničivostí leč s dlouhou dobou zasazení do operace a silami typu U.S. Army Rangers, 82nd Airborne atd., které lze nasadit velmi rychle, nicméně mají značně omezenou ničivost a schopnost ochrany. Jednotky SBCT dosáhly počátečních operačních schopností v roce 2003.

Použitá literatura:

Voják 21. století (studie). Brno: ÚSS, Univerzita obrany. 2005. 30 s.

Voják 21. století (studie). Slavičín: VOP-26 Šternberk, s.p., divize VTÚVM Slavičín, 2006.

The SBCT Rifle Platoon and Squad (FM 3-21.9). Headquarters Department of the Army. Washington, DC: U.S. Government Printing Office, 2002, 469 p.

CHLUP, V. Bojový systém sesednutí jednotek armád NATO (prostředky SUO/SAS). *Jemná mechanika a optika*, 2005, roč. 50, č. 4, s. 103–111.

Některé zkratky použité v článku:

brn	- brigáda rychlého nasazení
mb	- mechanizovaná brigáda
vmpř	- výsadkový mechanizovaný prapor
VOP	- vojenský opravárenský podnik
WLAN/UWB	- bezdrátová lokální síť užívající velmi široké pásmo (Wireless LAN)/Ultra Wide Band
VTÚVM	- Vojenský technický ústav výzbroje a munice

Aktivní působení při řešení krizí i ve vzdálených regionech přispívá k udržování mezinárodní bezpečnosti a stability a je pragmatickým způsobem, jak realizovat obranu životních a strategických zájmů ČR mimo vlastní teritorium. Obrana zájmů ČR proto bude vyžadovat rychlou a pružnou reakci na ohrožení mezinárodní bezpečnosti a stability, včetně aktivního zapojování se do mezinárodních vojenských operací. Z tohoto důvodu musí být OS ČR schopny rychlého nasazení do operací odehrávajících se mimo území NATO a EU, ve značné vzdálenosti od hranic ČR a v klimaticky i kulturně nezvyklém prostředí.

Vytváření takovýchto nasaditelných sil, které probíhá v rámci transformace NATO v jednotlivých státech, znamená i zvýšenou schopnost rychle reagovat na nenadálé situace v rámci euroatlantického prostoru i za jeho hranicemi. Zvyšuje se tím nejen schopnost vést operace mimo čl. 5 Severoatlantické smlouvy, ale i schopnost pružné alianční kolektivní obrany bez nutnosti udržovat početné stacionární síly schopné působit jen na vlastním teritoriu.

TRANSFORMACE
resortu Ministerstva obrany České republiky
A report, zvláštní číslo, prosinec 2007

Motto: Je lepší provést dobrý plán okamžitě než perfektní plán za týden.

Battle Group je taktické bojové uskupení zpravidla složené z tanků, pěchoty a místa velení postaveného na štábu tankového pluku nebo pěšího praporu. Battle Group může také sestávat z jednotky v síle praporu zpravidla vyzbrojené bojovými vozidly pěchoty nebo obrněnými transportéry. Ve výjimečných případech může vytvářet Battle Group obrněná průzkumná jednotka nebo letecký pluk.

UK MOD JWP 0-01.1

Úvod

Dne 25. dubna 2006 byla Radou bezpečnosti OSN (na jejím 5421. zasedání) jednomyslně přijata rezoluce č. 1671 schvalující dočasné nasazení ozbrojených sil EU do operace EUFOR RD CONGO v Demokratické republice Kongo s cílem poskytnout podporu misi OSN MONUC (organizační mise OSN v Demokratické republice Kongo) při zajišťování bezpečnosti a pořádku v průběhu prezidentských a parlamentních voleb 2006. Mandát OSN pro EUFOR RD CONGO (EU Forces in Republique Democratique du Congo) v souladu s mezinárodním právem stanovil délku trvání mise na dobu čtyř měsíců.

EU se podílela na finančním zabezpečení prezidentských a parlamentních voleb v Demokratické republice Kongo (RD Congo) částkou 149 milionů eur. Členské státy EU na základě bilaterální pomoci poskytly částku 100 milionů eur. Celkem evropská pomoc na provedení prezidentských a parlamentních voleb v RD Congo činila 249 milionů eur (329 milionů USD), což bylo 80 % celkových finančních nákladů na realizaci voleb. Vedoucím volební pozorovatelské mise EU v RD Congo byl jmenován poslanec Evropského parlamentu generál Philippe Morillon. V den zahájení prvního kola voleb bylo nasazeno celkem 250 pozorovatelů EU, kteří se zaměřili hlavně na způsob odevzdávání a sčítání volebních hlasů.

Na úspěšném průběhu a zdárném zakončení prezidentských a parlamentních voleb v RDC měla významný podíl a nepopíratelnou zásluhu operace EUFOR RD CONGO.

1. Formování mise EUFOR RD CONGO

1.1 Nutnost poskytnout pomoc misi OSN MONUC

Prezidentské a parlamentní volby se staly jednou z rozhodujících součástí procesu přechodu k demokracii v Demokratické republice Kongo (RDC). Na konci roku 2005 se v sídle

OSN v New Yorku ve světle nadcházejících parlamentních voleb (zahrnujících i první kolo prezidentských voleb), které se měly uskutečnit v měsíci dubnu 2006, začaly objevovat první návrhy o možných způsobech zabezpečení tohoto rozhodujícího období, na jehož konci měla být vytvořena demokraticky zvolená vláda RDC. Další navýšení počtů sil mise OSN MONUC (Mission des Nations Unies en République Democratique du Congo) v rámci již existujícího mandátu OSN se nejevilo v tomto okamžiku jako správné řešení. Proto byla vedena diskuze o hledání dalších možností a způsobů posílení mise OSN MONUC. V těchto souvislostech náměstek generálního tajemníka OSN pro vedení mírových operací jménem OSN vyzval EU ke zvážení možnosti vyslání vojenských sil do RDC. Záměrem rozmístění těchto sil bylo poskytnout pomoc misi OSN MONUC v průběhu nadcházejícího období voleb. Oficiální žádost OSN byla předložena EU dne 27. prosince 2005 a stala se výchozím impulzem pro zahájení procesu vojenské angažovanosti EU v RDC.

Na základě vzájemné dohody mezi OSN a EU bylo rozhodnuto, že nejprve budou do RDC vyslány analytické týmy EU s cílem získat potřebné informace pro nasazení sil. První průzkumné skupiny zahájily činnost v Kinshase a u UNDPKO v New Yorku v průběhu měsíců ledna a února 2006. Klíčovou osobou pro toto období se stal zplnomocněný představitel EU pro oblast Afrických velkých jezer Aldo Ajello. Jeho kontakty s politickými představiteli RDC a řadou sousedních zemí razily cestu operačnímu veliteli pro navázání počátečních vojenských kontaktů s představiteli ozbrojených sil v zájmovém prostoru.

Jako výsledek zjištění průzkumných skupin byl počátkem měsíce února 2006 zpracován celkový „Návrh možností řešení“. Tento dokument v té podobě, jak byl zpracován, bylo možno považovat za záměr řešení krize (CMC - Crisis Management Concept), což následně vedlo k vypracování, schválení a vydání „Společného usnesení Rady EU“ a „Počáteční vojenské směrnice“ (IMD - Initiating Military Directive). „Návrh možností řešení“ bral do úvahy úkoly plněné již probíhajícími misemi EU v RDC (EUPOL Kinshasa a EUSEC RD Congo).

Do „Návrhu možností řešení“ byly zahrnuty klíčové prvky nastávajících vojenských operací EU. Požadavek sekce pro řízení mírových operací OSN (UNDPKO - United Nations Desk Peace Keeping Operations) poskytnout účelově vytvořenou zálohu sil, která by měla schopnost rozšířit možnosti sil rychlé reakce mise OSN MONUC během procesu voleb, a to zejména v okamžiku jejich skončení spolu s možnými, přesně vymezenými úkoly EUFOR formuje základ tohoto dokumentu. Celkem bylo stanoveno sedm hlavních úkolů a nastíněny tři možnosti vojenského řešení situace. Tyto možnosti se různily hlavně ve velikosti sil nasazených v Kinshase a množství výzbroje a vojenského materiálu, předsunovaných do RDC. Při porovnávání možností byly jako kritéria vzaty do úvahy: rychlost, efektivnost a náklady.

Je třeba poznamenat, že již v počátečním stadiu úvah byla **některá omezení** (jako časově limitované trvání vojenské operace, vyloučení severovýchodních provincií z prostoru vedení pozemních operací EUFOR RD Congo, vytipování a soustředění úsilí na specifické a omezené prostory operačních zásahů, jakož i způsob poskytování podpory misi OSN MONUC) **jasně stanovená**.

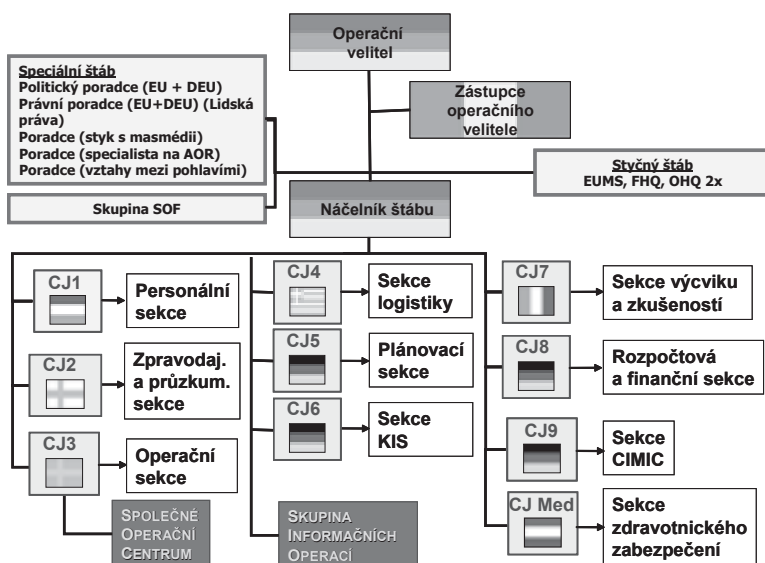
Časový harmonogram konání voleb jako faktor rozhodující o přítomnosti vojenských sil se však nestal konstantou, na které bylo založeno plánování. Plánovací předpoklad přijmout „Návrh možností řešení“ vycházel z toho, že první kolo prezidentských voleb a volby do parlamentu se uskuteční ke konci měsíce dubna 2006. Na konec, vzhledem k celé řadě důvodů, se tyto volby uskutečnily přesně o tři měsíce později, tj. dne 30. července 2006.

1.2 Aktivace EU OHQ Postupím

Pro zabezpečení velení v krizové operaci EU existují v podstatě tři možnosti. Velení se může realizovat z operačního velitelství EU (EU OHQ - European Union Operation Headquarters), které se nachází v SHAPE (Supreme Headquarters Allied Powers Europe) a má přiděleny k dispozici a využít prostředky a schopnosti NATO. Nebo pro velení může být vybráno a využito společné operační centrum EU (EUJOC - Union Joint Operational Centre), které je umístěno v objektu vojenského štábu EU (EUMS - European Union Military Staff) v Bruselu.

Pro velení v operaci EUFOR RD CONGO byla zvolena třetí možnost, a to aktivace operačního velitelství, vybudovaného členskými státy a daného k dispozici EU. V tomto případě Německo poskytlo EU OHQ dislokované v rámci operačního velitelství Bundeswehru v Postupimi. **Po prvé v historii EU bylo aktivováno operační velitelství EU.**

Před vybraným EU OHQ v Postupimi stál obtížný úkol dosáhnout počátečních operačních schopností (IOC - Initial Operational Capability) do pěti dnů od jeho určení k velení operaci EU. Proces aktivace operačního velitelství byl zahájen dne 23. března 2006 svoláním příslušníků organizačního jádra, které se nachází v sestavě mateřského OHQBw v Postupimi. Dne 29. března 2006 byl – cestou národních vojenských představitelů v EU – vydán rozkaz k povolání předurčených osob zařazených v pohotovosti pro prvotní mnohonárodní navýšení počtů. Operační velitel stanovil dva termíny nástupu osob zařazených v prvotním mnohonárodním předurčení. Podle stanovených priorit nastoupila první skupina k EU OHQ dne 4. dubna 2006, příslušníkům druhé skupiny bylo uloženo hlásit nástup služby u EU OHQ Postupim dne 12. dubna 2006. Organizační jádro EU OHQ vyčleňované z mateřského operačního velitelství Bw (Bundeswehr) bylo začleněno na tabulky krizových počtů EU OHQ Postupim. Rozsah dalšího obsazování míst krizových tabulek počtů byl nastaven tak, aby byly splněny základní požadavky na naplánování nastávající operace. Činnost EU OHQ byla komplexně zajišťována zabezpečovací a podpůrnou strukturou mateřského OHQ Bw v Postupimi.

Obr. 1: Organizační struktura operačního velitelství (EU OHQ) Postupim

EUMS vydal včas základní pokyny, takže v rámci EU OHQ mohla být přijata nezbytná opatření k provedení přípravy a zajištění chodu velitelství. Organizační jádro bylo posíleno příslušníky prvotního mnohonárodního a dodatečného předurčení. Vedení operace vyžadovalo plné obsazení klíčových a rozhodujících míst EU OHQ.

Příslušníci dodatečného předurčení až do počtu vyžadovaného k vedení operace nastoupili k EU OHQ do 20 dnů od povolání operačním velitelem. Jejich výběr a vyžadování byly předmětem jednání s ohledem na specifické potřeby operace a výsledky dosažené v průběhu procesu vytváření sil.

Rychlé rozvinutí EU OHQ záviselo na důkladné předběžné přípravě provedené mateřským OHQBw. Budovy a potřebné vybavení byly vyčleněny a připraveny pro příchod a činnost příslušníků mnohonárodního štábu. Databáze osob zařazených do prvotního mnohonárodního navýšení (vedená a aktualizovaná EUMS) umožnila jejich okamžitou aktivaci. Všechna oddělení EU OHQ byla včas obsazena kvalifikovanými odborníky, kteří byli zárukou dosažení počátečních a plných operačních schopností operačního velitelství. V jednotlivých případech bylo obsazování specifických míst řešeno přímo příslušnými členskými zeměmi EU, které měly toto místo přiděleno.

Vcelku dosáhlo obsazení EU OHQ maximálně 146 osob (k 11. červenci 2006). Po dobu trvání operace jednotlivá oddělení udržovala vysokou úroveň operační činnosti a rutinní štábní práce, a to bez ohledu na vysokou fluktuaci osob. V průběhu trvání mise až do okamžiku deaktivace došlo u EU OHQ k obměně u 2 vedoucích oddělení, 49 důstojníků, 26 praporčíků a poddůstojníků a 4 občanských zaměstnanců.

1.3 Vojensko-strategické plánování

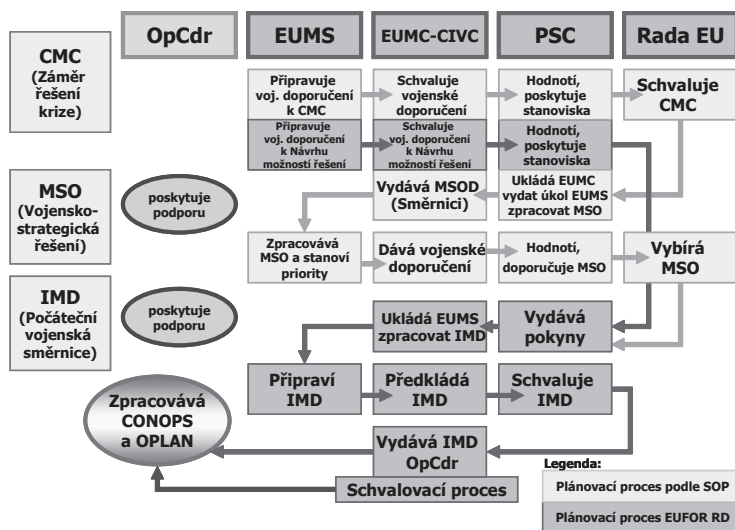
Proces vojensko-strategického plánování se vyznačoval úzkou spoluprací mezi orgány EU v Bruselu a EU OHQ Postupim. Zásady vojensko-strategického plánování pro vedení krizových operací EU jsou uvedeny v „Konceptu vojensko-strategického plánování“ z 25. září 2005. V duchu tohoto konceptu se plánování pro vedení krizových operací doposud uskutečnilo čtyřikrát: operace Concordia, Artemis, Althea a EUFOR RD CONGO.

Přesto předepsané postupy (schematicky znázorněné na obr.2) nebyly v době přípravy výše uvedených operací vždy dodrženy. Například při plánování operace Concordia nebyly vydány směrnice pro vojensko-strategická řešení, návrh vojensko-strategických řešení ani záměr operace. Pro operaci Artemis byl zpracován pouze záměr řešení krize (CMC - Crisis Management Concept) a operační plán (OPLAN - Operational Plan).

Taktéž operace EUFOR RD CONGO se v tomto směru nestala žádnou výjimkou. „Návrh možností řešení“ nahradil záměr řešení krize (CMC) a nebyla zpracována žádná směrnice pro vojensko-strategická řešení, ani návrh vojensko-strategických řešení. Avšak na operační úrovni byly záměr operace (CONOPS - Concept of Operations) a operační plán (OPLAN) zpracovány za dodržení všech předepsaných postupů.

„Návrh možností řešení“ se stal základem pro vojensko-strategické plánování a vytvořil rámec pro následné vojensko-operační plánování. V hlavních prioritách určených pro plánování, vydaných orgány EU v Bruselu, došlo nakonec k provedení jenom dílčích úprav. Díky tomu tým plánovačů EU OHQ, který byl oficiálně zřízen koncem března 2006, mohl bez obtíží zahájit svoji práci v rámci nastavených parametrů. Mezi nejdůležitější parametry patřily stanovené politické cíle, politicko-vojenské cíle a cíle vojenské mise EU. Po intenzivních

Obr. 2: Schéma procesu vojensko-strategického plánování EU

V této době ještě před přijetím „Společného usnesení Rady EU“ bylo přijato rozhodnutí aktivovat EU OHQ Postupim. V jeho aktivaci sehrálo Německo roli nosného státu. V souladu s příslušnými koncepty EU pro řešení krize vytvořila včasná aktivace možnost zajistit vnější podporu orgánů EU v Bruselu a napomohla provedení předběžných příprav na vojensko-strategické úrovni velení. Současně na čele s Francií jako nosným státem probíhaly přípravy k provedení aktivace FHQ Creil (FHQ - Force Headquarters). Po předložení „Vojenského doporučení“ Radě EU byl dne 23. března 2006 Radou EU schválen „Návrh možností řešení“ a předsednictví EU v dopise z 28. března 2006 potvrdilo platnost principů pro poskytnutí vojenské podpory EU pro misi OSN MONUC.

V kontextu návrhu rezoluce RB OSN (SC UN - Security Council United Nations) dále pokračovala revize „Počáteční vojenské směrnice“ (IMD - Initiating Military Directive). Harmonizace úsilí nakonec vyústila ve vydání „Počáteční vojenské směrnice“ bezprostředně po přijetí „Společného usnesení rady EU“ 2006/319/CFSP, přijatého na základě rezoluce RB OSN (UNSCR) č. 1671/2006 z 25. dubna 2006. Schválení těchto dokumentů položilo politické a legální základy operace EUFOR RD CONGO.

39

a chronologie vydání a schválení klíčových dokumentů pro vedení operace EUFOR RD CONGO je znázorněna na obr. 3.

Zodpovědnost za zpracování dokumentů k vedení operace		
Rada EU		schvaluje
Politický a bezpečnostní výbor		vyslovuje souhlas
Vojenský výbor EU		doporučuje
Členské státy EU		vznášejí připomínky a námitky
EUMS a EU OHQ		zpracovávají návrhy
Chronologie schválení a vydání klíčových dokumentů		
1.	Návrh možností řešení (představující CMC)	9. 2. 2006
2.	Rezoluce RB OSN č. 1671	25. 4. 2006
3.	Počáteční vojenská směrnice (IMD)	27. 4. 2006
4.	CONOPS a CJSOR	27. 4. 2006
5.	Společné usnesení Rady EU č. 2006/319/CFSP	27. 4. 2006
6.	Operační plán (OPLAN)	29. 5. 2006
7.	Rozhodnutí Rady EU č. 2006/412/CFSP	12. 6. 2006

Obr. 3: Zodpovědnost orgánů EU za zpracování dokumentů a chronologie schválení a vydání klíčových dokumentů pro operaci EUFOR RD CONGO

Koncem měsíce března 2006 bylo přistoupeno k zahájení procesu vojenského operačního plánování a plnění s ním spojených úkolů.

2. Příprava mise EUFOR RD CONGO

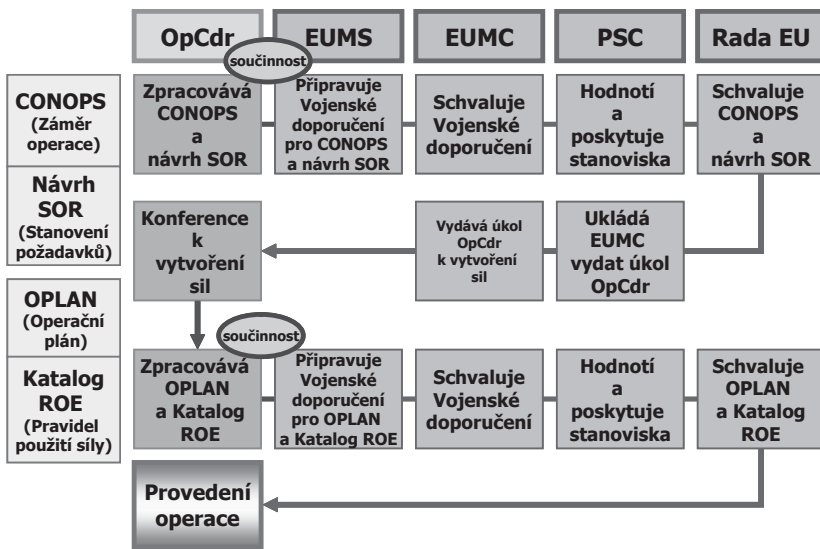
Vojenské operační plánování se poprvé v historii EU uskutečnilo v rámci EU OHQ Postupim.

2.1 Vojenské operační plánování

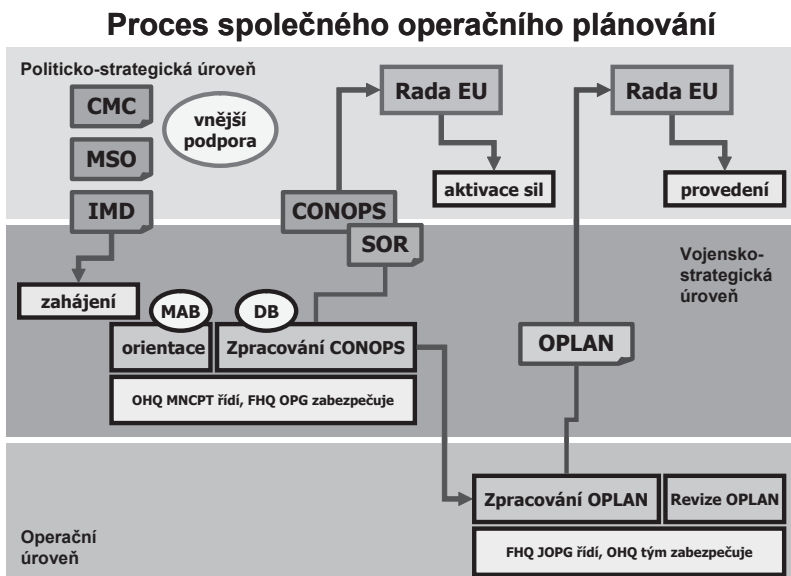
Vojenské operační plánování nebylo vynalezeno pouze pro přípravu operace EUFOR RD CONGO. Ve své podstatě vojenské operační plánování vychází z pokynů NATO pro operační plánování (GOP - NATO Guidance for Operational Planning). Předpokládá se, že každý, kdo byl vybrán a předurčen pro práci na EU OHQ, má všeobecnou znalost těchto pokynů. Od roku 2002 byl proces vojenského operačního plánování prověřován a zkvalitňován v průběhu série každoročních cvičení zahrnujících účast důstojníků ze všech členských států EU. Navíc již v roce 2003 bylo vojenské operační plánování uskutečněno v přípravě operace Artemis. Výhodou bylo, že někteří z plánovačů, předurčených pro EUFOR RD CONGO, měli již praktické zkušenosti z vojenského operačního plánování realizovaného pro operaci Artemis a navíc bylo možno využít jejich znalost prostředí v RDC.

Vzhledem k nedostatku času a stanovenému termínu pro dosažení plných operačních schopností bylo namísto souběžného operačního plánování přistoupeno k provedení společného operačního plánování.

Specifický proces společného operačního plánování (znázorněn na obr. 5) nebyl nikdy předtím vyzkoušen, ani použit v praxi. Hlavní rozdíl mezi oběma procesy plánování spočívá v tom, že během společného operačního plánování je zpracován pouze jeden záměr operace (CONOPS) a to na vojensko-strategické úrovni (EU OHQ) a pouze jeden operační plán (OPLAN), který je zpracován na operační úrovni (FHQ - Force Headquarters).

Obr. 4: Schéma procesu vojenského operačního plánování EU

Obr. 5: Schéma procesu společného operačního plánování EU

První návrh záměru operace (CONOPS) byl zaslán k posouzení řídicím orgánům do Bruselu 11. dubna 2006 a po zapracování připomínek byl dokončen na EU OHQ Postupim 25. dubna 2006. Ve schvalovacím procesu politický a bezpečnostní výbor (PSC - Political and Security Committee) odsouhlasil záměr operace a Rada EU tento záměr operace schválila.

Současně s tím byl Radou bezpečnosti OSN schválen návrh rezoluce RB OSN č. 1671/2006, která po přijetí byla zveřejněna spolu se „Společným usnesením Rady EU“ č. 2006/319/CFSP. Následně politický a bezpečnostní výbor schválil „Počáteční vojenskou směrnici“. Souběžně s tím – jako výraz paralelního úsilí – dne 21. dubna 2006 vedoucí skupiny složené z členů rady generálního sekretariátu a po jednom příslušníkovi EUMS a EU OHQ informoval ředitele sekce řízení mírových operací OSN (UNDPKO) v New Yorku o stavu přípravy EU k poskytnutí nadcházející vojenské pomoci misi OSN MONUC.

Poslední a jeden z nejdůležitějších dokumentů pro přípravu operace, který schvaluje Rada EU, je operační plán (OPLAN). Práce na OPLAN v souladu se zásadami společného operačního plánování byly u EU OHQ a FHQ započaty začátkem měsíce dubna 2006. Velká většina společné operační spolupráce se uskutečňovala formou výměny důležitých dokumentů cestou bezpečného spojení. První verze OPLAN čítala 391 stránek. Po zapracování připomínek a doplňujících návrhů byl OPLAN odsouhlasen PSC a schválen Radou EU.

2.2 Počáteční vojenská směrnice

„Počáteční vojenská směrnice“ je prakticky seznam úkolů, z nichž nejdůležitějším je operační úkol.

Operační úkol:

Rozvinout předstunutý prvek EUFOR RD CONGO v Kinshase. Hotovostní síly – na signál připravené k provedení zásahu s cílem poskytnout včasnou a účinnou podporu při řešení vzniklých krizových situací, jejichž zvládnutí může přesahovat vojenskou kapacitu misi OSN MONUC – rozmístit mimo teritorium RDC.

„Počáteční vojenská směrnice“ (IMD) poskytla operačnímu veliteli nezbytný a dostatečný rámec k zahájení vojenského operačního plánování. IMD obsahovala cíle EU, aktualizované „Hodnocení rizik“ spolu s výsledky hodnocení „Návrhu možností řešení“. Z navrhovaných možností řešení byla zvolena možnost č. 2 – rozmístit předstunutý prvek, který zahrnoval FHQ, jednotku ochrany sil, síly a prostředky logistiky, zdravotnické zabezpečení, operačně manévrový prvek okamžité reakce a nezbytné prostředky vzdušných sil v Kinshase. Pohotovostní síly byly rozmístěny mimo teritorium RDC v Gabunu. Strategická záloha byla udržována ve vysokém stavu pohotovosti v Evropě. Operační úkol (společně se specifickými úkoly pro plánování, stanovenými klíčovými vojenskými úkoly a úkoly pro zabezpečení podpory) byl jádrem obsahu IMD.

Dále IMD obsahovala další důležité úkoly a pokyny ke zřízení EUFOR RD CONGO:

- ❑ stanovení data ukončení operace nejpozději čtyři měsíce po ukončení prvního kola voleb,
- ❑ záměr vytvořit síly schopné řešit krizovou situaci, která přesahuje vojenské schopnosti mise OSN MONUC,
- ❑ rozhodnutí o tom, že celá RDC kromě čtyř severovýchodních provincií – Orientale, Nord Kivu, South Kivu a Maniema – je prostorem operace,

- ❑ pokyny pro zpracování předběžných operačních plánů k nasazení operačně manévrového prvku EUFOR RD CONGO do prostorů operačních zásahů,
- ❑ omezení pro poskytnutí podpory misi OSN MONUC a zabezpečení osvobození a evakuace osob na specifická geografická místa (prostory operačních zásahů),
- ❑ omezení v provádění evakuace osob pouze na předem vybrané civilní osoby s přiděleným zvláštním statutem,
- ❑ uchovat si operační řízení (OPCON - Operational Control) strategické zálohy převzetím jejích prvků do podřízenosti od členských států EU, které se podílejí se na jejím vytvoření,
- ❑ vytvořit adekvátní architekturu vojenského zpravodajství,
- ❑ úkol formulovat zásady a principy použití síly,
- ❑ zpracovat požadavek na schválení pravidel použití síly (ROEREQ - Rules of Engagement Request),
- ❑ zpracovat pokyny (směrnici) pro standardy chování, stanovit normy dodržování vztahů mezi osobami různých pohlaví a vydat pokyny k řešení otázek spojených s pašováním osob,
- ❑ stanovit principy podpory úzké civilně-vojenské koordinace,
- ❑ pokyny pro přípravu a zahájení vojenských informačních operací,
- ❑ úkoly pro přípravu činností a aktivit pro styk s veřejností,
- ❑ stanovení hlavních opatření plánu logistického zabezpečení, včetně opatření k usku-tečňování přesunu a převozu, zajištění infrastruktury a zdravotnického zabezpečení,
- ❑ připravit znění návrhu dohody o poskytnutí HNS (Host Nation Support),
- ❑ do návrhu rozpočtu nákladů na operaci zpracovat a dodat návrh všeobecných operačních nákladů,
- ❑ zajistit vyslání styčných důstojníků a dojednat otázky navázání a udržování spojení,
- ❑ zabezpečit systém řádného předkládání hlášení.

Do konce přípravné fáze byly všechny stanovené úkoly pro plánování splněny. V neposlední řadě ustanovení operačního velitele a velitele sil do funkce [1] a rozhodnutí o tom, které velitelství EU bude řídit operaci, jsou důležitými prvky „Počáteční vojenské směrnice“.

2.3 Záměr operace (CONOPS)

Záměr operace je základem pro tvorbu OPLAN a východiskem pro proces vytváření sil.

Záměr operace (CONOPS - Concept of Operations) zahrnuje všechny podstatné aspekty operace. Po odsouhlasení záměru operace politickým a bezpečnostním výborem (PSC - Political and Security Committee) a jeho schválení Radou EU **všechny formulace ze „Záměru operace“, které budou následně zahrnuty do OPLAN musí být uvedeny ve schváleném znění (nesmí být měněny, ani jinak upravovány).**

Stejně tak v CONOPS musí být uváděno pouze odsouhlasené znění textu z „Návrhu možností řešení“. CONOPS je zpracován na základě společného úsilí všech zainteresovaných stran.

CONOPS pro EUFOR RD CONGO celkem obsahoval 38 stran textu. Součástí CONOPS byly i dvě přílohy: organizace velení a vojenské úkoly. Seznam vojenských úkolů byl podrobný a obsahoval úkoly, jejichž plnění do určité míry zasahovalo až do fáze provedení operace.

Ve spolupráci EU OHQ a FHQ byl zpracován seznam příloh k OPLAN. Hlavní úkoly vycházející z CONOPS pro EUFOR RD CONGO nad rámec úkolů uvedených v „Počáteční vojenské směrnici“ zahrnovaly řešení následujících oblastí:

- ❑ vojensko-strategické těžiště úsilí položit do vytvoření zřetelných a důvěryhodných kapacit EUFOR RD CONGO, které jsou schopné zajistit bezpečnost obyvatel RD Congo a odradit potencionální narušitele od jejich záměrů,
- ❑ v průběhu operace splnit jedenáct vytyčených vojenských cílů,
- ❑ zámysl operačního velitele pro splnění mise obsahoval osm způsobů jejího splnění, které formovaly základ pro provedení analýzy velitelem sil,
- ❑ pro provedení operace byly stanoveny následující fáze:
 - ❑ příprava operace,
 - ❑ nasazení sil do operace,
 - ❑ vedení operace,
 - ❑ vyvedení sil a opuštění prostoru operace,
- ❑ vydefinování prvotních požadavků na poskytnutí sil, zdrojů a schopností,
- ❑ stanovení termínu dosažení plných operačních schopností a stavu připravenosti pro rozdílné prvky EUFOR RD CONGO,
- ❑ vydání pokynů pro zajištění činnosti v oblastech:
 - ❑ CIMIC (Civil-Military Cooperation),
 - ❑ ochrany sil,
 - ❑ práva a legislativy,
 - ❑ použití síly,
 - ❑ dodržování občanského pořádku,
 - ❑ správa informační domény,
- ❑ upřesnění prostoru operace vzhledem k ustanovení IMD (Initiating Military Directive), že žádné pozemní operace nebudou prováděny ve čtyřech severovýchodních provinciích,
- ❑ další údaje pro plánování v oblastech operační činnosti, logistiky, práva a legislativy a vedení informačních operací.

Je nutno zdůraznit, že ačkoliv IMD a CONOPS byly vydány v jeden den (27. dubna 2006), stejně jako společný souhrn stanovených požadavků (CJSOR - Combined Joint Statement of Requirements), zpracování CONOPS bylo provedeno na základě návrhu IMD, která vzešla z brífinku rozhodnutí konaného dne 6. dubna 2006.

2.4 Operační plán EUFOR RD CONGO (OPLAN) a rozhodnutí EU zahájit operaci

Operační plán byl vodítkem k provedení operace EUFOR RD CONGO.

Ke zpracování CONOPS a OPLAN bylo přistoupeno dne 6. dubna 2006. Do operačního plánu byly zahrnuty úkoly s ohledem na závěry, které vyplývaly z provedených analýz. Dne 5. května 2006 byl první návrh operačního plánu rozeslán do připomínkového řízení. Dne 15. května 2006 byl politickým a bezpečnostním výborem schválen záměr operace (CONOPS EUFOR RD CONGO). Dne 16. května 2006 byl druhý návrh operačního plánu (OPLAN EU FORCE RD CONGO) zaslán k posouzení a schválení PSC a k seznámení sekci řízení mírových operací OSN (UNDPKO). Radou EU byl OPLAN schválen dne 29. května 2006.

OPLAN EUFOR RD CONGO se stal klíčovým dokumentem pro řízení všech aspektů operace. Tento dokument byl odsouhlasen PSC a schválen Radou EU. Spolu s „Katalogem pravidel použití síly“ (ROEREQ - Rules of Engagement Request) formoval schválený OPLAN základní předpoklady pro rozhodnutí Rady EU zahájit operaci dne 12. června 2006. Tímto dnem byla ukončena fáze přípravy operace EUFOR RD CONGO.

OPLAN RD CONGO spolu s přílohami je velmi obsáhlý dokument, v konečné verzi čítající celkem 473 stran. V době zpracovávání OPLAN bylo v maximální možné míře využíváno utajené elektronické a telefonní spojení mezi Postupimí (DEU - Deutschland) a Creil (FRA - France) s cílem dosáhnout maximální úrovně koordinace a součinnosti mezi operačním velitelem a velitelem sil a jejich štáby.

Současně byla udržována koordinace s krizovým štábem EUMS. K tomu byla používána utajená videokonference, utajené a běžné telefonní linky a internetové spojení. Tato koordinace byla zejména velice intenzivní v první polovině měsíce května 2006, kdy probíhalo připomínkové řízení k OPLAN v rámci EU. Členské státy EU zaslaly k OPLAN velké množství připomínek, námětů, komentářů a doplňujících návrhů.

Součástí OPLAN byl přehled národních námitek k nasazování sil a prostředků na plnění operačních úkolů. Podle charakteru námitek bylo možno rozdělit státy do tří skupin:

- 1. První skupina států**, podílejících se na operaci, nijak neomezovala nasazení svých sil k plnění operačního úkolu.
- 2. Státy druhé skupiny** podmiňovaly nasazení svých jednotek splněním předem stanovených podmínek, při naplnění kterých daný stát vyslovil souhlas s nasazením jednotek v celém operačním prostoru na celém teritoriu RD Congo.
- 3. Třetí skupina států**, které vyslaly síly do operace EUFOR RD CONGO formou námitek požadovala, aby jejich jednotky nebyly nasazeny k plnění operačního úkolu mimo Kinshasu (hlavní město RDC).

Dne 15. června 2006 bylo v oficiálním věstníku EU zveřejněno rozhodnutí Rady EU 2006/412/CFSP z 12. června 2006 zahájit tímto dnem vojenskou operaci Evropské unie (s kódovým označením EUFOR RD CONGO) na podporu mise OSN MONUC v Demokratické republice Kongo (RDC) během procesu voleb.

Souběžně s operačním plánováním probíhal proces vytváření sil, který byl zdrojem posledních úprav provedených v OPLAN. OPLAN se stal pevným základem pro provedení operace. První revize OPLAN byla provedena s platností ke dni 19. září 2006 a jejím výsledkem byly ediční úpravy OPLAN s cílem dosáhnout toho, aby OPLAN více reagoval na realitu. Zviditelnění EUFOR RD CONGO bylo dosaženo rozvinutím FHQ a roty španělské legie (rota okamžité reakce) v Kinshase, jakož i prováděním operačních nácíků a nasazením operačních styčných a průzkumných týmů (OLRTs - Operational Liaison & Reconnaissance Teams) do prostoru operačních zásahů.

Získání důvěryhodnosti bylo dosaženo za pomoci přítomnosti pohotovostních sil (dvě pěší úkolová uskupení), které poskytly Francie a Německo (s četou nizozemské armády). K posílení důvěryhodnosti významnou měrou přispěla i strategická záloha, která se nacházela v Evropě a podrobná pravidla použití síly ROE (Rules of Engagement), vypracovaná na základě kapitoly VII Charty OSN. Zviditelnění a důvěryhodnost sloužily k odstranění potenciálních narušitelů volebního procesu. Tím bylo zajištěno dosažení pocitu jistoty bezpečnosti u obyvatel RD Congo.

2.5 Proces vytváření sil operačního uskupení

K vytvoření sil EUFOR RD CONGO byly svolány dvě konference (FGC – Force Generation Conference). Plánování konferencí pro vytvoření sil EUFOR RD CONGO bylo zahájeno počátkem dubna 2006, když byl v rámci EU OHQ připravován první návrh množství sil, které bude nutno nasadit v Kinshase a rozmístit v Gabunu. Tento návrh byl v důsledku operačního plánování několikrát pozměněn, aby konečně první společné řešení, první kvalifikovaný odhad požadovaného množství sil, byl obsažen v CJSOR (Combined Joint Statement of Requirements), který se stal výchozím dokumentem a základem pro jednání 1. konference k vytvoření sil. Jednání této konference, kterému předsedal operační velitel generálporučík Karlhans Viereck, se uskutečnilo dne 3. května 2006 v Postupimi. Konference se nezúčastnily – přestože byly pozvány – státy: Maďarsko, Malta, Slovensko, Česko, Estonsko, Lotyšsko a Litva. Turecko (není členem EU) se zúčastnilo na jednání konference jako potenciální přispívatel vojenského kontingentu.

Cílem 1. konference k vytvoření operačních sil bylo dosáhnout toho, aby CJSOR pro EUFOR RD CONGO byl naplněn a v souladu s plánem mohlo dojít k vytvoření sil velikosti Battle Group. Dodatečným cílem bylo zjistit, které ze členských států EU jsou ochotny bez výhrad nabídnout síly a prostředky k vytvoření operačního uskupení.

Na základě posouzení celkové situace v zájmovém operačním prostoru a zvážení všech možností k vytváření sil operační velitel v úvodu konference stanovil, že k úspěšnému splnění úkolu musí jednotky vyčleněné do operačního uskupení vykazovat následující operační schopnosti být schopny:

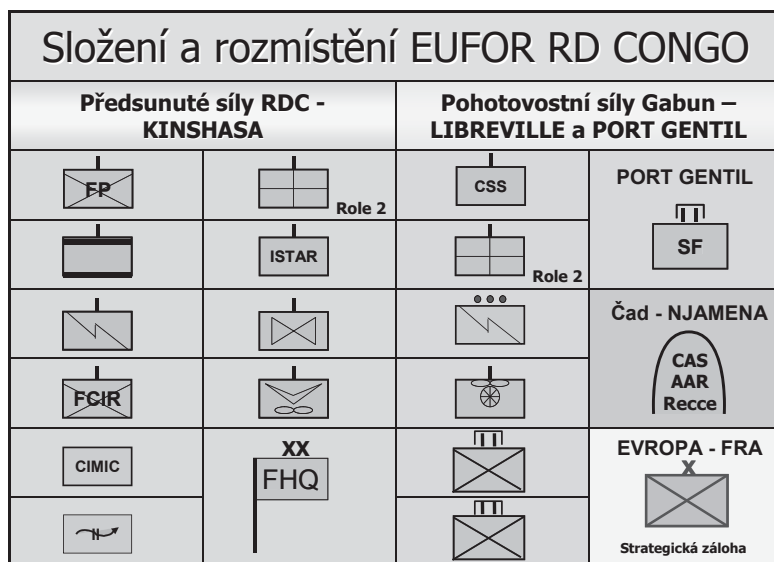
- ❑ realizovat násilný vstup do prostoru operace,
- ❑ uskutečnit přepravu vzduchem, praporní úkolová uskupení být podle situace připravena k nasazení jako takticky vzdušný (padákový) nebo takticky vrtulníkový výsadek,
- ❑ provádět pozemní průzkum s cílem zjistit záměry polovojenských a povstaleckých ozbrojených skupin,
- ❑ pomocí letectva a bezpilotních vzdušných průzkumných prostředků vést nepřetržité sledování charakteru činnosti polovojenských a povstaleckých ozbrojených skupin v zájmových prostorech,
- ❑ rychle nasadit potřebné síly a prostředky do předem vytipovaných ohnisek nestability a neklidu,
- ❑ konflikt s polovojenskými jednotkami nezletilců (dětských vojáků) řešit v souladu s mezinárodním právem a úmluvou na ochranu práv dítěte,
- ❑ s použitím sil pro vedení speciálních operací zabezpečit osvobození rukojmích a evakuaci osob a odsun prostředků se zvláštním statutem z ohrožených prostorů,
- ❑ poskytnout podporu místním orgánům státní správy a samosprávy a zajistit bezpečnost, pořádek a stabilitu ve stanoveném prostoru,
- ❑ vést informační (psychologické) operace s cílem hbitě reagovat na negativní agitaci a propagandu narušitelů veřejného pořádku a schopnost plnit základní úkoly civilně vojenské spolupráce a rekonstrukční činnosti,
- ❑ provést pořádkový zásah proti davu a násilné demonstraci narušující bezpečnost a veřejný pořádek s použitím klasických policejních prostředků,
- ❑ vést bojovou činnost ve městě a zastavěném prostoru,
- ❑ vést boj s tanky (protitankový boj),
- ❑ vést bojovou činnost v noci a za podmínek snížené viditelnosti,

- ❑ provádět vzdušné taktické přesuny v celém prostoru operace,
- ❑ zvýšit úroveň jazykových znalostí a chápání kulturních rozdílů s cílem umožnit navázání pevných partnerských vztahů s orgány státní správy, samosprávy a obyvatelstvem,
- ❑ uplatnit společnou koordinaci, postupy a systémy společného velení a řízení při plánování a vedení komplexní integrované operace,
- ❑ zajistit nepřetržité logistické zabezpečení po dobu trvání operace,
- ❑ mít další specifické schopnosti požadované k plnění tzv. petersbergských úkolů.

Prvotním záměrem v této fázi vytváření sil operačního uskupení (k nasazení do operace pro plnění operačního úkolu) bylo vytvořit uskupení sil velikosti Battle Group v počtu okolo 2000 osob (800 osob předurčených pro Kinshasu a 1200 osob pro zařazení do pohotovosti na teritoriu Gabunu) s možným nasazením do prostoru operačních zásahů.

1. konference k vytvoření sil byla úspěšně završena, všechny zúčastněné státy nabídly své příspěvky (některé i nad rámec požadavků), přesto však bylo operačním velitelem zdůrazněno, že stále existuje deficit rozhodujících operačních schopností, které budou muset být členskými státy EU vytvořeny. Jednalo se o dodání taktických prostředků vzdušné přepravy, bitevních a dopravních vrtulníků, vrtulníků pro odsun raněných a nemocných a mobilních chirurgických týmů. Na druhé straně nabídka členských států přesahovala stanovený početní limit o téměř 400 osob.

2. konference k vytvoření sil se uskutečnila dne 10. května 2006 v Postupimi. Byly pozvány opět všechny členské státy EU i potenciální přispívatelé stojící mimo EU. Konference se nezúčastnily: Malta, Slovinsko, Dánsko, Estonsko, Lotyšsko, Slovensko, Lucembursko, Česko a Portugalsko. Jednání konference se opět zúčastnilo Turecko.

Obr. 6: Organizační struktura a rozmístění operačního svazku EUFOR RD CONGO

Operační velitel řídil jednání konference, která měla zajistit naplnění společného souhrnu stanovených požadavků (CJSOR) pro EUFOR RD CONGO v souladu s požadavky stanovenými plánem. Dále cílem konference bylo navázat užší kontakt s členskými státy EU, které byly

ochotny učinit dodatečnou nabídku sil a prostředků k pokrytí deficitu operačních schopností. V průběhu konference se podařilo odstranit jen poměrně malou část deficitu zanechaného jednáním předchozí konference.

Navzdory přímým žádostem na členské státy EU deficit sil a prostředků zůstával stále nepokryt. Jestliže operace EUFOR RD CONGO měla být provedena v souladu s CONOPS a návrhem OPLAN, musela být zvláštní pozornost věnována vyřešení nedostatku taktických prostředků vzdušné přepravy, vrtulníků, včetně prostředků pro MEDEVAC (medical evacuation) a mobilních chirurgických týmů. Stále existoval nadbytek schopností, které nebyly rozhodující pro splnění operačního úkolu mise. Na základě této skutečnosti operační velitel přijal rozhodnutí, že bude deficit a nadbytek nabídnutých operačních schopností osobně řešit přímo se státy, které se podílely na operaci EUFOR RD CONGO.

Po množství dvojstranných jednání s členskými státy EU a ostatními státy, EU OHQ konečně získalo adekvátní počet taktických prostředků vzdušné přepravy, vzdušných prostředků, nezbytných pro zajištění zdravotnického zabezpečení včetně důležitých mobilních chirurgických týmů, které poskytlo Finsko. Na zdravotnickém zabezpečení operace se lékařským týmem podílelo i Švýcarsko.

Přestože proces vytváření sil pro operaci byl dlouhodobý a časově náročný, EU OHQ úspěšně splnilo stanovené požadavky. Zajímavostí je, že mezi původním požadavkem z 16. dubna 2006 na 2154 osob (zpracovaným na základě předběžných kalkulací) a finálním počtem 2108 osob z 12. června 2006, byl jen poměrně malý rozdíl.

Do operace EUFOR RD CONGO přispívalo kontingentem (jednotka, tým, skupina vojáků, štábní důstojníci pro EU OHQ a FHQ) celkem 23 států (21 členských států EU, Turecko a Švýcarsko).

Proces vytváření sil poskytl operačnímu veliteli schopnosti, které nutně požadoval pro provedení účinné a hodnověrné vojenské operace. Plánované uspořádání sil sestávající z před-sunutého prvku v Kinshase, pohotovostních sil OCF (On-Call Force) v Gabunu a strategické zálohy v Evropě bylo vybaveno dostatečnými prostředky. Proto také plánované přerozdělení úkolů mezi tyto tři prvky (okamžitá reakce v RDC, pohotovostní síly v sousedním regionu a možné strategické posílení z Evropy s odstrašujícím účinkem) mohlo být provedeno tak, jak bylo stanoveno v CONOPS.

V průběhu operace se početní stav vojsk neustále měnil a kolísal v závislosti na situaci. V polovině měsíce srpna 2006 dosáhl nejvyššího počtu – 2466 osob, mimo NSE (National Support Element) členských států EU. Výsledkem procesu vytváření sil byla skutečnost, že EUFOR RD CONGO měl dostatek vojenských schopností provádět efektivní operace v rámci celého operačního prostoru.

Velmi významná byla dostupnost jednotek a prostředků sil okamžité reakce (FCIR - Force Capable of Immediate Reaction, Španělsko), pohotovostních sil (OCF - On-Call Force, dvě pěší úkolová uskupení poskytnutá Francií, Německem a Nizozemím), jednotky bezpilotních průzkumných prostředků (UAV - Unmanned Aerial Vehicle, Belgie), skupiny PSYOPS, organizační struktury velení a řízení, zdravotnického zabezpečení, jednotky zpravodajství, monitorování zjišťování cílů a průzkumu (ISTAR - Intelligence Surveillance Target Acquisition and Reconnaissance, Německo), praporu speciálních sil (SF - Special Forces, Francie, Švédsko a Portugalsko) jednotky ochrany (FP - Force Protection, Polsko) a logistiky.

Životně důležitou složkou sil byly taktické prostředky vzdušné přepravy a vrtulníky. Tyto prostředky umožňovaly EUFOR RD CONGO rychlé, organizované a pružné provedení manévru v rámci celého operačního prostoru.

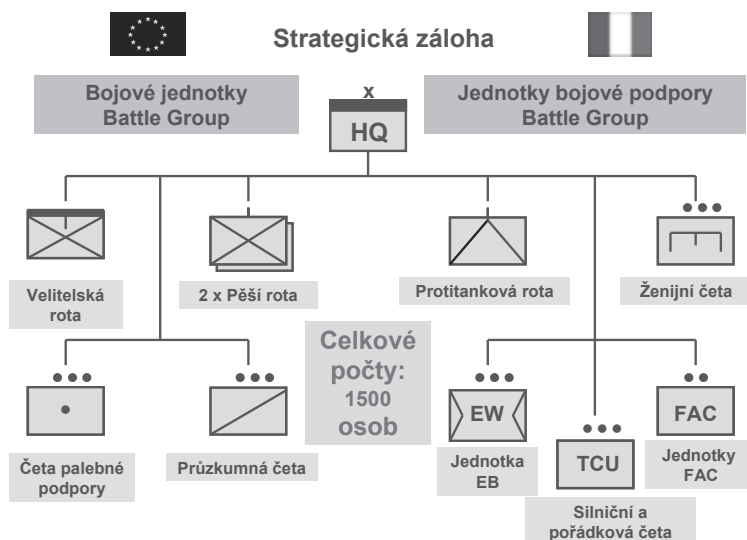
Omezení operačního použití sil národních kontingentů (národní námitky) byly součástí „Protokolu o předání národních sil do podřízenosti operačnímu veliteli EU“. Omezení operačního použití sil byla známou veličinou od prvopočátku a odrážela specifické přístupy každého členského státu EU k provedení operace EUFOR RD CONGO. Národní námitky byly vzaty do úvahy v průběhu přípravy a vedení operace.

Strategická záloha

Jeden z prvků operačního uskupení, který nezasáhl do operace EUFOR RD CONGO, ale přesto velkou měrou přispěl k jejímu zdárnému ukončení, byla tzv. strategická záloha. Do přípravy strategické zálohy pro možné nasazení do operace bylo investováno mnoho úsilí. V průběhu plánování operace EUFOR RD CONGO bylo rozhodnuto, že po dobu nasazení sil v prostoru operace bude strategická záloha v pohotovosti s cílem v případě nenadálého zvratu situace poskytnout okamžitou podporu silám nacházejícím se v prostoru operace. Strategická záloha byla dislokována v Evropě.

V souladu s CONOPS byla záloha spolu se strategickými prostředky (prostředky strategické vzdušné přepravy, bojové podpory a bojového zabezpečení) zařazena do pohotovosti a uvedena do příslušného stupně připravenosti. Tímto strategická záloha přispívala k odstrašení potenciálních protivníků a jako klíčový prvek operačního uskupení poskytovala jistotu zvládnutí nepředvídatelné situace.

Na základě vojenského doporučení na použití EU Battle Group zařazené do pohotovosti jako strategické zálohy pro operaci EUFOR RD CONGO dospěl EUMC k závěru, že tato možnost byla jediným schůdným řešením na vytvoření strategické zálohy pro tuto operaci. Jedním ze závěrů vojenského doporučení bylo konstatování, že určení EU Battle Group nacházející se v pohotovosti jako strategické zálohy nebude mít žádné význačné dopady na zachování schopnosti rychlé reakce EU, a tak Francii bylo umožněno poskytnout strategickou zálohu pro EUFOR RD CONGO.

Obr. 7: Organizační struktura strategické zálohy vyčleněné pro EUFOR RD CONGO

Strategická záloha se nacházela na území Francie pod národním velením a byla připravena splnit stanovené úkoly do 20 dnů. Nařízení k přesunu (NTM – Notice to Move) obsahovalo následující lhůty: 7 dnů pro přesun předstunutých prvků a 14 dnů pro přesun hlavních sil do prostoru operace při eskalaci situace. Pro reakci na vyhrocení krizové situace měla strategická záloha stanovenou lhůtu 5 dnů k nasazení do prostoru operace. Strategická záloha byla připravována, vybavena a cvičena k provedení plného spektra vojenských operací stanovených konceptem Battle Group.

Předpokládalo se, že strategická záloha bude nasazena v případě zhoršování situace k provedení stabilizační nebo vyprošťovací operace. Operačním předpokladem pro nasazení strategické zálohy byl vznik operační situace, kdy všechny síly EUFOR RD CONGO v prostoru operace jsou vázány v probíhajících operacích a vývoj situace neodkladně vyžaduje jejich posílení. Operačním úkolem strategické zálohy bylo provést strategický přesun, rozvinout se v prostoru operace a posílit jednotky EUFOR RD CONGO nasazené v prostorech operačních zásahů za účelem podpory mise OSN MONUC s cílem přispět k bezpečnému průběhu procesu voleb.

Hlavním úkolem strategické zálohy bylo:

- ❑ demonstrovat jasný záměr činnosti a rozhodnost,
- ❑ posílit operační svazek EUFOR RD CONGO v průběhu volebního procesu,
- ❑ posílit bezpečnost v prostoru letišť N'Djili a N'Dolo,
- ❑ na základě požadavku FHQ poskytnout ochranu klíčovým bodům.
- ❑ zabezpečit stažení personálu EU z Kinshasy,
- ❑ zabezpečit vyvedení jednotek EUFOR RD CONGO a personálu EU z DRC.

Nasazení strategické zálohy bylo po stránce vojenského zpravodajství plně zabezpečeno. Při nasazení strategické zálohy se počítalo s nasazením celého spektra prostředků ISTAR (Intelligence Surveillance Target Acquisition and Reconnaissance) k zabezpečení podpory všech jejích operací v RDC.

Operační velitel byl oprávněn vydat rozkaz k nasazení strategické zálohy na základě jím předloženého požadavku odsouhlaseného předsedou EUMC a schváleného politickým a bezpečnostním výborem.

Strategická záloha předurčená pro EUFOR RD CONGO se skládala ze dvou hlavních prvků, které mohly být nasazeny po částech, postupně nebo najednou.

První hlavní prvek se skládal z jádra Battle Group, které bylo představováno operačně manévrovujícím prvkem, skládajícím se ze dvou pěších rot, velitelství Battle Group, prvků palebné podpory a průzkumu. **Druhý hlavní prvek** zahrnoval bojovou podporu Battle Group a sestával z roty palebné podpory, ženijní čety, prostředků elektronického boje, čtyř přímého targetingu a týmu leteckých návodčích.

Vzhledem k pozitivně se vyvíjející celkové situaci v prostoru operace nedošlo k nasazení strategické zálohy na posílení EUFOR RD CONGO. Strategická záloha však byla po celou dobu trvání operace udržována v plné pohotovosti a ve vysokém stupni připravenosti k okamžitému operačnímu nasazení.

2.7 Koncept logistického zabezpečení EUFOR RD CONGO

V krizových operacích vedených pod hlavičkou EU mají národní vojenské orgány a vojenské orgány EU společnou zodpovědnost za koordinaci logistického zabezpečení. Každý stát

zúčastněný na operaci nese plnou zodpovědnost za zajištění a poskytování logistického zabezpečení pro vlastní jednotky. Možnost využití mnohonárodní logistické struktury a zdrojů se nacházela v zorném poli operačního velitele od samého počátku s cílem minimalizovat přebujelou logistiku, která přesahovala operační potřeby.

Proto operační velitel přijal opatření ke koordinaci nasazení národních sil v prostoru operace a Gabunu s cílem napomoci v organizaci příjmu, soustředění a následném přesunu (RSOM - Reception, Staging and Onward Movement) přicházejících sil a nalezení společného přístupu k zajištění mnohonárodního logistického zabezpečení tam, kde to bylo možné.

Podstatou této myšlenky bylo, že prostředky logistiky, které byly poskytnuty v národní zodpovědnosti, budou využívány organizovaně a koordinovaně v souladu se společným mnohonárodním přístupem.

Hlavním cílem bylo zabránit duplicitě logistických prostředků v prostoru operace a zabezpečit, aby logistické prostředky a služby byly dostupné pro využití všem. Poskytování společných logistických služeb bylo realizováno zřízením mnohonárodních logistických sil v rámci jednotky bojového zabezpečení, která byla následně vyspecifikována v CJSOR a dána do podřízenosti velitele sil.

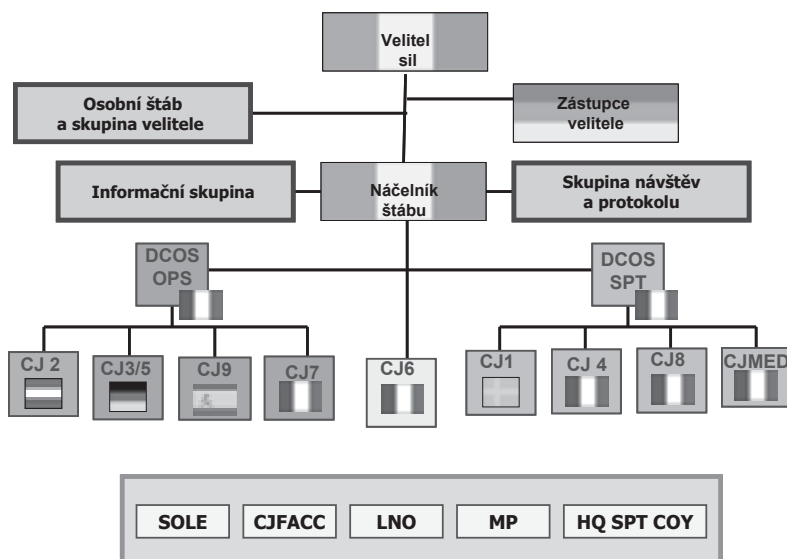
Mnohonárodní přístup v oblasti logistického zabezpečení byl realizován a ukázal se být vysoce úspěšným v celé řadě rozhodujících oblastí jako jsou například:

- ❑ zřízením představeného koordinačního týmu (CAT - Coordinated Advance Team) připravit půdu v prostoru operace pro příchod jednotek,
- ❑ koordinace strategické vzdušné a námořní přepravy koordinačním střediskem přesunů EU OHQ (EUMCC - European Union Movement Co-ordination Centre) v těsné spolupráci s různými evropskými a národními organizacemi (např.: EAC - European Airlift Center, Evropské středisko vzdušné přepravy; SCC - Sealift Co-ordination Center, Koordinační středisko námořní přepravy; SALCC - Strategic Airlift Co-ordination Center, Koordinační středisko strategické vzdušné přepravy),
- ❑ zabezpečení běžného života vojsk (RLS - Real Life Support) uzavřením kontraktu s civilní společností,
- ❑ pořizování leteckých pohonných hmot a automobilních pohonných hmot pomocí kontraktu,
- ❑ vybudování společně používaných skladů munice.

Efektivní kompozice mnohonárodního a národního řešení logistického zabezpečení zajišťovala vysokou hospodárnost ve využití zdrojů logistiky při souběžném naplnění prvořadých cílů operace. Struktury vzájemné podpory a mechanismy jako organizace mnohonárodní logistiky, zabezpečení poskytnuté hostitelskou zemí (HNS - Host Nation Support) a logistické zabezpečení třetí stranou (TPLSS - Third Party Logistic Service Support) byly využívány, kdy to bylo potřeba, se schválením vysílajícího státu s cílem dosáhnout hospodárnosti, zvýšit využití rezervních kapacit (schopností) a zvýšit celkovou kvalitu logistického zabezpečení. Tímto logistika jako celek získala výhodu z podpory všech možných poskytovatelů logistického zabezpečení a mohlo dojít k minimalizaci množství sil a prostředků logistiky EUFOR RD CONGO. Stále však existuje dostatek prostoru pro dosažení mnohonárodního řešení k zajištění společně prospěšných a zcela evidentních výhod. Z nejrůznějších důvodů a celé řady příčin nemohl být původní plán vytvořit jednotnou logistiku realizován. Problematika společné (jednotné) logistiky zůstává tedy i nadále problémem, který by měl být řešen v budoucích expedičních operacích vedených EU.

3. Velitelství sil (FHQ)

V počátku přípravné fáze došlo k aktivaci velitelství sil (FHQ - Force Headquarters). Proces aktivace byl zahájen v březnu 2006 určením FHQ Creil jako velitelství sil pro operaci EUFOR RD CONGO. Byli vybráni plánovači a odesláni k EU OHQ v Postupimi (DEU), aby se podíleli na plánovacím procesu. Dále byly zahájeny přípravy k přijetí předurčeného personálu pro FHQ vyčleněného z jiných velitelství a jednotek ozbrojených sil Francie a členských států EU, které projevíly ochotu podílet se na výstavbě tohoto velitelství. Dne 10. dubna 2006 byla vytvořena organizační skupina mnohonárodního týmu pro plánování na úrovni FHQ s cílem umožnit proces společného plánování mezi EU OHQ a FHQ. Souběžně s probíhajícím procesem plánování došlo k vyrozumění předurčených osob o nadcházející misi a pracovní postupy a pracovní prostředí byly vytvořeny v Kinshasa. V červnu 2006 byla u FHQ Creil za řízení velitele sil ve dvou blocích provedena příprava příslušníků prvotního navýšení pro FHQ. Velmi důležitým faktorem bylo sladění jednotlivých oddělení a FHQ jako celku. Současně byla zahájena příprava pro přesun a rozvinutí FHQ v prostoru operace.

Obr. 8: Schéma organizační struktury velitelství sil (FHQ) Kinshasa

První předstunutý prvek FHQ dorazil do Kinshasy v květnu 2006 a byl složen ze specialistů Francie a Německa. K posílení tohoto prvku došlo 14. června 2006 s cílem vytvořit organizační strukturu nezbytnou pro přijetí sil EUFOR RD CONGO. Tento náročný úkol byl plněn týmy v Kinshase a Gabunu, kam měly dorazit pohotovostní síly. Velitelství sil (FHQ) se stalo plně akceschopným dne 29. června 2006. Organizační struktura FHQ odpovídala konceptu Battle Group EU. FHQ zahrnovalo 187 důstojníků a poddůstojníků. Organizační struktura FHQ byla zrcadlovým odrazem organizační struktury EU OHQ (viz obr. 3). Před zahájením operace byl formou vyslání styčných důstojníků navázán kontakt s misí OSN MONUC, vládními orgány RDC, misí EUPOL Kinshasa, misí EUSEC RD CONGO a ostatními mezinárodními, národními, regionálními a místními orgány, které se v rámci své působnosti mohly stát spolehlivými zdroji

informací o situaci, účinnými nástroji koordinace a kooperace a klíčovými činiteli k dosažení úspěchu při plnění úkolů EUFOR RD CONGO v zabezpečování volebního procesu. Jedním z příkladů naplňování tohoto úkolu bylo profesionální zvládnutí vypuknuvších nepokojů v Kinshase v polovině srpna 2006. EUFOR RD CONGO na jedné straně demonstroval patřičnou rozhodnost a na druhé straně dovedně využil komunikačních sítí ke zklidnění situace a zabránění jejímu dalšímu zhoršování, a to až do ukončení mise.

Během fáze vyvedení sil a opuštění prostoru operace FHQ udržovalo příslušné schopnosti velení a řízení v Kinshase k organizaci, provádění a koordinaci vzdušné přepravy do Gabunu, strategické vzdušné přepravy do Evropy a pozemních přesunů do přístavu nalodění Matadi a Boma. Přestože akceschopnost EUFOR RD CONGO byla postupně snižována, vybrané vojenské schopnosti byly udržovány na stanovené úrovni tak dlouho, jak to jen bylo možné. S podstatným snížením sil a prostředků zabezpečujících podporu velení a řízení však klesaly i schopnosti FHQ. Proto 2. prosince 2006 došlo ke zřízení FHQ 2 a dnem 15. prosince 2006 k vytvoření FHQ 3 (které zahrnovalo pouze omezené schopnosti velení a řízení), jejichž hlavním úkolem byla koordinace všech činností souvisejících s vyvedením vojsk a opuštěním operačního prostoru. Z tohoto důvodu opustily poslední prvky FHQ (FHQ 3) prostor operace až koncem ledna 2007.

Příslušníci EU FHQ v každém okamžiku při plnění stanovených úkolů prokazovali při řízení operační a taktické činnosti EUFOR RD CONGO od zahájení procesu plánování až po organizaci přesunu posledního konvoje vyváděných vojsk nejvyšší profesionální kvality.

Závěr

Jednou z rozhodujících součástí vojenské síly EU je schopnost viditelně a hodnověrně naplnit deklarované politicko-vojenské ambice. Tato schopnost není určována jen politickým rozhodnutím, kapacitou a možností vojenskoprůmyslového komplexu zajistit potřebnou výzbroj a techniku, ale i takovými faktory, jako je schopnost vojenských složek naplánovat provedení expediční operace a vytvořit a připravit vysoce akceschopné expediční síly.

Počátek 21. století přinesl velké změny v charakteru a poslání ozbrojených sil členských států EU a především přinesl koncept Battle Group EU. Je zcela zřejmé, že koncept Battle Group EU je neoddelitelný od doktríny expedičních operací. Podmínku realizace konceptu Battle Group v praxi představuje provedení aktivace operačního velitelství (EU OHQ) a velitelství sil (FHQ) a zahájení procesu vojensko-strategického a vojenského operačního plánování.

Příprava operace EUFOR RD CONGO prověřila funkčnost rozhodovacích a plánovacích mechanismů EU, které vytvářely podmínky k jejímu úspěšnému provedení. Vysoce kvalitní a reálné plánování je důkazem, jak dalece pokročil vývoj vojenských schopností EU v této oblasti. První fáze operace EUFOR RD CONGO potvrdila, že EU je schopna úspěšně připravit a zahájit expediční operaci na podporu činnosti mezinárodních organizací v krizových oblastech.

Poznámka:

[1] Společným usnesením Rady EU 2006/319/CFSP z 27. dubna 2006 článek 2 – **generálporučík Karlheinz Viereck** (SRN) byl jmenován do funkce operačního velitele EU, článek 3 – **operační velitelství EU** je dislokováno v rámci operačního velitelství Bundeswehru v Postupimě (SRN), článek 4 – **generálmajor Christian Damay** (Francie) byl jmenován do funkce velitele sil EU.

Použitá literatura:

- KULÍŠEK J. *Týdenní hlášení vedoucího národního zastoupení AČR v EU OHQ Postupim a operaci EUFOR RD CONGO*, č. 1-24/2006, SRDS-OS MO Praha.
- EU OHQ CJ3, Operační dokumentace EU OHQ a EUFOR RD CONGO 2006 – prezentace EUFOR RD CONGO – The Road to EUFOR, Potsdam, 2006, snímek 3, 9, 13 a 27.
- M. BRAUN, J. PELDSZUS, A. HUTH, *Operation EUFOR RD CONGO 2006*. Potsdam: EU OHQ, February 2007, str. 11-13, 18-20, 30-37, 43-48.
- M. KERTTUNEN, T. KOIVULA, T. JEPSSON. *EU Battlegroups: Theory and Development in the Light of Finnish-Swedish Co-operation*. Finnish National Defence College–Department of Strategic and Defence Studies, Edita Prima Oy Helsinki 2005, str. 42.
- An Initial Long-Term Vision for European Defence Capability and Capacity Needs*. European Defence Agency, Levi, October 3rd, 2006, str. 3.
- T. WILLIAMS. Whose finger will be on the EU Battlegroups' trigger? *Europe's World*, Autumn 2006, str. 48.
- JEAN-PIERRE KUCHEIDA. *The EU battlegroups: reply to the annual report of the Council* (Document C/1964), Paris, 2 May 2007, str. 11-13.
- United Kingdom Glossary of Joint and Multinational Terms and Definitions*. Warfare Publication 0-01.1 (JWP 0-01.1), 2. Joint Doctrine and Concepts. London, UK: MOD, Edition 3 dated February 2001, strana B-4.
- Official Journal of the European Union*, Council Joint Action 2006/319/CFSP of 27 April 2006 on the European military operation in support of the United Nations Organisation Mission in the Democratic Republic of the Congo (MONUC) during the election process, Brussels, 29.4.2006, str. 2.
- Official Journal of the European Union*, Council Decision 2006/412/CFSP of 12 June 2006 on the launching of the European Union military operation in support of the United Nations Organisation Mission in the Democratic Republic of the Congo (MONUC) during the election process (Operation EUFOR RD CONGO), Brussels, 15. 6. 2006, str. 1.
- UN Security Council, Resolution 1671* (2006), adopted by the Secretary Council at its 5421st meeting, on 25 April 2006, New York, 25. 6. 2006, str. 2.
- http://en.wikipedia.org/wiki/European_Union_Battlegroups.

Zkratky užívané v článku a schématech:

AAR	After Action Review	zpráva po ukončení činnosti
AOR	Area of Responsibility	prostor odpovědnosti (působení)
Bw	Bundeswehr	Bundeswehr
CAT	Coordinated Advance Team	předsunutý koordinační tým
CAS	Close Air Support	přímá letecká podpora
CFSP	Common Foreign and Security Policy	společná zahraniční a bezpečnostní politika EU
CIMIC	Civilian Military Co-operation	civilně vojenská spolupráce
CIVC	Civil Affairs Committee	výbor pro civilní záležitosti
CJ (1–9, Med)	Combine Joint (1–9, Med)	společná mnohonárodní sekce (1–9, Zdrav)
CJFACC	Combine Joint Forward Air Component Command	společný mnohonárodní předsunutý prvek velení vzdušných sil
CJSOR	Combined Joint Statement of Requirements	společný souhrn stanovených požadavků
CMC	Crisis Management Concept	záměr řešení krize
CONOPS	Concept of Operations	záměr operace
CSS	Combat Service Support	všestranné bojové zabezpečení
DB	Decision Briefing	brífink k rozhodnutí
DCOS OPS	Deputy Chief of Staff (Operations)	zástupce náčelníka štábu pro operace
DCOS SPT	Deputy Chief of Staff (Support)	zástupce náčelníka štábu pro týl
DEU	Deutschland	Německo

DRC (viz RDC)	Democratic Republic of the Congo	Demokratická republika Kongo
EB	EW - Electronic Warfare	elektronický boj
EUFOR RD CONGO	European Union Forces in Republique Democratique du Congo	síly Evropské unie v Demokratické republice Kongo
EUJOC	European Union Joint Operational Centre	společné operační centrum EU
EUMCC	European Union Movement Co-ordination Centre	koordináční středisko přesunů EU
EUMC	European Union Military Committee	vojenský výbor Evropské unie
EUMS	European Union Military Staff	vojenský štáb Evropské unie
EUPOL	European Union Police Mission	policejní mise EU
EUSEC RD CONGO	European Security Sector Reform Mission in Republique Democratique Congo	mise EU pro reformu bezpečnostního sektoru v Demokratické republice Kongo
FAC	Forward Air Controller	předsunutý letecký návodčí
EW	Electronic Warfare	elektronický boj (EB)
FCIR	Force Capable of Immediate Reaction	síly okamžité reakce
FGC	Force Generation Conference	konference k vytvoření sil
FHQ	Force Headquarters	velitelství sil
FOC	Full Operational Capability	plná operační schopnost
FP	Force Protection	ochrana sil
FRA	France	Francie
GOP	Guidance for Operational Planning	pokyny pro operační plánování
HNS	Host Nation Support	zabezpečení poskytnuté hostitelskou zemí
HQ	Headquarters	velitelství
HQ SPT COY	Headquarters Support Company	provozní (zabezpečovací) rota velitelství
IMD	Initiating Military Directive	počáteční vojenská směrnice
IOC	Initial Operational Capability	počáteční operační schopnost
ISTAR	Intelligence Surveillance Target Acquisition and Reconnaissance	zpravodajství, monitorování, zjišťování cílů a průzkum
JOPG	Joint Operation Planning Group	společná skupina operačního plánování
KIS	CIS - Communication and Information System (Systems)	komunikační a informační systém (systémy)
LNO	liaison officers	styční důstojníci
MAB	Mission Analysis Briefing	brífink k analýze úkolu
MEDEVAC	Medical Evacuation (BrA: Casevac)	zdravotnický odsun
MNCPT	Multinational Core Planning Team	vybraná skupina (jádro) plánovačů mnohonárodního plánovacího týmu
MONUC	Mission des Nations Unies en République Democratique du Congo (United Nations Organization Mission in the Democratic Republic of the Congo)	organizační mise OSN v Demokratické republice Kongo
MP	Military Police	Vojenská policie
MSO	Military Strategic Option	vojensko-strategické možnosti
MSOD	Military Strategic Option Directive	směrnice pro zpracování vojensko-strategických možností

NSE	National Support Element	národní podpůrný prvek
NTM	Notice to Move	nařízení k přesunu
OCF	On-Call Force	pohotovostní síly
OHQ	Operation Headquarters	operační velitelství
OHQBw	Operation Headquarters Bundeswehr	operační velitelství Bundeswehru
OpCdr	Operational Commander	operační velitel
OLRTs	Operational Liaison and Reconnaissance Teams	operační styčné a průzkumné týmy
OPCON	Operational Control	operační řízení
OPG	Operations Planning Group	skupina operačního plánování
OPLAN	Operational Plan	operační plán
PSC	Political and Security Committee	politický a bezpečnostní výbor
PSYOPS	Psychological Operations	psychologické operace
RDC (viz DRC)	Republique Democratique du CONGO	Demokratická republika Kongo
Recce	Reconnaissance	průzkum
RLS	Reserve at the Strategic Level	strategická záloha
RLS	Real Life Support	zabezpečení běžného života vojsk
ROE	Rules of Engagement	pravidla použití síly
ROEREQ	Rules of Engagement Request	katalog pravidel použití síly
RSOM	Reception, Staging and Onward Movement	příjem, soustředění a následný přesun
SALCC	Strategic Airlift Co-ordination Center	koordináční středisko (centrum strategické vzdušné přepravy)
SCC	Sealift Co-ordination Center	koordináční středisko (centrum) námořní přepravy
SF	Special Forces	speciální síly
SHAPE	Supreme Headquarters Allied Powers, Europe	vrchní velitelství spojeneckých sil v Evropě
SOLE	Special Operations Liaison Element	styčný prvek pro vedení speciálních operací
SOP	Standing Operational Procedures	stálé operační postupy
SOF	Special Operations Forces	síly pro vedení speciální informací
SOR	Statement of Requirements	stanovení požadavků
TCU	Transport Control Unit	silniční a pořádková četa
TPLSS	Third Party Logistic Service Support	logistické zabezpečení třetí stranou
UAV	Unmanned Aerial Vehicle	bezpilotní průzkumný prostředek
UK MOD JWP	United Kingdom Ministry of Defence Joint Warfare Publication	Společná vojenská publikace ministerstva obrany Velké Británie
UNDPKO	United Nation Desk Peace Keeping Operations	sekte pro řízení mírových operací OSN
UNSCR	United Nations Security Council resolution	rezoluce Rady bezpečnosti OSN (RB OSN)
WG	Working Group	pracovní skupina

Provinční rekonstrukční týmy (PRTs - Provincial Reconstruction Teams) jsou relativně novým pojmem a prvkem v koaličních operacích. Tyto týmy operují v Afghánistánu od konce roku 2002. Hodnocení jejich práce je velmi složité a ne zcela jednoznačné. Následující článek si klade za cíl uvést nejširší vojenskou veřejnost do problematiky PRT, seznámit ji s hlavními principy práce těchto týmů v různých podmínkách: bezpečnostních, národnostních, ekonomických atd. Zároveň chce poukázat na základní problémy, které provázely jejich vznik a působení v zemích, které již s jejich výstavbou a prací mají svoje zkušenosti.

Koncept provinčních rekonstrukčních týmů

O PRT se začíná hovořit ve spojitosti s operací Enduring Freedom (OEF) v Afghánistánu, v souvislosti s předpokládaným přechodem z bojové fáze této operace, do její stabilizační a rekonstrukční roviny. Původní myšlenka, tak jak byla koncipována v listopadu 2002, hovořila o malých společných civilně-vojenských týmech podporujících centrální kábulskou vládu cestou podpory bezpečnostních struktur a zahájením rekonstrukčních programů. První tři týmy vznikly na přelomu roku 2002 a 2003. V únoru 2003 pak byl přijat základní dokument „Principy práce PRT“ (PRT Working Principles). V tomto materiálu jsou stanoveny tři základní oblasti aktivit PRT. Jsou to :

- ❑ bezpečnost,
- ❑ rekonstrukce,
- ❑ podpora centrální vlády.

Postupně se do aktivit PRT zapojují i další státy NATO a v průběhu roku 2004 působí v Afghánistánu 19 týmů. Jejich velikost kolísá v závislosti na konkrétním prostoru, ve kterém působí (velikost, bezpečnostní situace, složitost situace místního obyvatelstva, podmínky, ve kterých pracuje místní vláda atd.) Obvykle mají 50-300 osob, přičemž výrazně převažuje počet vojáků nad civilními příslušníky (90-95 %).

Typický PRT se skládá z :

- ❑ velitelství,
- ❑ sekce CIMIC,
- ❑ rekonstrukční tým pod civilním vedením,
- ❑ ženisté,
- ❑ vojenské týmy k zajištění bezpečnosti,
- ❑ zabezpečovací jednotky a logistika,
- ❑ zdravotnický tým,
- ❑ skupina tlumočnicků.

PRT jsou vojensky zabezpečeny jen tak, aby byly schopny zajistit vlastní obranu. Důraz jejich činnosti je podobně jako u jiných mírových sil položen na vyjednávání a dosažení

dohody mezi místními stranami. Nemají žádnou možnost zasáhnout do ozbrojených srážek, či bojů mezi místními představiteli, proti obchodu s drogami nebo jiným formám kriminality.

Nejdůležitějším faktorem práce těchto týmů je důraz na koordinaci civilních a vojenských aktivit vedoucích k vytvoření vhodných podmínek pro realizaci rekonstrukčních projektů a provedení reform v oblasti bezpečnosti. V tomto ohledu jsou si velmi podobné PRT a CIMIC (Civil-Military Cooperation).

Podobné, ale nikoli stejné. Hlavní rozdíl mezi PRT a CIMIC není v oblasti společné civilně vojenské koordinace nebo propojení jejich aktivit. Ten se nachází v jejich dalších aktivitách a úkolech, které realizují. Zatímco klasický CIMIC tým lze nazvat vojenským nástrojem prvotně určeným k podpoře vojenského úkolu, PRT jsou koncipovány mnohem širěji. Jedná se především o aktivity směřující k podpoře afghánské vlády a v podpoře rekonstrukce regionu. To staví PRT na kvalitativně novou úroveň.

Úkoly provinčních rekonstrukčních týmů

PRT řízené NATO a koalicí v Afghánistánu mají různý mandát a organizaci. Část týmů nemá mezinárodní mandát a byly vystaveny na základě požadavku afghánské vlády. Další část je řízena pouze USA, jiné jsou tvořeny několika státy, další pak vedou například Německo, Velká Británie, Dánsko. Všechny jsou však řízeny cestou „koaličního úkolového uskupení civilně-vojenských operací“ (CJCMOTF - Coalition Joint Civil-Military Operations Task Force CJCMOTF) v Kábulu. S nárůstem počtu a růstem aktivit PRT se na teritoriu Afghánistánu vytváří multinárodní předsunuté základny.

Aktivity PRT pod vedením NATO jsou zakotveny v operačním plánu ISAF z 27. června 2004, který stanovuje jasné hranice v práci mezi civilní a vojenskou složkou PRT. Vojenská část zodpovídá za bezpečnost, zatímco civilní prvky jsou zaměřeny na realizaci úkolů spojených s vládním plánem obnovy a aktivitami OSN.

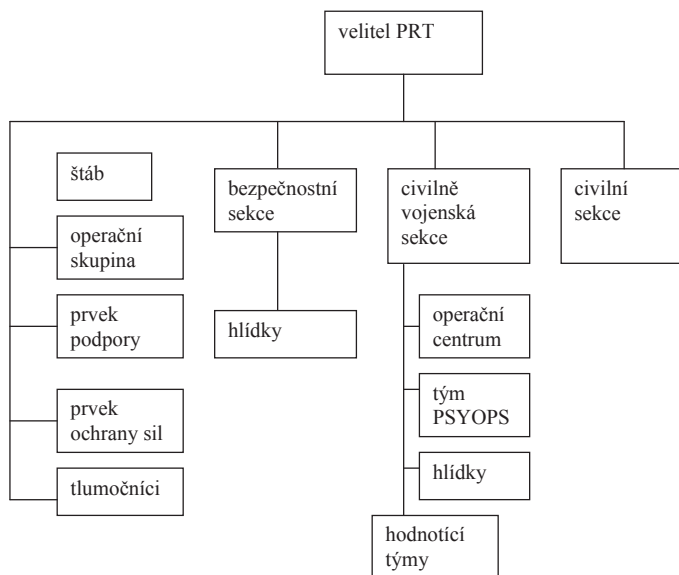
PRT se tedy nezaměřují na klasické humanitární akce. Ty jsou zajišťovány mezinárodními vládními a nevládními organizacemi. Práci týmů ovlivňuje několik zásadních faktorů. Nejdůležitějším z nich je různý úkol a mandát, který mají dvě souběžně v Afghánistánu probíhající operace, jedná se o OEF (Operation Enduring Freedom) a ISAF (International Security Assistance Force).

Různá jsou i zaměření jednotlivých PRT a jejich vůdčích států. Američané se soustřeďují především na znovuvytvoření Afghánské národní armády (ANA), Německo se zaměřilo na policejní výcvik, Italové na reformu soudnictví, Britové na boj proti pěstování a obchodu s narkotiky, Japonsko na odzbrojení a demilitarizaci.

Tři modely PRT

Spojené státy (USA), Německo (GE) a Velká Británie (UK) si vytvořily své vlastní modely PRT a jejich jednotlivé sekce či části jsou stavěny a koncipovány tak, aby zajišťovaly plnění úkolů jednotlivých týmů. Jednotlivé modely se odlišují jak způsobem vedení a složením řídicích orgánů, tak civilně vojenskou organizací, operačním úkolem, využitím ozbrojených složek a velikostí, ale také způsoby financování a vztahy s nevládními organizacemi působícími v prostoru.

PRT USA. Tyto týmy vznikly postupně na bázi malých skupin pracovníků v oblasti civilních záležitostí (CA - Civil Affairs), které působily po celém Afghánistánu, jejichž hlavním úkolem bylo především vyhledat, zajistit a realizovat rychle uskutečnitelné a snadno přijatelné rekonstrukční projekty. Současné PRT mají 50-100 osob a jsou zcela podřízeny vojenskému velení. Skládají se z vojáků, politického dozoru (z vlády USA) a odborníků v oblasti rozvojových a rekonstrukčních projektů. Zjednodušené schéma struktury PRT USA je na obr. 1

Obr. 1: Zjednodušené schéma struktury PRT USA

Přístup USA k PRT klade velký důraz na ochranu a obranu sil. Je to typické pro všechny operace, ve kterých je armáda USA zainteresována. Navíc je nezbytné vzít v úvahu i ten fakt, že provinční rekonstrukční týmy pod vedením USA pracují převážně v jižních oblastech Afghánistánu, kde je bezpečnostní situace velmi komplikovaná a hrozba napadení vysoká. Jejich úsilí je zaměřeno na rychlé a účinné projekty, jejichž prostřednictvím je zisk důvěry místního obyvatelstva. Jedná se především o rekonstrukce škol, budování studní a zdravotnických zařízení. To pak následně ovlivňuje důvěru obyvatelstva v místní i centrální vládu. Průměrné náklady na jeden projekt se pohybují okolo 45 000 dolarů.

Největším problémem konceptu PRT v pojetí USA jsou vztahy s humanitárními organizacemi, které přes postupné dílčí zlepšování zůstávají velmi napjaté. Hlavním důvodem je překrývání aktivit USA PRT a humanitárních organizací. Stírá se tak rozdíl mezi civilní a vojenskou pomocí, což může vést a v mnoha případech i vede k ohrožení bezpečnosti pracovníků nevládních a humanitárních organizací pohybujících se ve stejné oblasti.

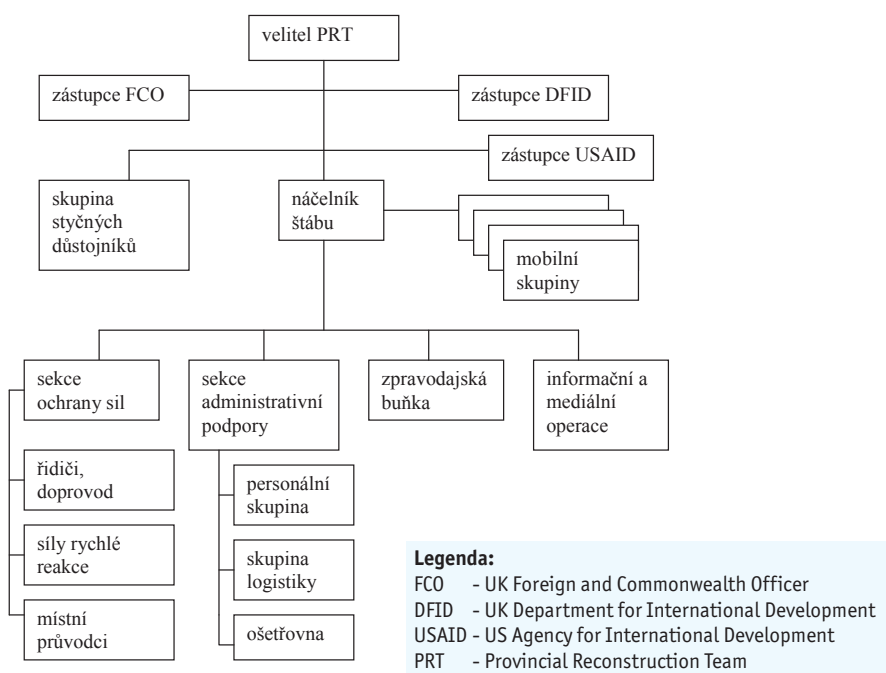
UK PRT. Britové vedli a vedou několik PRT. Počty osob jejich týmů se pohybují podobně jako u amerických okolo 100 osob. Stejná je také jeho struktura.

Na obr. 2 je struktura britského PRT v Mazar-e-Sharif. Skládá se z vojenské, politické a „rozvojové“ složky. Rozdělení kompetencí uvnitř týmů je jasně určeno pevnými hranicemi. Vojenská část má na starost především bezpečnost a zabezpečení reformy bezpečnostních složek

v provincii, politická složka Foreign and Commonwealth Officer (FCO) odpovídá za výstavbu a obnovu institucí zabezpečujících chod oblasti.

Oddělení mezinárodního rozvoje Department for International Development (DFID) je zaměřeno na podporu ekonomického rozvoje a rekonstrukci. Vojenský velitel tak rozhoduje o všem, co souvisí s bezpečností. Civilní složky řídí svoje programy s minimálními zásahy ze strany vojáků.

Nedílnou součástí britských PRT jsou mobilní, lehce vyzbrojené skupiny (5-6 osob), které vykonávají dlouhodobé hlídkování. Sledují a vyhodnocují bezpečnostní a politickou situaci v prostoru jejich činnosti a v případě potřeby působí jako zprostředkovatelé či vyjednávači. Hlavním úkolem je získat kontakty a vybudovat důvěru u místních autorit. Při své činnosti, v souladu s britskou doktrínou mírových operací, se snaží omezit používání přileb a neprůstřelných vest na nezbytné minimum. Při své činnosti jsou zajištěny leteckými silami rychlé reakce.

Obr. 2: Struktura UK PRT v Mazar-e-Sharif

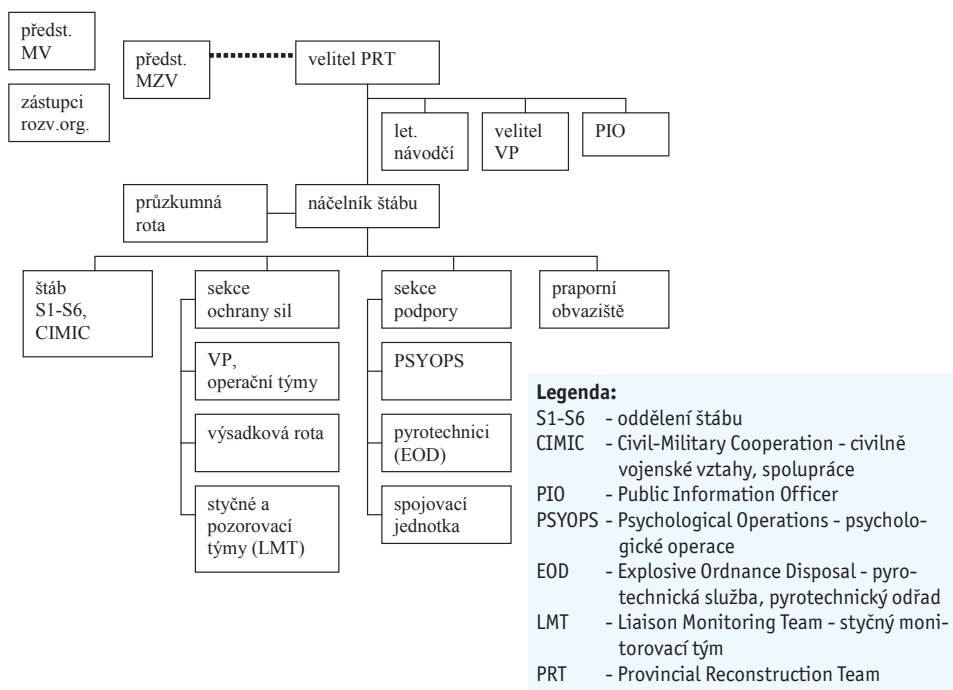
Při zajištění bezpečnosti v provincii spoléhají UK PRT na odzbrojení a demobilizaci ozbrojených skupin a milicí. Na budování a výcvik afghánské národní armády (ANA) a afghánské národní policie (ANP), zastavení obchodu s drogami a budování právního systému. Jejich aktivity jsou prováděny v úzké spolupráci s centrální afghánskou vládou.

Spolupráce UK PRT s nevládními organizacemi NGOs (Non-Governmental Organizations), které pracují ve společné provincii, je na mnohem lepší úrovni než v případě PRT zřízených Spojenými státy. Přes snahy o její další prohloubení se ani v tomto případě není možné zcela vyhnout konfliktním situacím spojených se záměnou pracovníků NGOs s příslušníky britských ozbrojených sil.

Německý (GE) PRT. Německá spolková republika nasadila do operací v Afghánistánu od podzimu 2003 několik PRT. Jedná se o velké týmy čítající okolo 300 osob, z toho je asi 20 civilních osob. Pokud mají počet příslušníků menší (100-150), je logisticky zabezpečován týmem větším. Jsou organizovány na jiných základech, než je tomu v případě Velké Británie a Spojených států. Základ je však stejně jako u předešlých položen na vojácích. Dále na zástupcích ministerstva zahraničí, ministerstva vnitra a zástupců organizací zajišťujících ekonomickou spolupráci a rozvoj.

V německém modelu PRT je, ve srovnání s ostatními, poměrně velký počet civilních osob. Tito „civilové“ nepodléhají vojenskému velení. Jsou řízeni starším představitelem ministerstva zahraničí, který se zúčastňuje pravidelných porad u vojenského velitele.

Na obr. 3 je schematicky znázorněna struktura PRT v Kunduzu. Tam, kde nejsou zastoupeni v týmu představitelé německých vládních orgánů, zabezpečuje rozvojové aktivity složka CIMIC.

Obr. 3: Zjednodušené schéma německého PRT v Kunduzu

Hlavní úkoly, které plní německý PRT, je zajištění bezpečnosti celého kontingentu s důrazem na civilní příslušníky týmu. K tomu přispívá především dlouhodobé ovlivňování bezpečnostního prostředí cestou budování vztahů s lokálními představiteli, zajištění zdravotnické a logistické podpory a dále podporou výcviku ANA. Nedílnou součástí práce týmu je spolupráce s NGOs a zabezpečování menších rozvojových a humanitárních činností jako je hloubení studní, obnova objektů státní správy atd.

K zajištění bezpečnosti provincie přispívá podstatnou měrou činnost hlídek, které pracují na teritoriu. Při své činnosti jsou vždy zabezpečeny ambulancí a prvky ochrany vojsk. Hlídky se pohybují na ozbrojených vozidlech a čítají okolo 30 osob.

Přes pozitivní výsledky především v oblasti bezpečnosti regionu, kterých německé PRT dosáhly, nejsou názory na jejich práci v Afghánistánu vždy pozitivní. Především u NGOs převládá názor, že týmy více dbají na vlastní bezpečnost než na zajišťování rozvojových programů. Přes snahy o spolupráci s mnoha nevládními organizacemi při zajišťování rozvojových programů se jeví, že schopnost využít jejich možností ze strany německého PRT je menší než v případě britského modelu. Problematické je i zapojení německého ministerstva pro rozvoj, které v mnoha případech zůstává mimo plánované programy. Další domácí kritiku vyvolávají nejrozumnější omezení, která do činnosti PRT prosadila vláda.

Účast AČR na práci PRT v Afghánistánu

V rámci německého PRT v provincii Badakshan s hlavní základnou ve Fayzabádu pracovalo v první polovině roku 2007 čtyřicet příslušníků AČR. Podíleli se na plnění hlavních úkolů PRT, mezi které v první řadě patří:

- ☐ podporovat afghánskou vládu,
- ☐ podílet se na vytvoření a udržení bezpečného prostředí,
- ☐ ochrana vlastních sil,
- ☐ monitorovat situaci v operačním prostoru,
- ☐ podporovat činnosti civilních organizací,
- ☐ podporovat a zajistit rekonstrukce provincie Badakshan,
- ☐ podporovat reformy ANA a ANP.

Vzhledem k jejich zařazení prakticky do celé struktury PRT, podíleli se na plnění celé škály úkolů s důrazem na:

- ☐ patrolování (získávání informací),
- ☐ ochranu základny (staré i nové),
- ☐ ochranu letiště,
- ☐ zabezpečení doprovodů a ochrany osob,
- ☐ záloha velitele PRT.

Zkušenosti, které získali příslušníci AČR při svém působení, jsou výborným východiskem pro další účast České republiky při řešení krize v Afghánistánu.

Shrnutí

Z uvedených skutečností vyplývá, že všechny jmenované modely mají své přednosti, ale zároveň nedostatky, které vedou nebo mohou v dlouhodobém horizontu vést k ohrožení dalšího působení NGOs – bez kterých je jakákoli rekonstrukce země v podstatě nemyslitelná. Mohou tak ohrožit politický a vojenský výsledek operace jako takové. Východiskem může být vytvoření modelu nového, který by využil silných stránek (výhod) popisovaných modelů. Na základě provedené analýzy lze navrhnout jakýsi „ideální“ typ, jehož velikost, struktura a vnitřní postupy spolu s vnějšími vstupy by dokázal:

- ☐ zvýšit rychlost, adresnost a účinnost pomoci poskytované jak obyvatelstvu, tak místní vládě a jejím silovým složkám,
- ☐ uplatnit britský přístup k zajištění bezpečnosti, což může vést v konečném důsledku k uvolnění sil, které jsou využívány v US a GE modelu k ochraně,

- ❑ dosáhnout většího zapojení a NGOs do rekonstrukčních prací v provincii cestou společného plánování a koordinace aktivit s jasným oddělením aktivit prováděných vojáky a NGOs, což povede ke zvýšení bezpečnosti pracovníků těchto organizací,
- ❑ vycházet z principu rovnosti mezi PRT a NGOs,
- ❑ vytvořit jasná pravidla koordinace (podřízenosti) vojenské a civilní části týmu, ujasnit status civilních příslušníků týmu,
- ❑ zajistit koordinovaný přístup k práci PRT s místními autoritami,
- ❑ zajistit pro rekonstrukční programy dostatečné a dostatečně pružné finanční krytí.

Jistě by bylo možné hledat a popisovat další podmínky a postupy vedoucí k vytvoření ideálního českého modelu PRT. Takový však není a z mnoha důvodů nikdy nebude. Ale nevyužít materiálů a informací, které jsou k dispozici a vedoucí k určité optimalizaci, by bylo nemoudré.

Literatura:

- HOSHMAND, L. A. *Provincial Reconstruction Teams in Afghanistan*. International Security and Economic Policy Project Course, 10 May 2005.
- Save the Children: Provincial Reconstruction Teams and Humanitarian Relations in Afghanistan*. London: 2004
- JAKOBSEN, P.V. *PRTs in Afghanistan: Successful but not Sufficient*. Copenhagen: 2005 DIIS.
- NATO: *Future Comprehensive Civil-Military Interaction Concept*. Norfolk: 2007.
- PRT Working Principles, February 2003, UNAMA (2003) *UNAMA fact sheet on the PRTs* (1 August), http://www.rusi.org/downloads/assets/DIIS_DNK_-_PRTs_in_Afghanistan_-_successful_but_not_sufficient_2005_06.pdf.
- Operační plán ISAF z 27. června 2004 (Revised operational plan for NATO's expanded mission in Afghanistan), http://www.nato.int/issues/afghanistan_stage3/index.html.

Naplnování bezpečnostní a obranné politiky ČR vyžaduje v současném bezpečnostním prostředí zvýšenou schopnost účastnit se v operacích a misích mimo území ČR, včetně operací kolektivní obrany podle čl. 5 Severoatlantické smlouvy. Zvyšuje se tak požadavek na akceschopnost neboli využitelnost ozbrojených sil. ČR buduje a rozvíjí své vojenské schopnosti tak, aby byla schopna dostát závazkům přijatým k využitelnosti sil na istanbulském summitu NATO („istanbulská kritéria“). Istanbulský závazek je východiskem pro další zvyšování nasaditelnosti sil, přičemž dlouhodobým cílem ČR je získat schopnost všech bojových jednotek a jednotek bojové podpory a bojového zabezpečení působit v operacích a misích mimo území ČR. Tímto budou maximálním způsobem posíleny expediční schopnosti ozbrojených sil. Všechny nasaditelné jednotky jsou současně připraveny plnit úkoly i na území ČR a tvoří tak jeden soubor nasaditelných sil využitelný pro všechny hlavní úkoly.

Většina jednotek z tohoto národního souboru nasaditelných sil je vyčleněna jako příspěvek k naplnění politicko-vojenských ambicí NATO a EU. Oběma organizacím se nabízí převážně identické síly. Nasaditelné jednotky se podle potřeby účastní operací a misí v rámci NATO, EU, OSN nebo ad hoc koalic. ČR povede vojenské operace téměř výhradně jako součást širšího úsilí mezinárodního společenství. Tyto operace mohou probíhat ve značné vzdálenosti od ČR a účast jednotek OS ČR v principu není, vyjma arktických oblastí, geograficky omezena.

**TRANSFORMACE resortu Ministerstva obrany České republiky
A report, zvláštní číslo, prosinec 2007**

Riziko ztráty lidského kapitálu při transformaci architektury bezpečnostního systému na příkladu českých zpravodajských služeb

Transformační změny v jakékoliv instituci se vždy dotýkají jejího lidského kapitálu. Úspěšnost transformace je tak podmíněna přijetím prováděných změn zaměstnanci. Jejich chování je často založeno na principech ekonomické racionality, a proto důležitou roli hrají i benefity poskytované zaměstnancům. Podcenění tohoto vnitřního rozměru transformace českých zpravodajských služeb vytváří riziko jejich snížené efektivnosti.

Frekventovaným tématem politických diskuzí bývá tematika reorganizace či transformace státních institucí nebo jejich soustav, jejichž prostřednictvím vláda poskytuje občanům veřejné statky, služby. Tyto diskuze se zaměřují hlavně na institucionální otázky. Navrhované změny však mají také skrytý ekonomický rozměr, který značně ovlivňuje funkčnost reorganizovaných institucí nebo funkčnost institucí v průběhu transformace. Vlády a parlamenty sice rozhodují, avšak chování lidí je určováno ekonomickou racionalitou. Její podcenění může později generovat potřebu dodatečných reorganizačních opatření a dodatečné náklady. Tím se reorganizace či transformace státní instituce prodražuje, aniž by došlo ke zvýšení efektivnosti, kterou byla reorganizační a transformační rozhodnutí politicky zdůvodněna. Tento druh rizika je také skryt v reorganizaci českých zpravodajských služeb.

1. České zpravodajské služby a jejich reorganizace

Ještě v roce 2000 byl systém zpravodajských služeb upravený zákonem č. 153/1994 Sb., o zpravodajských službách České republiky tvořen de iure třemi, fakticky však čtyřmi složkami. Dvě zpravodajské služby byly civilní: *Bezpečnostní a informační služba* (BIS), *Úřad pro zahraniční styky a informace* (ÚZSI) a jedna vojenská. Ta však disponovala rozvědkou v podobě *Vojenské zpravodajské služby* a kontrarozvědkou představovanou *Vojenským obranným zpravodajstvím*. V roce 2005 byly zákonem č. 289/2005 Sb., o *Vojenském zpravodajství* obě relativně samostatné vojenské zpravodajské složky sloučeny pod hlavičku *Vojenského zpravodajství ČR*.

Podle důvodové zprávy k zákonu č. 289/2005 Sb., o *Vojenském zpravodajství*, došlo k reorganizaci vojenského zpravodajství z důvodu potřeby posílení jeho parlamentní kontroly a zajištění lepšího fungování této zpravodajské služby. Argument o potřebě lepší kontroly zpravodajských služeb a jejich větší efektivnosti se rovněž objevuje v souvislosti s úvahami o reorganizaci či transformaci civilních zpravodajských služeb. To dokládá také programové prohlášení druhé Topolánkovy vlády. [1]

Hovoří se zde o tom, že: „Vláda provede analýzu fungování zpravodajských služeb a dokončí jejich transformaci s cílem dosáhnout vyšší efektivity jejich činnosti, lepšího úkolování a posílení jejich kontroly.“

Ačkoliv předseda vlády pochází z ODS, transformaci zpravodajských služeb ODS ve svém volebním programu neměla. [2] Tento bod programového prohlášení pochází patrně od KDU-ČSL. Jedna část lidoveckého volebního programu se totiž nazývá *Vybudování účinného a kontrolovaného zpravodajského systému* [3] a uvádí se zde, že KDU-ČSL bude: „... prosazovat integraci a koordinaci zpravodajských služeb, neboť takový trend odpovídá novým bezpečnostním hrozbám a rizikům.“

V této souvislosti jsou také uvedeny čtyři požadavky:

- ❑ reorganizace zpravodajských služeb (s cílem redukovat prostředky vkládané do zpravodajských služeb a jejich zacílení na konkrétní bezpečnostní hrozby),
- ❑ příprava systémového řešení reorganizace zpravodajských služeb ČR (včetně jejich efektivní kontroly),
- ❑ integrace prioritních činností zpravodajských služeb a odstranění duplicit (včetně vyřešení zákonného postavení a působnosti ÚZSI),
- ❑ zavedení věcné, účinné a efektivní koordinace zpravodajských služeb ve vztahu k dalším složkám bezpečnostního systému státu.

Realizace těchto požadavků je odůvodněna ekonomickými argumenty: „*Jde nám především o efektivnější využití finančních prostředků, vynaložených na zajištění maximální bezpečnosti našich občanů. Naším cílem je účinný zpravodajský a bezpečnostní systém, v němž budou peníze vynakládány rozumně a kontrolovatelně.*“ [3]

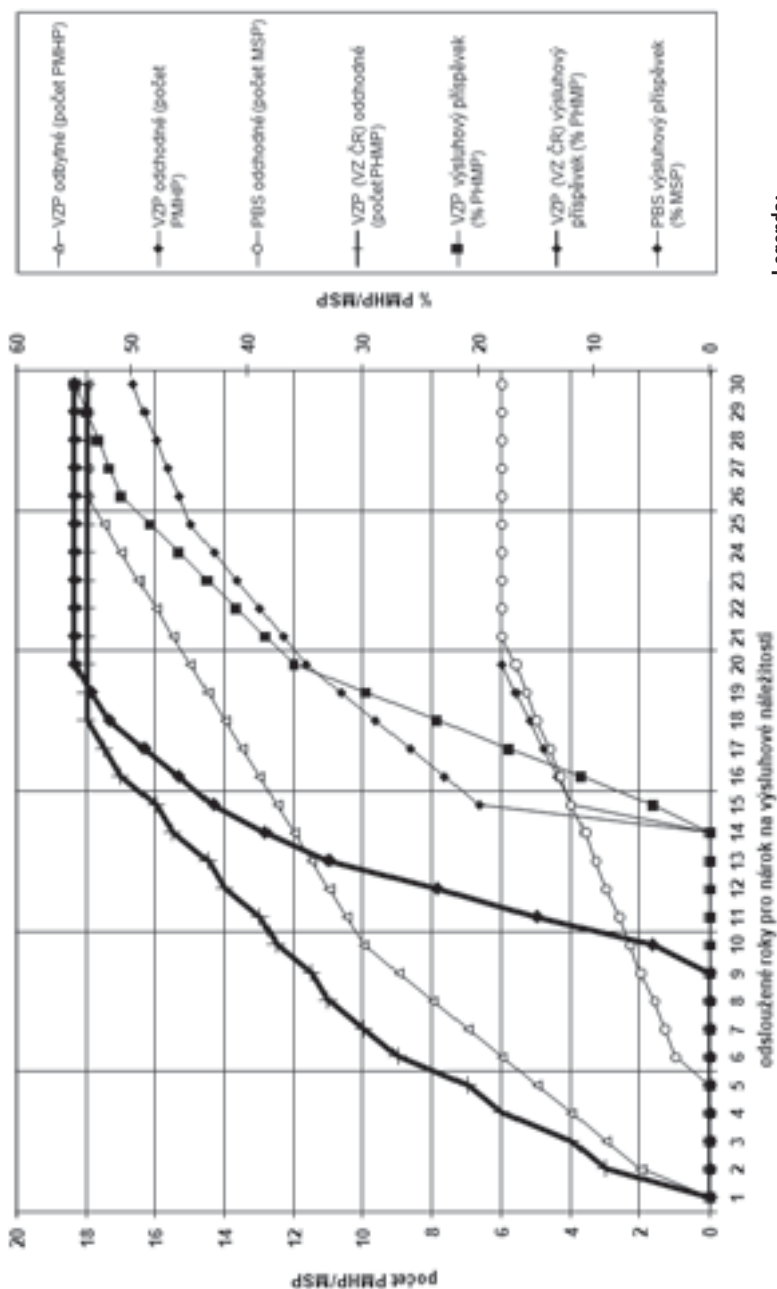
Tyto požadavky jsou zvýrazněny také v usnesení vlády ČR č. 1236 z 25. 10. 2006, *o dalším postupu transformace zpravodajských služeb*, [5] podle kterého měly být předloženy návrhy variant řešení transformace architektury zpravodajského systému.

2. Ekonomický rozměr transformace českých zpravodajských služeb

Politika je uměním možného, zásadní otázkou praxe však je, jaké budou mít dopady politického rozhodnutí na funkčnost institucí, kterých se týkaly. V této souvislosti je asi nejproblematičtější vládní variantou sloučení stávajících civilních zpravodajských služeb do jediné instituce a vyčlenění vnější služby jako vojenské složky a vnitřní služby jako civilní složky v architektuře zpravodajského systému. [4] Uskutečnění tohoto plánu by nemusel přinést zvýšení efektivnosti fungování transformovaných zpravodajských služeb.

Klíčovým bodem takové transformace by se totiž stal přechod zaměstnanců BIS a ÚZSI ve služebním poměru příslušníka bezpečnostních sborů, upraveným zákonem č. 361/2003 Sb., *o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů*, ve znění pozdějších předpisů do služebního poměru vojáka z povolání, upraveným zákonem č. 221/1999 Sb., *o vojácích z povolání*, ve znění pozdějších předpisů [6], ve které slouží příslušníci *Vojenského zpravodajství ČR*. To platí také pro opačný přechod. Podstatu tohoto problému zachycuje obr. (na následující straně).

Na grafu jsou porovnávány peněžité dávky vyplácené bývalým příslušníkům bezpečnostních sborů a vojákům z povolání po skončení jejich služebního poměru, tzv. výsluhové náležitosti. Výše těchto dávek je určena základnou pro jejich výpočet v podobě průměrného hrubého měsíčního platu (PMHP) a měsíčního služebního příjmu (MSP) a dobou započitatelné služby. Jestliže pro zjednodušení ztotožníme PMHP a MSP, pak výše těchto dávek, ať už opakovaných (výsluhový příspěvek), nebo jednorázových (odchodné, odbytné), je určena délkou započitatelné služby.

Legenda:

VZP voják z povolání,
 PBZ příslušník bezpečnostních sborů,
 VZ ČR Vojskové zpravodajství ČR
 PMHP průměrný měsíční hrubý plat,
 MSP měsíční služební příjem

Pramen: Zákon č. 221/1999 Sb., vyhl. č. 268/1999 Sb., zákon č. 361/2003 Sb.

Obr. : Výsluhové náležitosti vojáků z povolání a příslušníků bezpečnostních sborů

O tom, jestli lidé přejdou z jedné zpravodajské služby k druhé, rozhodují ekonomické výhody, které ztratí nebo získají. Systém těchto benefitů byl však pro každou z uvažovaných zaměstnavatelských skupin nastaven jinak a výkon služby ve služebním poměru vojáka z povolání se „neuznává“ pro potřeby výkonu služebního poměru příslušníka bezpečnostních sborů. [7]

Navíc podle prováděcí vyhlášky [8] k zákonu č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání, je systém výsluhových náležitostí nastaven také jinak pro vojáky z povolání vykonávající službu zvláštní povahy nebo zvláštního stupně nebezpečnosti.

Sem patří i služba ve služebním zařazení: „...stanoveném ministrem obrany ve Vojenském zpravodajství podle zvláštního právního předpisu.“ [8]

To ve svém důsledku znamená, že proti běžné službě se těmto vojákům započítává pro potřeby výsluhových náležitostí jejich služba rychleji.

Pro zamýšlenou transformaci zpravodajských služeb je současná legislativní „vícekolejná“ úprava benefitů zaměstnanců ve služebním poměru nepříznivá. Nikoho ze zaměstnanců současných zpravodajských služeb nelze nutit k přechodu mezi institucemi, potažmo k přechodu mezi služebními poměry, a v důsledku fungování logiky ekonomické racionality by zpravodajské služby mohly přijít o velkou část cenného lidského kapitálu. Na nějaký čas by byla snížena jejich efektivita. To je zásadní riziko transformace jedné z částí architektury bezpečnostního systému České republiky.

Závěr

Dnešní „vícekolejnost“ soustavy benefitů poskytovaných zaměstnancům ve služebním poměru odráží dezintegraci ozbrojených sil, kterou jejich původní složky [9] od roku 1990 prošly. Výsledným efektem je snížení adaptability bezpečnostního systému. Transformační a reorganizační změny v tomto systému, dnes postaveném zcela na zaměstnanecké bázi, mohou ve svém důsledku vést ke ztrátě lidského kapitálu a ke snížení efektivnosti fungování klíčových částí bezpečnostního systému.

Použitá literatura:

- [1] *Programové prohlášení vlády* [<http://www.vlada.cz/scripts/detail.php?id=20840>].
- [2] *Společně pro lepší život*. Volební program ODS. [www.ods.cz].
- [3] *Volební program KDU-ČSL 2006-2010*. [www.kdu-csl.cz].
- [4] TROJNÍČEK Jakub, Vládní reformu tajných služeb: zatím se nic nemění. *Právo*, 2007, roč. 17, č. 122 [26. 5. 2007], s. 3
- [5] *Usnesení vlády ČR č. 1236 z 25. 10. 2006*, o dalším postupu transformace zpravodajských služeb.
- [6] *Zákon č. 221/1999 Sb.*, o vojácích z povolání ve znění pozdějších předpisů.
- [7] *Zákon č. 361/2003 Sb.*, o služebním poměru příslušníků bezpečnostních sborů ve znění pozdějších předpisů.
- [8] *Vyhl. č. 268/1999 Sb.*, kterou se pro účely výsluhových náležitostí stanoví, kdo je považován za výkonného letce a která služba je službou zvláštní povahy nebo zvláštního stupně nebezpečnosti, a postup při výplatě výsluhových náležitostí ve znění pozdějších předpisů.
- [9] *Zákon č. 92/1949 Sb.*, tzv. branný zákon.

Sociální zabezpečení vybraných armád států NATO a jejich komparace

Príspevek se zabývá problematikou sociálního zabezpečení vojáků vybraných armád států NATO. První část příspěvku popisuje jednotlivé systémy sociálního zabezpečení vojáků ČR, SR, Německa, Francie, Polska a Maďarska. Druhá část příspěvku je věnována následné komparaci těchto systémů. Pro lepší srovnání jsou v článku opakována některá fakta o výsluhových záležitostech vojáků AČR, jež byla již jednou uveřejněna ve VR 2/2002 [1].

Úvod

Společensky je zřejmé, a to zejména po posledních teroristických událostech, že armáda má ve společnosti své důležité místo. Je třeba vidět, že náplní služebního poměru vojáků z povolání (dále jen vojáků) je i podmínka nasazení jejich zdraví a života. Vzhledem k tomu by se mělo na služební poměr vojáků a jejich zabezpečení takto nahlížet. Česká republika má snahu budovat akceschopnou armádu, plně kompatibilní se svými spojenci v NATO, která by měla přispět k udržení míru (zejména v Evropě) a chránit demokratické hodnoty.

Předpokladem pro takový přístup je nejen dobrá personální práce představující výběr vojáků a jejich postup v kariéře, ale především jejich hmotné zabezpečení v průběhu a po skončení služebního poměru. Je proto na místě, aby se vojákům poskytlo takové zabezpečení, které by nebylo terčem jejich stížností a současně by vyhovovalo ekonomickým možnostem státu.

1. Sociální zabezpečení vybraných armád států NATO

Systémy sociálního zabezpečení v ostatních zemích se velice liší od systému výsluhových náležitostí používaných v AČR. Jedná se především o rozdíly vyplývající ze samotného druhu služebních poměrů (jeho úpravy v zákonech o státní službě) a z nich vyplývajících dávek. Úprava služebního poměru se v jednotlivých armádách NATO liší nejen délkou služby a druhu služebních poměrů, ale také způsobem sociálního zabezpečení při odchodu vojáků z činné služby. Při skončení služebního poměru jsou vojákům poskytovány finanční kompenzace k vyrovnání ztráty zaměstnání. Tyto kompenzace mohou být motivačním stimulem pro vstup osob do služebního poměru vojáka a také pro udržení vojáků ve služebním poměru po celou dobu jejich závazku.

Celkově lze konstatovat, že neexistuje jeden univerzální model odchodu vojáků z povolání do zálohy ani model důchodového zabezpečení. V každé zemi NATO existují jiné mechanismy pro odchod vojenských profesionálů z vojenské služby a také jiný výpočet výsluhových náležitostí, popřípadě různých druhů náhrad. Lze však jednoznačně říci, že určité společné prvky je možno najít ve všech zemích Aliance.

Jde především o následující priority:

- Je to zachování odlišného systému odchodu vojáků z povolání z armády a jiného způsobu výpočtu důchodu, než který všeobecně platí pro ostatní občany dané země.

Neexistuje nikde zásada, že by systém SZ měl být pro vojáky stejný jako pro ostatní občany.

- ❑ Všude je věnována pozornost tomu, aby odchod z ozbrojených sil proběhl bezkonfliktně a aby neznamenal pro rodinu bývalého vojáka úpadek. V každé armádě je důkladně rozpracován systém rekonverze, který je skutečným a perspektivním programem a funkčním mechanismem, který má vojákům v tomto směru pomoci.
- ❑ Pro důstojníky odcházející ze služebního poměru vojáka jsou připravena pracovní místa ve státní administrativě, ve společenských institucích. Jejich existence je garantována mezirezortními dohodami a je v souladu s personální politikou armády.
- ❑ Všechny změny vyplývající z restrukturalizace ozbrojených sil a zvláště z personální redukce mají plánovitý charakter, neexistuje chaotické propouštění. Personální rozhodnutí jsou přijímána s perspektivou, která umožňuje vytvořit dostatečné časové rezervy proto, aby byla možná orientace vojáka v nové životní situaci.

Zároveň platí, že velitelství NATO v Bruselu ani místní regionální velitelství NATO po Evropě nestanovují svým členům a budoucím potenciálním kandidátům žádné závazné normy, jak realizovat systém výsluhových náležitostí příslušníků ozbrojených sil. Systém výsluhových náležitostí příslušníků ozbrojených složek je plně v působnosti politické reprezentace každého státu.

Oblast sociálního zabezpečení zpravidla deklaruje vyšší standardy bývalým vojákům z povolání ve srovnání s jinými profesemi. Dané zvýhodnění bývá zdůvodňováno tím, že existují jisté negativní zvláštnosti vojenské profese, které se projevují obzvláště v oblastech – základních lidských práv a svobod, politických práv, hospodářských, sociálních a pracovních práv, trestně právních.

Historická opodstatněnost rozdílů ve správě důchodových systémů i v nárocích, které některým vybraným skupinám poskytovaly, tkvěla především v zajištění loajality, v uznání výlučnosti povolání, případně ve zohlednění nebezpečnosti povolání či ve společenském konsenzu, že daná práce má značný společenský význam. Tato verze se pak především dotýká speciálních systémů důchodového pojištění určených státním úředníkům a příslušníkům ozbrojených sil. Systémy sociálního zabezpečení těchto dvou skupin jsou též nejstaršími.

V zemích, které si zachovaly speciální systém pro státní zaměstnance, do značné míry platí princip pojetí starobního důchodu jako tzv. odloženého platu.

Princip výsluhy je zde zachováván tím, že dávky zpravidla vycházejí z posledních mezd před odchodem do důchodu, čímž samotným se již náhradová míra dostává vysoko nad základní systém oproti ostatní populaci.

Služební poměr vojáků z povolání se ve většině armád odvozuje ze systému státní služby, kdy v jednom zákoně je upraveno zabezpečení státních zaměstnanců s odchylkami pro příslušníky ozbrojených sborů. V tomto směru jsou upraveny i některé instituty odlišně nejen pro vojáky, ale i pro ostatní příslušníky ozbrojených sborů.

1.1 Sociální zabezpečení vojáků Armády České republiky

Sociální zabezpečení v resortu Ministerstva obrany je upraveno v zákoně č. 582/1991 Sb., *o organizaci a provádění sociálního zabezpečení*, ve znění pozdějších předpisů, v zákoně č. 155/1995 Sb., *o důchodovém pojištění*, a v zákoně č. 221/1999 Sb., *o vojácích z povolání*, ve znění pozdějších předpisů. Problematiku výsluhových náležitostí vojáků řeší zákon

č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání, ve znění pozdějších předpisů, který nahradil zákon č. 76/1959 Sb., o některých služebních poměrech vojáků, ve znění pozdějších předpisů.

Výkonným orgánem odpovědným za realizaci sociálního zabezpečení vojáků je **Vojenský úřad sociálního zabezpečení** (dále jen VÚSZ) se sídlem v Praze. Tento úřad je, mimo jiné, správním orgánem I. stupně pro výkon agendy důchodového pojištění vojáků a jejich rodinných příslušníků a výkoným orgánem pro zabezpečení vojáků výsluhovými náležitostmi. Úřad plní úkoly pro vojenské útvary a vojenská zařízení v oblasti pojistného na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti.

Mezi výsluhové náležitosti zákon řadí: výsluhový příspěvek, odbytné, odchodné, úmrtné.

Výsluhový příspěvek

Na tuto peněžitou dávku má nárok takový voják, jehož služební poměr zanikl uplynutím stanovené doby trvání služebního poměru nebo propuštěním ze služebního poměru podle § 19 odst. 1 písm. b) až d) a písm. f) až l) a § 19 odst. 2 výše uvedeného zákona, jestliže jeho služební poměr trval alespoň po dobu 15 let.

Výše výsluhového příspěvku:

1. Za 15 let služby činí základní výše výsluhového příspěvku 5 % průměrného měsíčního hrubého platu.
2. Za 16. a každý další ukončený rok služby se tato výše zvyšuje o 6,2 % průměrného měsíčního hrubého platu.
3. Za 21. a každý další ukončený rok služby se tato výše zvyšuje o 2,5 % průměrného měsíčního hrubého platu.
4. Za 27. a každý další ukončený rok služby se tato výše zvyšuje o 1,0 % průměrného měsíčního hrubého platu.

Nejvyšší výměra výsluhového příspěvku činí 55 % průměrného měsíčního hrubého platu, přičemž ve zvláštních případech (konal-li voják službu zvláštní povahy nebo zvláštního stupně nebezpečnosti alespoň po dobu 5 let, konal-li voják službu v zahraničí za zvlášť nebezpečných podmínek anebo byl-li voják služebně zařazen na funkci výkonného letce) může být tato hranice zvýšena až na **60 % průměrného měsíčního hrubého platu**.

Příznaný výsluhový příspěvek se zvyšuje stejným způsobem a ve stejných termínech jako procentní výměra důchodů z důchodového pojištění, přičemž **jeho zvýšení činí polovinu procentního zvýšení důchodů z důchodového pojištění**.

Při souběhu nároku na výsluhový příspěvek s nárokem na plný invalidní důchod, částečný invalidní důchod, starobní důchod, dávky nemocenské péče, příspěvek za službu podle zvláštních předpisů, se výsluhový příspěvek vyplácí pouze tehdy, je-li vyšší než některá z uvedených dávek. Při souběhu nároku na výsluhový příspěvek s nárokem na plný invalidní důchod nebo částečný invalidní důchod anebo starobní důchod z důchodového pojištění se výsluhový příspěvek vyplácí pouze tehdy, je-li vyšší než některý z uvedených důchodů, a to ve výši rozdílu mezi výsluhovým příspěvkem a důchodem. Rozdíl se zjišťuje ke dni vzniku nároku na plný invalidní důchod nebo částečný invalidní důchod nebo ke dni úpravy částečného invalidního důchodu v souběhu s výdělkem nebo každé následné valorizaci a ke dni přiznání starobního důchodu. Není-li starobní důchod po splnění podmínek přiznán, popřípadě vyplácen, upraví se výše výsluhového příspěvku po uplynutí 2 let po splnění podmínek nároku na starobní důchod.

Odbytné

Tato dávka byla vytvořena nově zákonem 221/1999 Sb., *o vojácích z povolání*, a slouží pro vojáky, jejichž služební poměr zanikl uplynutím stanovené doby trvání služebního poměru, nebo kteří byli propuštěni ze služebního poměru podle vyjmenovaných důvodů, a kteří si při skončení služebního poměru nezvolili nárok na výplatu výsluhového příspěvku. Doba trvání služebního poměru rozhodná pro nárok na odbytné činí 2 roky (nahrazuje tak dřívější krátkodobé nároky na výsluhový příspěvek za 1 rok a 2 roky služebního poměru). **Přiznáním odbytného však zaniká nárok na výsluhový příspěvek.**

Doba trvání služebního poměru rozhodná pro nárok na odbytné a jeho výše:

1. Za 2 roky trvání služby vojáka činí základní výše dávky 2 průměrné měsíční hrubé platy.
2. Za 3. a každý další ukončený rok služby vojáka se dávka zvyšuje o 1 průměrný měsíční hrubý plat.
3. Za 11. a každý další ukončený rok služby vojáka se dávka zvyšuje o 1/2 průměrného měsíčního hrubého platu.

Celková výše odbytného nesmí překročit osmnáctinásobek průměrného měsíčního hrubého platu. [1] Tato nová výsluhová náležitost je v praxi především využívána mladšími vojáky, kteří nemají odsloužena potřebná léta pro nárok na výsluhový příspěvek.

Odchodné

Dnem 1.12.1999 nabyl účinnosti zákon č. 221/1999 Sb., *o vojácích z povolání*, a přinesl tak změnu do oblasti výsluhových náležitostí, a tedy i odchodného. Podle výše uvedeného zákona má voják, kterému vznikl nárok na výsluhový příspěvek a který místo vyplácení této výsluhové náležitosti nezvolil nárok na výplatu odbytného, při zániku služebního poměru nárok na **odchodné**.

Nárok na odchodné podle doby služby vojáka a jeho výše:

1. Za alespoň 15 let služby vojáka činí výše dávky čtyřnásobek průměrného měsíčního hrubého platu.
2. Za 16. a každý další ukončený rok služby vojáka se dávka zvyšuje o 40 % průměrného měsíčního hrubého platu.
3. Za 21. a každý další ukončený rok služby vojáka se dávka zvyšuje o 20 % průměrného měsíčního hrubého platu (v této souvislosti se hovoří o tzv. „mrtvém ustanovení zákona“ neboť v praxi není reálně proveditelné z důvodu omezení maximální výměry odchodného).

Nejvyšší výměra odchodného činí šestinásobek průměrného měsíčního hrubého platu. Tuto dávku vojákovi přiznává a vyplácí VÚSZ Praha, oproti minulosti, kdy dávku přiznával příslušný velitel a vyplácel příslušný útvar. To znamená, že výdaje na oblast sociálního zabezpečení byly platností zákona č. 221/1999 Sb., *o vojácích z povolání*, navýšeny o vyplácení dávky odchodného oproti minulosti, kdy dávky vyplácel útvar, u kterého voják končil službu a zatěžoval tak rozpočet tohoto nákladového střediska.

Úmrtné

Dnem platnosti nového zákona č. 221/1999 Sb., *o vojácích z povolání*, došlo také k přizpůsobení výsluhové náležitosti – úmrtného. V současné době můžeme říci, že se téměř nic nemění, až na malé výjimky, a to na výši úmrtného týkající se pozůstalé manželky a každého pozůstalého dítěte, které má po zemřelém nárok na sirotčí důchod. Tito pozůstalí mají nárok

na úmrtné ve výši jedné poloviny odbytného. Poslední změna se týká osob uvedených pod bodem 3., kdy nárok na poloviční výši úmrtného, které by náleželo pozůstalé manželce mají pouze rodiče vojáka, ostatní osoby byly vypuštěny.

Nárok na úmrtné mají:

1. Manžel, děti.
2. Děti, není-li manžel.
3. Rodiče, není-li manžela ani dětí.

Výše úmrtného je stanovena takto:

1. Pozůstalému *manželovi* a každému pozůstalému *dítěti*, které má nárok na sirotčí důchod, náleží úmrtné ve výši jedné poloviny odbytného (nárok na úmrtné pozůstalému dítěti vznikne i později, splní-li dítě podmínky nároku na sirotčí důchod po zemřelém vojákovvi, nejdéle však do 26. roku věku dítěte).
2. *Není-li pozůstalého manžela*, náleží úmrtné každému *dítěti* stejným díle ve výši úmrtného, které by jinak náleželo manželce.
3. *Není-li pozůstalého manžela, ani pozůstalých dětí* náleží úmrtné ve výši jedné poloviny odbytného *rodičům zemřelého vojáka*.

Výše všech výsluhových náležitostí se stanoví podle průměrného měsíčního hrubého příjmu (dále jen PMHP). PMHP vojáka pro výpočet výsluhových náležitostí stanoví příslušný regionální finanční odbor (dále jen RFO), který vojáka zabezpečoval před jeho propuštěním ze služebního poměru, a to z platů, kterých voják dosahoval v rozhodném období. Rozhodným obdobím je poslední kalendářní rok před zánikem služebního poměru (dříve existovala dvě rozhodná období a vojákovi bylo přiznáno to pro něj výhodnější, jednalo se o rozhodné období stanovené z PMHP z posledního kalendářního čtvrtletí trvání služebního poměru a rozhodné období posledního kalendářního roku před zánikem služebního poměru – jež zůstalo dodnes). Pokud voják konal službu kratší jednoho roku, je rozhodným obdobím celá doba trvání služebního poměru. Zanikne-li služební poměr posledním dnem kalendářního roku, je rozhodným obdobím tento kalendářní rok. Rozhodujícím kritériem pro stanovení PMHP je skutečnost, zda příslušná součást příjmu je, či není platem. Platem se přitom rozumí peněžitá plnění poskytovaná zaměstnavatelem zaměstnanci za práci. Za plat se naopak nepovažuje odměna za pracovní pohotovost a plnění poskytovaná podle zvláštních předpisů v souvislosti se zaměstnáním (náhrady mzdy, cestovní náhrady, kázeňské odměny a odměny udělené formou peněžitého daru). Odměny, které byly vojákovi poskytnuty za úspěšné plnění mimořádných nebo zvlášť významných pracovních úkolů, se do PMHP započítávají jen do výše dvojnásobku platu stanoveného platovým výměrem platným v první den rozhodného období.

1.2 Sociální zabezpečení vojáků Armády Slovenské republiky

Systém sociálního zabezpečení Slovenské republiky je svým pojetím velmi blízký systému České republiky – oba státy spojuje sedmdesátiletá společná historie, která byla rozdělena teprve před patnácti lety. Devadesátá léta přitom pro oba státy znamenala dobu velkého úsilí o vyrovnání se s minulostí poznamenanou komunistickým režimem a o překonání jeho negativních důsledků pro společnost. V tomto období rovněž v obou státech proběhla řada reforem sociálního zabezpečení.

Důchodové pojištění příslušníků ozbrojených složek je oddělené od zbytku. Sociální zabezpečení vojáků a policistů je nejnověji upraveno samostatným zákonem č. 328/2002 Sb.,

o sociálním zabezpečení policistů a vojáků. Důchodové pojištění vojáků spravuje Vojenský úřad sociálního zabezpečení.

Výsluhové zabezpečení je druhem sociálního zabezpečení, které se vztahuje jen na profesionální vojáky, vojáky přípravné služby a jejich blízkých rodinných příslušníků. Výše těchto dávek je závislá od doby trvání služebního poměru v ozbrojených bezpečnostních sborech, od doby trvání služebního poměru v ozbrojených sborech, od doby trvání služebního poměru v ozbrojených silách, a od sumy služebního příjmu, který profesionální vojáci dosáhli ve stanoveném období před vznikem nároku na dávku.

Základ na výpočet výsluhových dávek se zjišťuje z průměrného služebního příjmu v příjmově nejlepším ukončeném kalendářním roku z období posledních desíti ukončených kalendářních roků před dnem skončení služebního poměru.

Dávky výsluhového zabezpečení jsou rozděleny na dvě části. První část tvoří **dávky jednorázové**, druhou část zaujímají tzv. **dávky systémové**.

Mezi **jednorázové dávky výsluhového zabezpečení** náleží **odchodné** a **úmrtné**.

Odchodné je cílovou premii za výkon služby, která má hmotně zabezpečit profesionálního vojáka po propuštění ze služebního poměru. Slouží vojákovi jako finanční výpomoc při ukončení služebního poměru v období, během něhož hledá adekvátní zaměstnání, jež by nahradilo službu v ozbrojených silách, a na případné přemístění do místa jeho nového zaměstnání a s tím souvisejícího hledání nového bydlení. Odchodné je tradiční dávkou sociálního zabezpečení profesionálních vojáků po skončení služebního poměru. Odchodné je jako systémová dávka výrazně stimulační a čekací doba činí 5 let.

Odchodné náleží profesionálnímu vojákovi, pokud jeho služební poměr trval nejméně 5 let, a to ve výšce jednonásobku základu a zvyšuje se za každý další ukončený rok trvání služebního poměru o jednu polovinu základu.

Úmrtné je jednorázovou peněžitou dávkou, která plní v zásadě stejný účel jako odchodné, přičemž se jedná o posilněnou sociální dávku. Ve vztahu k odchodnému je úmrtné náhradní dávkou pro případ, ve kterém služební poměr vojáka zanikne jeho úmrtím nebo prohlášením za mrtvého. Při úmrtí profesionálního vojáka poskytují ozbrojené síly určité finanční zabezpečení rodině, které napomáhá v překlenutí nastávajících životních těžkostí.

Pozůstalý manžel má nárok na úmrtné ve výšce odchodného, na které by měl profesionální voják v době smrti nárok. Jestliže voják nesplnil ke dni úmrtí podmínku trvání služebního poměru pro vznik nároku na odchodné, vyplatí se pozůstalému manželovi úmrtné ve výšce jednonásobku základu. Každé pozůstalé dítě s nárokem na sirotčí výsluhový důchod nebo na sirotčí důchod po zemřelém vojákovi má nárok na úmrtné ve výšce jednonásobku základu. Jestliže pozůstalému manželovi nevznikne nárok na úmrtné, má každé pozůstalé dítě s nárokem na sirotčí výsluhový důchod nebo sirotčí důchod nárok na poměrný díl úmrtného, na které by měl za jiných podmínek nárok pozůstalý manžel. V případě, že nárok na úmrtné nevznikne ani pozůstalému manželovi, ani pozůstalým dětem, náleží úmrtné poměrným dílem rodičům zemřelého vojáka.

Systémové dávky výsluhového zabezpečení

Vyplácí se v určeném výplatním termínu na běžný kalendářní měsíc. Mezi tyto dávky patří: výsluhový příspěvek, výsluhový důchod, invalidní výsluhový důchod, vdovský a vdovecký výsluhový důchod a sirotčí výsluhový důchod.

Výsluhový příspěvek je ve své podstatě peněžitá dávka výsluhového zabezpečení, která se vyplácí vojákovi za účelem kompenzace případného snížení životní úrovně (pokles výdělku,

změna bydliště z důvodu nového zaměstnání) po ukončení nebo propuštění ze služebního poměru.

Výsluhový příspěvek náleží vojákoví ode dne následujícího po dni skončení služebního poměru v délce trvání:

- ❑ jednoho roku, trval-li služební poměr nejméně 5 let služby, ale méně než 9 let.
- ❑ dvou let, trval-li služební poměr nejméně 9 let služby, ale méně než 12 let.
- ❑ třech let, trval-li služební poměr nejméně 12 let služby, ale méně než 15 let.
- ❑ výsluhový příspěvek se určuje za každý ukončený rok trvání služebního poměru ve výšce 2 % základu.

Výsluhový důchod náleží profesionálnímu vojákoví, kterému skončil služební poměr, pokud trval nejméně 15 let. Jedná se o základní dávku samostatného systému výsluhového sociálního zabezpečení profesionálních vojáků. Výsluhový důchod jako dávka trvalého zabezpečení se poskytuje už po 15 letech služby, namísto dřívějších 20 let. Podmínka vykonání 15 let služby pro nárok na výsluhový důchod je motivačním a stimulačním faktorem pro dosáhnutí alespoň této doby služby a působí stabilizačně na setrvání profesionálních vojáků ve služebním poměru do věku, ve kterém lze ještě možno předpokládat plnou fyzickou výkonnost, psychickou odolnost a dobrý zdravotní stav.

Výše výsluhového důchodu byla stanovena především na základě poznatků ze systémů sociálního (důchodového) zabezpečení armád vyspělých demokratických států, ve kterých po určité době služby stanovenou s ohledem na plnou fyzickou zdatnost a na využití investic vložených do kvalifikace profesionálního vojáka, náleží vojákoví důchod ve výšce 70 %-80 % základu, kterým je poslední dosažený plný plat.

Nejvyšší výměra výsluhového důchodu má dosáhnout po 30 letech služby 60 % základu, jímž je průměrný měsíční hrubý služební příjem. Výška výsluhového důchodu je zkonstruována tak, aby se progresivněji zvyšovala od 16. do 20. roku služby a ještě výrazněji od 21. do 25. roku služby. Je tedy vyjádřením zájmu na trvání služebního poměru v ozbrojených bezpečnostních zborech, ozbrojených zborech a ozbrojených silách po dobu až 26 let a stimulem naplnění této doby výkonu služby.

Výsluhový důchod za 15 let služebního poměru činí 30 % základu. Za 16. ukončený rok trvání služebního poměru a za každý další ukončený rok trvání služebního poměru až do 20. ukončeného roku trvání služebního poměru se výměra výsluhového důchodu zvyšuje o 2 % základu. Za 21. ukončený rok trvání služebního poměru a za každý další ukončený rok trvání služebního poměru až do 25. ukončeného roku trvání služebního poměru se výměra výsluhového důchodu zvyšuje o 3 % základu. Za 26. ukončený rok trvání služebního poměru a každý další ukončený rok trvání služebního poměru se výměra výsluhového důchodu zvyšuje o 1 % základu, nejvíce však do 60 % základu.

V podmínkách ozbrojených sil Slovenska se z důvodu specifčnosti a náročnosti vojenské služby a s tím souvisejících podmínek práce v polních a výcvikových podmínkách, důsledkem nepravidelné pracovní doby a požadování vysokých fyzických i racionálních nároků a schopností při plnění náročných úkolů, stávají případy, kdy se profesionální voják stane invalidním v důsledku nemoci anebo úrazu vzniklých při výkonu vojenské služby anebo v souvislosti s ní a nemůže nadále vykonávat svoji práci vůbec anebo ji nemůže vykonávat v plném rozsahu a požadované způsobilosti a odborné a fyzické schopnosti. Pro tuto skupinu vojáků existuje jedna z dávek sociálního výsluhového zabezpečení, a to **invalidní výsluhový důchod**.

Při smrti profesionálního vojáka, živitele rodiny, nastává úloha pro ozbrojené síly, v souladu s požadovanými podmínkami na vznik určitých dávek a s určitými požadovanými předpisy, sociálně pomoci a finančně zabezpečit manželku, vdovu po tomto profesionálním vojákovi, která přebírá úlohu živitelky rodiny. Pro toto zabezpečení slouží **vdovský výsluhový důchod**, který zabezpečuje tuto vdovu i z toho hlediska, že v době trvání společného života s vojákem se z důvodu jeho přemísťování, které vyžaduje profesionální služba v ozbrojených silách, ho musela následovat z posádky do posádky a během těchto situací si musela měnit také své zaměstnání, ze kterého se následně odvíjel její příjem a její sociální situace, která byla za toto období snižena. Tato dávka je jednou z nejčastěji vyplácených dávek sociálního zabezpečení. Vdovský výsluhový důchod činí 60 % výsluhového důchodu anebo invalidního výsluhového důchodu, na který měl nebo by měl voják nárok. Na vdovecký výsluhový důchod má nárok vdovec po zemřelé profesionální vojačce ve stejném rozsahu a ve stejné výši, která platí pro vdovský výsluhový důchod.

Stejně jako při vdovském výsluhovém důchodu, v situaci kdy došlo k úmrtí otce anebo matky (profesionálního vojáka), mají ozbrojené síly potřebu pomoci a překlenout tak tíživou situaci dítěte, jež ztratilo smrtí svého rodiče. Z důvodu finanční újmy způsobené úmrtím rodiče a s ním souvisejícím příjmem se dítěti sociálně pomáhá formou **sirotčího výsluhového důchodu**. Na tuto dávku má nárok nezaopatřené dítě, nejdéle však do 25 let fyzického věku. Sirotčí výsluhový důchod činí 30 % výsluhového důchodu anebo invalidního výsluhového důchodu, na který měl nebo by měl voják nárok.

Zabezpečení profesionálních vojáků propuštěných v důsledku organizačních změn

Na základě reformy ozbrojených sil a modelu ozbrojených sil SR do roku 2010 dochází v ozbrojených silách k zásadním změnám. Jedna z nejzávažnějších změn se dotýká snižování početního stavu OS SR, což má za následek propuštění velkého množství profesionálních vojáků v poměrně krátkém čase.

Takové snižování početního stavu profesionálních vojáků má velké sociální důsledky na samotné vojáky, stejně jako i na jejich rodiny. V tomto období budou propuštěni ze služebního poměru především věkově starší profesionální vojáci. Na základě průzkumu, který zpracovala sekce lidských zdrojů M0 SR, zařazení těchto vojáků do pracovního procesu je velmi problematické. Nezaměstnanost propuštěných profesionálních vojáků nad 45 let přesáhla 50 %. Nepředpokládá se, že by se tento nepříznivý vývoj v době největšího odchodu vojáků z ozbrojených sil zlepšil.

Z těchto důvodů se zpracovatelé zákona o sociálním zabezpečení policistů a vojáků usilovali řešit sociální zabezpečení profesionálních vojáků propuštěných v důsledku organizačních změn zvláštním způsobem. Zvláštní ustanovení zákona se týká těch profesionálních vojáků, kteří budou mít v rozkaze o propuštění uvedený důvod propuštění „v důsledku snížení početního stavu ozbrojených sil“ anebo „v důsledku organizačních změn není pro ně vhodné zařazení“. V případě, že bude v rozkaze jiný důvod propuštění, nebude se na profesionálního vojáka vztahovat zvláštní ustanovení zákona. Zvláštní ustanovení zákona se týká vojáků, kteří byli anebo budou propuštěni ze služebního poměru nejdříve 31. 12. 2001 a nejpozději 31. 12. 2010.

Takto propuštěným vojákům náleží v případě jednotlivých dávek výsluhového zabezpečení následující zvýšení:

Odchodné – zvýšené o 3x platu;

Výsluhový důchod – pro nárok na tento důchod a jeho výši se započítá skutečná délka služebního poměru zvýšená o polovinu doby, jež chybí do dosáhnutí 30 let služby.

Výsluhový příspěvek – prodlužuje se doba pobírání přiznaného výsluhového příspěvku o jeden rok. U profesionálních vojáků, jejichž služební poměr trval méně než pět let, náleží výsluhový příspěvek ve výši 10 % základu.

Závěrem je možno konstatovat, že současně platný systém výsluhového zabezpečení profesionálních vojáků Slovenské republiky je na velmi vysoké úrovni. Za negativum je však považována snaha vedoucí ke zrovnoprávnění sociálního zabezpečení příslušníků OS SR se všeobecným systémem sociálního zabezpečení. Začlenění vojáků do všeobecného systému sociálního zabezpečení by mohlo snížit motivaci vstoupit do služeb ozbrojených sil, a zároveň zvýšit počet odchodu vojáků ze služebního poměru. Společnost profesionálních vojáků je charakterizovaná specifickými sociálními situacemi, které nejsou detailně řešeny ve všeobecném systému sociálního zabezpečení.

1.3 Sociální zabezpečení vojáků armády Německa

Německý stát věnuje příslušníkům svých ozbrojených sil velkou pozornost. „Občan v uniformě“ má proto i odpovídající politická a sociální práva. S ohledem na obtížné úkoly, které během své služby plní, a mnohdy za podmínek zvýšeného rizika, požívá různé výhody v sociálním zabezpečení.

Vzhledem k nutnosti snižovat počty vojáků včetně vojenských profesionálů přinášejí vedení armády starosti s tím, jaké sociální zabezpečení poskytnout těm, kteří budou muset předčasně ukončit službu, své celoživotní vojenské povolání. Opatření musí být taková, aby v ozbrojených silách zajistila sociální klid, neboť existence armád je i nadále nutná. I do budoucna je tedy třeba zabezpečit, aby vojenská služba byla pro zájemce o vojenské povolání dostatečně přitažlivá. Péče, kterou poskytují svým vojákům ozbrojené síly SRN, posiluje oboustrannou důvěru jako důležitý a nezbytný předpoklad pro kladnou motivaci vojáků a pro jejich bojovou připravenost.

Ozbrojené síly v Německu jsou založeny na tzv. *smíšeném principu*. Důstojnický sbor tvoří: **důstojníci na čas a kariérní vojáci**. Sociální zabezpečení obou personálních skupin po ukončení služebního poměru v ozbrojených silách je značně diferencované.

Výsluhové náležitosti důstojníků na čas

Důstojníci na čas odcházejí z ozbrojených sil po uplynutí závazku, který trvá 3-11 let nebo 12-15 let. Po skončení služebního poměru jim je umožněna příprava na další povolání. Důstojníkům na čas je poskytnuta nejen *jednorázová finanční sociální dávka* – jedná se o podporu při ukončení služebního poměru (výše dávky závisí na celkové délce služby v ozbrojených silách a její maximum činí 6000 eur), ale také *přechodný příplatek k dokončení rekvalifikace* – je přiznán na zákonem stanovenou dobu. Jeho cílem je dokončení přípravy či zvýšení kvalifikace pro nové povolání. Dávka podléhá daňovému zatížení a činí 75 % posledního měsíčního služebního příjmu. Nárok vzniká při minimální délce služby 4 let a dávka je vyplácena po dobu 6 měsíců, za 6-7 let služby je vyplácena po dobu 12 měsíců a za dobu 8-9 let služby po dobu 15 měsíců. Personální skupinu *vojáků na čas* plně zabezpečuje patřičnými sociálními dávkami vojenský útvar, kde ukončili služební poměr.

Výsluhové náležitosti kariérních vojáků

Služební poměr **kariérních vojáků** je založen na stejném principu jako služební poměr vojáků z povolání. Délka služby trvá do dosažení důchodového věku (53-60 let) a odchodu vojáka do penze. Kádroví důstojníci jsou při odchodu ze služebního poměru zabezpečováni dvěmi základními sociálními dávkami – odchodným a výsluhovým důchodem. Základním vstupním dokumentem pro kalkulaci výstupních náležitostí je poslední výše části služebního příjmu – služného.

Odchodné pro **kariérní vojáky** se vyplácí po skončení služebního poměru za podmínky odchodu z armády při překročení věkové hranice, která je stanovena podle jednotlivých hodnostních personálních skupin. Výměra odchodného se stanoví jako pětinašobek posledního služebního příjmu, bez ohledu na celkový počet odsloužených let, a nesmí překročit maximální výši 20 240 eur (40 tisíc DEM).

Kariérním vojákům je po skončení služebního poměru poskytován **výsluhový důchod** v rozsahu 35 % až 75 % posledního platu (10-35 let služby). Výsluhový důchod obsahuje tři složky: základní důchod, místní příplatek, jiné služební příplatky vyplývající ze zákona o služebním příjmu. Základní důchod je počítán z těchto položek služebního příjmu: základní služné, příplatky za výsluhu let, funkční příplatky a kompenzační příplatky za náročnost vojenské služby. Němečtí důstojníci vykonávají službu do určité věkové hranice. I když je pro důstojníky z povolání stanovena věková hranice 60 let, odcházejí podle dosažených hodností (důstojníci 51-60 let, piloti 45-48 let a poddůstojníci 56 let). U kapitána představuje 52 let, majora 54 let, podplukovníka 56 let, plukovníka 58 let a u generála je věková hranice 60 let. Ministr obrany může důstojníkovi (v nižších hodnostech než u generála), prodloužit službu za věkovou hranici obvyklou pro jeho hodnost, maximálně však do šedesáti let. Piloti a operátoři zbraní na letadlech slouží do věkové hranice 41 let, v případě potřeby mohou sloužit v řídicích a štábních funkcích. Němečtí vojáci z povolání mají také právo požádat o uvolnění ze služebního poměru. Pokud jsou však propuštěni na vlastní žádost před uplynutím termínu a bez souhlasu odpovědného vojenského orgánu, ztrácejí nárok na částečný důchod.

Kariérním vojákům, propuštěným do zálohy, je přiznáván důchod, jestliže v ozbrojených silách odsloužili nejméně 10 let nebo se stali práceneschopnými v důsledku plnění služebních povinností. Minimální výše penze po deseti letech služby představuje 35 % základního platu. Za každý další rok do 25 let služby jsou připočítávána další 2 % a po 25 letech 1 %. Maximální výše penze dosahuje 75 % služného. Je-li kariérní voják uvolněn z důvodu nezpůsobilosti pro další službu, je jeho penze vypočítávána na bázi základního platu (s přihlédnutím k výsluze let), který by mohl dostávat při dosažení stanovené věkové hranice. Je-li uvolněn v důsledku nehody při výkonu služby, bere se při výpočtu do úvahy počet odsloužených let a penze je stanovována ve výši min. 66 % a max. 75 % platu, odpovídajícího úrovni jeho tarifní třídy (přičemž plat stanoven v závislosti na dosažené hodnosti). Vdovy po vojácích obdrží 60 % a sirotci 12 % částky důchodu po zemřelém vojákovi.

Valorizace výsluhových náležitostí se provádí pravidelně při valorizaci platů státních zaměstnanců. Výsluhové náležitosti kádrových důstojníků nepodléhají daňovému zatížení. Ve Spolkové republice Německo je v působnosti Ministerstva obrany dislokován *odbor sociální péče*. Tento odbor zabezpečuje pouze personální skupinu kariérních vojáků odchodným, výsluhovým důchodem, dále náhradami při vzniku invalidity a úmrtí.

1.4 Sociální zabezpečení vojáků armády Francie

Obdobně jako v jiných státech existují i ve francouzské armádě dva druhy služebních poměrů, krátkodobé na 3-10 let s možností dalšího prodloužení až na 15 let, nebo služební poměry s nárokem na důchod podle doby služby a hodnosti.

Vojáci v důchodovém zabezpečení podléhají stejnému systému jako ostatní státní zaměstnanci, ale s odlišením určitých specifík. Některé služby podléhají stanoveným bonifikacím. Jde zejména o výkon služby v námořnictvu, v koloniích, bonifikace za vzdělání. Po 55. roce věku se bonifikace snižuje. Důchodový věk je pro vojáky stanoven jako maximální od 57 do 62 podle hodnosti a výkonu služby. Létající personál má sníženou věkovou hranici na 55-57 let, kapitáni letadel na 47-52 let. Poddůstojníci mají maximální věk stanoven na 42-55 let.

Základní podmínkou pro nárok na **výsluhový důchod** je doba služby 15 let a dosažení věku 50 let (nikoliv v případě zdravotních důvodů nebo invalidity) nebo 25 let služby. Poddůstojníci mají nárok na důchod po 15 letech služby bez ohledu na věk.

Základem pro výpočet důchodu je poslední plat za 6 měsíců kariéry. Výše důchodu činí 2 % základu za kalendářní rok (včetně bonifikací). Maximální výše důchodu činí 80 % základu. Souběh důchodu a výdělku je možný (vyjma zaměstnání ve státní správě), tak jako souběh důchodu s nárokem na důchod z jiného systému pojištění. Při skončení služebního poměru náleží jednorázová dávka podle doby služby až do výše 42 platů.

V ozbrojených silách Francie náleží vojenskému profesionálovi při ukončení služebního poměru **odchodné**, které je determinováno:

- ❑ služebním zařazením,
- ❑ délkou služby v ozbrojených silách,
- ❑ výší základní části služebního příjmu – tzv. služného.

Příslušníkům se služebním zařazením v bojových jednotkách se odchodné vyplácí již po 15 letech služby ve výši 30násobku služného. Po 18 letech se odchodné zvyšuje na 42násobek služného. Příslušníci se služebním zařazením mimo prostor bojových jednotek mají nárok na 30násobek služného po 17 letech služby a po 20 letech služby 42násobek služného.

Důstojníci ve Francii mohou ukončit vojenskou službu na vlastní žádost, pokud splňují podmínky na získání plného důchodu. Pokud vojáci-důstojníci požádají o odchod dříve mezi 15-25 rokem služby, mají nárok na částečný důchod, ale vojenská administrativa nemusí vyřídit pozitivně jejich žádost. Berou se do úvahy roční limity odchodovosti na daný kalendářní rok. Protože francouzská armáda prochází hlubokou restrukturalizací, dochází k plánovanému omlazování velitelského sboru, což je spojeno s redukcí personálního stavu.

Poddůstojníci s výsluhou 15 let mohou zůstat po dobu 10 let v „dispoziční záloze“, která umožňuje vyplácení 1/3 základního služného a postup v hodnosti i platovém zařazení. Vojákové z povolání, který neodsloužil požadovanou věkovou hranici v ozbrojených silách, náleží kalkulace důchodu ve stáří po dovršení věkové hranice následovně: přiznaný vojenský důchod se navýší o náležitosti z pracovního poměru z civilního sektoru. Zabezpečením veškerých finančních výsluhových náležitostí vojáků z povolání se zabývá Nejvyšší rada pro záležitosti vojáků, dislokovaná v působnosti ministerstva obrany. Valorizace výsluhových náležitostí vojáků z povolání je identická s valorizací dávek důchodového zabezpečení v civilním sektoru.

1.5 Sociální zabezpečení vojáků armády Polska

Problematicku sociálního zabezpečení vojáků polské armády řeší samostatný zákon o důchodovém zabezpečení profesionálních vojáků a jejich rodinných příslušníků. Ve svém širším pojetí sociálního zabezpečení zákon řeší dvě hlavní oblasti:

1. Oblast finančního zabezpečení, kterou tvoří výsluhový důchod, vojenský důchod invalidní a vojenský důchod pozůstalostní.
2. Oblast jiného zabezpečení, do které náleží výlohy spojené s léčením, sociální dávky (řešena v mimořádné sociální události), výlohy spojené s umístěním vojáka do domova vojenských vysloužilců a pohřebné.

Z hlediska obsahu práce je abstrahováno od širšího pojetí, práce je z tohoto důvodu zaměřena na oblast finančního zabezpečení – dávky spojené s odchodem vojáka ze služebního poměru, tj. výsluhový důchod, vojenský důchod invalidní a vojenský důchod pozůstalostní.

Výsluhový důchod

Výsluhový důchod náleží profesionálnímu vojákovi, který ke dni propuštění ze služebního poměru dovršil minimální hranici služby v délce 15 let a zároveň splnil podmínku dosažení důchodového věku, muži 55 let (50 let invalidní), ženy 50 let. Nejvyšší výměra výsluhového důchodu činí 75 % základu (platového výměru). Základní výměra výsluhového důchodu činí 40 % základu, který náleží při odpracování 15 let služby. Za každý další odsloužený rok se připočítávají 2,6 %, přičemž výsluhový důchod může být nadále zvyšován za každý rok trvání služebního poměru u vyjmenovaných funkcí (např. u letců nadzvukových letadel, vojáků umístěných v ponorných plavidlech, u potápěčů a specialistů určených k boji proti terorismu) o 2 % základu a u ostatních pilotů, speciálních bojových oddílů (vysadkáři), zpravodajské služby a služby v zahraničí činí navýšení o 1 % základu za každý ukončený rok služby. Zvýšení důchodu je přiznáváno i vojákovi sloužícímu v přímém boji (bojové mise) a to ve výši 0,5 % základu za každý i započatý měsíc plnění služby v boji.

15 let trvání služebního poměru 40 % základu

14 x 2,6 % 36,4 % základu

= 76,4 % základu, přičemž max. výměra činí 75 % základu.

Maximální výměry dosáhne voják nejpozději při dovršení 29 let setrvání ve služebním poměru (tj. bez přihlédnutí na funkční zařazení vojáka a možného navýšení výsluhového důchodu).

Pro srovnání: za 30 let služebního poměru

v ČR: max. výměra VP = 55 % PMHP

V Polsku: max. výměra VD = 79 % základu (max. 75 %)

55 % PMHP x 75 % základu

Za 20 let služebního poměru

V ČR: výsluhový příspěvek ve výši 36 % PMHP

V Polsku: výsluhový důchod ve výši 53 % základu

36 % PMHP x 53 % základu.

Z porovnání je patrné, že voják polské armády je ve srovnání s vojákem naší armády ohodnocen vyšší procentní sazbou. Je nutné si však uvědomit, že srovnávací příklad vychází z předpokladu, že jde o běžného vojáka, tedy vojáka nezařazeného do vyjmenovaných skupin, kterým náleží díky zvýšené nebezpečnosti ve službě možnost mimořádného zvyšování procentní sazby o 2, 1 nebo 0,5 % a je tedy schopen ve 20 letech trvání služebního poměru získat mnohem vyšší procentní sazbu základu.

Odchodné

Nárok na tuto dávku vzniká všem vojákům v závislosti na délce trvání služebního poměru:

- ❑ 2-15 let služby = 3 platy + 20 % platu po dobu jednoho roku po skončení služebního poměru.
- ❑ 15-25 let služby = 3-6 platů + roční plat.
- ❑ nad 25 let služby = 19 platů + příslušný výsluhový důchod, přičemž po jednom roce od skončení služebního poměru musí výsluhový důchod činit min. 66 % platu.

Vojenský důchod invalidní

Vojenský důchod invalidní je přiznán každému vojákov, který se stal následkem služby trvale nebo částečně invalidním. A to v době:

1. trvání služebního poměru, nebo
2. do 3 let od ukončení služebního poměru, přičemž musí prokázat, že invalidita vznikla v souvislosti s plněním služebních úkolů.

Podle rozsahu invalidity, rozdělují vojáky do 3 skupin, přičemž každé skupiny patří jiná procentní výše základu:

1. skupiny – plně invalidní (při úplné neschopnosti ke službě a práci) = 80 % základu.
2. skupina – částečně invalidní (při částečné neschopnosti ke službě a práci) = 70 % základu.
3. skupina – doletrvající neschopnost k práci (při neschopnosti ke službě a schopnosti k práci) = 40 % základu.

Invalidní důchod může být navýšen o 10 % těm invalidním, kterým invalidita vznikla při plnění služebních úkolů v návaznosti na mimořádné okolnosti.

Vojenský důchod pozůstalostní

Vojenský důchod pozůstalostní náleží pozůstalým v případě, že voják:

1. zemřel při výkonu služby.
2. je-li pohřšovaný v době výkonu služby.
3. byl-li invalidním důchodcem.
4. pobíral-li výsluhový důchod.

Jedná se tedy o dávku obdobnou v ČR jako důchod vdovský (vdovecký) a sirotčí. Výše tohoto důchodu je stanovena podle výše:

1. výsluhového důchodu, který voják pobíral.
2. výsluhového důchodu, který by voják pobíral, kdyby neskončil jeho služební poměr úmrtím či nebyl pohřšovaným.
3. invalidního důchodu, jež voják pobíral.

Vyměřený důchod pak náleží rovným dílem pozůstalým.

1.6 Sociální zabezpečení vojáků armády Maďarska

Sociální zabezpečení vojáků armády Maďarska řeší zákon 8/2002 (II. 15.) HM rendelet a 10/2002 (III. 5.) HM rendelet. Sociálním zabezpečením vojáků, kteří končí služební poměr, se zabývá *orgán sociální péče* v působnosti personálních služeb ministerstva obrany. Služební poměr vojáka profesionála se rozlišuje na služební poměr vojáka, který končí službu dosažením věkové hranice nároku na důchod (lze hovořit o tzv. definitivní službě) a služební poměr vojáka, který končí dříve, než je mu určena hranice pro nárok na důchod (lze hovořit o tzv. vojáku na čas). Maďarská armáda respektuje s ohledem na systém služebního poměru tzv. odchodné jen v případě nevznikne-li vojáku nárok na tzv. služební důchod. Na druhé straně služební poměr a nároky z něj závisí na dlouhodobé službě.

Nárok na důchod vzniká:

- ❑ když byl služební poměr ukončen po dosažení stropu věkové hranice,
- ❑ když disponuje trváním služebního poměru v délce 25 let (a to ve výši min. 65 % čistého platu):
 - a služební poměr zanikl z důvodu snižování počtu osob, dosažením maximální čekací doby v hodnosti v rámci reorganizace, při zvolení do veřejné funkce a funkce starosty, zdravotní, psychické nezpůsobilosti z hlediska požadavku mezinárodní bezpečnosti;
 - a když při ukončení služebního poměru dovršil 52. rok fyzického věku anebo byl klasifikován 50% snížením pracovní způsobilosti, ale ještě nedosáhl invalidity.

Výše služebního důchodu se vypočítává jako průměr z 12měsíčního služebního příjmu bezprostředně před vznikem důchodu, kde podle právem uznaných pravidel se pro výpočet důchodu uznává – základní náležitost, vyrovnávající náležitosti, přídatky a příjmy vykazované jako odměny, ale snížené o výši osobní daně. Valorizace výsluhových náležitostí se realizuje podle tempa růstu penzí v civilní sféře. Důchod pilotů, kterým byl ze zdravotních důvodů ukončen služební poměr se vypočítává, jeli to pro ně výhodnější, z příjmu létajícího pilota ve stejné hodnosti s náležitými příplatky.

Mimo výše uvedenou náležitost náleží vojákům maďarské armády jednorázová dávka – *odstupné*. Nárok na ni má však voják, který odsloužil minimálně 5 let, a to ve výši 2 posledních měsíčních hrubých platů. Nejvyšší výměra činí 8 měsíčních hrubých platů, a to pouze za předpokladu, že voják odsloužil více než 20 let.

2. Komparace systémů sociálního zabezpečení vojáků

Služební poměr profesionálních vojáků se ve vyspělých státech odvozuje ze systému státní služby, která je legislativně upravena zákony o státní službě. Tento zákon je specifický pro vybrané skupiny ozbrojených sil, do něhož patří i oblast sociálního zabezpečení. To znamená že ozbrojené síly mají zvlášť upravený samostatný zákon o sociálním zabezpečení na rozdíl od ostatních spoluobčanů, stejně tak je tomu i v případě Slovenska a Polska, u kterých je však sociální zabezpečení upraveno zákonem o sociálním zabezpečení pro vojáky. V případě České republiky také existuje samostatný zákon pro vojáky z povolání, v jehož části jsou upraveny výsluhové náležitosti, avšak hmotné nároky vyplývající z důchodového pojištění nejsou speciálně upraveny a vojáci odcházejí do důchodu za stejných podmínek jako ostatní

Země	Česká Republika	Slovensko	Německo	Francie	Polsko	Maďarsko
1. služební poměr						
a) úprava	zákon č. 221/99 Sb.,	zákon o státní službě				
b) druhy	zákon č. 155/95 Sb., vojáci z povolání	zákon o SZ profesionální vojáci	zákon o zaopatření vojáků kaňerní vojáci vojáci na čas	zákon o důch. zab. profesionální voják	8, 10 /2002 rendelet vojáci	
c) délka trvání u VZP	2-20 let		slouží až do nároku na důchod, jedná se o tzv. definitivu			
u VNČ I.		5-15 let	max. 15 let	max. 15 let	max. 15 let	5-20 let
u VNČ II.		1-5 let				
2. věk pro odchod do důchodu	62 let	52-57 let	45-60 let	42-62 let	50-55 let	52 let
3. sociální dávky						
a) důchodové	starobní důchod	výsluhový důchod				
	55-60 % PMHP	60 % základu	75 % posledního platu	80 % základu	75 % základu	83 % čistého výdělku
b) výsluhové	VP-55 % PMHP	30 % základu	75 % služného		20 % základu	
	Odbytné-18 PMHP	ekvivalent v cizích zemích neexistuje				
	Odhodné-6 PMHP	6-13,5 x základu	5 x služného	X	6-19 platů	X
		1-5,5 x základu	6.000,- EUR	30-42 x služného	3 platy	2-8 platů
		1 x základu				
4. dávky přiznává a vyplácí	ve všech zemích pověřený orgán ministerstva obrany					

Tab.: Komparace systémů sociálního zabezpečení vojáků – výsluhových náležitostí

spoluobčané, tzn. že služba vojáka v této formě není ohodnocena oproti ostatním zaměstnáním občanů.

První hlavní rozdíl, který se dotýká vojáků a jejich výsluhových náležitostí, je v první řadě otázka či úprava služebního poměru jako takového. Nejedná se tedy jen o existenci zákona, jež by upravoval otázku sociálního zabezpečení vojáků, jedná se především o druh služebního poměru a následně o délku trvání služebního poměru, která je pro jednotlivé kategorie vojáků rozdílná. V zahraničních armádách existují totiž dva typy služebních poměrů. A to služební poměr „vojáků na čas“ a služební poměr „vojáků z povolání“. Služební poměr vojáka na čas je, jak již z jeho názvu vyplývá, ohraničen určitou délkou doby služby. Služební poměr vojáka z povolání stanovuje vojákovi službu až do věkových hranic určených služebním zákonem (odlišnost vojáků v nárocích na důchod x ostatních občanů). V tabulce na str. 82 je prezentována sumarizace srovnávaných dat ve vybraných armádách podle druhu služebního poměru.

Z uvedené tabulky je zřejmé, že ve všech porovnávaných zemích existují různé druhy služebního poměru, jejichž délka služby je jednoznačně stanovena. Vojáci na čas – slouží určenou dobu, ve většině případech jde max. o 15 let trvání služebního poměru. Vojáci z povolání – slouží až do důchodového věku, přičemž po odsloužení potřebné délky služby odcházejí do důchodu a automaticky je jim vyplácena opakovaná dávka – výsluhový důchod.

Stejně jako je členěn služební poměr na dva druhy, stejně tak se rozlišují i dávky získané jednotlivými skupinami vojáků. Vojáci na čas mají nárok pouze na dávku jednorázovou, jedná se o tzv. odchodné, a stejně jako v civilním životě, plní funkci odměny za vykonanou práci, zde za službu vlasti. Výše odchodného závisí v první řadě od délky trvání služebního poměru a v druhé řadě je přímo závislá od výše příjmu. Stejně tak je tomu i v současnosti v AČR, kdy získání výsluhových dávek je možné za podmínek odsloužení potřebné doby a znalosti výše příjmu vojáka. U skupiny vojáků z povolání je již podle délky trvání služebního poměru až do nároku na důchod, zcela zřejmé, že vojáci odcházejí do zálohy v poproduktivním věku, a zařazují se mezi důchodce. Tito vojáci získávají speciální dávku, jež je nazývána důchodem výsluhovým. Zde je patrné, že vojáci tvoří určitou specifickou skupinu, a proto je s nimi i takto nakládáno. Mají určitá omezení a nevýhody, které jsou jim pak díky sociálnímu zabezpečení kompenzovány tím, že pro ně existují jistá zvýhodnění oproti civilní sféře (dřívější odchod do důchodu, výpočet důchodu z posledních příjmů). Výsluhový důchod je obdobná dávka jako dávka důchodu starobního. Rozdíl spočívá v tom, že je vyplácená speciálním složkám společnosti jako kompenzace negativních zvláštností služby. Výše výsluhového důchodu je opět přímo závislá na délce trvání služebního poměru a na výši posledního platu. Její maximální výše se pohybuje v rozmezích 75-80 % posledního platu, což znázorňuje předchozí tabulka.

Další rozdíl vyplývající z komparace důchodů je jednoznačný v jeho přiznávání nároku co se týká jeho výše. Zatímco u zahraničních armád se rozmezí výsluhových důchodů pohybuje mezi 75-80 % posledního platu, v AČR je důchod v rozmezí 55-60 % posledního platu. Rozdíl je tedy markantní – neboť v největší možné výši jde o plných 20 %, což dokazuje uvedená tabulka.

Podstatný rozdíl také spočívá ve vyčlenění důchodového pojištění vojáků z důchodového pojištění ostatních občanů. Důvodem tohoto rozhodnutí je skutečnost negativního postoje ke snaze vedoucí ke zrovnoprávnění sociálního zabezpečení příslušníků ozbrojených sil se všeobecným systémem sociálního zabezpečení. Představitelé armád se domnívají,

že začleněním vojáků do všeobecného systému sociálního zabezpečení by mohlo dojít jednak ke snížení motivace vstoupit do služeb ozbrojených sil, a zároveň by mohlo dojít ke zvýšení počtu odcházejících vojáků ze služebního poměru. Ozbrojené síly si taktéž uvědomují, že společnost profesionálních vojáků je charakterizovaná specifickými sociálními situacemi, které nejsou detailně řešeny ve všeobecném systému sociálního zabezpečení a jeví se jim proto jako nevhodné začlenit profesionální vojáky do tohoto všeobecného systému sociálního zabezpečení. Dávky výsluhových náležitostí vojáků v ČR sice řeší odděleně zákon o vojácích z povolání, neřeší však dávky důchodové. Tyto dávky profesionálních vojáků (starobní důchod) jsou postaveny na stejnou úroveň jako důchodové dávky celé společnosti, přestože si je společnost vědoma specifických sociálních situací profesionálních vojáků.

Stejně jako existují rozdílnosti v oblasti sociálního zabezpečení vojáků ve srovnávaných zemích, existují také jisté její podobnosti. První podobnost spočívá ve skutečnosti, že v každé srovnávané zemi existuje pověřený orgán Ministerstva obrany – Úřad sociálního zabezpečení vojáků, který spravuje jejich sociální dávky. Druhá podobnost spočívá v totožných podmínkách přiznání výsluhových náležitostí, tj. výše výsluhových dávek, jsou závislé na době trvání služebního poměru a na výši služebního příjmu. Přičemž výše výsluhových náležitostí je sice shodně ve srovnávaných zemích spravována od sumy služebního příjmu, rozdíl však přeci jen existuje. V ASR se základ na výpočet výsluhových dávek zjišťuje z průměrného služebního příjmu v příjmově nejlepším ukončeném kalendářním roku z období posledních desíti ukončených kalendářních roků před dnem skončení služebního poměru (tato změna byla zavedena v průběhu transformačních změn, kdy často docházelo ke změně funkcí, a tím i k poklesu služebního příjmu). V ostatních porovnávaných vyspělých armádách se základ na výpočet výsluhových dávek vyměřuje z posledního hrubého příjmu před skončením služebního poměru. V ČR se základ na výpočet výsluhových dávek zjišťuje z průměrného měsíčního hrubého příjmu za poslední ukončený kalendářní rok trvání služebního poměru.

Závěr

Systémy sociálního zabezpečení určené státním úředníkům a příslušníkům ozbrojených sil jsou nejstaršími. V zemích, které si zachovaly tyto speciální systémy pro státní zaměstnance, do značné míry platí princip pojetí starobního důchodu jako odloženého platu. Princip výsluhovosti je zde zachován tím, že dávky zpravidla vycházejí z posledních mezd před odchodem do důchodu, čímž samotným se již náhradová míra dostává vysoko nad základní systém proti ostatní populaci.

Komparace dává možnost nahlédnout do sociální oblasti vojáků jednotlivých států a umožňuje tak poukázat na rozdíly nejen v jednotlivých dávkách sociálního zabezpečení (kvantitativní stránku systému), ale především na rozdíly vyplývající ze služebního poměru a pohledu na význam a hodnotu vojenského povolání (kvalitativní stránku systému).

Poznámky:

- [1] MAZALOVÁ V., MUSIL P., VINCENCOVÁ E. Geneze výsluhových náležitostí vojáků ČR. *Vojenské rozhledy* 2/2007.
- [2] Zákon č. 221/1999 Sb., o vojácích z povolání, ve znění pozdějších předpisů.

Literatura:

- DOSTÁL, J. Reforma sociální sféry. *Státní politika*, 1994, č. 3.
- DOLEJŠÍ, P. Aktuální téma – výsluhový příspěvek. *A-report*, 2001, č. 5.
- HENDRYCH, J. Rozbor sociálního a finančního zajištění vojáků z povolání v armádách některých západních zemí v komparaci s AČR. Praha: VÚ PSV, 1993.
- HOUSKA, K. Armáda dala mazanějším vyšší rentu. *Právo*, ročník 11, číslo 92.
- HOLUBOVÁ, V. Sociální zabezpečení VZP. [Diplomová práce], VVŠ PV Vyškov, 2001.
- FRANKOVÁ, D. *Komparace systému sociálního zabezpečení příslušníků AČR od roku 2000 s vybranými armádami NATO*. [Diplomová práce]. VVŠ PV Vyškov, 2002.
- LANG, P. Ministr obrany vzkazuje: Vojáci se o své sociální jistoty bát nemusejí. *A-report*, 2005.
- MAZALOVÁ, V. *Řešení výsluhových náležitostí vojáků profesionální AČR*. [Dizertační práce], UO Brno, 2006.
- PEŠÁKOVÁ, A. *Zabezpečení vojáků z povolání rezortu MO ČR v souvislosti s ukončením služby v Armádě České republiky*. [Diplomová práce], VVŠ PV Vyškov, 2004.
- TOMEK, P., DLUHOŠ, J., HEMZA, S. *Služební poměr vojáků z povolání*. 1. vyd. Olomouc: Anag, 2003. ISBN 80-7263-185-3.
- VOSTATEK, J. *Speciální systémy důchodového pojištění (zabezpečení, zaopatření)*. 1. vyd. Praha: VÚ PSV, 2002.
- Nároky vojáků některých zahraničních armád při skončení služebního poměru*. (Informační materiál pro poradu vedení MO). Praha: MO ČR, 1998.
- Speciální systémy důchodového pojištění (zabezpečení, zaopatření)*. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2002.
- Ustawa Nr 10*, poz. 36, o zaopatrzeniu emerytalnym żołnierzy zawodowych oraz ich rodzinie (z dnia 10 grudnia 1993 r.). [Zákon o důchodovém zabezpečení profesionálních vojáků a jejich rodinných příslušníků].
- Vyhláška č. 268/1999 Sb.*, kterou se pro účely výsluhových náležitostí stanoví, kdo je považován za výkoného letce, a která služba je službou zvláštní povahy, nebo zvláštního stupně nebezpečnosti, a postup při výplatě výsluhových náležitostí, ve znění vyhlášky č. 458/2002 Sb., kterou se mění vyhláška č. 268/1999 Sb.
- Vyhláška č. 182/1991 Sb.*, kterou se provádí zákon o sociálním zabezpečení a zákon České národní rady o působnosti orgánů České republiky v sociálním zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 582/1991 Sb.*, o platu a odměně za pracovní pohotovost v rozpočtových a některých dalších organizacích a orgánech, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 155/1995 Sb.*, o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 100/1988 Sb.*, o sociálním zabezpečení, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 221/1999 Sb.*, o vojácích z povolání, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 328/2002 z. Z.*, o socialnom zabezpečení policajtov a vojakoch, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon Gesetz über die Versorgung für die ehemaligen Soldaten der Bundeswehr und ihre Hinterbliebenen* (Soldaten-versorgungsgesetz – SVG), 2005. [Zákon o zaopatření pro bývalé vojáky Německa a jejich pozůstalé].
- Zákon 8/2002. /II. 15.* HM rendelet a zákon 10/2002. (III. 5.) HM rendelet, 2001. [Zákon o důchodovém zabezpečení vojáků Maďarska].

Nasazení ozbrojených sil bude odpovídat zahraničně politickým zájmům a prioritám ČR. Podle současného a předpokládaného budoucího vývoje bezpečnostního prostředí jsou nejpravděpodobnějšími oblastmi působení OS ČR západní Balkán, Asie a Afrika. Tomu musí odpovídat výstavba, vybavení a příprava sil.

**TRANSFORMACE
resortu Ministerstva obrany České republiky
A report, zvláštní číslo, prosinec 2007**

Vojenské správní úřady některých členských států NATO

Tak jako Česká republika má podle zákona zřízeny vojenské správní úřady, které vykonávají státní správu a současně plní úkoly obrany státu, tak i ostatní členské státy NATO mají podobné orgány. Jejich celkový počet je zpravidla odlišný a většinou závisí na tom, zda má stát všeobecnou brannou povinnost či již plně profesionální armádu. Následující příspěvek popisuje činnost a úkoly vojenských správních úřadů některých členských států NATO v Evropě.

Úvod

Vojenské správní úřady mají dlouholetou úspěšnou činnost a za uplynulé období dokázaly svoji zásadní opodstatněnost, jak při mírovém doplňování armády, tak při mobilizaci ozbrojených sil. Jednotlivé členské státy NATO jim přisuzují významnou roli. Ne všechny mají stejnou organizační strukturu, stanovené úkoly, systém a způsob činnosti. V zásadě jsou přizpůsobené situaci a výhodnosti podmínek, za kterých armáda zadané úlohy plní. V případě Řecka má vliv i bezpečnostní prostředí v jeho nejbližším prostoru.

Slovensko

Současné územní vojenské správy byly zřízeny zákonem č. 319/2002 Z.z. z 23. května 2002 o obraně Slovenské republiky. Vykonávají v prvním stupni státní správu na úseku obrany státu ve svých územních obvodech. V současné době existuje ve Slovenské republice 8 územních vojenských správ: Bratislava, Trnava, Nitra, Trenčín, Banská Bystrica, Žilina, Košice a Prešov. Jejich území je tvořeno územními obvody tvořícími kraj. Tak např. územní vojenská správa Banská Bystrica má působnost pro Banskobystrický kraj (Banská Bystrica, Banská Štiavnica, Brezno, Detva, Krupina, Lučenec, Poltár, Revúca, Rimavská Sobota, Velký Krtíš, Zvolen, Žarnovica, Tiár nad Hronom).

Zákonem č. 570/2005 Z.z. z 8. listopadu 2005 byly územní vojenské správě na úseku obrany státu stanoveny následující úkoly:

- ❑ vedení evidence registrovaných občanů a občanů zařazených do záloh ozbrojených sil pro potřeby ozbrojených sil, povolávání do výkonu mimořádné služby, příprava, zabezpečení a vykonávání mobilizace ozbrojených sil,
- ❑ realizace osvobození občanů od výkonu mimořádné služby,
- ❑ vedení dokumentace občanů povinných vykonat alternativní službu místo mimořádné služby a povolávání evidovaných občanů do výkonu alternativní služby,
- ❑ povolávání registrovaných občanů na odvod v době války a válečného stavu,
- ❑ vykonávání odvodu a přezkumu zdravotní způsobilosti občanů, kterým vznikla branná povinnost,
- ❑ vyřazování občanů, kterým vznikla branná povinnost, z evidence po zániku branné povinnosti,

- ❑ vedení evidence občanů, kteří vykonali státní službu profesionálních vojáků v ozbrojených silách po zániku jejich branné povinnosti, a z evidence poskytuje informace a výpisy pro oprávněné osoby podle zvláštního předpisu,
- ❑ vykonávání ve spolupráci s obvodním úřadem a obcí výběr nemovitostí a věcných prostředků potřebných pro zabezpečení obrany státu a vedení jejich evidence,
- ❑ předkládání podkladů na rozhodnutí obvodního úřadu o uložení povinnosti poskytnout věcné prostředky a nemovitosti potřebné v době války nebo válečného stavu na plnění úkolů potřebných pro obranu státu právníckými osobami, fyzickými osobami oprávněnými na podnikání a fyzickými osobami,
- ❑ na základě podkladů od obcí vedení evidence právníckých osob, kterým se může v období války nebo válečného stavu uložit povinnost poskytnout ubytování příslušníkům ozbrojených sil, ozbrojených sborů, Hasičského a záchranného sboru a osobám, které plní úlohy hospodářské mobilizace, návrhy na uložení této povinnosti předkládá obvodnímu úřadu,
- ❑ podíl na plnění opatření při přípravě obrany státu především v oblasti civilního nouzového plánování, krizového řízení, branné výchovy obyvatelstva a podpory činnosti vojenských zájmových sdružení,
- ❑ spolupráce s orgány místní státní správy, obcemi, vyššími územními celky, právníckými osobami, fyzickými osobami oprávněnými na podnikání a fyzickými osobami při plnění úloh podle zákona č. 570/2005 Z.z.,
- ❑ spolupráce s obvodním úřadem při výkonu kontroly plnění úloh podle zákona č. 570/2005 Z.z. a při usměrňování obcí při plnění úloh potřebných na obranu státu,
- ❑ projednávání přestupků v prvním stupni a správních deliktů, ukládání pokut za přestupky a správní delikty podle zvláštního předpisu.

Zákonem č. 319/2002 Z.z. z 23. května 2002 byly dále zřízeny tři vyšší vojenské správy se sídlem v Bratislavě, Banské Bystrici a Košicích, jako vojenské správní úřady druhého stupně. Následně zákonem č. 570/2005 Z.z. z 8. listopadu 2005 byly vyšší vojenské správy v Bratislavě a Košicích zrušeny. Zákon č. 333/2007 Z.z. z 22. června 2007 s účinností k 31. prosinci 2007 pak vyšší vojenskou správu Banská Bystrica zrušil a jako vojenský správní úřad druhého stupně ustanovil odbor řízení státní správy Ministerstva obrany Slovenské republiky v Bratislavě.

Ve své činnosti plní odbor řízení státní správy MO SR následující úkoly:

- ❑ řídí, kontroluje a koordinuje činnost územních vojenských správ,
- ❑ spolupracuje s ministerstvy, ostatními ústředními orgány státní správy a dalšími orgány státní správy s celostátní působností, orgány místní státní správy, obcemi, vyššími územními celky, právníckými osobami, fyzickými osobami oprávněnými k podnikání a fyzickými osobami při plnění úloh obrany státu,
- ❑ koordinuje spolupráci územních vojenských správ s orgány místní státní správy, obcemi, vyššími územními celky, právníckými osobami, fyzickými osobami oprávněnými k podnikání a fyzickými osobami při plnění úloh potřebných pro obranu státu,
- ❑ koordinuje a řídí mobilizaci ozbrojených sil,
- ❑ vykonává ve druhém stupni státní správu na úseku obrany ve věcech, které v prvním stupni konají územní vojenské správy,
- ❑ podílí se na plnění opatření při přípravě obrany státu.

Jestliže hodnotíme termín „mobilizace“ ozbrojených sil Slovenské republiky vzhledem k mobilizaci ozbrojených sil České republiky podle zákona, zahrnuje mimo hromadného povolání vojáků v záloze a odvedení registrovaných občanů do mimořádné služby i nařízení výkonu mimořádné služby profesionálním vojákům, vojákům v záloze povolaným na výkon odborné přípravy, poskytnutí věcných prostředků a ubytování právníky osobami, fyzickými osobami oprávněnými na podnikání a fyzickými osobami a plnění pracovní povinnosti fyzickými osobami. Tyto úkoly jsou však podle dalších zákonů České republiky identické. Rozdíl je pouze v tom, že za občana v branném zákoně č. 585/2004 Sb., se považuje i žena. Na Slovensku se na ženy vztahuje pouze dobrovolné převzetí výkonu branné povinnosti. Obsazení místa občanských zaměstnankyň na tabulkách válečných počtů by bylo možné řešit zařazením v rámci pracovní povinnosti.

Polsko

Stávající vojenské správní úřady byly zřízeny zákonem č. 44/1967 Dz.u. o všeobecné povinnosti obrany Polské republiky ze dne 21. 11. 1967. Jako úřady prvního stupně působí vojenská doplňovací velitelství (Wojskowe komendy uzupełnień), kterých je 122. Jako druhý stupeň je zřízeno 16 krajských vojenských štábů (Wojewódski Sztab Wojskowy). Vzhledem k tomu, že v Polsku je stále všeobecná branná povinnost, provádí se v míru odvodní řízení a povolání k nástupu do základní služby, která trvá 9 měsíců. Pro absolventy vysokých škol je v délce 3 měsíců a pro vojáky ve službě u pohraniční stráže, prevence a policie 12 měsíců.

K základním úkolům vojenských doplňovacích velitelství patří:

- ☐ evidence (administrativa) lidských zdrojů,
- ☐ provádění odvodního řízení s osobami podléhajícími branné povinnosti,
- ☐ mírové doplňování vojenských útvarů,
- ☐ zabezpečení mobilizačního rozvinutí vojenských útvarů,
- ☐ zabezpečení služby v rámci zabezpečení obrany státu,
- ☐ spolupráce s jinými subjekty v rámci zabezpečení obrany státu.

Krajský vojenský štáb je národní teritoriální orgán řízení, který zabezpečuje cestou velitele krajského vojenského štábu velení a řízení podřízených vojenských doplňovacích velitelství a posádkových mobilizačních středisek (GOM). V rámci stanoveného teritoria plní funkci orgánu velení zodpovídajícího za koordinaci příprav vojenských útvarů, orgánů a institucí, které jsou určeny k realizaci obranných úkolů v rámci daného regionu v době války. V procesu přípravy a realizace úkolů v době míru, krize, ohrožení a války je terénním orgánem vojenské administrativy ve věcech evidence záloh, doplňování ozbrojených sil a spolupráce s orgány samosprávné a vládní administrativy ve věcech realizace úkolů vyplývajících ze zákona o všeobecné povinnosti obrany Polské republiky.

Krajský vojenský štáb řídí úkoly spojené s mírovým a mobilizačním doplňováním vojenských útvarů, útvarů civilní obrany a dalších subjektů. Dále je krajský vojenský štáb výkonným orgánem, který provádí koordinaci směrem k vojenským útvarům podřízeným velitelům pozemních vojsk, letectva a protivzdušné obrany, vojenského námořnictva a organizačních jednotek přímo podřízených ministerstvu národní obrany. Ve své činnosti spolupracuje s veliteli operačních jednotek a s organizačními nevojenskými celky na území kraje ve věcech operační přípravy a využití infrastruktury (vojenské a civilní) kraje.

Mezi zajímavé funkce krajského vojenského štábu patří formování vlastenecko-obranných postojů vojáků, vytváření a podpora vlastenecko-obranných sdružení, vytváření vhodných podmínek pro kulturně-spoločenské využití a aktivity. V období válečného stavu organizuje doplňování ztrát. Zároveň je v tomto období organizátorem podsystemu realizace úkolů vyplývajících z plnění úkolů státu vzhledem k Severoatlantické alianci na teritoriu kraje.

K základním úkolům krajských vojenských štábů patří:

- ❑ zabezpečení doplňování lidských zdrojů vojenským útvarům,
- ❑ zabezpečení operačního a mobilizačního rozvinutí vojenských útvarů,
- ❑ koordinace použití podřízených vojenských útvarů v rámci odstraňování živelních pohrom, katastrof, pátracích akcí a záchraně lidských životů,
- ❑ soustřeďování informací pro potřeby realizace úkolů vykonávaných v rámci povinností státu,
- ❑ plánování využití nevojenských sil v rámci zabezpečení obrany státu,
- ❑ účast v plánování zabezpečení infrastruktury v rámci zabezpečení obrany státu,
- ❑ spolupráce s dalšími subjekty v rámci zabezpečení obrany státu.

Spolková republika Německo

Ve Spolkové republice Německo je v současné době všeobecná branná povinnost a zatím se nepředpokládá její zrušení, i když Strana zelených a Strana liberálů (bývalá komunistická strana DDR) tento požadavek nastoluje. Vojenská základní služba trvá 9 měsíců, tak jako civilní či alternativní služba. Není výjimka pro muže ženaté nebo žijící ve společné domácnosti s družkou a dětmi. Celkově má armáda 250 000 příslušníků, z toho je 210 000 profesionálů a 40 000 vojáků základní služby.

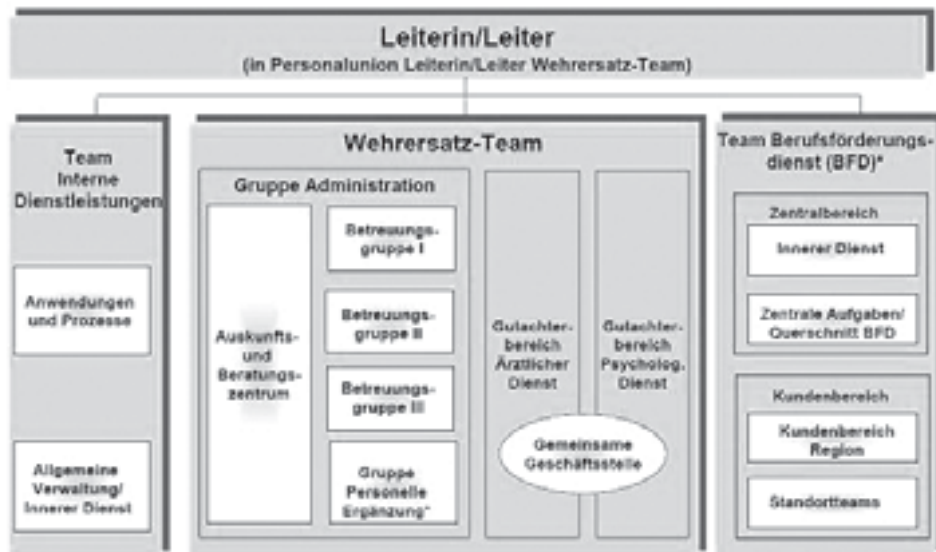
Vojenské správní úřady byly zřízeny na základě Ústavy z roku 1949, která byla novelizována v roce 1955 a 1956. Vojenské správní úřady jsou součástí teritoriální branné správy Bundeswehru, jako nezávislé části ministerstva obrany. Jsou tvořeny 4 okruhy se sídlem ve Stuttgartu, Düsseldorfu, Hannoveru a Strausbergu. Dále 66 okresními doplňovacími úřady (Kreiswehrersatzämter) a pro posílení 5 odvodními centry v největších městech-regionech s velkým počtem obyvatel.

Složení okresního doplňovacího úřadu:

- ❑ ředitel,
- ❑ tým (oddělení) vnitřní služby,
- ❑ tým doplňování
 - 1x informační a poradní centrum,
 - 3x skupina obsluhy,
 - 1x mobilizační skupina (skupina personálního doplňování),
- ❑ skupina lékařské služby,
- ❑ skupina psychologické služby,
- ❑ poradní skupina (zajišťuje rekvalifikaci pro civilní povolání),
- ❑ výbor pro odpírání vojenské služby (prověřuje informace sdělené občanem).

Kreiswehrersatzamt

* Nicht bei allen KWEA

Legenda:

Leiterin/Leiter – ředitel

Team Interne Dienstleistungen – tým vnitřní služby

Wehrersatz – Team – tým doplňování

Auskunfts und Beratungs centrum – informační a poradní centrum

Betreuungsgruppe – skupina obsluhy

Gruppe Personelle Ergänzung – skupina personálního doplňování

Gutachterbereich Ärztlicher Dienst – skupina lékařské služby

Gutachterbereich Psycholog. Dienst – skupina psychologické služby

Team Berufsförderungsdienst (BFD) – poradní skupina

Úkoly plněné okresním doplňovacím úřadem:

- ☐ provádění odvodního řízení s branci,
- ☐ provádění náborů do služby vojáka z povolání,
- ☐ evidence vojáků v záloze
 - ☐ do 60 let věku,
 - ☐ do 65 let věku u bývalých vojáků z povolání,
- ☐ poradní činnost pro budoucí vojáky z povolání (jaké vojenské zařazení by bylo pro ně nejvhodnější – podle psychologického a lékařského vyšetření),
- ☐ rozesílání povolávacích rozkazů brancům a vojákům v záloze, kteří mají nastoupit do vojenské služby.

Pracovník pro nábor není na tabulkách okresního doplňovacího úřadu, ale náborových středisek, které jsou čtyři – Berlín, Hannover, Düsseldorf a Mnichov. Dále je náborové středisko (centrum) pro námořnictvo ve Wilhelmshavenu a pro budoucí důstojníky v Kolíně nad Rýnem.

Řecko

Vojenské správní úřady jsou tvořeny 57 odvodními kanceláři (úřady). Ve své činnosti se řídí základním zákonem č. 3421/2005 FEK ze dne 13.12. 2005 o odvozech řeckých občanů a dalších nařízeních, uveřejněném ve Vládních novinách č. 302/2005 FEK ze dne 12.12. 2005. Podle tohoto zákona se odvod provádí u osob od 19 do 45 let věku a vztahuje se pouze na muže. Ženy se mohou podrobit odvodnímu řízení jen dobrovolně. Pro zajištění potřeb v období mobilizace, války nebo výjimečné potřeby v období míru je možné na základě rozkazu ministra národní obrany po rozhodnutí vládní komise pro zahraničí a obranu přizvat jmenovitě pro zařazení do ozbrojených sil i osoby, které překročily 45 let, nezávisle na jejich odvedení a kategorii zdravotního stavu. V rámci pravidelných odvodů se podaří odvést 75 % populace.

Vojenská základní služba trvá 12 měsíců jak u pozemního vojska, tak i u námořnictva a vzdušných sil. V současné době a ani výhledově se nepředpokládá její zkrácení.

Všichni, jež z důvodu svědomí odmítají vykonat svoji zákonnou vojenskou povinnost a odvolávají se přitom na své náboženské nebo ideologické vyznání, mohou být uznáni jako odpírači z důvodu svědomí a mohou vykonat službu beze zbraně nebo alternativní službu podle zákona č. 3421/2005 FEK, hlava 10, článek 59.

Uznání odpírači svědomí jsou povinni vykonat vojenskou službu beze zbraně nebo službu alternativní ve stejné délce, jako by sloužili se zbraní, zvýšenou následovně:

- ❑ Povinní k vojenské službě beze zbraně:
 - ❑ o dvanáct měsíců pro ty, jež by vykonali úplnou vojenskou službu,
 - ❑ o jedenáct měsíců pro ty, jež by vykonávali zkrácenou vojenskou službu v délce devíti měsíců,
 - ❑ o deset měsíců pro ty, jež by vykonali zkrácenou vojenskou službu v délce šesti měsíců.
- ❑ Povinní k alternativní službě:
 - ❑ o osmnáct měsíců pro ty, jež by vykonávali úplnou vojenskou službu.
 - ❑ o šestnáct měsíců pro ty, jež by vykonávali zkrácenou vojenskou službu v délce devíti měsíců.
 - ❑ o čtrnáct měsíců pro ty, jež by vykonávali zkrácenou vojenskou službu v délce šesti měsíců.

Alternativní služba trvá 18 měsíců pro ty, jež by vykonávali úplnou vojenskou službu, 16 měsíců, jež by vykonávali zkrácenou vojenskou službu v délce 9 měsíců a 14 měsíců, jež by vykonávali zkrácenou vojenskou službu v délce 6 měsíců. Na základě rozhodnutí ministra národní obrany je možné dobu zkrátit, ne však pod dobu vojenské služby se zbraní zvýšené v případě a) o polovinu a v případě b) o dvojnásobek.

Služba beze zbraně se provádí zásadně v jednotkách mimo prefektury Attika, Thessaloniky, míst narození, trvalého a přechodného pobytu zájemců, jakož i mimo centra s velkou hustotou obyvatel, jež jsou uvedeny v rozhodnutí ministra obrany. Alternativní služba se provádí v zařízeních státního sektoru, jak je dáno příslušným zákonem č. 1892/1990 FEK uveřejněném ve Vládních novinách ve znění zákona č. 3229/2004 FEK. Provádí se v zařízeních veřejného zájmu.

Základním úkolem odvodních kanceláří (úřadů) je příprava a provedení odvodního řízení, oznamovací činnost pro řecké úřady a evidence záloh. V případě krize se začleňují do štábů

vojenských řídicích složek dané oblasti. Při vyhlášení mobilizace však neinformují zálohy o nástupu k útvarům, ale tato činnost se řeší přímo cestou hromadných sdělovacích prostředků (tisk, rozhlas, televize). Vojáci v záloze nastupují k záložním plukům a jednotkám národní gardy podle údajů na povolávacím rozkaze, který mají přidělen již v době míru. Záložní pluky a jednotky národní gardy zároveň řeší povolání záloh na vojenské cvičení. Voják v záloze se povolává do ozbrojených sil v případě válečného stavu na základě rozhodnutí vlády, která zároveň stanoví věkové omezení. Jako zajímavost lze uvést vyzbrojení některých vojáků v záloze z pohraničních oblastí, sousedících s Tureckem, ručními zbraněmi.

Na rozdíl od našich vojenských správních úřadů nemají řecké jako úkol řešení obrany stanoveného teritoria, protože se stávají součástí štábu oblastní formace – vojenské řízení obrany oblasti.

Ozbrojené síly se skládají ze vzdušných sil, které jsou v počtu 23 000 osob, námořnictva 19 000 osob a pozemních sil v počtu 120 000 osob. Jako polovojenské síly pak působí četnictvo v počtu 22 000 osob. Ve srovnání s ozbrojenými silami České republiky je to více jak pětinasobek, i když ve vztahu k počtu obyvatelstva je stav plně srovnatelný. Důvodem k tak velkému početnímu stavu armády je dlouholetý vyhraněný stav s Tureckem (členský stát NATO), které neustále a pravidelně narušuje vzdušný prostor a teritoriální vody Řecka. Za posledních 30 let dochází k těmto situacím rutině, téměř každodenně. Například v prvním čtvrtletí roku 2006 došlo k 434 narušením vzdušného prostoru. Jakékoliv sestřelení tureckého letadla je automaticky bráno jako vyhlášení války a z toho důvodu se používá metoda „vytlačování“ z řeckého prostoru než jakékoliv uplatňování síly. Proto je v Řecku stále uzákoněna všeobecná branná povinnost a povinná vojenská služba. Obecně se ozbrojené síly skládají z aktivní armády, národní gardy, zálohy o vysokém stupni připravenosti a ze zálohy do 50 let věku.

Španělsko

Vojenské správní úřady Španělského království jsou územními orgány, které se zřizují na úrovni autonomních oblastí a provincií (oblasti jsou vyšší celky nad provinciemi, mají svoji vládu a parlament). Autonomních oblastí je 17 a mají různý počet provincií. Například autonomní oblast Madrid, Navarra a Murcia jsou zároveň samostatné provincie, Extremadura má dvě provincie Cáceres a Badajoz, Sevilla jich má osm: Huelvu, Cordobu, Jaén, Granadu, Almería, Cadiz, Malagu a svoji Sevillu. Úřad v autonomní oblasti vykonává zároveň funkci i na stupni provincie. Celkově jsou územní orgány tvořeny 50 vojenskými teritoriálními úřady v hlavních městech jednotlivých provincií.

Struktura úřadu na úrovni autonomní oblasti:

- ❑ ředitel, sekretariát, proměnný počet úřadů s nižší úrovní, které odpovídají počtu provincií v dané autonomní oblasti.

Úřad na úrovni provincie:

Je podřízen úřadu na úrovni autonomní oblasti. V čele je ředitel, jmenovaný ministrem obrany. Může to být voják z povolání nebo vybraný voják ze zálohy.

Jeho struktura: ředitel, orgán podpory (skupina zabezpečení), další skupina podle zadaných úkolů, informační centrum ministerstva obrany.

Informační centrum se zřizuje ve větších městech Španělska s cílem zprostředkovat informace o ozbrojených silách a přiblížit některé poskytované služby vojenskými úřady občanům.

Úřad plní následující úkoly:

- ❑ provádění náboru do služby vojáka z povolání,
- ❑ poradní činnost pro budoucí vojáky z povolání,
- ❑ poradní činnost pro civilní personál, zařazený ve vojenských útvarech a zařízeních,
- ❑ provádění osvětové činnosti pro otázky obrany Španělska,
- ❑ evidence vojenských důchodců a řešení jejich požadavků a oprávněných nároků,
- ❑ provádění prevence pracovních rizik (otázky bezpečnosti a ochrany zdraví při práci),
- ❑ inspekce kvality a průmyslové bezpečnosti,
- ❑ podpora mobility a další činnosti spojené se sociální ochranou vojenského personálu,
- ❑ evidence a správa nemovitého majetku.

Od 1. 1. 2003 jsou španělské ozbrojené síly plně profesionální. Velitelem vojenských sil je král Juan Carlos I. a stojí v čele Rady obrany. Ozbrojené síly Španělska jsou strukturovány do stálých sil a záložních mobilizačních sil. První z nich jsou určeny k překlenutí krizí a vedení vojenských konfliktů omezené intenzity a pro použití do konfliktů většího měřítka. Mobilizační síly jsou cvičeny a vyzbrojeny v míru s cílem použití v případě rozšířené krize. Všechny tři hlavní druhy ozbrojených sil – pozemní síly, námořnictvo a letectvo – jsou organizovány shodně do tří hlavních prvků: velitelství, bojových sil a zabezpečovacích sil.

Závěr

Vojenské správní úřady některých členských států NATO v Evropě, které jsou v článku uváděné, mají základní vliv na doplňování ozbrojených sil, jak v rámci všeobecné branné povinnosti, tak i v případě, že jsou ozbrojené síly již plně profesionální. Ve většině případů zajišťují provádění náborového řízení pro zájemce o službu vojáka z povolání.

Pro případné doplňování ozbrojených sil v krizových situacích mají připraven účinný a dokonalý systém, který zabezpečí rozvinutí na stanovené počty. Bylo by totiž velkou chybou nemít propracován tento způsob doplňování ozbrojených sil, neboť vždy platilo pravidlo, že štěstí přeje připraveným.

Na případnou mobilizaci se musíme chystat v míru a ne řešit problémy až nastanou. Uvedené členské státy NATO si situaci samozřejmě uvědomují a jsou na ni patřičně připraveny i po stránce legislativní. Všeobecně je potřeba věnovat patřičnou pozornost celkovému bezpečnostnímu vývoji nejen v Evropě, ale především ve světě. Tato situace se nesmí v žádném případě podceňovat, neboť z dlouhodobého hlediska se může velmi nevyplatit.

Použitá literatura:

NATO v 21. století. Praha: AVIS. 1999.

RIEDIGER, B. Vojenské správní úřady Bundeswehru. [přednáška] Brno 2007.

Elektronické zdroje:

www.bundeswehr.de, www.gendarmerie.de, www.hellas.org/military/index.htm, www.md.es, www.mod.mil.gr, www.mosr.sk, www.wojsko-polskie.pl, www.wp.mil.pl, www.sse.gr, www.stratologia.gr, www.zbierka.sk.

České profesionální ozbrojené síly – krátké ohlédnutí do minulosti

V roce 1990 se očekávalo, že Československá armáda by mohla být kolem roku 2005 plně profesionální. Tato očekávání nakonec naplnila Armáda České republiky jako následnická instituce zaniklé federativní Československé armády. Profesionalizace českých ozbrojených sil započatá před 15 roky byla dokončena.

Propuštěním posledního branně povinného vojáka z vojenské základní služby před Vánoce 2004 se ozbrojené síly České republiky staly plně profesionálními. Uskutečnila se tak politická idea, která byla formulována již za existence České a Slovenské Federativní Republiky. [1, 2] Tento článek se stručně ohlíží za průběhem procesu profesionalizace ozbrojených sil České republiky započatým již v roce 1990.

V novodobých dějinách Československa a později samostatné České republiky se fenomén profesionálních ozbrojených sil jako program definovaný vládní autoritou objevuje celkem třikrát. Poprvé se u nás s profesionálními ozbrojenými silami setkáváme v době německé okupace v podobě bezpečnostního sboru učeného k ochraně státního prezidenta Emila Háchy. Jednalo se o tzv. vládní vojsko vytvořené na personálním základu rozpuštěné československé branné moci, které retrospektivně zaniklo se znovuoobením československé státnosti po skončení druhé světové války. [3]

Podruhé se téma profesionálních ozbrojených sil otevřelo v souvislosti se společenskými změnami vyvolanými listopadovými událostmi roku 1989. Politický požadavek na zkrácení délky základní vojenské služby přivedl tehdejší vedení federálního ministerstva obrany k úvahám o postupné profesionalizaci Československé armády, [1] nicméně Vojenská doktrína České a Slovenské Federativní Republiky počítala do budoucna se smíšeným typem ozbrojených sil, [4] kde podíl neprofesionálního vojenského bude pravděpodobně postupně klesat. Přechod k plně profesionální Československé armádě provedený v co nekratší době byl považován za nereálný. [5]

Přestože k realizaci projektu úplné profesionalizace Československé armády nikdy nedošlo v důsledku rozpadu České a Slovenské Federativní Republiky, lze tehdejší úvahy brát za základ dnes již ukončeného projektu profesionalizace Armády České republiky, potažmo ozbrojených sil České republiky. Podle tehdejších odhadů měl podíl neprofesionálních vojáků v tehdejší Československé armádě v roce 1993 dosáhnout 57 %, v roce 1997 klesnout na 40 % a do roku 2005 měl klesnout alespoň na 25 % nebo mělo být dosaženo plně profesionalizace armády. [1]

Po třetí se u nás myšlenka na zastavení procesu doplňování ozbrojených sil prostřednictvím branné povinnosti objevila v souvislosti s nástupem Jaroslava Tvrdíka do úřadu ministra obrany v roce 2001 a zcela překvapivě byla přijata vládou ČSSD, přestože volební program ČSSD z roku 1998 nepodporoval vytvoření plně profesionálních ozbrojených sil České republiky. Tento projekt se nakonec podařilo uskutečnit již k 31. 12. 2004, [6] navzdory tomu že původní vládní plán počítal s tím, že mírový výkon branné povinnosti bude zastaven až o dva roky později k 31. 12. 2006. [7]

Všechny tři projekty se mezi sebou lišily preferovaným modelem služby v profesionálních ozbrojených silách. V prvních dvou případech byl preferován model zaměstnaneckých ozbrojených sil, tzn. ozbrojených sil, kde lze vojenské povolání vykonávat jako celoživotní zaměstnání. V případě profesionálních ozbrojených sil České republiky byl pravděpodobně pod vlivem amerického vzoru upřednostněn model dobrovolnických ozbrojených sil, tzn. ozbrojených sil, kde je vojenské povolání vykonáváno ve zpravidla krátkodobém služebním závazku a služba v ozbrojených silách je v ekonomickém životě jednotlivce krátkou epizodou. [8]

Dokončení přechodu od ozbrojených sil doplňovaných na základě branné povinnosti k ozbrojeným silám doplňovaným výhradně z trhu práce nabízí možnost paralelní retrospektivy projektu profesionalizace Československé armády a projektu profesionalizace Armády České republiky. Dělení federálních ozbrojených sil v poměru 2 k 1 [9] totiž nijak nemohlo bránit tomu, aby jednou započatý proces nepokračoval v ozbrojených silách vzniklých dělením původní Československé armády. Vývoj procesu profesionalizace ozbrojených sil majících vztah s dnešním státním území České republiky v letech 1990 až 2007 je zobrazen níže.

Tab.

stav k 1. 1.	skutečnost				typ ozbro- jených sil	plán 1990 podíl vojáků základní služby [%]	
	vojáci z povolání a v další službě	vojáci základní služby	vojáci celkem	podíl vojáků základní služby [%]			
1990	61 214	144 398	205 612	70	I	57	
1993	38 049	68 630	106 679	64			
1994	33 282	54 326	87 608	62			
1995	30 413	43 178	73 591	59	II	40	
1996	27 654	36 797	64 451	57			
1997	26 340	32 174	58 514	55			
1998	23 759	32 942	56 701	58			
1999	22 966	34 281	56 247	61			
2000	23 721	31 185	54 906	57			
2001	23 184	24 955	48 139	52			
2002	20 627	21 235	42 338	50			III
2003	21 247	17 363	38 610	45			
2004	21 024	6 359	27 383	23			
2005	22 272	0	22 272	0	IV		
2006	23 830	0	23 830	0			
2007	24 989	0	24 989	0			

Pramen: www.army.cz; Černocho, F., Královec, K. *Personální vývoj v resortu obrany (1990-2001) fakticky a ciferně*. 1. vyd. Praha: MO ČR, 2002.

Tabulka zachycuje skutečné počty profesionálních vojáků (vojáků z povolání, vojáků v další službě), vojáků základní služby a jejich podíl na celkových počtech vojáků v Československé armádě (1990) a Armádě České republiky (1993-2007). Vedle toho je v tabulce uvedena

periodizace vývoje procesu profesionalizace ozbrojených sil používající Haltinerovu typologii ozbrojených sil [10] a původní plán vývoje profesionalizace Československé armády.

Typologie ozbrojených sil K. W. Haltinera dělí ozbrojené síly do čtyř typů podle závislosti ozbrojených sil na doplňování branně povinnými vojáky. První typ (I) ozbrojených sil je silně závislý na branně povinných vojácích. Jejich podíl je vyšší 2/3. U druhého typu (II) ozbrojených sil se podíl branně povinných vojáků pohybuje mezi 2/3 a 1/2 a závislost ozbrojených sil na branně povinných vojácích je snížena. Branně povinní vojáci nejsou pro mírovou činnost ozbrojených sil rozhodující. U třetího typu (III) ozbrojených sil klesl podíl branně povinných vojáků pod 1/2 a tyto ozbrojené síly již nejsou závislé na branně povinnosti. Lze hovořit o tom, že při nižším podílu branně povinných vojáků je branná povinnost uplatňována ze „setrvačnosti“ jako pseudopovinnost. Čtvrtým typem (IV) ozbrojených sil jsou plně profesionální ozbrojené síly vystavěné buď na modelu zaměstnaneckých, nebo dobrovolnických ozbrojených sil.

Jak je patrné z tabulky, původní plán na profesionalizaci Československé armády předpokládal co nejrychlejší přechod od armády typu I k typu II a pak k typu III. K typu III měla Československá armáda náležet až do doby případného dokončení profesionalizace. Jak ale vyplývá ze skutečného vývoje podílu vojáků základní služby na počtu vojenského personálu, byly tyto plány v době své formulace více než ambiciózní. Následnická Armáda České republiky prakticky až do otevření tématu své profesionalizace na vládní úrovni v roce 2001 patřila k typu II ozbrojených sil a teprve v průběhu krátkého přechodného období přešla k typu III. Díky tomu se paradoxně přechod k plně profesionálním ozbrojeným silám podařil uskutečnit podle původního očekávání z roku dob československé federace platného pro předchůdkyni Armády České republiky.

Dokončení plně profesionalizace Armády České republiky v termínu očekávaným pro průběh profesionalizace Československé armády nebylo pravděpodobně nijak zamýšlené. Jednalo se o důsledek boje politických stran ve volbách do Poslanecké sněmovny Parlamentu České republiky. Po šedesáti letech se na území České republiky však opět objevily plně profesionální ozbrojené síly. O tom, zda tomu tak bude jednou provždy, rozhodne budoucnost.

Použitá literatura:

- [1] PURKRÁBEK Miroslav. Bez občanského základu není vojenského profesionalismu. *A-revue*, 1991, roč. 44, č. 4, s. 4-5.
- [2] JANOŠEC Josef. Vybrané ekonomické aspekty procesu profesionalizace. *Vojenské rozhledy*, 1994, roč. 3, č. 1, s. 27-33.
- [3] KALOUSEK, M. *Vládní vojsko 1939-1945. Vlastenci, či zrádci?* 1. vyd. Praha: Libri, 2002. ISBN 80-7277-063-2.
- [4] *Vojenská doktrína České a Slovenské Federativní Republiky*. 1. vyd. Praha: SOFIPRIN, 1990. ISBN 80-85391-03-0; *A-revue*. 1990-1992. Praha: FMO.
- [5] ČERNOCH, F., KRÁLOVEC, K. *Personální vývoj v rezortu obrany (1990-2001) fakticky a ciferně*. 1. vyd. Praha: MO ČR, 2002.
- [6] *A-report*. Koncepce výstavby profesionální Armády České republiky a mobilizace ozbrojených sil České republiky přepracovaná na změněný zdrojový rámec. 2003, roč. [nezjištěn], č. 24.
- [7] *A-report*. Zvláštní číslo [Koncepce výstavby profesionální Armády České republiky a Mobilizace ozbrojených sil České republiky]. 1. vyd. Praha: MO ČR, 2002. ISSN 1211-801X.
- [8] PERNICA Bohuslav. Česká republika a model zaměstnaneckých a dobrovolnických profesionálních ozbrojených sil. *Vojenské rozhledy*, 2006, roč. 15, č. 4, s. 143-146.
- [9] *Bílá kniha o obraně České republiky*. 1. vyd. Praha: MO ČR, 1995.
- [10] HALTINER, KW. Westeuropas Massenheere am Ende? In HALTINER, KW, KÜHNER, A. *Wehrpflicht und Miliz – Ende einer Epoche?* 1. Aufl. Baden-Baden: Nomos, 1999. ISBN 3-7890-6104-2. S. 21-27.

Z historického hlediska ve výstavbě a rozvinování naší armády probíhá přelom. Ten spočívá ve změně filozofie zajištění bezpečnosti a obrany naší republiky, ze které vycházejí i principy výstavby naší armády.

Naše armáda v minulosti byla stavěna jako poloprofesionální armáda, jejímž základem byla profesionální vojska doplněná o vojáky základní služby. Občané mužského pohlaví se v míru připravovali na plnění úkolů obrany vykonáváním základní služby a cvičení záloh. To byl hlavní způsob tvorby záloh pro potřeby rozvinutí armády na válečnou organizaci. Rozvinutí ozbrojených sil bylo zplánováno a všestranně zabezpečeno, včetně logistické podpory.

1. 1. 2005 je datem změny filozofie výstavby ozbrojených sil. Od tohoto dne se zahájila výstavba armády na profesionální bázi. Tzn., že s vojenským řemeslem, tedy **schopnostem** ovládat zbraně a bojovou techniku a vést bojovou činnost na taktické a operační úrovni, se **seznamují, učí** se mu a **zdokonalují** se v něm jen dobrovolníci. Dobrovolníci tvoří přibližně 0,3 % populace tohoto státu.

Historické poznatky rozvinování

Otázka zní: **„Je to dostatek pro zajištění obrany tohoto státu, pro adekvátní zapojení se do vedení bojových operací i velkého rozsahu?“**

V historii známe příklad, kdy si představitelé státu stanovili, že jeho profesionální armáda **je dostatečná na dané úrovni** k plnění stanovených úkolů a nepotřebuje udržovat její schopnosti rozvinout se na vyšší úroveň. Mám na mysli USA a jejich armádu. Po mexické válce (1846–48) se cítily na kontinentu tak silné, že si zachovaly pouze svou profesionální armádu a zrušily svou schopnost a možnost mobilizovat.

Za první světové války USA chtěly kromě zbrojních dodávek poskytnout spojencům i přímou pomoc. Kongres schválil nový branný zákon a na jeho základě prezident Woodrow Wilson nařídil dne 6. 4. 1917 mobilizaci. Muselo to být pro armádu velké překvapení. Američtí historici tuto mobilizaci hodnotili jako „zdařilou s problémy“.

Po zmobilizování gen. Pershing přesunul kontingenty nejprve do Francie a posléze do Anglie. Vzhledem k tomu, že vojáci nebyli připraveni k vedení bojové činnosti, nechal cvičit svou milionovou armádu pod vedením anglických instruktorů celý rok v taktice vedení „velké“ války. Až poté dovolil její nasazení do bojů.

Na základě tohoto historického příkladu lze na otázku odpovědět, že „vojenská příprava takového zlomku populace nepostačuje k rovnocennému zapojení státu do bojových operací velkého rozsahu“.

Další otázka zní: **„Jak lze profesionální armádu postavenou na základě dobrovolnosti rozvinout a zabezpečit přípravu obyvatelstva pro potřeby vedení bojových operací?“**

I tento úkol již byl v historii řešen. A to po první světové válce Německem, které dokázalo svou malou, profesionální a dobrovolnickou armádu během pěti až šesti let rozvinout v masovou vycvičenou armádu. Na základě těchto úspěchů, i když se jednalo o úspěchy fašistického státu, si zaslouží naši pozornost některé, jím použité metody a formy. Jako například **systém předmobilizačních opatření**, který zajišťoval utajené provedení mobilizace, nebo **systém spojení útvarů a jednotek záložní armády s divizemi a útvary bojující armády**, který zajišťoval návrat raněných a nemocných po uzdravení ke svým původním útvarům. Tím se posilovala zodpovědnost každého vojáka za bojovou činnost své jednotky a útvaru.

Časová chronologie

Vývoj v Německu a armádě lze nastínit v několika datech následovně:

1919	Versailleská mírová smlouva omezovala počet pozemních sil (reichswehru) na 100 000 mužů a počet vojenských námořních sil do 15 000.
1923	Pozemní síly byly naposledy použity k obnovení pořádku v zemi.
1926	Začátek přípravných prací k plánovitému zvýšení počtu pozemních sil pro případ války a vytvoření statistické společnosti ke stanovení a zvýšení válečného průmyslového potenciálu.
únor 1927	Konec činnosti mezispojenecké kontrolní komise.
1930	Rozšíření přípravných prací k plánovitému zvýšení stavu pozemních sil pro případ války na 21 divizí.
1932	Zahájena výstavba opevnění ve východním Prusku.
prosinec 1932	Ženevská rezoluce pěti států o přiznání Německu stejných práv ve vyzbrojení.
30. ledna 1933	Hitler ustanoven říšským kancléřem a gen. Blomberg ministrem reichswehru.
4. dubna 1933	Vytvořena Rada státní obrany a Výbor státní obrany.
9. října 1933	Britský plán odzbrojení (v důsledku protestu Francie) zbavuje Německo práv na ozbrojení na nejbližší čtyři roky.
14. října 1933	Německo a Japonsko opustilo Společnost národů.
18. prosince 1933	Memorandum německé vlády s požadavkem, aby Německu byla poskytnuta stejná práva na ozbrojení a návrh na zvýšení počtu pozemních sil do 300 000 mužů.
17. dubna 1934	Francie přerušila jednání o odzbrojení a rovnoprávnosti.
1934	Rozšíření výstavby opevnění na východní a západní hranici Německa.
30. června 1934	Zemřel prezident Hindenburg. Hitler se stal „Führerem“, říšským kancléřem a nejvyšším velitelem ozbrojených sil.
podzim 1934	Početnost pozemních sil se ztrojnásobila a část místní policie byla zařazena do armády.
březen 1935	Vojenské vzdušné síly se stávají samostatnou součástí ozbrojených sil.
16. března 1935	Zavedena všeobecná branná povinnost. Vyhlášena výstavba pozemních sil o 12 armádních sborů s 36 divizemi.
21. května 1935	Přijetí zákona o obraně státu.
podzim 1935	První povolání vojáků základní služby do armády na základě všeobecné branné povinnosti. Stav mírové armády 11 as, 31 divizí.
7. března 1936	Remilitarizace rýnské oblasti.
červen 1936	Začátek občanské války ve Španělsku.
říjen 1936	Vyhlášen čtyřletý plán. Stav mírové armády 13 as, 41 divizí a samostatných brigád.
1937	Zahájení výstavby západního valu.

podzim 1937	První velké propouštění vojáků základní služby z armády do zálohy. Stav mírové armády 14 as, 42 divizí a samostatných brigád.
5. listopad 1937	Hitler poprvé vyhláší představitelům vyššího politického a vojenského vedení své agresivní politické cíle.
leden 1938	Hitler převzal bezprostřední vedení veškerých ozbrojených sil.
12. březen 1938	Připojení Rakouska k Německu.
4. listopadu 1938	Přijato nové znění zákona o obraně státu.
1. října 1938	Zabrání sudetské oblasti ČSR.
říjen 1938	Stav mírové armády 21 as, 52 divizí a samostatných brigád. Výsadková vojska převedena do stavu vojenských vzdušných sil.
1. březen 1939	Připojení Čech k Německu jako „protektorát Čechy a Morava“.

Německé pozemní síly po první světové válce čítaly 100 000 mužů i se 4000 důstojníků. Služba v armádě byla dobrovolná. Délka služby byla stanovena pro mužstvo 12 let pro důstojníky 25 let. Německo procházelo bouřlivým vývojem mj. vyvolaným revolucí v Rusku. K zabezpečení pevného postavení vlády uvnitř země byla 100 000 armáda nedostačující. K uklidnění situace vznikaly sbory dobrovolníků a oddíly samoobrany a domobrany, ty však byly rozpuštěny, protože podle versailleských smluv byly nezákonné.

V roce 1924 nastalo v zemi uklidnění. Vnitřní situace se zlepšila. Velení německých pozemních sil vidělo svůj hlavní úkol v přípravě k okamžiku zrušení omezení mírové smlouvy, kdy se pozemní síly stanou jádrem masové armády. K tomu byl zaměřen veškerý výcvik a výchova vojsk. V roce 1930 byla započata příprava k zvětšení pozemních sil. Ze 7 divizí mělo vzniknout 21 divizí.

Nové úkoly německé armády

Na základě vyhodnocení řady problémů, se kterými se Německo potýkalo při budování armády, byly vytyčeny nové úkoly:

- ☐ vytvoření vyššího řídicího orgánu, odpovídajícího za plnění úkolů,
- ☐ vydání nezbytných zákonů o branné povinnosti pro období míru a války,
- ☐ uspokojení potřeb doplňování armády osobami, včetně vedení evidence branců,
- ☐ uspokojení materiálních potřeb armády,
- ☐ zvýšení počtu štábů a vojenských útvarů,
- ☐ zřízení vojenských výcvikových zařízení, školicích a výzkumných útvarů,
- ☐ změna vojenských řádů pojednávajících o výcviku vojsk, chodu služby, kázni, povyšování a stanovení služebního pořadí,
- ☐ stavba obranných opevnění,
- ☐ příprava k budování ozbrojených sil pro válečnou dobu.

Z těchto úkolů je patrné, že velení německé armády si jasně stanovilo cíl a systematicky jej chtělo naplnit. Pro bojové použití předpokládalo svou masovou armádu mobilizovat.

Mobilizace

Pod pojmem „mobilizace“ se v Německu rozumělo převedení vojsk do „mobilního stavu“.

Cílem mobilizace bylo:

- ❑ zformovat válečnou armádu,
- ❑ provést opatření k zabezpečení řízení a zásobování válečné armády.

Válečná armáda zahrnovala:

- ❑ bojující armády vytvořené z mírových útvarů převedením na válečné počty a formováním nových útvarů pro válečné období,
- ❑ záložní armádu, ta v době míru neexistovala.

Ještě před vyhlášením mobilizace mohla být provedena řada **předmobilizačních opatření**, která byla nařizována tajně a jejich provedení se maskovalo. Tato opatření byla rozdělena do skupin:

1. příprava,
2. pochodová pohotovost,
3. zajištění.

Možná předmobilizační opatření v Německu

První skupina (příprava):

- prověrka všech mobilizačních opatření,
- zapojení speciálních sítí telefonního spojení prvního řádu,
- uvedení rádiového spojení do stálé pohotovosti,
- zesílení ochranné služby,
- zastavení přemísťování vojenských útvarů,
- přerušení služebních cest a opuštění posádek,
- příprava vojenských skladů k výdeji munice a výstroje,
- zákaz dovolených,
- atd.

Druhá skupina (pochodová pohotovost)

- povolání specialistů,
- uvedení vojenských útvarů do plné bojové pohotovosti,
- příprava pohonných hmot a mazadel,
- zvýšení výrobní kapacity armádních pekáren,
- lisování sena,
- doplnění zásob očkovacích látek,
- nakládání munice,
- odesílání příslušníků útvarů mírové armády do mobilizačních středisek za účelem formování nových útvarů,
- uvedení v platnost nařízení o vyšších řídicích orgánech válečné armády,
- uvedení předem určených útvarů a štábů do pochodové pohotovosti,
- atd.

Třetí skupina (zajištění)

- zapojení speciálních sítí telefonního spojení druhého řádu,
- omezení nebo uzavření přechodů přes státní hranice,
- obsazení částí pohraničních opevnění,
- formování a použití pohraničních vojsk,
- tajná mobilizace vojenských útvarů v blízkosti hranic,
- provedení opatření k vytvoření zátarasů,
- příprava k provedení boření,
- evakuace civilního obyvatelstva z pohraničních pásem,
- atd.

Organizace mobilizace

Mobilizace se mohla provádět i bez zveřejnění rozkazu o mobilizaci (**varianta x**) pro utajení začátku mobilizace.

Mobilizační období se dělilo na jednotlivé dny mobilizace. Rozkaz o zahájení mobilizace musel být doručen **správě sborového okruhu** nejpozději do 16,00 hod. v předvečer prvního dne mobilizace. Každý útvar měl stanoven termín ukončení mobilizace. Např. do 18,00 hodin třetího dne mobilizace. Po skončení mobilizace byl útvar připraven ke vstupu do rajonů soustředění a rozvíjení.

Mobilizaci řídilo **velitelství sborového okruhu pozemních sil** pro všechna útvary na jejím teritoriu. Štáby sborů byly současně i **správami sborových okruhů**. Teritoriální pravomoc správ sborových okruhů se vztahovala především na úkoly **doplňování, mobilizaci a použití vojsk při živelních pohromách**. Správa sborových okruhu ustanovovala orgány, které byly zodpovědné za splnění kalendářních plánů přípravy a provedení mobilizace útvarů a jednotek válečné armády.

Pro každý útvar a jednotku byl sestaven **mobilizační kalendář** v kterém byla mobilizace daného útvaru a jednotky dopodrobna řešena.

Důležitý úkol při přípravě a provedení mobilizace plnily tzv. **doplňovací orgány**. Ty zabezpečovaly a řešily:

- a) doplňování osobami,
- b) využití občanů povinných vojenskou službou a záloh,
- c) poskytování odklady vojenské služby,
- d) doplňování zásob vojenského materiálu.

Mobilizace ozbrojených sil byla zajišťována i nezbytnou mobilizační přípravou administrativních orgánů státu (železnic, pošt, Německé státní banky, ...).

V březnu 1938, k zajištění anšlusu Rakouska, byly mobilizovány dva bavorské sborové okruhy (7 a 13) a několik útvarů jiných okruhů. Při vyhodnocení splněných opatření se ukázalo, že byla dobře připravena všeobecná mobilizace kádrových útvarů, ale částečné zmobilizování formovaných (vytvářených) útvarů v požadovaných termínech bylo hodnoceno jako neuskutečnitelné. Zmatek byl ještě umocněn tím, že velení reichswehru odmítlo informovat

civilní úřady o přijatých opatřeních. (Reichswehr byl v r. 1935 přejmenován na wehrmacht, ale starší termín se užíval stále.)

K zabránění sudetské části ČSR proto nebyla u vojsk vyhlášena mobilizace (*opatření hodné zamyšlení a vyvolávající řadu otázek*). Byly použity kádrové divize mírového období doplněné o zálohy povolané na cvičební soustředění. K možnému překrytí hranice s Francií bylo zajištěno formování 7 záložních divizí a to dvakrát. Zálohy 7 divizí byly povolány na cvičební soustředění. Po vycvičení byly propuštěny a povolány další zálohy. V případě všeobecné mobilizace bylo prvních 7 divizí vycvičených záloh, po zmobilizování, okamžitě schopno zahájit bojovou činnost.

Shrnutí

Z daných dvou příkladů lze odvodit, že pokud stát nevytvoří funkční systém rozvinování ozbrojených sil i pro podmínky možného vedení operací vysoké intenzity, pak bude mít velké problémy ve výstavbě potřebných ozbrojených sil.

V USA se ze své zkušenosti poučili tak, že byly vydefinovány procesy mobilizace, byl vytvořen systém zmobilizování, byly připraveny síly pro realizaci celého systému a jeho řízení. A konečně celý systém je udržován v použitelném stavu a zdokonalován.

Na příkladu meziválečného Německa lze vidět co musel stát – totalitní stát – zabezpečit k zajištění rozvinutí svých ozbrojených sil.

Je třeba říci, že tyto dva příklady jsou krajními mezemi, ke kterým bychom se neměli blížit pokud máme naplnit politické zadání obsažené v zákoně č. 219/1999 Sb., o ozbrojených silách ČR, §9 odst. 1, a to „připravovat se k obraně ČR a bránit ji proti vnějšímu napadení“, a zároveň zůstat demokratickým státem.

Reforma našich ozbrojených sil byla přijata schválením řady koncepčních materiálů (Koncepce výstavby profesionální AČR a mobilizace OS ČR, Koncepce výstavby profesionální AČR a mobilizace OS ČR přepracovaná na změněný zdrojový rámec, Koncepce mobilizace OS ČR). Realizace reformy OS ČR je však závislá na přidělených rozpočtových prostředcích a jejich využití. Zdrojový rámec se tedy i nadále mění a na základě vyjádření NGŠ AČR se realizace reformy posouvá až na rok 2018.

Vyvstává řada otázek, např.: Ke které krajní mezi se náš stát přiblíží po splnění úkolů reformy? Nebude naše armáda v budoucnu uvedena do velkého překvapení? ...

Použitá literatura:

- MÜLLER-HILLEBRAND, B. *Pozemní armáda Německa v letech 1933-1945*, svazek I, Darmstad 1954, překlad Dubovík, V. A., Vysokovskij, A.A. Moskva: Vydavatelství zahraniční literatury, 1956, první vydání, VTA AZ, 1958, 249 s.
- NĚMEC, I. *Doplňování sil AČR výběrovým způsobem*. [Dizertační práce], VA v Brně, Brno, 2004, 196 s.
- TINDALL, G. B., SHI, D. E. *Dějiny států – USA*, překlad kolektiv, Praha: NLN s.r.o., 1994, 898 s.

Většina lidí si pod pojmem archivnictví představuje činnost spojenou s nějakými starými papíry narovnanými v regálech. Jenom část z těchto lidí ví, že tyto papíry se ukládají proto, protože jsou na nich zaznamenány určité informace. Ještě méně lidí zná, že dnes již nemusí být tyto informace zaznamenány pouze na papíře (např. v případě elektronických záznamů). Archivnictví lze v krátkosti charakterizovat „jako obor lidské činnosti zaměřený na péči o archiválii jako součásti národního kulturního dědictví a plnění funkce správní, informační, vědecké a kulturní“ (§ 2 zákona č. 499/2004 Sb., o archivnictví a spisové službě). Přičemž archiválie je takový záznam, který byl ve veřejném zájmu vybrán k trvalému uchování a vzat do evidence archiválií. Vojenské archivnictví jako obor lidské činnosti prošlo v minulosti složitým vývojem a vzhledem ke stanoveným prioritám v rámci AČR nebude tomu jinak ani v budoucnu.

Počátky vojenského archivnictví

Již před 90 lety v roce 1917 vznikaly u čs. legií v Rusku různé instituce, které měly za úkol podchytit a zdokumentovat jejich činnost. Nešlo ještě o klasické archivy, ale o dokumentační střediska. Myšlenka vybudování archivní instituce pro československý odboj se realizovala v domácím prostředí v roce 1919. Počátkem ledna 1919 byl při Zemském archivu českém zřízen Archiv národního osvobození v čele s dr. J. Werstadtem. Archiv národního osvobození shromažďoval a uchovával dokumenty politických orgánů a institucí čs. odbojového hnutí jak v zahraničí, tak i z území bývalého Rakousko-Uherska.

V květnu 1919 byl výnosem MNO zřízen Památník odboje – umělecký sbor při MNO. Mezi úkoly této instituce patřily i přípravné práce pro monumentální dílo umělecké s muzeem a archivem památek osvobození. Památník odboje dostal podobu jednotné, centrálně řízené instituce v rámci MNO až v říjnu 1919 poté, co byl za jeho přednostu ustanoven kpt. čs. legií ve Francii Václav Špála. V říjnu roku 1920 je Památník odboje uváděn jako samostatný úřad podléhající ve všem přímo MNO. Jeho hlavním úkolem v té době byla starost o výstavbu budovy PO, dále správa archivu (jednalo se o správu materiálu čs. zahraničního odboje především vojenského charakteru), muzea a fotoústředí československých bojů a i péče o hroby legionářů. Přednostou úřadu se stal plk. Rudolf Medek.

Koncem června 1919 dorazila do Prahy část archivu čs. zahraničního hnutí na Rusi. Těžkosti s uložením tohoto archivu byly přechodně vyřešeny jeho uložením v Národním muzeu, kde byl umístěn i Archiv národního osvobození. V té době byly položeny základy jednotného archivnictví odboje směřujícího k uchování svědectví o dějinných událostech, které položily základ samostatného československého státu.

Vztah archivu legií k MNO byl zpočátku volnější. Toto spojení totiž nevycházelo z potřeb rezortu MNO. Změnilo se to všechno postupnou konsolidací ozbrojených sil ČSR. Nová armáda měla být pokračovatelem tradice zahraničního vojska. K tomu však byla nutná kontinuita i v oblasti správní dokumentace, ale i zpracování této tradice. Tím se postupně tato oblast československé archivní organizace stávala součástí vojenského archivnictví.

Výstavba ozbrojených sil nového československého státu a jejich správního aparátu se neobešla ani bez určité návaznosti na administrativní systém rozpadlé rakousko-uherské armády. Tuto návaznost zabezpečoval v rezortu MNO od roku 1920 Archiv MNO. Vznikl při mobilizačním oddělení II. odboru MNO a v roce 1922 byl přičleněn k 8. oddělení výchovného odboru MNO. Jeho úkolem bylo přijímat, vybírat a skartovat spisový materiál ze spisoven MNO. V roce 1924 byl Archiv MNO sloučen s historickou skupinou hlavního štábu, a tím zřízen Vojenský archiv RČS. Byl to samostatný správní vojenský ústav podřízený MNO prostřednictvím náčelníka hlavního štábu. K převzatým úkolům od Archivu MNO přibýlo to, že jeho historické oddělení mělo spisový materiál zpracovávat pro účely vojenské vědy a pro dějiny vojenství. V této době se všechny tři archivní instituce vyvíjely nezávisle na sobě, ale objektivně vznikaly předpoklady k integračnímu procesu v této oblasti.

Již od počátku 20. let vznikaly v jednotlivých archivních institucích iniciativy vedoucí k soustředění dokumentů o národním odboji. Na rozdíl od Archivu národního osvobození, který představoval spíše tematickou sbírku materiálu nejrůznější provenience, byl pojmu archiv povahou soustředěných písemností, ale hlavně sepětím s MNO, daleko blíže **archiv legií** (v organizaci Památníku odboje měl archiv značnou autonomii). Archiv trpěl od počátku nedostatkem prostoru. I tato skutečnost vedla v roce 1926 k ustavení Sboru pro vybudování památníku národního osvobození.

Založení Památníku osvobození

Od začátku roku 1928 začala intenzivní jednání o sjednocení jednotlivých archivních institucí. Tato jednání vedla k vytvoření nové instituce Památníku osvobození. Byl zřízen výnosem MNO k 28.10. 1929 jako samostatný ústav při MNO, v němž se spojily dosavadní Památník odboje, vojenský archiv a muzeum zahraničních vojsk, Vojenský archiv – Vojenské muzeum RČS a Archiv národního osvobození při Zemském archivu českém. Integroujícím prvkem celé koncepce Památníku osvobození bylo uchovávat a vědecky zpracovávat všechny prameny o národněosvobozeneckém boji s úkolem působit na výchovu národa. Vedle toho měl uchovávat a vědecky zpracovávat prameny o historii vojenství na území Československa.

Sjednocením jednotlivých archivních center byl dán předpoklad pro možnost provedení vnitřní kompletace archivních fondů a jejich odborného archivního zpracování. Tento předpoklad však nebyl v následujících letech naplněn. Hlavním rysem archivní práce v tomto období bylo především soustřeďování dokumentů a jejich zpřístupňování na určitém stupni uspořádání. Vědecká práce archivářů však byla obecně spatřována spíše ve zpracování historických témat, nikoliv v rozvíjení archivní odborné činnosti.

Archivy Památníku osvobození (jednalo se o archiv politický a diplomatický I. oddělení PO, jehož základem byl bývalý Archiv národního osvobození a o archiv vojenský II. oddělení PO, který vznikl sloučením archivu Památníku odboje a Vojenského archivu-Vojenského muzea RČS) tím pádem nepřekročily stadium toho, co se dá nazvat dokumentačním střediskem. Náznakem určité změny v roce 1936 bylo zřízení skupiny pro archivování písemností vojenských útvarů a úřadů u archivního oddělení vojenského Památníku osvobození, přičemž oddělení se snažilo mít vliv na spisovou službu v rámci MNO, zejména na skartační řízení. Již před Mnichovem se ukazovala stále více potřeba vybudovat rezortní archiv, avšak prostorově a ani koncepčně nebyly k tomu v rámci Památníku osvobození poskytnuty dostatečné předpoklady.

Období okupace

Po 15.3. 1939, ještě před likvidací Památníku osvobození, výrazně vzrostly fondy vojenské části jeho archivu, a to v důsledku likvidace československé armády. Tento materiál se ukládal v prostorách pražské Invalidovny, kde se archivní dokumenty začaly ukládat již od roku 1938. Materiál likvidované československé armády spolu s personální dokumentací přebíral nový Úřad pro spisový vojenský materiál. 4.9. 1939 byly gestapem na rozkaz říšského protektora prostory Památníku osvobození uzavřeny a zapečetěny.

Koncem roku 1939 byla ze strany německých okupantů podniknuta první opatření na převzetí správy spisového materiálu likvidované československé armády a vojenských archivních fondů. Při úřadu říšského vojenského zplnomocněnce v Praze byl zřízen referát pro archivní záležitosti – Heeres-Archivwesen. V první fázi zájem okupantů směřoval k soustředění veškeré dokumentace osob (české i německé národnosti), které podléhaly branné povinnosti. Pro jejich soustředění a správu byl zřízen zvláštní úřad – Wehrdienstlichen Schriftenstelle, později Wehrnachweisstelle. Již po krátké době se ukázalo, že referát při úřadě říšského vojenského zplnomocněnce nebyl schopen plnit funkci archivu jako instituce. V červenci 1940 se proto přeměnil na úřad – Verbindungstelle, který zprostředkoval pro protektorát spojení s vědeckým oddělením říšského šéfa vojenských archivů a s šéfem vojenských muzeí. Vedle tohoto řídicího orgánu byl vytvořen vojenský archiv – Heeresarchiv Zweigstelle Prag (jako pobočka říšského archivu v Postupimi). Hlavními úkoly archivu, podle výnosu z roku 1943, byla správa bývalého českého vojenského archivu, soustředění, třídění a správa spisů bývalé čs. armády, soustředění archivních fondů bývalé rakousko-uherské armády na území Čech a Moravy a podávání informací na základě archivních fondů.

Vlastní archivně odborná činnost Heeresarchivu byla na dobré úrovni. Ve všech jeho odděleních byly prováděny pořádací práce. K archivnímu materiálu byly zpracovávány inventáře a prozatímní inventární seznamy, dále se vyhotovovaly historické přehledy a studie. Ke konci války učinil Heeresarchiv určitá opatření k ochraně archivního materiálu. Především šlo o rozptýlování archivních fondů mimo Prahu. Některé materiály rakouské provenience a fondy o tzv. bojích na Slovensku (1918-1919) byly přestěhovány na zámek Doksany u Terezína. Fondy čs. legií v Rusku byly přestěhovány na zámek v Hrubém Rohozci u Turnova. Materiály týkající se opevňovacích prací na československých hranicích byly odvezeny do Vídně a pak do Freibergu (v Sasku) atd.

Vojenské archivnictví v letech 1945-1948

Bezprostředně po osvobození se ukázalo, že v důsledku okupace a druhé světové války byla původní idea Památníku osvobození překonána. Vedle prvního čs. odboje a první světové války existoval druhý čs. odboj a druhá světová válka. Ideová, ale i faktická realita Památníku osvobození nemohla poskytnout dostatek prostoru pro nové úkoly, které v souvislosti s tím vyvstaly. Musela vzniknout instituce, která by vycházela z nové reality, i když navazovala na svého předchůdce.

Nová instituce byla zřízena 29.5. 1945 výnosem MNO pod názvem Vojenský ústav vědecký. Ústav tvořily Památník osvobození, Vojenská ústřední knihovna, Vojenský ústřední archiv (vznikl jako důsledek soustředění písemností likvidované čs. armády po roce 1939) a Vojenské muzeum. Již 10.6. 1945 byla nová instituce přejmenována na Vojenský historický ústav (dále VHA). Součástí obnoveného Památníku osvobození byla jeho dvě archivní oddělení. Jak archivní

oddělení politické, tak i archivní oddělení vojenské zahrnovaly v sobě skupinu fondů z let 1939–1945. Nově zřízenou institucí v rámci VHÚ byl Vojenský ústřední archiv (dále VÚA).

Sjednávání vojenského archivnictví v rámci Památníku osvobození ve 20. letech 20. století mělo svoje hranice dané ideou jedinečnosti prvního odboje. Ve 30. letech se ukázalo, že všechno, co je mimo tyto hranice, je záležitost rezortní (viz soustředění dokumentace likvidované čs. armády). Po válce to nutně vedlo k vytvoření nového archivního pracoviště – Vojenského ústředního archivu. Tento krok poukázal také na to, že v této době při vytváření archivní organizace a struktury archivních fondů nebyl vyjádřen princip organické jednoty, ale stále převažovalo hledisko tematického výběru a institucionálního dělení. Například užitečnost obnovení archivů Památníku osvobození se ukázala, když hned po válce vyvstala otázka soustřeďování dokumentů druhého odboje.

Vztah obou archivních institucí v rámci VHÚ se po krátké době ustálil na tom, že archivní oddělení vojenské Památníku osvobození se vyhranilo jako specializovaný archiv dokumentů prvního a druhého čs. vojenského odboje a VÚA se mělo stát rezortním archivem, ve kterém se soustředily dokumenty rakousko-uherské armády, dokumenty předmnichovské čs. armády a skupina fondů tzv. okupačních.

Podle tvůrce rezortního archivu dr. Fr. Šteidlera měl výše uvedený archivní materiál sloužit k úředním potřebám čs. vojenské správy, k odbornému studiu dějin, k podpoře studia vojenských dějin výzkumem a vydáváním pramenů k těmto dějinám atd. Podle dr. Šteidlera byl VÚA rezortním archivem MNO, který měl charakter správního archivu. Argumentoval tím, že dokumenty VÚA svojí proveniencí byly vázány na činnost vojensko-správních orgánů a dále tím, že archivní materiál předmnichovské armády byl po roce 1945 ještě natolik „čerstvý“, že nad jeho úřední, služební hodnotou ještě historická, trvalá hodnota nepřevažovala.

Z dnešního pohledu je druhý argument samozřejmě podstatnější. Je patrné, že pojem správní archiv neměl v té době tak vyhraněnou podobu jakou má dnes, když plní funkci mezičlátku mezi archivem jako takovým („konečným“ archivem) a starou registraturou. VÚA v důsledku daných objektivních okolností plnil po dobu své existence jak funkci správního archivu, tak i historického („konečného“) archivu. Na počátku přitom převládala jeho první funkce.

První rok po osvobození musely archivní instituce vyvinout velké úsilí k soustředění archivních fondů rozstrkaných ke konci války do různých míst i do zahraničí. Bylo rozhodnuto o soustředění materiálů VÚA do budovy pražské Invalidovny. Tato činnost byla ukončena v polovině roku 1946. Vedle soustřeďování došlo k roztřídění dokumentace předmnichovské armády na dvě skupiny. První skupina dokumentace do roku 1926 zůstala ve VÚA a dokumentace mladší 20 let byla vrácena příslušným spisovněm obnovené čs. armády. Měla se tím zabezpečit správní kontinuita nových vojensko-správních orgánů s jejich předchůdci.

Archivy Památníku osvobození navázaly na svoji předválečnou tradici. Svou působnost rozšířily o dokumenty k problematice druhého odboje. Při soustřeďování tohoto materiálu však narážely na velké potíže. V podstatě nebylo zpochybněno pouze soustřeďování dokumentů vojenské provenience. V případech jiné dokumentace, v poměrech, které byly jiné než v roce 1919, byly tady již i jiné archivní instituce (např. u MZV nebo MV), které si na archivaci určitých dokumentů dělaly nárok.

Úpadek vojenského archivnictví po únoru 1948

Po únoru 1948 došlo ve vojenském archivnictví ke změnám nejen v organizaci, ale co bylo nakonec ještě horší, i v oblasti personální a v náplni činnosti. Vzhledem ke svému

ideovému zaměření a tradicím byl trnem v oku Památník osvobození i se svými archivními odděleními.

Ke změnám nedocházelo hned, ale v březnu 1949 je jasně nastínil nový náčelník VHÚ plukovník Čeněk Hruška: „Když děláme novou historii, můžeme tyto dokumenty jen málo použít ... vynasnažím se, abych na klíčová místa dostal naše soudruhy. Budeme vytlačovat jinostránky, abychom odstranili buržoazní názory.“ Po personálních změnách (odchod dr. Werstadta a dalších) se jeho organizační složky postupně rozpouštějí ve strukturách VHÚ bez toho, aby samotný Památník byl formálně někdy prohlášen za zrušený.

Archivní oddělení Památníku spolu s knihovnou se začlenily do historického oddělení VHÚ. Tento krok byl v rozporu s potřebou organického sjednocení archivů VHÚ. Postupně se archivy staly přívěškem zpracovatelského oddělení VHÚ. V případě archivů Památníku se později začalo mluvit jako o archivu VHÚ. Lze jednoznačně souhlasit s hodnocením těchto kroků, které vyslovil ve svých studiích V. Fejlek: „Zatímco na počátku ústavu stály v čele realizace jeho poslání archivy, tvořící jeho vědecký význam a upevňující i jeho postavení jako důležité celostátní památkové a dokumentární instituce, ocitají se nyní, a snad právě proto, v postavení bezvýznamném. Není vyloučeno, že právě touto cestou se měly stát archivy odboje, jejichž objektivní svědectví nebylo žádoucí, dostat pod přímou kontrolu „spolehlivých“ zpracovatelů nové historie.“

Upadal i význam VÚA. Hlavně kvůli nedostatku kvalifikovaných archivářů (odchod dr. Šteidlera a dalších), ale i pro nezáměr o studium jeho fondů. Ještě více převládala jeho administrativní, správní funkce. Odborná činnost se nerozvíjela, vedení archivu chtělo odborníky, ale politicky spolehlivé. Ti však nebyli odborníky. Úplně se zanedbalo třídění a pořádání jako základu pro další zpřístupňování archivních materiálů. Nebral se ohled na provenienční princip. Materiálu sice do VÚA přibývalo, ale ležel na hromadách. Důležité fondy byly uzavřeny před veřejností, ale ne před Státní bezpečností, která od počátku 50. let odvážela dokumenty, ale i celé fondy do svého Studijního ústavu (jednalo se hlavně o materiály druhého odboje na Západě, tzv. německé trofejní fondy, ale i o dokumenty čs. vojenské mise v SSSR).

Zásadní význam pro organizační vývoj vojenského archivnictví měl statut VHÚ z roku 1955. Podle něho došlo ke sjednocení archivu VHÚ (bývalých archivů Památníku) s VÚA. Vnitřně se pak VÚA členil na skupinu prvního a druhého odboje, skupinu rakouskou, skupinu československou, skupinu okupační, fotoarchiv a technickou skupinu. Z této organizace je však patrné, že sjednocení mělo spíše vnější organizační podobu. Nedošlo totiž k faktickému sjednocení archivních fondů VÚA s fondy bývalých archivů Památníku. Novým prvkem činnosti VÚA, vyplývajícím ze statutu, byl jeho vztah ke spisové službě. VÚA tak měl řídit činnost a poskytovat odbornou pomoc všem vojenským archivům (registraturám) a kontrolovat u nich skartaci.

O pracovní náplni VÚA mnoho napovídalo i to, že se v jeho organizační struktuře počítalo i s vysokoškolskými pracovníky (celkově to bylo 8 VZ a 46 o.z.). Převládali však pracovníci administrativního charakteru, což bylo i nadále určující pro pojetí práce v archivu, která tím měla spíše administrativní ráz. Tento stav prohluboval přetrvávající odtržení vědeckých (odborných) pracovníků od správy fondů.

Pozitivně ovlivnilo další vývoj vojenského archivnictví vládní nařízení č. 29 z roku 1954. Vytvořením tzv. jednotného státního archivního fondu se přenášela také odpovědnost na rezorty státní správy za jimi spravované archivy. VÚA se stal tzv. zvláštním archivem a odborná péče o archivní fondy se mohla dostat v budoucnu do souvislosti s celostátním archivnictvím. Nové

zásady čs. archivnictví pronikaly do VÚA velice obtížně. Prověрка VHU jeho nadřazeným orgánem Hlavní politickou správou MNO (HPS) v roce 1958 konstatovala, že v archivu je nutné pracovat jinak a že zaostávání VÚA za vývojem celostátního archivnictví by se mělo odstranit.

Oživení odborné archivní činnosti ve vojenských archivech

Aby se mohly naplnit závěry revize ve VÚA z roku 1958, bylo nutné zjistit stav jeho fondů. Ještě v letech 1958–1959 byla proto provedena základní revize a evidence fondů VÚA. Na základě toho bylo navrženo nové rozdělení fondů, a tím i vnitřní organizační struktury VÚA. Postupně se realizovala zásada vertikálního složení, která odpovídala historické posloupnosti vzniku archivních fondů. Podle této zásady byla navržena i čtyři archivní oddělení. Jednalo se o archivní oddělení fondů proveniencí rakousko-uherské do roku 1918, dále fondů z období předmnichovské republiky a prvního čs. odboje, fondů z období druhé světové války a druhého čs. odboje (včetně trofejních fondů, fondů vládního vojska a slovenského státu) a fondů proveniencí čs. armády a čs. vojenské správy po roce 1945 (spolu s agendou vydávání osvědčení podle zákona č. 255/1946 Sb., ale pouze do roku 1966).

Tuto strukturu převzal po roce 1959 i nově vzniklý Vojenský historický archiv (dále VHA) a tvořil základ jeho organizace. Čtyři oddělení ve VHA fungovala na tomto základě do roku 1971 a v letech 1990 až 1995, jako dvě oddělení v letech 1971 až 1990 (mezníkem byl rok 1939) a od roku 1995 do současnosti (mezním rokem byl a je rok 1945).

Základním organizačním krokem po dokončení revize fondů ve VÚA bylo jeho rozdělení. Na základech VÚA vznikl VHA, který se stal jediným skutečným archivem v rezortu s funkcí konečného rezortního archivu. Rozdělením fondů VÚA vzniká k 1. 4. 1959 i Archiv ČSLA s čistě správním úkolem jako mezistupeň v péči o dokumenty při jejich toku od původce a spisovny až do konečného archivu – VHA. Tento model fungování archivní a spisové služby v rezortu platí dodnes.

V samotné činnosti VHA v 60. letech se nejmarkantněji projevila snaha o zkvalitnění odborné archivní činnosti. Rekonstrukce a tvorba archivních fondů na základě uplatňování provenienčního principu měly vést k postupnému vytváření logicky zdůvodněného systému. Jeho základem se stal systém vojensko-správního aparátu v jeho historickém vývoji. Revize fondů se tak spolu s výzkumem dějin vojenské správy měla stát základem pro vytvoření průvodce po fondech VHA. Předpokladem pro zdokonalení odborné činnosti archivu byla i jeho personální struktura. Na konci 60. let měl archiv 15 vysokoškolsky vzdělaných archivářů a již předtím v polovině 60. let se rozjelo systematické školení pracovníků VHA, ale i správních archivů. Archiv mohl stále lépe plnit jeden ze svých hlavních úkolů – zpřístupňování archiválií pro veřejnost (v roce 1961 byla na pražské Invalidovně zřízena badatelna). Zkvalitnění odborné archivní činnosti bylo již ve druhé polovině 60. let tak jednoznačné, že se o VHA mluví jako o specifickém vědeckém pracovišti.

Nástup normalizace

Normalizace na začátku 70. let dopadla i na VHA. Jako u součásti Vojenského historického ústavu, které bylo od 50. let podřízené Hlavní politické správě MO, tomu nemohlo být jinak. V 60. letech HPS v zásadě neovlivnila vzestup odborné činnosti ve vojenském archivnictví. Za 20 let trvající normalizace to již bylo jinak. Skutečnost, že VHA je součástí ideologického pracoviště v rezortu, byla znát v každodenní činnosti archivu. Různá politická školení, schůze atd. zmen-

šovaly prostor pro odbornou činnost. V personální oblasti se opět k odborné zdatnosti vrátil požadavek na politickou spolehlivost. V letech 1970-1972 muselo opustit VHA 11 pracovníků (cca 1/3 všech pracovníků), což se projevilo na odborné činnosti archivu. Šlo totiž většinou o pracovníky, kteří se nejvíce přičinili na odborném vzestupu archivu v 60. letech.

Jako již v minulosti několikrát i v tomto období se objevily pro archiv nebezpečné snahy některých pracovišť VHÚ o odbourání odborné činnosti v archivu. Podle nich měl archiv pouze poskytovat servis pro jejich ideologickou činnost v armádě. I když došlo k poklesu renomé archivu, nelze říci, že by odborně po celou dobu upadal. Pracovalo se sice na různých projektech, které měly dokazovat jedinečnost KSČ a „věčné“ přátelství se Sovětským svazem, ale v některých oblastech se podařilo navázat na 60. léta. Například byl v polovině 80. let vydán 1. díl Průvodce po fondech VHA (do roku 1939). Pokračovalo se ve zpřístupňování fondů (úroveň inventářů byla dokonce stále lepší a na vyšší úrovni než v 60. letech). Velký důraz se kladl na péči o fyzický stav archiválií, protože budova Invalidovny nebyla a není vhodným objektem pro jejich ukládání.

Změny ve vojenském archivnictví po listopadu 1989

Nejmarkantnějším jevem ve VHA po listopadu 1989 bylo odbourání všeho ideologického co bránilo jeho čistě odborné činnosti. V rámci historického ústavu, kde na krátkou dobu fungoval i Památník odboje, byl VHA jeho autonomní součástí, do roku 1993 bohatě dotovanou personálně (až 36 tabulkových míst). Byla obnovena původní čtyři archivní oddělení (k nim přibýlo i páté oddělení speciálních sbírek). Příchodem dalších zkušených archivářů se rozjelo hlavně zpřístupňování archivních fondů a vedle toho se rozvíjely i práce na vydávání významných a kvalitních edic dokumentů. Tento rozmach však byl utlumen rozdělením společného státu a následným zabezpečováním archivní a spisové rozluky. Rozluka, která se realizovala ve dvou etapách v roce 1993 a 1996, proběhla v podstatě hladce hlavně zásluhou zohlednění čistě odborných hledisek při její realizaci.

Od poloviny 90. let při častých změnách podřízenosti historického ústavu složkám MO a při jeho vnitřních reorganizacích docházelo k neustálému snižování počtů pracovníků ve VHA. V roce 1999 byl stav tabulkových míst 19, v roce 2003 již pouhých 14. Byla opět zrušena čtyři archivní oddělení. Nahradily je odborné úseky nebo skupiny. Za této situace již musely být některé odborné činnosti utlumeny (např. zpřístupňování). Díky tomu mohl být v roce 1998 dokončen 2. díl Průvodce po fondech VHA (období let 1939-1945). Rozjely se zároveň práce na 3. dílu průvodce a začala vznikat první počítačová databáze (čs. legionářů z první světové války).

K 1. květnu 1999 byl VHA vyčleněn z organizačního rámce historického ústavu a začleněn do rámce nového VÚA. V organizaci VÚA byl jeho I. odborem (o dvou odděleních), od roku 2003 jeho III. odborem. Spolu s VHA tvořily VÚA dva správní archivy (na krátkou dobu do roku 2003 existovaly v pražské části VÚA dva správní archivy, z nichž ten druhý byl odborem zahraniční dokumentace). Byly to Archiv MO (do roku 1992 byl součástí Vojenského správního archivu v Olomouci), nyní Správní archiv MO, a Vojenský správní archiv, nyní Správní archiv AČR v Olomouci. Vytvoření VÚA bylo nejvýznamnější organizační změnou v oblasti vojenského spisové a archivní služby po roce 1945. Tímto krokem došlo ke sjednocení vojenského archivnictví a jeho řízení z jednoho centra, i když nadále zůstal v tomto systému jediným archivem VHA. V nové organizaci se mělo upevnit jedinečné postavení VHA, hlavně v oblasti metodiky, archivně odborné a vědecké činnosti. Vedení nové organizace však dlouho nedokázalo (spíše

ani nechtělo) toto výjimečné postavení VHA v celém systému docenit. Hlavní důraz se kladl spíše na fungování správních archivů, tzn. na oblast spisové služby. Tím se činnost VÚA deformovala. V letech 1999-2003 došlo k vylepšení postavení správních archivů ve VÚA na úkor VHA. Díky VHA si mohly zachraňovat tabulková místa (navíc v letech 1999-2003 na jejich úkor přišel VHA úplně nesmyslně o badatelnu a dodnes o restaurátorskou a knihařskou dílnu) a nivelizovat tarifní třídy v rámci VÚA směrem k VHA.

Povodeň v roce 2002 zasáhla výrazným způsobem právě VHA. Odborná činnost archivu však neustala, i když se musí potýkat s rekonstrukcí zaplavených fondů. Přes tuto skutečnost byla ve VHA úspěšně ukončena generální inventura archivních fondů, byla dokončena další počítačová databáze (padlých čs. příslušníků za druhé světové války), začala se vydávat ročenka VHA a bylo dokončeno několik dobrých inventářů.

Postavení správních archivů

První archivní instituce, která plnila funkci čistě správního archivu (tzn. určitého mezistupně v péči o dokumenty mezi spisovnou a konečným archivem s funkcí trvalé archivace), vznikla po druhé světové válce. Byl jím Vojenský spisový úřad v Hradci Králové. Navazoval na německé instituce, které soustřeďovaly za války dokumentaci osob podléhajících branné povinnosti. V roce 1959 byl přejmenován na Archiv vojenské evidence osob (AVEO) a v letech 1967 až 1969 přestěhován do Trnavy na Slovensko. Z tohoto správního archivu se po uplynutí 80 let od narození předávaly tzv. kmenové listy vojáků k trvalé archivaci do VHA. Po rozdělení společného státu se tyto osobní spisy mezi oběma státy nedělily a zůstaly na Slovensku.

Druhým, čistě správním archivem byl o něco výše zmiňovaný Archiv ČSLA (později Vojenský správní archiv, dnes Správní archiv AČR) v Olomouci, který vznikl v roce 1959 vyčleněním z tehdejšího VÚA. Od počátku se v něm ukládaly spisy, finanční doklady, evidenční a materiálové doklady, kádrové a justiční dokumenty vzniklé služebním jednáním po roce 1945, pokud je nešlo z různých důvodů vytřídit. Dále se zde ukládala i dokumentace útvarů čs. armády po roce 1945, ale i dokumenty velitelství, úřadů, škol atd. Z jeho detašovaného pracoviště v Praze, ve kterém se ukládala dokumentace součástí MNO a generálního štábu, vznikl v roce 1992 Archiv MO (nyní Správní archiv MO). Tyto správní archivy vykonávaly a vykonávají dohledy na skartační řízení u spisoven součástí AČR (do roku 1992 čs. armády) a archiválie vybrané z dokumentů ve skartačním řízení předávají k trvalé archivaci (po 30 letech od vzniku, do roku 1999 to bylo zpravidla po 15 letech od vzniku) do VHA.

Závěrem

Na základě krátkého exkurzu dějinami vojenského archivnictví lze říci, že po většinu doby své existence vedení rezortu neprojevovalo o jeho vývoj velký zájem. To je pochopitelné. Nejedná se totiž o obor lidské činnosti, který by měl šanci stát se v rezortu obrany středobodem pozornosti častěji. V posledních letech tomu tak nebylo snad při povodních v roce 2002, v minulosti při některých zásadních organizačních změnách. Vojenskému archivnictví se však vždy dařilo, když mělo dostatek pochopení pro svoji specifickou činnost i specifika vyplývající z jeho historie.

Příspěvek se zabývá sledováním faktorů, které by mohly ovlivňovat studijní výsledky v jazyce anglickém u studentů denního studia bakalářského studijního programu, a poskytuje základní informace, které byly získány z dotazníkového šetření v prvních ročnících. Pracovní týmy učitelů angličtiny, zabezpečující výuku na jednotlivých fakultách Univerzity obrany, sledují ve svém výzkumu úspěšnost studentů a jejich vývoj od přijímacích zkoušek až po vysokoškolskou zkoušku z terminologie ve finálním semestru.

Centrum jazykové přípravy univerzity obrany (CJP UO) navázalo na dlouholetou práci a přejalo zkušenosti původních jazykových kateder jednotlivých fakult univerzity. Zajišťuje výuku povinné angličtiny po celou dobu studia na všech třech fakultách a dalšího cizího jazyka na Fakultě ekonomiky a managementu (FEM). Učitelé CJP UO jsou si vědomi důležitosti, kterou představitelé rezortu přikládají jazykové přípravě příslušníků a zaměstnanců Armády České republiky. Proto se snaží co nejefektivněji využívat nových postupů ve výuce jazyků, aby co nejvíce studentů splnilo úspěšně předepsané požadavky pro oblast jazykové přípravy. Stejnou pozornost věnují i problematice testování, jejíž nedílnou součástí jsou i každoroční přijímací zkoušky nových uchazečů o studium na univerzitě.

Přijímací zkouška z angličtiny je povinná pro všechny uchazeče o studium. Podle rozhodnutí akademických senátů jednotlivých fakult musí budoucí student u přijímací zkoušky zvládnout zadaný test alespoň na 50 %, aby uspěl. K přijímacím zkouškám do bakalářského studijního programu by měli přicházet uchazeči s očekávanou vstupní úrovní anglického jazyka přibližně B1 podle tzv. společného evropského referenčního rámce SERR, [1] podle normy NATO STANAG 6001 s úrovní SLP 2222. [2]

Zkouška je písemná, ověřuje znalosti formou padesátiminutového testu, sestávajícího z částí poslech s porozuměním (listening) a čtení s porozuměním (reading). Část *reading* ověřuje v 25 položkách schopnost aplikovat použití gramatických struktur (základní časy v prostém a průběhovém tvaru, přítomný, minulý, předpřítomný, varianty vyjadřování budoucnosti, podmiňovací způsob, schopnost vyjadřovat se rozvíťými větami, opisné tvary modálních sloves, nepřímá řeč a nepřímá otázka, zájmena, frázová slovesa) v určitém kontextu, dále formulovat krátkou odpověď, transferovat informace a doplňovat daný text, vše na úrovni středně pokročilé (intermediate).

Část *listening* testuje rovněž na 25 položkách porozumění krátkému mluvenému projevu s následným výběrem odpovědi z několikanásobné volby. Zkouška je tematicky zaměřena na oblasti odpovídající popisu SLP 2222 (osobní údaje, rodina, zaměstnání, nákupy, bydlení, doprava a cestování, volný čas a zábava, životní prostředí, zdraví a nemoci, jídlo a stravování). Znalost druhého cizího jazyka se neověřuje.

Abychom byli schopni co nejlépe analyzovat příčiny potíží spojených s jazykovou přípravou, rozhodli jsme se v letošním akademickém roce zahájit dlouhodobé sledování faktorů, které mohou úspěšnost studentů ovlivňovat od přijímacího řízení až po ukončení studia. Sledování provádějí ve vzájemné součinnosti týmy pracovníků CJP UO na jednotlivých fakultách.

Pro letošní akademický rok se na FEM podrobilo zkoušce do bakalářského studijního programu 462 uchazečů, z nichž s úspěšností 50 %, která je předpokladem pro zvládnutí, zkoušku absolvovalo 9 % uchazečů, s úspěšností 70 % jich bylo 60 %. V září 2006 nastoupilo do prvního ročníku 127 studentů. Očekávaná výstupní úroveň má přibližně odpovídat úrovní mezi B2 a C1 podle SERR a SLP 3333 podle STANAG 6001.

Studenti prvního ročníku vyplnili během zimního semestru dotazník, který zkoumal, které faktory by mohly ovlivnit úspěšnost při studiu jazyka a plnění náročných požadavků rezortu na jazykovou znalost absolventů bakalářských studijních programů. V 17 otázkách jsme se zaměřili na údaje o počtu let předchozího studia angličtiny, druh střední školy, dosažené výsledky u eventuálně složených zkoušek (maturita, STANAG 6001, mezinárodně uznávané zkoušky z anglického jazyka včetně státních zkoušek), používané učební texty, týdenní hodinovou dotaci a schéma vyučovací jednotky na střední škole (procvičování dovedností, vyučovací jazyk, výuka odborného jazyka, používání jazykové laboratoře a přítomnost rodi-
lého mluvčího ve výuce).

Po vyhodnocení dotazníků, které vyplnilo 115 respondentů z prvních ročníků během prvních týdnů zimního semestru, jsme získali následující informace:

Z nových studentů univerzity bylo 66 absolventů gymnázií, 38 přišlo ze středních odborných škol, 1 z integrované střední školy, 6 studentů absolvovalo střední vojenskou školu a 4 střední policejní akademii.

Angličtinou se v předchozím běhu studia zabývalo méně než čtyři roky 6 studentů, čtyři roky 18 studentů a více jak čtyři roky 90 studentů.

Maturitní zkoušku složilo 88 studentů s průměrným prospěchem 1,93. Zkoušku STANAG SLP 1111 či SLP 2222 složilo v období od roku 2001 do roku 2005 během studia na střední škole 5 studentů. Do konce kalendářního roku 2006 dosáhlo SLP 1111 sedm studentů, SLP 2222 osm studentů, jeden dokonce SLP 3 ve dvou dovednostech. Jeden student úspěšně zvládl malou státnici před příchodem na univerzitu, dva studenti absolvovali FCE (First Certificate of English), jeden CAE (Cambridge Advanced English).

Nejpoužívanější učebnicí na všech středních školách i nadále zůstává Headway, z které se učilo 62 studentů. Učebnici Matrix používalo 17 studentů, u 6 studentů probíhala výuka podle učebnice Angličtina pro JŠ či Hotline. Dále ve svých odpovědích studenti uváděli tituly jako Angličtina pro samouky, Snapshot, Criss-cross, které se však používaly ojediněle.

Hodinová dotace menší než 3 hodiny týdně byla uvedena v 19 odpovědích, 3 hodiny týdně v 54, více jak 3 hodiny angličtiny týdně navštěvovalo 37 studentů.

Angličtina je subjektivně hodnocena jako spíše lehký předmět v 62 případech, jako těžký v 44.

Co se týče struktury vyučovací hodiny na střední škole, u 60 % studentů převažovala výuka zaměřená na procvičování gramatiky, poslechová cvičení byla zařazována pravidelně ve 32 %, vůbec udává 12 respondentů. V hodinách pravidelně konverzovalo 44 % studentů, vůbec ne 12 %. Dovednost psaní procvičovalo pravidelně 27 %, vůbec ne 19 %.

Odborný jazyk se probíral pravidelně v 6 % případů, vůbec ne v 61 %.

Při klasifikaci studentů přihlíželo ke gramatickým znalostem 48 % vyučujících, ke znalosti slovní zásoby 16 % vyučujících. Schopnost domluvit se v každodenní situaci zohledňovalo u klasifikace 36 % učitelů.

Jazykovou učebnu mohlo využívat při výuce pravidelně 17 % studentů, občas 28 %, vůbec ne 55 % studentů.

Rodilý mluvčí se zapojoval do výuky na střední škole v 27 %, vůbec nebyl k dispozici v 73 % případů.

Mimo údajů získaných z tohoto dotazníku, který nám přináší prvotní informace o nových studentech a skutečnostech, které by mohly ovlivnit jejich jazykové kompetence, jsme rovněž začali v souvislosti s výsledkem přijímací zkoušky z angličtiny sledovat průběžné výsledky jednotlivých studentů během celého bakalářského studia. Znalosti studentů jsou ověřovány vysokoškolskou zkouškou z terminologie ve finálním semestru. Vyučující průběžně hodnotí každého studenta podle výsledků písemných testů a získaného osvědčení podle STANAG 6001. Takto učitelé na FEM UO hodnotili studenty již v předchozích letech a od letošního akademického roku probíhá semestrální hodnocení podle nové Směrnice rektora pro hodnocení studentů vojenského prezenčního studia UO i na ostatních fakultách.

Chtěli bychom zjistit, zda u studentů, kteří dosáhli lepších výsledků u přijímacího testu z jazyka, dochází k odpovídajícímu rozvoji jazykových znalostí a zda jsou schopni postupně dosáhnout požadované jazykové úrovně, nebo jestli výsledky u přijímacího testu byly více-méně nahodilé a jazyková znalost uchazeče není na potřebné úrovni, což by mohlo během studia negativně ovlivnit studentovy výsledky. Proto průběžně sledujeme, jakého bodového ohodnocení dosahují studenti v jednotlivých semestrech a kdy složí zkoušky STANAG patřičné úrovně.

Náročné požadavky na vstupní i výstupní úroveň jazykových znalostí studentů bakalářského studijního programu se uplatňují od letošního akademického roku. Proto již na jaře 2006 probíhaly přijímací zkoušky z angličtiny ve změněné formě. I přesto výsledky dosažené u přijímacích zkoušek často nemusejí odrážet skutečné jazykové znalosti uchazečů, protože mohou být ovlivněny mnoha subjektivními faktory. Naším dlouhodobým záměrem do budoucna je tyto faktory specifikovat a soustředit se na jejich eliminaci. Proto se zaměříme na sledování jazykového vývoje vybraných studentů po celou dobu jejich studia.

Poznámky:

- [1] SERR - Společný evropský referenční rámec pro jazyky je dokument Rady Evropy, který umožňuje porovnávat jazykovou úroveň studentů dosaženou v různých zemích a v různých vzdělávacích systémech. Definuje šest úrovní a umožňuje tak srovnávat různé zkoušky, učebnice, kurzy apod. Pro poněkud dlouhý název se používá i zkratka ERR (angl. CEFRL - Common European Framework of Reference for Languages).
- [2] SLP - Standardized Language Profile: standardizovaný jazykový profil (úroveň jazykových znalostí). Podle normy STANAG 6001 SLP 2 přibližně odpovídá úrovni maturitní zkoušky z anglického jazyka (znalost základních gramatických struktur a znalost slovní zásoby běžných konverzačních témat).

Použité zdroje:

www.unob.cz
portal.unob.cz
<http://www.macmillan.cz/cef.htm>
<http://www.cdail.cz/vts/CLANKY/vts23/2305.pdf>

Akademický rok 2006/2007 znamená pro jazykovou přípravu na Univerzitě obrany v Brně důležitý mezník. Od studentů, kteří v tomto roce zahájili bakalářské studium, je totiž požadována relativně vysoká výstupní znalost anglického jazyka, a to na úrovni STANAG 6001 SLP 3333. Pro pracovníky Centra jazykové přípravy UO z tohoto požadavku vyplynulo několik zásadních změn, které výrazným způsobem ovlivnily a ovlivňují jejich práci.

Především bylo nutno postupně změnit koncepci přijímacích zkoušek z angličtiny a zpřísnit požadavky na jazykovou vybavenost uchazečů o studium. Úroveň obtížnosti přijímací zkoušky z angličtiny se posunula výše, a to na úroveň STANAG 6001 SLP 2. Z praktických důvodů není možné tuto úroveň testovat u všech řečových dovedností, protože velký počet uchazečů, kteří se každoročně na UO hlásí, nedovoluje dovednosti psaní a mluvení ověřovat. Nový formát zkoušky proto pokrývá úroveň SLP 2 pouze u dvou zbývajících dovedností, tj. poslechu a čtení.

Dále bylo vytvořeno nové kurikulum, které bylo akreditováno v systému UNICert. Poprvé bylo implementováno ve školním roce 2006/2007 u studentů prvního ročníku Fakulty vojenských technologií (dále FVT). Toto kurikulum je nastaveno tak, aby současné požadavky kladené na znalosti angličtiny u absolventů bakalářského studia plně reflektovalo, aby výstupem řečových dovedností studentů byla skutečně úroveň STANAG 6001 SLP 3333 a aby jim zároveň bylo umožněno získat evropsky uznávaný certifikát o jejich jazykové úrovni.

Pro zefektivnění vyučovacího procesu a zlepšení výstupní úrovně studentů vznikl projekt tzv. **průběžného hodnocení studentů**, jehož první fází bylo vypracování, zadání a analýza výsledků dotazníku určeného pro studenty prvního ročníku. Tento dotazník si klade za cíl získat data o dosavadním studiu angličtiny respondentů, o jejich studijních výsledcích a v neposlední řadě o jejich úspěšnosti u zkoušky podle STANAG 6001. Byl distribuován na všech třech fakultách UO. U studentů FVT byly tímto způsobem zjištěny některé zajímavé skutečnosti, které bychom na tomto místě rády prezentovaly.

Na FVT byl dotazník distribuován v průběhu prosince 2006 u 109 studentů z celkem deseti studijních skupin. Obsahoval 17 položek vytvořených na bázi otázek s uzavřenými nebo částečně uzavřenými odpověďmi.

Jednou z hlavních oblastí našeho zájmu byl typ střední školy, kterou naši studenti absolvovali. Největší skupinu tvořili absolventi gymnázií (46 %), což je poněkud překvapivé, protože daleko větší zájem o studium na FVT by se dal očekávat od absolventů středních odborných škol. Ti za absolventy gymnázií zaostali sice jen málo (41 %), nicméně slabá převaha gymnázií by se spíše dala očekávat u Fakulty ekonomiky a managementu (FEM) a u Fakulty vojenského zdravotnictví (FVZ). Na tomto místě se tedy nabízí otázka, zda tato situace reflektuje skutečný zájem o studium nebo zda absolventi gymnázií mají větší šanci projít sítím náročných přijímacích zkoušek. Nicméně z hlediska výuky angličtiny je převaha gymnazistů jistě potěšitelná a mohla by být ještě větší, protože u gymnázií lze očekávat větší nároky na výuku angličtiny než u středních odborných škol. Jen necelá dvě procenta dotazovaných (dva respondenti)

přišla ze středních integrovaných škol, což naprosto odpovídá očekávání. Poměrně zarážející je ale nízké procento 5,5 % studentů (šest respondentů) přicházejících ze střední vojenské školy v Moravské Třebové.

Z hlediska dosavadní délky studia angličtiny se jako uspokojivé jeví zjištění, že celých 77 % dotázaných studovalo angličtinu déle než čtyři roky a 16,5 % alespoň čtyři roky. U skutečně nepatrného procenta (6,4 %) je tato délka kratší než čtyři roky.

Velmi zajímavá data byla získána v souvislosti s absolvováním zkoušek STANAG 6001. Jak již bylo zmíněno v předchozí části, jen nepatrné procento studentů přišlo na FVT ze střední vojenské školy, kde až do vydání nového rozkazu ministryně obrany z ledna 2007 týkajícího se nové koncepce jazykové přípravy v AČR byli studenti 4. ročníků většinou interním doporučením školy vedeni k tomu, aby úspěšně složili alespoň zkoušku STANAG 6001 SLP 1111. U těchto šesti respondentů se tedy osvědčení o absolvování této zkoušky dalo více méně očekávat. Z tohoto pohledu je proto potěšující, že osvědčení získalo od začátku studia až do distribuce dotazníku (tj. zhruba během prvních tří měsíců) celkem 45 % respondentů (49 studentů). Přitom téměř 43 % z nich a zároveň 19 % z celkového počtu respondentů (tj. 21 studentů) dosáhlo úrovně SLP 2222. Pro tyto studenty bude dosažení požadované finální úrovně SLP 3333 jistě reálné.

Stejně potěšující je i zjištění, že téměř polovina respondentů (45 %, tj. 59 studentů) z angličtiny na střední škole maturovala. Přitom 24,5 % z nich (12 studentů) dosáhlo známky 1, stejné procento známky 3, dále 42,9 % (21 respondentů) známky 2, 6 % (3 studenti) známky 4 a jeden respondent známku neuvedl. Číslo samotná by ale mohla být zkrslující beze zmínky o neutěšeném stavu maturitních zkoušek z angličtiny na našich středních školách, kde u většiny z nich převažuje i dodnes zkoušení předem naučených témat nad testováním skutečných komunikativních dovedností v jazyce. Z tohoto hlediska dosažené známky nemají příliš velkou vypovídací hodnotu, protože seriózní srovnatelnost mezi jednotlivými školami je kvůli **nekonceptnosti pojetí** současných maturit nemožná.

Zajímalo nás také, s jakými učebnicemi naši studenti na středních školách pracovali. Vysoké procento (58 %) uvedlo učebnici Headway, dále následovalo poměrně široké spektrum titulů od bohužel ještě stále používaných učebnic Angličtina pro jazykové školy (7 %) až po nej-různější novinky dostupné na našem trhu. Podstatné ovšem je, že pouze jeden respondent uvedl učebnici English File, která se spolu s její novější verzí New English File stala jednou ze základních učebnic nově vzniklého kurikula. Je tedy reálné, že tyto učebnice budou po nějakou dobu pro naše studenty novou zkušeností, což je pro výuku jazyka důležité.

Další dotazníková položka měla za cíl zjistit, kolik hodin angličtiny měli studenti UO k dispozici na střední škole. Nejvyšší procento respondentů (64 %) uvádí tři hodiny týdně, což je potěšující a vytváří alespoň jeden z předpokladů k tomu, aby jim středoškolská výuka angličtiny mohla poskytnout potřebné základy. Téměř 14 % dotázaných uvádí hodinovou dotaci dokonce vyšší než tři hodiny týdně, avšak 21 % studentů mělo hodinovou dotaci menší než tři hodiny.

Co se týká subjektivního posouzení angličtiny jako předmětu obtížného nebo lehkého, až 53 % studentů uvádí, že angličtina je pro ně předmětem lehkým. Zbytek pokládá angličtinu za předmět těžký. V tomto ohledu lze pouze věřit, že uvedených 53 % studentů bude angličtinu zvládat zcela bez problémů. Ohodnocení angličtiny jako lehkého předmětu však může také znamenat, že v tomto předmětu nebyly na studenty na střední škole kladeny vysoké nároky.

Jedním z ukazatelů zájmu o angličtinu – včetně její dosažené úrovně – by mohlo být také absolvování některé ze zkoušek nabízených externě mimo střední školu – ať už máme na mysli tzv. „malou“ či „velkou“ státnici nebo standardizované mezinárodně uznávané zkoušky. U této položky však odpovědi téměř všech studentů byly negativní, pouze nepatrné procento 1,80 se zúčastnilo tzv. malé státnice.

V dotazníku jsme se také ptali, jestli se na střední škole studenti více zaměřovali na probírání gramatiky či na konverzaci. Uvědomujeme si, že takovéto rozdělení je velmi obecné, avšak pro přípravu ke zkoušce dle NATO STANAG 6001 je toto hledisko jedním ze stěžejních. Přestože u vyšších stupňů uvedené zkoušky se předpokládá i gramatická přesnost, přece jenom se důraz klade zejména na schopnost komunikovat. Z tohoto důvodu výsledek vyhodnocení otázky není potěšující – 69 % respondentů uvádí, že větší důraz v hodinách se kladl na gramatiku. Toto zjištění vydává signál pro učitele, že je potřeba věnovat více pozornosti rozvoji dovednosti mluvení a že v této záležitosti lze očekávat jisté problémy.

Na druhou stranu dotázaní uvádějí, že v 55 % případů učitelé hovořili v hodinách převážně anglicky. Přestože to nesevředly o ideální situaci ve výuce angličtiny na středních školách, přece jenom takovýto výsledek není alarmující. V hodinách angličtiny na UO se mluví převážně anglicky a lze tedy předpokládat, že část studentů si na tuto skutečnost bude muset nějakou dobu zvykat.

Další výzvou pro učitele anglického jazyka na FVT bude určitě rozvoj dovednosti poslechu, protože pouze 20 % dotázaných se poslechu v hodinách věnovalo pravidelně; přes 60 % občas a zbytek, tedy téměř 20 %, se poslechu nevěnovalo vůbec. Přitom ověřování úrovně dovednosti poslechu je podstatnou součástí testu dle NATO STANAG 6001.

Konverzaci se vůbec v hodinách angličtiny nevěnovalo 9 % respondentů, pravidelně se jí věnovalo více než 30 %. Tato položka opět potvrzuje potřebu věnovat velkou pozornost rozvoji dovednosti mluvení i poslechu.

Pro studenty je bezpochyby důležité, co se při klasifikaci bere nejvíce v úvahu. I u výsledků této položky musíme konstatovat, že gramaticko-překládová metoda ve výuce jazyků na našich středních školách stále přetrvává. Až u 57 % dotázaných se při známkování brala nejvíce v potaz znalost gramatiky. Na slovní zásobu se zaměřovala v hodnocení téměř čtvrtina učitelů dotázaných a na schopnost domluvit se pouze kolem 30 %. Věříme, že systém klasifikování na skupině anglického jazyka FVT založený na hodnocení komunikativních dovedností studentů bude pro naše studenty jedním z důležitých motivačních faktorů.

Podle zkušeností z praxe lze říci, že dovednost psaní je často u našich studentů na velmi nízké úrovni, a to i v mateřském jazyce. Proto nás zajímalo, kolik času se rozvoji této produktivní dovednosti věnuje v hodinách na středních školách. Pravidelně se touto dovedností zabývala pouze pětina dotazovaných, více než polovina se věnovala psaní občas a zbytek respondentů se této dovednosti nevěnoval vůbec. U dovednosti psaní bude tedy pravděpodobně rozdíl mezi skutečnými vstupními a požadovanými výstupními dovednostmi studentů (SLP 3) největší a pro učitele bude velkou výzvou tento rozdíl překlenout.

Dalším faktorem, který může ovlivňovat efektivnost učení se angličtině, je podle nás prostředí, ve kterém se vyučuje. Zajímalo nás, zda výuka angličtiny probíhá ve speciálních jazykových učebnách. Výsledky ukázaly, že v jazykové učebně se vůbec neučila polovina studentů, o něco více než čtvrtina se učila v takovéto učebně pravidelně a necelá čtvrtina občas. Věříme, že naše vybavení učeben audiovizuální technikou včetně multimediálně vybavené

studovny (SAC - Self Access Centre) pomůže zvýšit motivaci studentů, což může vést k lepším studijním výsledkům.

Přestože zapojení rodilého mluvčího do výuky jak na střední, tak na vysoké škole může přinášet mnoho problémů, domníváme se, že kontakt s jazykovým projevem rodilého mluvčího je pro studenty důležitý a že může působit také motivačně. Z našeho průzkumu vyplývá, že pouze u 20 % respondentů byl do výuky zapojen i rodilý mluvčí. Je otázkou, do jaké míry budeme při současném nedostatku rodilých mluvčích na CJP schopni tuto skutečnost změnit k lepšímu.

Závěrem lze říci, že i když cílem uvedeného projektu je spíše dlouhodobé sledování faktorů ovlivňujících studijní výsledky, přesto i výsledky prvního průzkumu přinesly řešitelům zajímavá data. Sběr dat bude pokračovat i nadále. Věříme, že jejich analýza pomůže jak dalšímu zdokonalování vyučovacího procesu, tak i dosažení požadované úrovně absolventů bakalářského studia.

Jaký je rozdíl mezi kvalifikačním stupněm a kvalifikačním požadavkem?

Dle čl. 72 Zkušebního řádu pro jazykové zkoušky STANAG 6001 na osvědčení z jazyka anglického, německého a francouzského lze uvádět kvalifikační stupeň, kterému dosažené výsledky odpovídají na základě usnesení vlády ČR č.1542 ze dne 30. listopadu 2005 v následujícím znění „Dosažené výsledky odpovídají na základě usnesení vlády ČR č. 1542 ze dne 30. listopadu 2005 kvalifikačnímu stupni ...“. Pro splnění příslušného kvalifikačního stupně je třeba dosáhnout požadovaných hodnot alespoň ve dvou dovednostech.“

Nicméně pro zaměstnance AČR je směrodatný kvalifikační požadavek na jazykovou úroveň dle STANAG 6001, který je dán číselným kódem vyjadřujícím jazykovou úroveň osoby v jednotlivých jazykových dovednostech v pořadí poslech s porozuměním – mluvení – čtení s porozuměním – psaní (např. 0-1-0-1 nebo 3-3-3-3).

Jak dlouhá je platnost osvědčení STANAG 6001?

Prozatím je platnost osvědčení o zkoušce STANAG 6001 v AČR neomezená z čl. 71 zkušebního řádu. Nicméně v mnoha zemích na základě doporučení BILCu (Úřad pro mezinárodní jazykovou koordinaci) je platnost osvědčení omezena na jeden až tři roky.

Je možné zjistit moji úroveň jazykových znalostí?

Za účelem zjišťování jazykových dovedností a rozřazování do jazykových kurzů se používá v angličtině American Language Course Placement Test (ALCPT) a u ostatních jazyků tzv. Pretest. Na základě přihlášení a absolvování tohoto testu vám sdělíme výsledek a jazykovou úroveň, které tento výsledek odpovídá, a doporučíme vám vhodnou úroveň jazykové zkoušky STANAG 6001.

FAQ – Často kladené otázky ke zkoušce dle STANAG 6001
<http://www.ujp-acr.cz/ujp/faq.php>

Rozvoj telekomunikačního trhu a nástup moderních technologií internetu/intranetu vybízí stále více k přemýšlení jak využít nových možností k zlepšení, zrychlení a zlevnění vzdělávání, včetně vzdělávání jazykového. Jaké možnosti e-learning v současné době v této oblasti má? Která složka se ukáže jako nejúčinnější, nejzajímavější nejvíce motivující? Jazyková komunikace pomocí e-mailu, diskusních skupin, video konference, virtuální třídy? Jaké jsou možnosti a hranice individualizace studia? Jak důležitou roli hraje zvukový výstup? Jak co nejlépe realizovat zpětnou vazbu při nácviku, či ověřování dosažené úrovně základních jazykových dovedností?

Naše stávající úvahy o možném perspektivním využití e-learningu při řízení a realizaci jazykové přípravy v AČR jsou orientovány několika směry. V dohledném časovém horizontu se chceme zaměřit na výběr a na tvorbu doplňkových e-learningových programů k nosným formám realizovaných jazykových kurzů, s přihlédnutím k různým aspektům, potřebám a cílům jazykového vzdělávání v rezortu MO. Považujeme především za potřebné např. diferencovat programy, které mají sloužit k opakování, upevňování či rozšiřování dříve osvojených jazykových prostředků, programy, které mají umožňovat kvalifikované sebehodnocení uživatelů, či sloužit jako pomůcka při řízeném samostudiu a nácviku řečových dovedností.

A které další faktory nutně ovlivní výběr a podobu uvažovaných programů? Bude to zejména stanovení úrovně obtížnosti, na kterou je třeba se přednostně zaměřovat, vymezení jazykového obsahu a určení poměru obecného jazyka, vševojskové terminologie a speciální vojenské terminologie a v neposlední řadě také kvalita a dostupnost technologií, potřebných k pokud možno bezproblémovému využívání nabízených programů cílovou populací.

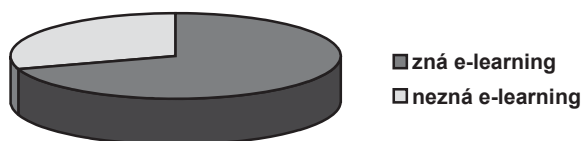
Ve školním roce 2006/2007 zavedl Ústav jazykové přípravy (ÚJP) e-learning jako nedílnou součást výuky v kombinovaném kurzu anglického jazyka, ve kterém se posluchači připravují na jazykové zkoušky na úroveň SLP-2 v souladu s požadavky standardizační dohody NATO STANAG 6001. Cílem je ověřit vhodnost kombinace distančního vzdělávání pomocí e-learningu, kdy posluchači prostřednictvím internetu a e-mailu zpracovávají zadané úkoly a prezenční formou výuky, během níž se každý měsíc účastní týdenního soustředění na ÚJP ve Vyškově a případné nejasnosti mohou konzultovat s učitelem. Úkoly se zaměřují na procvičování gramatických jevů, slovní zásoby, poslechu s porozuměním, čtení s porozuměním a psaní. U gramatických cvičení a při procvičování slovní zásoby posluchači nejčastěji doplňují otázky či neúplné věty, provádějí změny převáděním, nebo nahrazováním gramatických tvarů, vybírají správnou odpověď ze dvou, tří, nebo čtyř nabízených variant.

Při nácviku poslechu s porozuměním poslouchají zvukový záznam daného cvičení (souvislého úryvku), porozumění je ověřováno prostřednictvím obdobného typu položek. Obdobně je tomu i při nácviku čtení s porozuměním. Dovednost písemného vyjadřování je nacvičována psaním krátkých souvislých textů dle zadání, podle dané osnovy, či vlastní invence. Při všech úlohách má posluchač možnost postupovat vlastním tempem bez časového limitu, případně jiného omezení, podle potřeby se k jednotlivým úkolům vracet a provádět opravy. Vypracovaná cvičení zasílá prostřednictvím e-mailu určenému učiteli. Ten práci jednotlivých posluchačů

vyhodnotí a případně zabezpečí nápravná cvičení, buď kolektivní, nebo individuální. Jednotlivá zadání jsou posluchačům zasílána každý týden.

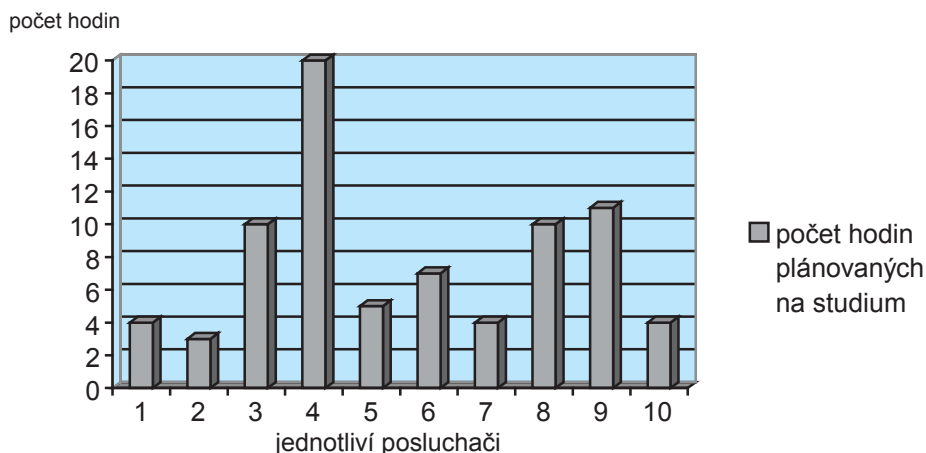
Posluchačům výše uvedeného kurzu byl při zahájení práce s e-learningovým programem předložen orientační dotazník, který nás upozornil na některé zajímavé skutečnosti.

E-learning znamenal značný rozmach již koncem 90tých let a v současné době je běžně používaným termínem, přesto bývá přesné pojetí i definice často nejasné. Z deseti dotázaných posluchačů výše zmiňovaného kurzu se s pojmem e-learning setkala 7 posluchačů, jeden z nich se e-learningového kurzu již dříve zúčastnil, tři uvedli, že o e-learningu dosud neslyšeli.

Graf 1: Povědomí posluchačů o e-learningu

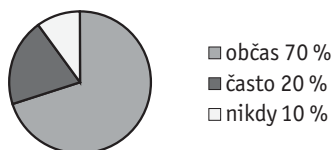
E-learningová forma studia klade vysoké nároky na disciplínu a motivaci. Přestože posluchači v dotazníku uvedli, že se studiu chtějí věnovat v průměru 7,5 hodiny týdně (individuální ochota věnovat se přípravě na angličtinu je uvedena v grafu 2), ukazuje se, že intenzivně a pravidelně tuto formu přípravy využívá jen polovina posluchačů.

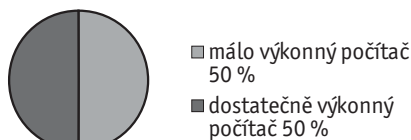
Graf 2: Ochota věnovat se přípravě na angličtinu u jednotlivých posluchačů

Dynamickému rozvoji e-learningu ve stávajících podmínkách na Ústavu jazykové přípravy při ŘeVD ve Vyškově brání překážky převážně legislativního charakteru související s bezpečností provozu počítačové sítě. Velitelské složky proto hledají možnosti řešení. Je třeba počítat i s problémy technického rázu s připojením u uživatelů, které bude třeba po jejich vyhodnocení zohledňovat a průběžně řešit (viz graf č. 3).

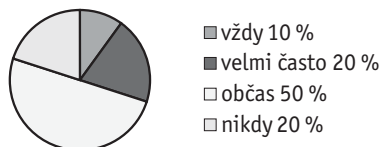
Pomalé připojení k internetu

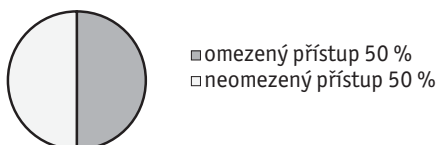
Výkon počítače

Problém se spuštěním výukového programu

Přístup k PC s internetem

Graf 3: Problémy, se kterými se posluchači setkali

Naše záměry týkající se zavádění e-learningu do programů jazykové přípravy vycházejí z přesvědčení, že rozvoj informačních technologií, který postupně ovlivňuje všechna odvětví lidské činnosti, se nemůže vyhýbat ani oblasti výuky a vzdělávání. Navzdory počátečním problémům a potížím věříme, že se nám v dohledné době podaří předpokládané výhody e-learningu zúročit, zejména při přípravě zaměstnanců rezortu MO na úspěšné složení předepsaných jazykových zkoušek, zvýšit efektivitu jazykové přípravy v AČR a pomáhat všem zainteresovaným co nejlépe využívat čas, který mají pro jazykové vzdělávání k dispozici.

Závěr

Jsme si samozřejmě vědomi toho, že sebelepší výukový program založený na absenci interakce mezi učitelem a žákem nemůže při osvojování cizího jazyka nahradit živé slovo učitele, simulaci přirozených situací, ve kterých jazyková komunikace probíhá. Zavádění e-learningu do programů výuky v jazykových kurzech v rámci rezortu MO budeme proto chápat jako doplňkovou metodu výuky, nikoli jako metodu základní.

Zůstává otevřena otázka, jak pomáhat absolventům těchto kurzů při udržování získaných jazykových znalostí a dovedností, zejména těm, kteří při své práci osvojený cizí jazyk běžně nepoužívají. Vytvoření vhodných e-learningových programů pro tuto skupinu osob stojí určitě za úvahu. Problémem by mohlo být zabezpečení dostatečného objemu finančních prostředků na realizaci tohoto projektu. Domníváme se však, že to nemusí být problém neřešitelný.

Následující článek uvádí prezentaci názorů (pohledů) jak vnímají využívání simulačních technologií v procesu přípravy vojenských profesionálů jejich uživatelé. Tyto výsledky vycházejí z dotazníku provedeného u jednotek AČR, které již mají vlastní zkušenosti z využívání simulačních středisek.

Úvod

Pro zkvalitnění odborné přípravy příslušníků mechanizovaných a tankových odborností bylo v AČR vybudováno Centrum simulačních a trenažerových technologií (CSTT). Toto centrum je organizačně začleněno do struktury Ředitelství výcviku a tvorby doktrín (ŘeVD) ve Vyškově. CSTT je členěno na dvě simulační střediska, z nichž jedno je dislokováno v Brně a druhé ve Vyškově. Obě uvedená simulační střediska jsou již v provozu několik let. Je proto možné a žádoucí, na základě získaných praktických zkušeností, nejen průběžně hodnotit úspěšnost těchto středisek a dosahované výsledky, ale také navrhnout možné směry dalšího rozvoje. Těmito otázkami se zabývá dílčí výzkumný úkol zpracováváný příslušníky Univerzity obrany na Fakultě ekonomiky a managementu.

V průběhu zpracovávání dílčí části výzkumného úkolu jsem vycházel z předpokladu, že simulační technologie napomáhají procesu výuky a výcviku mechanizovaných a tankových jednotek zkrácením doby na pochopení dané problematiky, motivují cvičící k lepším výsledkům a tito při využívání simulačních technologií dosahují pevnějších návyků než při klasickém výcviku v terénu. Zároveň jsem se zabýval otázkou, zda by příslušníci mechanizovaných a tankového praporu, na základě vlastních zkušeností, doporučili využívání simulačních technologií v procesu přípravy vojenských profesionálů?

Ke zjištění názorů příslušníků mechanizovaných a tankového praporu byl připraven dotazník, který zahrnoval celkem 14 otázek.

Pro účely dotazníkového šetření byla stanovena následující hypotéza:

„Použití simulátorů zabraňuje vytváření stereotypů tím, že umožňuje větší variabilitu procvičovaných taktických situací, což zvyšuje motivaci cvičících, která vede ke zkrácení doby potřebné k pochopení procvičované tematiky a k utváření pevnějších návyků cvičících.“

Dotazníkové šetření bylo provedeno u čtyř praporů, jejichž příslušníci využívají možnosti Střediska simulačních a trenažerových technologií (SSTT) Vyškov a tedy již získali určité množství vlastních zkušeností. Tohoto šetření se zúčastnilo celkově 72 respondentů. Pro účely vyhodnocení byli respondenti rozděleni do tří základních kategorií následovně:

- ❑ **Velitelé–řidičí.** Tato skupina zahrnuje velitele praporů (VPr), velitele rot (VR), zástupce velitelů rot (ZVR) a všechny kdo se podílejí na zabezpečení cvičení.
- ❑ **Velitelé–cvičící.** Tato skupina zahrnuje velitele čet (VČ), zástupce velitelů čet (ZVČ) a velitele družstev (VDr). Tedy ty, kteří se cvičení účastní.
- ❑ **Ostatní.** Tato skupina zahrnuje všechny ostatní cvičící střelce operátory, řidiče.

Názory uživatelů na simulační technologie

1. otázka: **Použitím simulátorů se zkracuje doba na pochopení procvičované tematiky.**

Odpověď	Velitelé-řídící VPr + VR, ZVR	Velitelé-cvičící VČ, ZVČ + VDr	Ostatní (Ř) + (So)	Celkem
Rozhodně souhlasí	12	16	1	29
Spíše souhlasí	12	14	2	28
Neutrální postoj	1	6	2	9
Spíše nesouhlasí	-----	4	-----	4
Rozhodně nesouhlasí	-----	1	-----	1
Neví	-----	1	-----	1
Celkem	25	42	5	72

2. otázka: **Cvičení na simulátorech více motivuje cvičící k lepšímu plnění úkolů.**

Odpověď	Velitelé-řídící VPr + VR, ZVR	Velitelé-cvičící VČ, ZVČ + VDr	Ostatní (Ř) + (So)	Celkem
Rozhodně souhlasí	4	6	-----	10
Spíše souhlasí	8	12	2	22
Neutrální postoj	9	12	3	24
Spíše nesouhlasí	2	8	-----	10
Rozhodně nesouhlasí	2	3	-----	5
Neví	-----	1	-----	1
Celkem	25	42	5	72

3. otázka: **Celková příprava materiálu na cvičení je jednodušší pokud se cvičí na simulátorech.**

Odpověď	Velitelé-řídící VPr + VR, ZVR	Velitelé-cvičící VČ, ZVČ + VDr	Ostatní (Ř) + (So)	Celkem
Rozhodně souhlasí	7	20	-----	27
Spíše souhlasí	11	13	1	25
Neutrální postoj	3	5	4	12
Spíše nesouhlasí	4	2	-----	6
Rozhodně nesouhlasí	-----	2	-----	2
Neví	-----	-----	-----	-----
Celkem	25	42	5	72

4. otázka: **Využívání simulátorů umožňuje větší variabilnost procvičovaných situací než při klasickém výcviku.**

Odpověď	Velitelé-řídící VPr + VR, ZVR	Velitelé-cvičící VČ, ZVČ + VDr	Ostatní (Ř) + (So)	Celkem
Rozhodně souhlasí	9	11	-----	20
Spíše souhlasí	12	20	1	33
Neutrální postoj	3	8	4	15
Spíše nesouhlasí	1	2	-----	3
Rozhodně nesouhlasí	-----	1	-----	1
Neví	-----	-----	-----	-----
Celkem	25	42	5	72

5. otázka: **Cvičící dosahuje pevnějších návyků při řešení taktických situací pokud je výcvik veden na simulátorech.**

Odpověď	Velitelé-řídící VPr + VR, ZVR	Velitelé-cvičící VČ, ZVČ + VDr	Ostatní (Ř) + (So)	Celkem
Rozhodně souhlasí	3	4	-----	7
Spíše souhlasí	9	9	1	19
Neutrální postoj	6	12	4	22
Spíše nesouhlasí	5	11	-----	16
Rozhodně nesouhlasí	1	6	-----	7
Neví	1	-----	-----	1
Celkem	25	42	5	72

6. otázka: **Vyhodnocování plnění jednotlivých učebních úkolů je názornější při využívání simulačních technologií.**

Odpověď	Velitelé-řídící VPr + VR, ZVR	Velitelé-cvičící VČ, ZVČ + VDr	Ostatní (Ř) + (So)	Celkem
Rozhodně souhlasí	18	26	-----	44
Spíše souhlasí	5	8	2	15
Neutrální postoj	1	8	3	12
Spíše nesouhlasí	-----	-----	-----	-----
Rozhodně nesouhlasí	1	-----	-----	1
Neví	-----	-----	-----	-----
Celkem	25	42	5	72

7. otázka: **Prodloužení doby na přípravu ke cvičení.**

Odpověď	Velitelé-řídící VPr + VR, ZVR	Velitelé-cvičící VČ, ZVČ + VDr	Ostatní (Ř) + (So)	Celkem
Rozhodně vadí	-----	3	-----	3
Spíše vadí	5	7	-----	12
Neutrální postoj	12	17	5	34
Spíše nevadí	7	8	-----	15
Rozhodně nevadí	1	7	-----	8
Celkem	25	42	5	72

8. otázka: **Nutnost zpracovat podrobnější dokumentaci.**

Odpověď	Velitelé-řídící VPr + VR, ZVR	Velitelé-cvičící VČ, ZVČ + VDr	Ostatní (Ř) + (So)	Celkem
Rozhodně vadí	1	9	-----	10
Spíše vadí	3	7	2	12
Neutrální postoj	13	15	3	31
Spíše nevadí	6	7	-----	13
Rozhodně nevadí	2	4	-----	6
Celkem	25	42	5	72

9. otázka: **Prodlužení doby na přepravu ke cvičení do simulačního střediska.**

Odpověď	Velitelé-řídící VPr + VR, ZVR	Velitelé-cvičící VČ, ZVČ + VDr	Ostatní (Ř) + (So)	Celkem
Rozhodně vadí	-----	2	-----	2
Spíše vadí	5	12	1	18
Neutrální postoj	13	13	2	28
Spíše nevadí	5	6	2	13
Rozhodně nevadí	2	9	-----	11
Celkem	25	42	5	72

10. otázka: **Nutnost zabezpečit ubytování a vstup do objektu.**

Odpověď	Velitelé-řídící VPr + VR, ZVR	Velitelé-cvičící VČ, ZVČ + VDr	Ostatní (Ř) + (So)	Celkem
Rozhodně vadí	1	3	2	6
Spíše vadí	8	6	-----	14
Neutrální postoj	9	19	2	30
Spíše nevadí	5	7	-----	12
Rozhodně nevadí	2	7	1	10
Celkem	25	42	5	72

11. otázka: **Nutnost před zaměstnáním provést osobně dohovor na simulačním středisku.**

Odpověď	Velitelé-řídící VPr + VR, ZVR	Velitelé-cvičící VČ, ZVČ + VDr	Ostatní (Ř) + (So)	Celkem
Rozhodně vadí	1	3	-----	4
Spíše vadí	4	11	-----	15
Neutrální postoj	10	15	4	29
Spíše nevadí	4	7	1	12
Rozhodně nevadí	6	6	-----	12
Celkem	25	42	5	72

12. otázka: **Vyčlenit čas před zahájením cvičení k nácviku ovládání simulátorů.**

Odpověď	Velitelé-řídící VPr + VR, ZVR	Velitelé-cvičící VČ, ZVČ + VDr	Ostatní (Ř) + (So)	Celkem
Rozhodně vadí	-----	1	-----	1
Spíše vadí	3	4	-----	7
Neutrální postoj	10	14	4	28
Spíše nevadí	7	14	1	22
Rozhodně nevadí	5	9	-----	14
Celkem	25	42	5	72

13. otázka: **Nemožnost osobně ovládat simulační systém, ale nutnost upřesňovat situaci pouze prostřednictvím operátorů.**

Odpověď	Velitelé-řídící VPr + VR, ZVR	Velitelé-cvičící VČ, ZVČ + VDr	Ostatní (Ř) + (So)	Celkem
Rozhodně vadí	1	3	-----	4
Spíše vadí	6	12	1	19
Neutrální postoj	11	11	4	26
Spíše nevadí	5	11	-----	16
Rozhodně nevadí	2	5	-----	7
Celkem	25	42	5	72

14. otázka: **Doporučil byste využívání simulátorů v taktické přípravě jednotek.**

Odpověď	Velitelé-řídící VPr + VR, ZVR	Velitelé-cvičící VČ, ZVČ + VDr	Ostatní (Ř) + (So)	Celkem
Rozhodně ano	14	21	-----	35
Spíše ano	10	18	5	33
Nedokáži posoudit	1	2	-----	3
Spíše ne	-----	1	-----	1
Rozhodně ne	-----	-----	-----	-----
Celkem	25	42	5	72

Z výsledků dotazníkového šetření (kterého se účastnilo 72 respondentů ze čtyř útvarů) vyplývá, že:

- Drtivá většina respondentů (57) si myslí, že použitím simulátorů se zkracuje doba na pochopení procvičované tematiky. Pouze čtyři respondenti s tímto názorem spíše nesouhlasí a jen jeden nesouhlasí rozhodně.
- Téměř polovina respondentů (32) se přiklání k názoru, že cvičení na simulátorech více motivuje cvičící k lepšímu plnění úkolů. Třetina dotázaných (24) zaujala k této otázce neutrální postoj.
- Většina respondentů (52) se domnívá, že celková příprava materiálu na cvičení je jednodušší, pokud se cvičí na simulátorech.
- Převážná většina respondentů (53) souhlasí s názorem, že využívání simulátorů umožňuje větší variabilitu procvičovaných situací než při klasickém výcviku. Pouze 3 dotazovaní s tímto názorem spíše nesouhlasí a jen jeden dotazovaný nesouhlasí rozhodně.
- Zhruba třetina respondentů (26) si myslí, že cvičící dosahuje pevnějších návyků při řešení taktických situací, pokud je výcvik veden a simulátorech. Naopak zhruba třetina respondentů (23) s tímto názorem nesouhlasí a další třetina dotázaných (22) zaujala k této otázce neutrální postoj.
- Drtivá většina respondentů (59) souhlasí s názorem, že vyhodnocování plnění jednotlivých učebních úkolů je názornější při využívání simulačních technologií. Pouze jeden dotázaný s tímto názorem nesouhlasí.
- Třetině dotázaných (23) nevadí prodloužení doby na přípravu ke cvičení. Téměř polovina dotázaných (34) k této otázce zaujala neutrální postoj.
- Zhruba třetině respondentů (22) vadí nutnost zpracovat podrobnější dokumentaci. Naopak téměř stejnému množství dotázaných (19) tato skutečnost nevadí. Nejvíce dotázaných (31) však zaujalo k této otázce neutrální postoj.
- Třetině respondentů (24) nevadí prodloužení doby na přepravu ke cvičení do simulačního střediska. Naopak téměř stejnému množství dotázaných (20) tato skutečnost vadí. Opět nejvíce dotázaných (28) zaujalo k této otázce neutrální postoj.
- Zhruba třetině respondentů (22) nevadí nutnost zabezpečit ubytování a vstup do objektu. Naopak téměř stejnému množství dotázaných (20) tato skutečnost vadí. Nejvíce dotázaných (30) však zaujalo k této otázce neutrální postoj.
- Třetině respondentů (24) nevadí nutnost provést před zaměstnáním osobně dohovor na simulačním středisku. Naopak téměř stejnému množství dotázaných (19) tato skutečnost vadí. Nejvíce dotázaných (29) však zaujalo k této otázce neutrální postoj.

- l) Polovině respondentů (36) nevadí vyčlenit čas před zahájením cvičení k nácviku ovládnutí simulátoru. Více jak třetina dotázaných (28) zaujala k této otázce neutrální postoj a pouze osmi respondentům by toto vyčlenění vadilo.
- m) Zhruba třetině respondentů (23) vadí, že nemohou osobně ovládat simulační systém, ale musí upřesňovat situaci pouze prostřednictvím operátorů. Naopak stejnému množství dotázaných (23) tato skutečnost nevadí. Nejvíce dotázaných (26) však zaujalo k této otázce neutrální postoj.
- n) Téměř všichni respondenti (68) by však doporučili využívání simulátorů v taktické přípravě jednotek. Pouze tři dotázaní se vyjádřili, že tuto otázku nedokáží posoudit a jen jeden respondent by využívání simulátorů spíše nedoporučil.

Ve shrnutí výsledků dotazníkového šetření lze tedy uvést, že **vyslovenou hypotézu se dotazníkovým šetřením podařilo potvrdit pouze částečně.**

Drtivá většina respondentů sice souhlasí s názorem, že využívání simulátorů umožňuje větší variabilnost procvičovaných taktických situací a že použitím simulátorů se zkracuje doba na pochopení procvičované tematiky.

Již jen necelá polovina respondentů však souhlasí s názorem, že použití simulačních technologií zvyšuje motivaci cvičících s tím, že třetina dotázaných k této otázce zaujala neutrální postoj.

Dokonce to, že použitím simulátorů se dosahuje u cvičících pevnějších návyků si myslí jen přibližně třetina dotázaných a dokonce téměř třetina dotázaných s tímto názorem nesouhlasí.

Přes určité rozdíly v názorech respondentů by však téměř všichni dotázaní, kromě jednoho, doporučili využívání simulátorů v taktické přípravě jednotek.

Závěr

Navzdory skutečnosti, že vyslovenou hypotézu se nepodařilo zcela potvrdit, lze na základě výsledků dotazníkového šetření uvést, že simulační technologie jsou vnímány jejich uživateli pozitivně. Pokud se týká vyslovených pochybností a v některých případech přímo nesouhlasu, bude nutné zjistit příčiny těchto názorů. Dále bude žádoucí tvořivou činností všech zainteresovaných vyvinout snahu k odstranění nedostatků tak, aby se do budoucna stalo využívání simulačních technologií skutečným a smysluplným zpestřením přípravy nejen příslušníků mechanizovaných a tankových odborností, ale i jejich velitelů.

Celosvětovým trendem v oblasti vojenství, který se již řadu let promítá rovněž do Armády České republiky, je snižování počtů lidských zdrojů, těžké bojové techniky a vojenského materiálu, a naopak specializace na vysoce moderní lehkou vojenskou techniku, schopnou rychlého manévru. Tento nový druh armády totiž zabezpečí s minimálním počtem vojáků efektivní bojovou činnost a dosažení maximálního úspěchu v bojových i nebojových operacích.

Pozornost se rovněž upírá na problematiku použití druhů vojsk v digitalizovaném bojišti, což je problematika úzce spjatá s působením v integrovaném informačním prostředí NEC (Network Enabled Capability), tedy použití senzorů a efektorů v moderní informační infrastruktuře v rámci operačně taktického systému velení a řízení pozemních a vzdušných sil.

Je třeba si uvědomit, že pozemní síly jsou jedním celkem, který – aby bezchybně plnil úkoly – musí být v bojové činnosti podporován a zabezpečován.

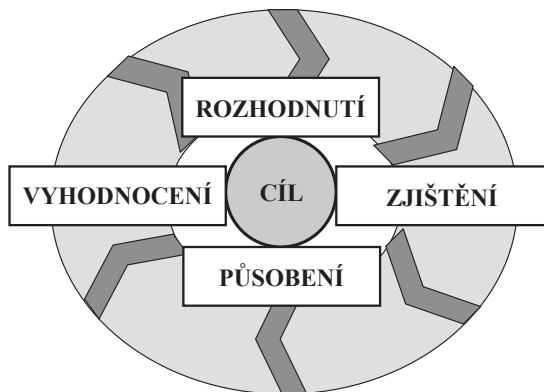
Jednou z nejdůležitějších druhů podpory je palebná podpora, která – je-li prováděna jen dělostřelectvem – je označována jako dělostřelecká podpora.

Hovoříme-li o palebné podpoře pozemních sil, máme na mysli kolektivní a koordinované využití údajů o zjištěných cílech v sestavě nepřítel, použití zbraňových systémů, vedoucích přímou či nepřímou střelbou, vojskového letectva, protiletadlového vojska a jiných letádních a neletádních prostředků proti skupinovým i jednotlivým cílům, realizované palbou, manévrem a dalším působením bojujících sil. Zahrnuje použití hlavičového a raketového dělostřelectva, minometů a jiných prostředků pro přímou a nepřímou střelbu a leteckou podporu. Realizuje se současně s elektronickým působením (rušení, umlčení, klamání).

V souvislosti s palebnou podporou je rovněž nutné neopomenout problematiku targetingu pozemních sil, který úzce s touto problematikou souvisí. Jedná se totiž o proces stanovení opatření ke zjištění cílů, výběru, resp. volby a určení důležitosti cílů, určení požadovaného účinku a následně přiřazení vhodné reakce pro dosažení efektivního účinku a ověření (kontrol) dosaženého výsledku. Je to proces cyklicky se opakujících funkcí, což je schematicky vyjádřeno na obr. 1.

Pokud hovoříme o problematice palebné podpory, je nutné si uvědomit, že rozhodující postavení při plánování a realizaci palebné podpory mají velitelé úkolových uskupení. K tomu, aby možnosti prostředků palebné podpory využívali velitelé úkolových uskupení efektivně, mají k dispozici specialisty, kteří působí u těchto velitelů jako poradní orgány.

Z hlediska použití dělostřelectva jsou k dispozici velitelům úkolových uskupení dělostřelečtí specialisté,

Obr. 1: Cyklus targetingu

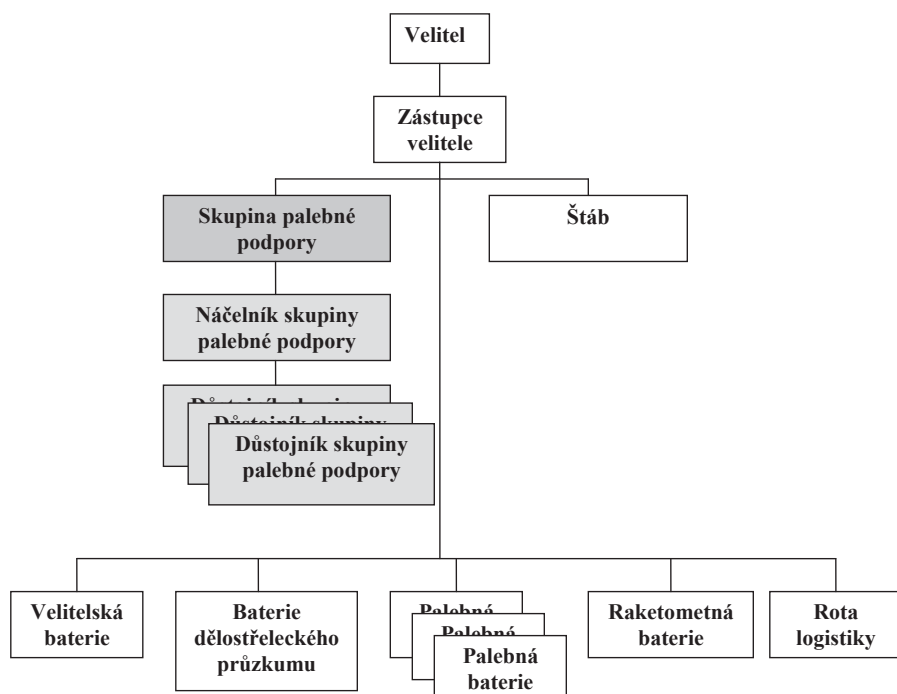
kteří jsou vyčleněni ze skupiny palebné podpory smíšeného dělostřeleckého oddílu. Skupina palebné podpory je v organizační struktuře smíšeného dělostřeleckého oddílu podřízena přímo veliteli oddílu. Rámcová organizační struktura smíšeného dělostřeleckého oddílu s rozkreslenou skupinou palebné podpory je znázorněna na obr. 2.

Tito specialisté jsou v bojové činnosti začleněni přímo do organizačních struktur úkolových uskupení.

Na místě velení brigádního úkolového uskupení (BÚU) se rozvíjí středisko koordinace palby (SKP), kde jako hlavní poradní orgán velitele brigádního úkolového uskupení, z hlediska dělostřelecké podpory, působí náčelník skupiny palebné podpory smíšeného dělostřeleckého oddílu, který je zároveň náčelníkem střediska koordinace palby. Náčelník SKP je odpovědný za plánování, organizaci a realizaci palebné podpory brigádního úkolového uskupení a je povinen navrhnout veliteli BÚU nejefektivnější způsob využití přidělených prostředků palebné podpory.

Na hlavním místě velení praporečného úkolového uskupení (PrÚU) se rozvíjí místo koordinace palby (MKP), kde jako hlavní poradní orgán velitele praporečného úkolového uskupení, z hlediska palebné podpory minomety (výjimečně přidělenou palebnou nebo raketometnou baterií smíšeného dělostřeleckého oddílu), působí důstojník skupiny palebné podpory smíšeného dělostřeleckého oddílu. Ve prospěch PrÚU působí družstvo technického průzkumu, které se zpravidla rozvíjí na taktickém místě velení.

K rotním úkolovým uskupením (RÚU) jsou přidělována družstva dělostřeleckého průzkumu, která pomocí průzkumných senzorů poskytují systému palebné podpory potřebné informace o cílech a činnosti nepřítele.

Obr. 2: Rámcová organizační struktura smíšeného dělostřeleckého oddílu

Středisko koordinace palby

Středisko koordinace palby (SKP) se vytváří obvykle na hlavním místě velení brigádního úkolového uskupení (BÚU).

Činnost střediska koordinace palby řídí funkcionář odpovědný veliteli brigádního úkolového uskupení za oblast palebné podpory, zpravidla náčelník skupiny palebné podpory.

Středisko koordinace palby spolupracuje s experty od taktického a vrtulníkového letectva, zpravodajského střediska a jinými specialisty, kteří zajistí komplexnost přístupu k palebné podpoře.

Pro BÚU je zpravidla vyčleněna (od dělostřelecké brigády) četa radiolokačního průzkumu vybavená radiolokátorem pro průzkum střelejšího dělostřelectva ARTHUR (Artillery Hunting Radar), který je do systému připojen přes automatizovaný systém řízení palby dělostřeleckého oddílu ASPRO. Výměna dat mezi SKP a radiolokátorem ARTHUR je organizována přes středisko řízení palby smíšeného dělostřeleckého oddílu (SŘP). SKP v současné době nemůže datově komunikovat s podřízenými prvky, komunikace je proto organizována fónickou cestou.

Hlavní úkoly střediska koordinace palby:

- ❑ analyzovat podmínky palebného působení,
- ❑ navrhnout cíle prvního pořadí,
- ❑ navrhnout koncepci palebné podpory BÚU v souladu se záměrem velitele BÚU,
- ❑ navrhnout priority palebné podpory, zpracovat příspěvky do bojového rozkazu a „Plán paleb“,
- ❑ řídit podřízená místa koordinace palby mechanizovaných praporů,
- ❑ vyhodnocovat výsledky působení prostředků palebné podpory brigádního úkolového uskupení.

Místo koordinace palby

Místo koordinace palby (MKP) se vytváří obvykle na hlavním místě velení praporeního úkolového uskupení.

Činnost místa koordinace palby řídí funkcionář přímo odpovědný veliteli PrÚU za plnění úkolů přímé palebné podpory. Zpravidla to je důstojník skupiny palebné podpory smíšeného dělostřeleckého oddílu.

Výkonným prvkem je družstvo koordinace palby, které je praporu přiděleno od smíšeného dělostřeleckého oddílu. Místo může být doplněno dalšími specialisty, kteří zajistí koordinaci systému palebné podpory s taktickým nebo vrtulníkovým letectvem apod.

Pro taktické místo velení PrÚU je zpravidla vyčleněno družstvo technického průzkumu s průzkumným a pozorovací kompletem SNĚŽKA (PzPK SNĚŽKA), který je do systému připojen přes automatizovaný systém řízení palby dělostřeleckého oddílu ASPRO, jako prvek podřízený přímo MKP.

Hlavní úkoly místa koordinace palby:

- ❑ analyzovat podmínky palebného působení,
- ❑ navrhnout koncepci palebné podpory PrÚU v souladu se záměrem velitele,
- ❑ navrhnout priority palebné podpory a zpracovat „Plán paleb“,

- ❑ organizovat systém palebné podpory PrÚU tak, aby jeho prostředky byly určeny a připraveny ve správný čas a na správném místě,
- ❑ zabezpečit palebnou podporu silám v dotyku s nepřitelem,
- ❑ organizovat součinnost prvků palebné podpory tak, aby byla vedena v souladu s plánovaným manévrem a aby bylo dosaženo její maximální efektivity,
- ❑ vyhodnocovat výsledky působení prostředků palebné podpory praporního úkolového uskupení.

Dělostřelecký pozorovatel

Družstva dělostřeleckého průzkumu (DP - dělostřelečtí pozorovatelé) jsou přidělována k rotním úkolovým uskupením a působí poblíž velitelsko-pozorovacího stanoviště velitele rotního úkolového uskupení (RÚU).

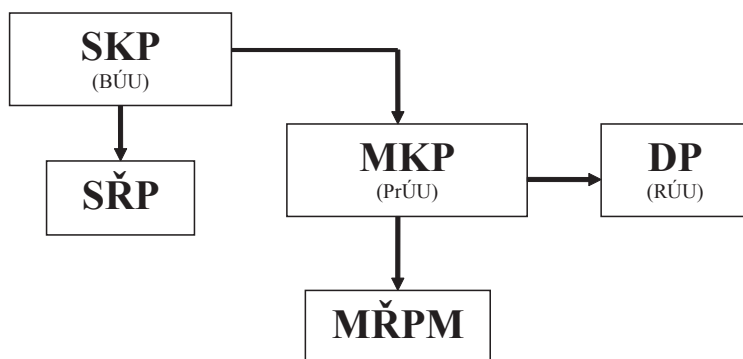
Na pozorovatelně mohou působit i jiní specialisté, např. letecký návodčí.

Hlavním úkolem dělostřeleckého pozorovatele je vést průzkum cílů pro potřebu dělostřelecké palby a provádět koordinaci palebné podpory rotního úkolového uskupení. Dělostřelecký pozorovatel udržuje nepřetržitou součinnost s velitelem rotního úkolového uskupení, s místem koordinace palby praporu a v případě potřeby i se SŘP oddílu nebo s MŘP (MŘPR, MŘPM) baterie.

Dělostřelecký pozorovatel používá ke své činnosti senzory, které mohou být v několika kombinacích v soupravách nebo na vozidlech:

- ❑ **KPzP – kombinovaný průzkumný přístroj**, který se skládá z elektronického goniometru SG-12F, laserového dálkoměru HALEM II nebo LEICA VECTOR IV a volitelných senzorů – termovizní kamery SOPHIE-R nebo noktovizních brýlí KLARA,
- ❑ **IPzS LOS – integrovaný průzkumný systém LOS**, který je vybaven denní přehledovou televizní kamerou, denní zaměřovací televizní kamerou, infračervenou kamerou SOPHIE a laserovým dálkoměrem HALEM II. Dále má obsluha k dispozici náhradní přenosnou soupravou sestávající z laserového dálkoměru LEICA VECTOR IV a noktovizního přístroje BIM-25.

Grafické znázornění prvků systému palebné podpory úkolových uskupení na taktickém stupni s vyznačením podřízenosti je na obr. 3.

Obr. 3: Prvky systému palebné podpory úkolového uskupení na taktickém stupni

V současnosti, kdy úspěch bojové činnosti závisí na vybavenosti vojsk vysoce sofistikovanými informačními technologiemi, je nutné, aby dělostřelectvo za tímto trendem nezaostávalo.

Je nezbytné soustředit se na modernizaci a rozšíření stávajícího automatizovaného systému řízení palby dělostřeleckého oddílu ASPRO v souladu s rozvojem nových technologií a vzrůstajících požadavků na rychlou a bezpečnou výměnu informací mezi senzory, veliteli, štáby a zbraňovými komplety, což v konečném důsledku umožní dělostřelectvu realizovat včasnou, přesnou, překvapivou a účinnou palbu ve prospěch podporovaného úkolového uskupení.

Aby byly požadavky na palebnou podporu v budoucnosti naplněny beze zbytku, je nutné je opřít o výsledky vědecké práce, které vykonávají k tomu určené instituce. To je jeden z důvodů, proč se v současné době vytváří na katedře řízení palebné podpory Univerzity obrany speciální pracoviště pro modelování a simulaci procesů velení a řízení v rámci systému palebné podpory. Toto pracoviště bude rozvíjet standardy tvorby informačních a komunikačních systémů se zaměřením na dělostřelectvo a implementovat je do praxe.

Pracoviště bude řešit problematiku velení a řízení dělostřelectva v integrovaném informačním prostředí NEC (Network Enabled Capability) a požadavky na automatizovaný systém velení a řízení dělostřelectva v rámci palebné podpory úkolových uskupení. Zejména se bude zabývat automatizací palebné podpory se zaměřením na dělostřelectvo úkolových uskupení s cílem dosáhnout takového stavu, aby dělostřelectvo AČR splňovalo podmínky zařazení do systému C4ISTAR s plně implementovanými funkcemi targetingu pozemních sil.

Pracoviště se bude zabývat komplexním řešením systému velení a řízení ve vztahu k:

- ❑ analýze možností stávajícího automatizovaného systému řízení palby dělostřeleckého oddílu a využití jejích závěrů při formulaci požadavků na ASVŘ dělostřelectva v integrovaném informačním prostředí NEC,
- ❑ specifikování požadavků na automatizovaný systém řízení a velení dělostřelectva AČR,
- ❑ propojení systému řízení a velení dělostřelectva s ostatními systémy v souladu se strategií budování NEC v ozbrojených silách AČR,
- ❑ dělostřelectvu budoucnosti (řešení problematiky použití budoucích zbraňových systémů),
- ❑ problematice zabezpečení dat vzhledem k příslušným legislativním normám a zákonům a s ohledem na bezpečnostní statut OTS VŘ PozS a OTS VŘ VzS,
- ❑ ověřování metodických postupů činností v reálných podmínkách a situacích.

Pracoviště bude určeno pro potřeby náčelníka dělostřelectva Armády České republiky v oblasti automatizace velení a řízení dělostřelectva, a rovněž bude využito k přípravě studentů Univerzity obrany oboru **vojenský management**.

Výsledky práce pracoviště budou plně využitelné pro dělostřelectvo Armády České republiky (NATO), pro Vojenské výzkumné a opravárenské závody a externí spolupracovníky. V neposlední řadě přispějí výsledky práce k sepětí teorie a praxe, neboť teoretické závěry budou ověřovány a následně přenášeny do praxe, přičemž výstupy pracoviště budou předávány náčelníku dělostřelectva, publikovány v odborných periodikách a prezentovány v rámci odborných konferencí a seminářů.

V současné době je problematika komplexního poskytování palebné podpory úkolovým uskupením řešena katedrou řízení palebné podpory v části dílčího úkolu výzkumného záměru Fakulty ekonomiky a managementu Univerzity obrany.

Literatura:

MO. *Pravidla střelby a řízení palby pozemního dělostřelectva*. [Návrh Pub-74-14-01]. Praha: 2007. 289 s.
ČERMÁK, Bohumír, MÜLLER, Zdeněk. *Palebná podpora pozemních sil*. [skripta]. Brno: VA, 2002. 32 s.

Seznam zkratek:

ARTHUR (Artillery Hunting Radar)	radiolokátor pro průzkum střelejícího dělostřelectva
ASPRO	automatizovaný systém řízení palby dělostřeleckého oddílu
ASVŘ PP	automatizovaný systém velení a řízení palebné podpory
BÚU	brigádní úkolové uskupení
C4ISTAR	systém velení, řízení, komunikace, počítačů, zpravodajství, rekognoskace, zjišťování cílů a průzkumu (Command, Control, Communications, Computers, Intelligence, Surveillance, Target Acquisition, Reconnaissance)
DP	dělostřelecký pozorovatel
IPzS	integrovaný průzkumný systém
KPzP	kombinovaný průzkumný přístroj
MKP	místo koordinace palby praporu
MŘP	místo řízení palby palebné baterie
MŘPM	místo řízení palby minometné baterie
MŘPR	místo řízení palby raketometné baterie
NEC	informační prostředí armád NATO (Network Enabled Capability) [schopnost síťového propojení různých informačních a komunikačních systémů]
OS AČR	ozbrojené síly Armády České republiky
OTS VŘ PozS	operačně-taktický systém velení a řízení pozemních sil
OTS VŘ VzS	operačně-taktický systém velení a řízení vzdušných sil
PrÚU	praporeční úkolové uskupení
PzPK	průzkumný a pozorovací komplet
rdl	radiolokátor
RÚU	rotní úkolové uskupení
SKP	středisko koordinace palby brigády
SŘP	středisko řízení palby dělostřeleckého oddílu

Před vojskovou protivzdušnou obranou stojí kvalitativně nové úkoly. Kvalitativně nové jsou proto, že pro přímou přípravu střelby na vzdušné cíle a pro střelbu samotnou má k dispozici pouze několik, v nejlepším případě několik desítek sekund, které jí poskytují útočné prostředky asymetrického protivníka. Článek, jehož autorem je pplk. Peter Zillmer, byl uveřejněn v č. 8/2007 časopisu Europäische Sicherheit. Popisuje, jak se moderně vyzbrojená a dobře vycvičená armáda může bránit proti útokům vedeným neřízenými raketami a dělostřeleckými a minometnými střelami (angl. Rockets, Artillery, Mortar, RAM, obrana Counter-RAM, C-RAM). Článek byl zkrácen a redakčně upraven.

Klasické ohrožení vojsk ze vzduchu stíhacími bombardovacími letouny a bojovými vrtulníky za současných operací neexistuje. Tyto operace jsou vedeny převážně za vlastní nadvlády ve vzduchu a nepřátelské letectvo neexistuje. Avšak za těchto operací jsou jednotky vystaveny stále se zvyšujícímu ohrožení především balistickými střelami, jako jsou neřízené rakety a dělostřelecké a minometné střely.

Tyto prostředky jsou po celém světě k dispozici ve velkých počtech, jsou snadno dosažitelné a jsou stále častěji používány asymetrickými protivníky. Dosah těchto druhů munice je od několika stovek metrů po několik kilometrů a jejich nízká přesnost umožňuje jejich použití především proti plošným a nechráněným cílům, jako jsou polní tábory, letiště, hotovostní prostory a týlové základny. Proto jsou expediční jednotky postaveny před problém obrany proti tomuto ohrožení.

Vlastnosti raketometů a minometů jsou: jednoduchá konstrukce, snadná obsluha, snadná přepravitelnost, jednoduchá a improvizovaná odpalovací zařízení. Proto jsou používány v mnoha válkách a konfliktech. Z vojenského hlediska špatně vyzbrojený protivník může překvapivým zasazením minometů a raket dosáhnout úspěchů proti technicky dobře vyzbrojeným jednotkám. Rakety a minomety se vedle tzv. improvizovaných náloží vyvinuly ve zbraň asymetricky působících nepřátel, protože veškeré útoky (vedené i jednotlivci), které způsobí jen malé škody, jsou hodnoceny jako úspěch proti konvenčním silám a jako důkaz převahy.

K útokům může docházet také kdykoli během delšího období zdánlivě klidné situace. Pro organizovaného asymetrického protivníka je důležitým cílem ovlivňovat morálku a psychiku konvenčních sil a vůli politických rozhodovacích činitelů.

Požadavky ochrany a možnosti řešení

I když je přesnost neřízených raket převážně nízká, nelze je podceňovat. Protože jsou tyto zbraně používány malými skupinami s překvapením, expediční síly nemohu provést hromadný odvetný úder, neboť to nedovolují pravidla zasazení pro danou zemi. Musí být vyloučeny nepřiměřené vedlejší škody mezi místním obyvatelstvem.

Lze si v zásadě představit pouze pasivní ochranu (výstavba odolného polního tábora s betonovými stavbami), avšak taková ochrana by jednotkám znemožnila pobyt „venku“, mimo chráněný prostor. Tím by protivník vlastně dosáhl svého cíle – chráněná jednotka by

nemohla plnit svoje poslání. Průzkum protivníka před zasazením nelze spolehlivě provádět, protože se skrývá mezi civilním obyvatelstvem a zasazuje svoje zbraně pod jeho ochranou. Proto je jedinou možností ochrany obrana proti balistickým střelám a raketám.

NATO. Vzhledem ke zvyšujícímu se významu ochrany expedičních jednotek, NATO v rámci programu „Obrana proti terorismu“ (DAT - Defence Against Terrorism) podrobně posoudilo obranu proti ohrožení neřízenými raketami a dělostřeleckými a minometnými střelami – iniciativa „Obrana proti minometným útokům“ (DAMA - Defence Against Mortar Attacks). Dosud dosažené dílčí výsledky byly na jaře roku 2007 předvedeny na protiletadlové střelnici. Důležitým výsledkem byl sedmistupňový přístup k řešení ohrožení neřízenými raketami a dělostřeleckými a minometnými střelami.

USA. Koaliční síly v současném konfliktu v Iráku jsou vystaveny stálému a hromadnému ohrožení neřízenými raketami a dělostřeleckými a minometnými střelami. Proto ozbrojené síly USA zahájily výzkum obranných prostředků.

Pozemní zbraňový systém Phalanx LPWS s 20mm kanonem Gatling byl vyvinut pro přímou obranu lodí proti raketám. Kanon vystřelí proti cíli dávku rychlostí 4500 ran za minutu. Byla prokázána jeho účinnost proti minometným střelám ráže 60 mm a 81 mm a dělostřeleckým raketám ráže 120 mm. Systém byl umístěn na podvalníku a byl jen v malém počtu zasazen v Iráku, protože je pro tamější situaci málo pohyblivý a není tedy pro protiletadlové dělostřelectvo USA optimálním řešením.

Taktický laser vysoké energie THEL byl vyvinut ve spolupráci USA a Izraele a byl s úspěchem vyzkoušen jako protiraketový systém. Podařilo se také zničit dělostřeleckou střelu. Z různých důvodů byl jeho další vývoj zastaven. Systém byl jen málo mobilní a pro rychlou změnu místa zasazení a dokonce pro mobilní zasazení byl příliš velký a těžký. Obsluha a likvidace vysoce toxických chemických kapalin nebyly dořešeny.

Podle nedávného vývoje v Libanonu a na žádost Izraele byla vyvinuta a s úspěchem vyzkoušena kompaktnější verze taktického laseru vysoké energie pod názvem Skyguard. Dosud nebylo rozhodnuto, zda USA obnoví vývoj taktického laseru vysoké energie, nebo zda dají přednost laseru pevné fáze. Nelze odhadnout, a to i přes dílčí úspěchy, kdy bude k dispozici vojensky použitelný laserový systém proti neřízeným raketám a dělostřeleckým a minometným střelám.

Izrael požádal USA o vyzkoušení švýcarského systému Skyshield a o zdokonalení jeho možností. Byly provedeny zkoušky účinnosti tohoto 35 mm kanonového systému proti neřízeným raketám a dělostřeleckým a minometným střelám. Hromadné použití neřízených raket Hizballáhem proti Izraeli naléhavě vyžaduje zavedení použitelného obranného prostředku k ochraně ozbrojených sil a obyvatelstva.

Německo bude dále vyvíjet systém pro přímou obranu německých expedičních jednotek v prostoru jejich zasazení proti neřízeným raketám a dělostřeleckým a minometným střelám, aby byla uzavřena mezera v možnostech blízké a přímé protivzdušné obrany.

Přímá protivzdušná obrana proti neřízeným raketám a dělostřeleckým a minometným střelám

Ochrana zařízení a objektů je společným úkolem ozbrojených sil. Přitom ochrana proti ostřelování neřízenými raketami a dělostřeleckými a minometnými střelami představuje pro vojskovou protivzdušnou obranu nový úkol: nový z hlediska jeho formulace a provedení. Tento úkol musí být možno zajistit v celkovém spektru úkolů ozbrojených sil. Přímou ochranu proti neřízeným

raketám a dělostřeleckým a minometným střelám je nutno zařadit do kategorie schopností „účinnost během zasazení“. Při obraně proti ohrožení ze vzduchu jsou nezbytné také koordinace využívání vzdušného prostoru a respektování rozpoznávání v soustavě protivzdušné obrany. Vzhledem k tomu, že u pozemního vojska má pouze vojsková protivzdušná obrana schopnosti, organizační prostředky k pozorování vzdušného prostoru, jakož i prostředky k působení proti vzdušným cílům, mohou toto poslání plnit pouze síly vojskové protivzdušné obrany.

Německý systém má od konce roku 2009 účinně chránit polní tábory proti neřízeným raketám a dělostřeleckým a minometným střelám. Požadavky na něj kladené jsou:

- ❑ způsobilost k zasazení kdekoliv na světě,
- ❑ schopnost optimálního možného účinku také v obydleném, zastavěném anebo nesnadném terénu anebo prostředí a v přímé blízkosti (do 5 km) polního tábora,
- ❑ ničení neřízených raket a dělostřeleckých a minometných střel tak, aby již nemohly škodlivě působit proti vlastním zařízením a objektům (odrazení útoku v dostatečné vzdálenosti),
- ❑ modulární uspořádání systému přímé ochrany proti neřízeným raketám a dělostřeleckým a minometným střelám a tomu přizpůsobené metody zasazení,
- ❑ schopnost autonomního plnění úkolu při současně integraci do existujících a budoucích koncepcí obrany objektů a zařízení,
- ❑ plně automatizované procesy zachycení, sledování a ničení cílů s vysokou pravděpodobností jejich zničení a při vyloučení nebo minimalizaci vedlejších škod,
- ❑ zasazení při respektování platných pravidel zasazení,
- ❑ nepřetržité zajištění ochrany např. polních táborů po 24 hodiny po delší dobu (měsíce až roky) a za téměř všech povětrnostních podmínek.

Průzkum

Při obraně proti velmi malým cílům musí být možné provádět v reálném čase průzkum tohoto sporadicky se vyskytujícího ohrožení s krátkou dobou expozice pomocí soustavy senzorů působící za každého počasí. K průzkumu a sledování cílů jsou vhodné aktivní radarové systémy doplněné pasivními optronickými senzory schopnými vyhledávat a sledovat v infračerveném i viditelném pásmu. Problémem přitom jsou velmi malé demaskující příznaky útočných prostředků. Efektivní radarová odrazná plocha těchto cílů je přibližně tisíckrát menší než tato plocha dosavadních cílů vojskové protivzdušné obrany.

Aby byly vyloučeny mezery a aby bylo dosaženo optimálního příkrytí prostoru, musí být průzkum veden v celém okruhu. Aby bylo vyloučeno ohrožení vlastních nebo neutrálních uživatelů vzdušného prostoru, musejí být výsledky průzkumu jednoznačně porovnávány se vzdušnou situací nadřízeného stupně a jako ověřená vzdušná situace dávány k dispozici pro řízení palby. Přitom je nutno respektovat mj. vojenské plánování letů podle Air Tasking Order (ATO), resp. civilní plánování letů a platné uspořádání vzdušného prostoru (ACO - Airspace Coordination Order). Nezbytné je zaznamenávání dat senzorů pro zajištění a dokumentaci všech střeléb.

Výstraha

Přímá obrana proti neřízeným raketám a dělostřeleckým a minometným střelám musí být schopna zjistit místo výstřelu (point of launch) a bod dopadu (point of impact). To poskytne

možnost jednak zahájit potřebná protipatření vlastními pozemními jednotkami, jednak vyhlásit výstrahu personálu přesně podle sektorů polního tábora.

Soustava senzorů přímé obrany zahrnuje: vyhledávací radar, sledovací radar (oba pracující v pásmu X), termovizor s čelním snímáním (FLIR - Forward-Looking Infra Red), televizní kameru s vysokou rozlišovací schopností a objektivem s proměnlivou ohniskovou vzdáleností a laserový dálkoměr. Aby bylo možno vyhledávat také v pasivním režimu, může být přímá obrana doplněna infračerveným vyhledávacím a sledovacím senzorem (FIRST - Fast Infrared Search and Track), který má infračervený senzor rotující rychlostí pět Hz a prohledává horizont od 0 do 54 stupňů a může pasivně získaná přesná data poskytovat k dispozici přímé obraně.

Velení a řízení palby

Přímá obrana proti neřízeným raketám a dělostřeleckým a minometným střelám bude disponovat otevřenými styčnými místy a bude integrována do budoucích nebo existujících systémů ochrany polních táborů tak, že se pasivní ochrana, aktivní obrana proti pozemním cílům a aktivní obrana proti neřízeným raketám a dělostřeleckým a minometným střelám budou moci vzájemně optimálně doplňovat.

V systému pro velení a zasazení zbraní (FüWES) jsou vzaty v úvahu veškeré plány vedení operací, plány platných pravidel zasazení pro letecké i pozemní síly, realizace bojových rozkazů pro letectvo (ATO - Air Tasking Order) a uspořádání vzdušného prostoru. Žádný operátor, na něhož budou kladeny vysoké požadavky týkající se kvalifikace a odpovědnosti, nebude schopen ve směnném provozu obsluhovat systém trvale, soustředěně a spolehlivě. Ačkoli bude systém přímé obrany proti neřízeným raketám a dělostřeleckým a minometným střelám k usnadnění práce operátora vysoce automatizován, bude o povolení k palbě rozhodovat vždy důstojník odpovědný za řízení palby.

Disponování optimalizovanými pomůckami pro rozhodování obsluhujícího personálu je nezbytností. K jeho odlehčení bude vedle automatizace zaveden princip „Control by Veto“, řízení zákazem. Střelba na cíle bude v zásadě zahájena a ukončena automaticky vždy jen tehdy, pokud důstojník řídící palbu aktivně proces ostřelování nepřeruší. Jako příklad lze uvést „osoby v možném prostoru účinnosti“. Důstojník řídící palbu po hodnocení situace, když nelze informaci vyhodnotit automaticky, musí během několika málo sekund rozhodnout o přerušení automatického ostřelování, aby nebyly ohroženy vlastní jednotky. Ke kontrole a stálému dokumentování aktivit přímé obrany je nezbytná neustálá registrace všech potřebných dat.

Účinnost

Zjišťování cílů, jakož i velení a řízení palby, kladou vysoké technické požadavky na přímou obranu proti neřízeným raketám a dělostřeleckým a minometným střelám a jsou pro fungování systému bezpochyby důležité. Účinek v cíli je rovněž určujícím faktorem toho, zda je systém účinný nebo není.

Ke zničení útočících prostředků je zapotřebí tepelné nebo kinetické energie, která zasáhne střely nebo rakety a zničí je, resp. přivodí jejich roznět. Možná výsledná plocha v prostoru, která je určována velikostí střel nebo raket a musí být zasažena projektily obrany, má však přibližně velikost navštívenky.

Protože nelze odhadnout, kdy budou k dispozici lasery, a protože na lasery také působí vlivy počasí a prostředí, nabízejí se nyní prostředky založené buď na explozivním, anebo kinetickém účinku. Kanonová munice nebo rakety působící na cíl výbuchem musejí být, pokud nejsou řízeny, vystřeleny v dostatečném počtu, aby bylo dosaženo účinného zásahu. V případě, že má být munice nebo raketa po výstřelu řízena, bude jednotlivý výstřel technicky velmi náročný, protože do ničivého prostředku musejí být integrovány senzory a řídicí systémy, aby bylo spolehlivě dosaženo zásahu.

Obě metody mohou vést k úspěchu, avšak jsou podmíněny velmi vysokým počtem potřebných projektilů, nebo nejsou pro technologickou náročnost cenově výhodné. Nejjednoduššího způsobu zničení cíle se dosáhne druhem munice, který krátce před cílem vymrští určitý počet subprojektilů, které potom svou kinetickou energií zničí cíl. Proto musí být rychlost střelby vysoká, aby bylo dosaženo velkého počtu subprojektilů.

K přímé obraně proti neřízeným raketám a dělostřeleckým a minometným střelám se proto používají revolverové 35mm kanony s rychlostí střelby 1000 ran za minutu, které střílejí časovanou municí se subprojektily AHEAD (Advanced Hit Efficiency and Destruction). Tato munice je přitom vždy programována v ústí hlavně kanonu v závislosti na parametrech cíle.

Účinný a spolehlivý systém

Je nutno vytvořit možnosti k obraně proti místnímu ohrožení neřízenými raketami a dělostřeleckými a minometnými střelami k ochraně zasazených sil. V příštích třiceti měsících bude v soustavě funkčních oblastí „průzkum, velení, řízení palby a účinek“ vyvinut účinný a spolehlivý systém. Technická rizika jsou zbrojním průmyslem zvládnutelná. Jednotky v polních táborech mohou být počínaje rokem 2009 účinně a úspěšně chráněny proti ohrožení neřízenými raketami a dělostřeleckými a minometnými střelami. V tom spočívá jeden z nejdůležitějších úkolů vojskové protivzdušné obrany.

Ing. J. Nastoupil

Nejzásadnější změnou v rámci revize struktury sil je transformace záchranných praporů. Ta vychází ze skutečnosti, že prostředky vynakládané na jejich provoz, údržbu a rozvoj nejsou úměrné skutečně vykonávané činnosti a odčerpávají tak prostředky nutné v prioritních oblastech rozvoje OS ČR, tedy ve prospěch výstavby nasaditelných sil. ...

Schopnost resortu MO poskytovat podporu IZS a Policii ČR zůstane zachována, bude však realizována cestou ad hoc aranžmá v nezbytném rozsahu a podle dostupnosti sil mimo případů, kdy je poskytování podpory upraveno obecně závaznými právními předpisy a rozhodnutími kompetentních orgánů. V principu jsou ve prospěch IZS a Policie ČR využitelné všechny síly a prostředky AČR. Výše uvedená organizační změna výrazně zvýší možnost využití ženijních a záchranných útvarů jako nasaditelných sil jak na území ČR k posílení IZS státu, tak možnost jejich využití v mezinárodním měřítku se současným zachováním schopností záchranných prvků.

TRANSFORMACE
resortu Ministerstva obrany České republiky
A report, zvláštní číslo, prosinec 2007

Jsou témata, která se zdají být na první pohled uzavřená, a kdyby skutečně byla, jak si například můžeme myslet po zrušení vojenské základní služby o ukončení služby civilní jako o rozhodnutí ve své době strategickém, je třeba jejich význam a důsledky alespoň retrospektivně zhodnotit a odvodit z nich poučení.

Ale jde skutečně už jen o historický fenomén? Není možný za jistých okolností její návrat, když právní povinnost vojenské základní služby zůstala?

Nová publikace Bohuslava Pernici navazuje na jeho předchozí práci **Profesionalizace ozbrojených sil: Trendy, teorie a zkušenosti**, Avis, Praha 2007 (viz recenze: *Vojenské rozhledy* 2/2007). Téma civilní služby zpracovává ve čtyřech kapitolách: Branná povinnost, vojenská a civilní služba; Služební povinnost – ekonomická zátěž, nebo přínos?; Civilní služba, stát a trh?; Budoucnost civilní služby. Obě práce tak tvoří provázaný celek.

Autor ve své publikaci prokazuje, že civilní služba jako specificky využívaný lidský potenciál nebyla u nás realizována v souladu nejen se zákonem č. 73/1990 Sb., o civilní službě, ale ani s existující koncepcí sociálně-tržního hospodářství a sociálního státu. Nemluvě o příliš liberální možnosti její volby a spravedlnosti jejího výkonu, zejména na začátku devadesátých let minulého století, a dokonce jejího masového odpouštění po přijetí zákona č. 587/2004 Sb., o zrušení civilní služby.

Civilní služba jako výjimka i jako alternativa

Autor v souladu s oprávněností zavedení civilní služby vychází z teze, „že tím, kdo rozhoduje o životě a smrti jiného člověka v ozbrojených silách, je vždy člověk, a je jeho nezpochybnitelným právem odmítnout zabíjení v rozporu se svým se svým přesvědčením nebo náboženským vyznáním, jehož hodnotami řídí svůj život“. Proto počínaje novověkem byla ve vyspělejších zemích možná služba beze zbraně nebo služba mimo ozbrojené síly. Tato praxe byla zároveň prevencí, aby tito lidé neodmítli bojovat přímo v průběhu vojenských operací, a tím ohrozili spolubojovníky i výsledky ozbrojeného střetnutí.

Zatímco za minulého režimu byla služba beze zbraně, zvláště na začátku padesátých let minulého století, pro značnou část mladých mužů trestem, po listopadu 1989 se pro odpor k ní pro přesvědčení či víru se stala možností. Ve zmíněných padesátých letech existovaly pomocné technické prapory, vojenské báňské oddíly, vojenské pracovní jednotky a později stavební, silniční a železniční vojsko. K tomu je třeba doplnit, že tyto jednotky jsou často *en bloc* považovány za pověstné PTP, ale ty existovaly v podstatě do poloviny 50. let (v roce 1952 tam bylo zařazeno 27 679 vojáků). Podobné jednotky byly i v Polsku a Maďarsku.

Od poloviny padesátých let se do těchto podobných jednotek mnoho vojáků hlásilo také dobrovolně, protože v nich existoval liberálnější režim a vojáci si tu vydělávali mnohonásobně vyšší odměny než bylo slušné vojáků v základní službě, dokonce srovnatelné s mladými vojáky s povolání. Tento záměr se jim většinou nedařil, zařazování bylo závislé na odvodních komisích.

Ekonomické důsledky vojenské základní služby

Nechuť či odpor k vykonávání vojenské základní služby nevyplývaly jen z přesvědčení, tj. odlišného chápání hodnot, a event. zvláště náboženské víry, ale také a mnohdy výrazněji z vědomí faktu, že mladý člověk tím přichází o finanční prostředky, které si za tu dobu mohl vydělat, délku praxe, možnost dalšího zvyšování kvalifikace či udržení, resp. získání přitažlivého pracovního místa.

Na druhé straně se často zapomíná a účelově přehlíží, že tu mohl získat na pracovním trhu dobře uplatnitelnou kvalifikaci, např. řidičskou s příslušným oprávněním, což je např. nyní příčinou nedostatku desetitisíců řidičů a vede k jejich přetěžování, zdravotním důsledkům z vyčerpání a vážným dopravním nehodám. Ale nejde tu jen o tuto profesi, ale mnohé další, jako opraváře, mechaniky, kuchaře, skladníky ap. Zaměstnavatelé také dávali a zčásti i dávají převážně přednost zaměstnancům, kteří mají za sebou vojenskou základní službu, nyní již profesionální, protože jsou lépe připraveni překonávat zátěžové situace v pracovním procesu.

V některých zemích, např. ve Finsku, bylo absolvování vojenské základní služby předpokladem k zaměstnávání ve státní správě. Je signifikantní, že bývalí vojáci byli u nás podle sociologického výzkumu třikrát úspěšnější při hledání zaměstnání než ti, kdo volili civilní službu; o něco delší její trvání se na tom může podílet nanejvýš zčásti.

U mladé mužské generace zrušením vojenské základní služby zároveň dochází k výraznému snížení fyzické a psychické odolnosti, což v moderní společnosti prohlubuje spolu se změnami charakteru pracovní činnosti trend k její další individualizaci, což dokládají sociologické a fyziologické výzkumy.

Civilní služba, stát a trh

Civilní služba je logicky spojena s dodržováním lidských práv. Kapitola srovnává, jak byla tato práva dodržována ve dvou rozdílných společensko-ekonomických systémech. Autor z ekonomického hlediska, tedy v ekonomických kategoriích, považuje výkon vojenské základní služby za výkon s povinným odvodem daně. To je v obou systémech stejné. Jiný je politický kontext. Zatímco socialistický stát využíval služby beze zbraně k řešení ekonomických potřeb a převážně chronických problémů, zvláště většinou v oborech s nedostatkem pracovníků, v demokratických zemích měl a má spíše sociální charakter, i když s nepřehlédnutelnými ekonomickými vazbami.

I když civilní služba pomáhala zároveň řešit politiku zaměstnanosti, právě proto, že se realizovala v oblasti sociální, byla i její prioritou. Zvláště v konkrétních aktivitách, jak autor uvádí, při integraci osob těžce zdravotně postižených a jejich rodin do normálního společenského života, při osobní asistenci těžce zdravotně postižených osob, zvláště dětí, pečovatelské službě a při jiných pomocných pracích ve prospěch sociálně vyčleněných menšin. To v současné době naplňuje i obsah tzv. lisabonské strategie Evropské unie. Z bezpečnostního hlediska je zajímavé i využití mladých lidí odmítajících vojenskou službu v integrovaném záchranném systému, resp. krizovém managementu.

Je škoda, jako je to i v jiných autorových publikacích, že se těmito zjevně a často primárně sociálními problémy může věnovat díky své ekonomické profesi, především z hlediska této vědní disciplíny. Minimálně by to stejně tak vyžadovalo pohled sociologický a psychologický,

jak se aktéři civilní služby s výkonem těchto aktivit vyrovnávali, a na druhé straně jak ji přijímali příjemci nebo konzumenti těchto sociálně zdravotních služeb.

O prospěšnosti civilní služby přesvědčuje výčet aktivit, ve kterých například probíhala ve Spolkové republice Německo: Sociální péče a pečovatelská služba (vykonávaly ji až dvě třetiny všech absolventů civilní služby), řemeslná činnost, zahradnické a zemědělské činnosti, obchodní a správní činnosti, činnosti v oblasti zaopatřování osob, ochrana životního prostředí, rozvázková služba, převoz nemocných a záchranná služba, pomocné sociální služby, individuální péče o těžce zdravotně postižené dospělé a děti. V Rakousku kromě uvedených aktivit je civilní služba vykonávána v péči o přestárlé občany, drogově závislé, sporadicky i ve vězeních, v bezpečnosti silničního provozu, v péči o památníky a hroby apod. V budoucnosti se tu má ve větší míře změnit na službu dobrovolnickou.

Budoucnost civilní služby

Aniž bychom podceňovali zpětnou či aktuální reflexi nejrůznějších témat, je jisté primární jejich predikce, a to zvláště proto, že na přelomu století a tisíciletí došlo ke zlomu v profesionalizaci většiny evropských armád. V Evropské unii je jich již profesionalizovaných dvě třetiny (osmnáct ze sedmadvaceti) a tento proces dále pokračuje. Je to zvláště v zemích, kde neexistoval miliční systém. Profesionalizace znamená i konec civilní služby.

Při existenci povinné vojenské služby existovaly jako alternativy služba beze zbraně, civilní služba a následně „dobrovolnictví“. Po jejich zrušení resp. omezení se proto nyní se objevují myšlenky o zavedení všeobecné služební povinnosti, což by si ovšem vyžadovalo samostatnou pozornost. Nabízí se i možnost nahradit školné všeobecně prospěšnou prací, jako se navrhuje např. v Rakousku, odpracovat si ji jednou směnou měsíčně v podobných aktivitách, jaké se realizovaly v civilní službě nebo nyní v dobrovolnictví.

Stejně jako předcházející Pernicova práce o profesionalizaci je tato o civilní službě nejen zajímavá, ale i z hlediska budoucnosti prospěšná. Je silná zvláště v ekonomickém pohledu na analyzovaný a hodnocený problém, v sociálním přístupu pak jen zčásti, problémy jen naznačuje. Vážnějším problémem je, že publikace civilní službu nehodnotí jako proces zároveň vážněji narušující výkon základní vojenské služby a chod ozbrojené instituce obecně. Bylo to patrné zvláště na začátku devadesátých let, kdy si vojáci v základní službě důvody odchodu z armády často vymýšleli svévolně a rozhodovali se pro ni i po nástupu k jednotkám mnohdy z nicotných důvodů. To narušovalo organizační strukturu jednotek, snižovalo úroveň vojenského výcviku a znechucovalo vojáky z povolání, což bylo i jednou z příčin, že i oni sami odcházeli do zálohy.

*(Bohuslav Pernica, Fenomén civilní služby: nezabýjet pro stát, přesto sloužit národu.
Univerzita obrany v Brně, 2007, 144 stran.)*

dr. Antonín Rašek

Štefan Volner, Vojny 21. storočí. Bratia Sabovci s. r.o. Zvolen 2007, 200 s.

I když jsme si kdysi, dnes již před patnácti lety, po rozpadu československé armády mysleli nebo si dokonce slibovali, že se ve vzájemných vztazích mnoho nezmění, realita je složitější, obě země a národy se přece jen od sebe vzdalují, dnes již naše děti slovenštině téměř nerozumí. Nejinak je tomu i se sledováním slovenského dění včetně života slovenské armády a vědeckovýzkumné práce v oblasti bezpečnosti. A tak jenom malý pokus v tom něco změnit. Shodou okolností informací o zajímavé publikaci autora, který se objevuje i na stránkách Vojenských rozhledů.

Autor ve své monografii vychází v úvodu z teze, že euforie z rozpadu bipolárního světa trvala v podstatě pouhou dekádu let. V roce 1999, kdy jsme vstupovali do Severoatlantické aliance, vrcholila balkánská krize a NATO na ni reagovalo novou vojenskou doktrínou. Primární bezpečnostní hrozbou se záhy po 11. září 2005 stal mezinárodní terorismus. Svět se nestal bezpečnější.

Práce je rozdělena na dvě základní kapitoly. Prvá, zhruba v rozsahu třetiny textu, se zabývá příčinami války v 21. století a rozebírá čtyři základní paradigma: civilizační, vlnový, realistický a termodynamický přístup. Druhá kapitola nazvaná Války, prostředky a způsoby jejich vedení v 21. století je rozdělena na tři podkapitoly: první se zabývá válkou jako prostředkem použití vojenské síly, druhá revolucí ve vojenství soustřeďující se na moderní zbraňové systémy a třetí charakterem a způsobem vedení války v 21. století.

Příčiny válek v 21. století

Autor vychází z metodologického rozlišení, že kromě pojmu *válka* existuje daleko širší kategorie *vývoj války*, kdy se zabýváme nejen samotným válečným procesem, ale příčinami jeho vzniku a dále výsledky a následky. Zabývá se čtyřmi paradigmaty války, jejichž parametry se vzájemně v mnohém prostupují.

Paradigma *civilizačního přístupu* vychází z pojetí Samuela P. Huntingtona a jeho práce *Střetnutí civilizací*. Svět už se podle Huntingtona neskládá již z tří bloků – Západu, Východu a třetího světa, mezi nimiž docházelo ke střetu, ale z osmi hlavních civilizací (čínské, tj. konfuciánské, japonské, hinduistické, islámské a západní – evropská, severoamerická, jihoamerická, ortodoxně ruská a africká), mezi kterými se odehrávají současné střetnutí a budou i v budoucnosti, především mezi západním a ne-západním světem (tedy jde o novou bipolaritu), přičemž je patrné, že západní svět ztrácí svou dominanci. Příčinami válek jsou rozdíly kultur. Otázku *Na čí straně jsi?* vystřídala otázka *Kdo jsi?* V mnohém však závisí na charakteru moci v jednotlivých státech, což poukazuje na jistý dualismus v Huntingtonově pojetí. Autor se od tohoto paradigmatu distancuje, i když je považuje za podnětné.

Paradigma *vlnového přístupu* vychází z díla A. Tofflera v publikacích *Nová civilizace*, *Třetí vlna* a její následky a *Válka a antiválka* a je založeno na střídání civilizací závislé na výsledcích jejich střetu. Nejvýznamnější přesun moci již nenastává na základě střetnutí mezi Západem a Východem, Severem a Jihem, ani mezi náboženskými a etnickými skupinami, ale nastává jako nová třetí vlna po zemědělské a průmyslové vlně mezi „těmi, kteří se snaží podporovat a uchovat industriální

společnost, a těmi, kteří jsou ochotni ji překročit". Před kontinuitou dějin dává přednost její diskontinuitě, zlomovým inovacím. Ve třetí vlně je rozhodující informace a poznání, rozvoj založený na obnovitelných zdrojích a vedoucí ke kvalitě života. Proto jsou války asymetrické.

Paradigma *realistického přístupu* ke zkoumání příčin vzniku války je nachází ve společenských rozdílnostech (v nerovnováze, např. přírodního bohatství), potřeb a zájmů, moci a hrozeb. Autor se domnívá, že ve 21. století dojde k přeměně státu; předpokládá dvě tendence vývoje: buď dojde k posílení místa a úlohy kvalitativně změněného státu nového typu ve společenských systémech a v mezinárodních vztazích, nebo k jeho oslabení a nahrazení jinou mocí, např. ekonomickou mocí, mocí transnacionálních korporací, informační mocí apod.

Paradigma *termodynamického přístupu* k válce jako výsledku nelinearity, entropie, chaosu a nerovnováhy vychází z poznání, že válka je dynamický proces, pro něhož jsou charakterické permanentní a náhlé změny, které jsou nevratné a vedou k neustálé nerovnováze. „Válka je proces, ve kterém se permanentně mění všechny elementy síly, celý proces použití síly a způsoby vedení ozbrojeného zápasu. Proces vývoje války, pohyb armády, pohyb síly a vojsk jsou daleko nelineárnější a chaotičtější než ostatní společenské procesy. Je pro ni charakteristická nestabilita, neurčitost, nepředvídatelnost, nerovnováha a kritický stav.“ Proto je její vedení zároveň velkým rizikem a je nutné hledat cesty, jak se jí vyhnout.

Prostředky a způsoby vedení války v 21. století

Autor zůstává realistou a domnívá se, že války pravděpodobně budou prostředkem řešení konfliktů i v nastávajícím století. Je však otázkou, jakého budou charakteru, tj. vedené vojenskými nebo nevojenskými prostředky, mimořádné nebo samozřejmé, lokální nebo globální. Přicházejí v úvahu války klasické, jaderné nebo vedené neletálními zbraněmi? Použité zbraně hromadného ničení mohou být jaderné, biologické, chemické, radiologické, genetické, elektromagnetické, klimatické, geologické či kosmické.

Tato kapitola je zároveň z podstatné části *de facto* přehledným kompendiem válek a zbraní (klasifikace zbraní, klasifikace válek, jaderné zbraně a jaderná válka, jaderné státy, nosiče nukleárních zbraní, hrozba jaderné války, chemické zbraně, biologické zbraně, radiologické zbraně). Ale nejen to, autor se zabývá i revolucí ve vojenství, tj. jaké zbraně můžeme v blízké či vzdálenější budoucnosti očekávat (elektromagnetické zbraně, kognitivní zbraně, inteligentní munice, ekologické, klimatické a meteorologické zbraně, počítače a kybernetická válka, nanotechnologie, roboty, neletální zbraně). Jde tedy o více než sto stran užitečných informací, které by každý, kdo se zajímá o bezpečnostní otázky, měl mít k dispozici po ruce v knihovně.

V závěru se Štefan Volner zabývá charakterem a způsoby boje v 21. století, kde věnuje primární pozornost asymetrickým válkám, a to především proto, že se v souvislosti s rozpadem bipolárního systému s vojensko-strategickou rovnováhou a strategickou vojenskou symetrií založenými na jaderném odstrašování staly reálnějšími. V bipolárním systému si je totiž těžko mohl někdo bez vážnějšího rizika dovolit. Asymetrické války se staly realitou proto, že i vztahy mezi státy v postbipolární etapě se staly asymetrickými. Jak by se na první pohled zdálo, že v asymetrických válkách jedna strana lehce zvítězí, zkušenosti ukazují pravý opak, o čemž svědčí poslední lokální války. Není ani tak těžké zvítězit při vojenské střetnutí jako zajistit poválečnou obnovu. Co ještě bylo možné po druhé světové válce v případě poražené „Osy“ Německa, Japonska a Itálie, dnes je spíše v Afghánistánu či Iráku nedostižným cílem.

-ar-

Plukovník ve výslužbě William Kauders, M.C. – navigátor 311. bombardovací perutě RAF

PERSONÁLIE

* 22. března 1910

Narodil se 22. března 1910 v Praze. V říjnu 1935 nastoupil prezenční službu u 28. pěšího pluku Tyrše a Fügnera. Absolvoval školu pro důstojníky v záloze a v září 1936 byl přemístěn k 5. pěšímu pluku T. G. Masaryka. V říjnu 1937 odchází do zálohy, ale již v květnu 1938 byl povolán znovu k vykonání mimořádného cvičení ve zbraní. Dne 16. října 1938 byl na základě demobilizace propuštěn z armády.

Těžká situace, která v republice nastala po vytvoření protektorátu Čechy a Morava, i následující okupace nacistickým Německem, rozhodly o jeho dalším osudu. Prahu opustil 1. října 1939 a po útrapách při putování po balkánských státech a uvěznění za ilegální přechod palestinských hranic vstoupil 12. srpna 1940 do československé jednotky na Středním východě, v palestinské Gedeře, ležící v arabské části západního pobřeží (West-bank). Krátce nato byl podporučík William Kauders jmenován velitelem aspirantské čety, která se stala první bojeschopnou jednotkou v budovaném praporu. V květnu 1941 byla četa začleněna k československému pěšímu praporu 11–Východnímu, jemuž velel podplukovník Karel Klapálek.

Po dobu zasazení praporu od syrsko-tureckých hranic až do Tobruku velel William Kauders četě. U Tobruku který – jak dnes říká – byl trnem v oku Rommelovy armády – tehdy vystřídali vysílené Australany. Vedl 22 bojových hlídek na nepřátelské území. Plk. Kauders připomíná příslušníky své čety – aspiranty Sommra a Dezidera Hercze, bratra dnes brigádního generála Josefa Hercze. V dubnu 1942 byl prapor zařazen k 200. čs. lehkému protiletadlovému pluku.

„Tehdy,“ vzpomíná William Kauders, „po stažení praporu do zázemí k odpočinku, přiletěli za námi generálové Ingr a Janoušek z Londýna. Vybězeli nás, abychom se dobrovolně přihlásili do našeho letectva v RAF ve Velké Británii, které utrpělo tragické ztráty a nemělo náhradníky. Byl jsem jeden z mnoha dobrovolníků.“

Dne 21. října 1943 se tedy přihlásil k československému letectvu ve Velké Británii a 12. listopadu 1943 byl přijat do RAF jako Pilot Officer GD. Začátkem prosince 1943 byl přemístěn jako výkonný letec-navigátor ke kanadskému RCAF Torbay, Newfoundland, odkud střežil konvoje z USA. Následně pak 12. srpna 1944 byl přeložen do O.T.U. (Operational Training Unit) na Bahamách, kde byl cvičen jako posádka bombardovacího pobřežního letectva. Koncem roku 1944 byl zařazen k 311. bombardovací peruti RAF ve Skotsku. Zde byly prováděny denní patroly na amerických letounech Liberátor, B 24, a to až do skončení druhé světové války.

Boj o Atlantik byl vyhrán vytrvalostí. Podle anglických statistických údajů, potřeboval jeden letoun přibližně 950 letových hodin, než našel jednu ponorku. William Kauders byl v březnu 1945 povýšen do hodnosti Flying Officer WSR, v červnu 1946 do hodnosti kapitána letectva (Flight Lieutenant) a posléze byl demobilizován.

Je nositelem mnoha válečných vyznamenání, mj. britského Vojenského kříže (M.C. - Military Cross), československé vojenské pamětní medaile se štítky SV-VB (Střední východ / Velká Británie), čs. vojenské medaile Za zásluhy I. stupně, čs. medaile Za chrabrost, Čs. válečného kříže 1939 a řady dalších.

Válka skončila a William Kauders se stal v očích Státní bezpečnosti zrádcem a špiónem. Důvodů bylo několik, především však ten, že byl letcem na Západě, že jeho snoubenka byla sudetskou Němkou, a také například, že hovořil plyně německy bez přízvuku. Snoubence hrozilo zatčením, když se odmítne vystěhovat z Československa. Na radu Američanů se William Kauders oženil raději v americké zóně v Mnichově než v Praze (velvyslanectví ještě v té době neexistovalo). Jeho snoubenka se pak dobrovolně podrobila odsunu z vlasti.

Také William Kauders odešel z Československa, s pomocí britského velvyslanectví. *„Můj druhý nucený odchod z domova mě po morální stránce úplně zničil. Naše začátky v Americe byly zoufalé,“* vzpomíná na tehdejší dobu. Prodával kuchyňské nádobí v Harlemu, asi po roce si našel místo ve výrobě dárkového zboží a po dalších třech letech pak založil svůj vlastní podnik, který se zabýval dovozem devocionálního a dárkového zboží.

To ovšem vyžadovalo, aby cestoval nejen po Spojených státech amerických, ale také po Kanadě a zámoří. Na konec zaměstnával kolem dvaceti pracovníků. Když mu v roce 1978 zemřela manželka, ztratil zájem o další podnikání a podnik zlikvidoval. V Kanadě se seznámil se svou druhou manželkou, která je původem Dánka. Svatbu měli v roce 1991.

William Kauders je i ve svém vysokém věku velmi aktivní. V srpnu 2007 byl přítomen při odhalení památníku obětem druhé světové války z řad 311. perutě britského královského letectva (RAF). Z celkového počtu 480 československých letců, kteří během války položili životy při službě v královském letectvu, bylo nejvíce z nich (273) právě z 311. perutě. Památník postavený šestadvaceti československým letcům, kteří zahynuli v boji v období od srpna 1944 do srpna 1945, se nachází na starém hřbitově St. Duthus, ve starobylém skotském městečku Tain, kde jsou ti to piloti pochováni.

„Nač jsem hrdý? V první řadě na těch zhruba 80 československých stíhačů, kteří byli přímými účastníky v bitvě o Británii (Battle of Britain). Dále na 311. bombardovací peruti RAF v letech 1941-1942, když jí zbylo zhruba asi ze 24 osádek pouze tři! Nezaručuji, že jsou tyto údaje naprosto přesné – na sto procent jsem však přesvědčen, že ryzí pravda se pohybuje v těchto mezích. Vzpomínám s pocitem zadostiučinění na svoje léta v odboji. Hlavně na to, že odboj vůbec byl vzhledem k naší zdecimované a demoralizované armádě je snad jeden z divů československých vojenských dějin. Ty čtyři československé perutě, 310., 311., 312. a 313. v RAF, pojmám jako perlu našeho odboje. Britská veřejnost nás většinou podpořila, i když

Plk. v.v. William Kauders, M.C.,
hřbitov St. Duthus

zastánců mnichovské dohody bylo stále ještě hodně. Alan Brown, Ph.D., ve svém vystoupení při obhajobě doktorátu na Univerzitě ve Southamptonu ostře kritizoval naše perutě v RAF. Podle něho neměly žádný vojenský význam, pouze politický, a že prý si nás RAF vydržovala jen z luxusu. Napsal jsem recenzi na jeho dizertační práci a tuto jsem mu zaslal.“

A co prezident Edvard Beneš?

„Byly doby, kdy jsem dr. Edvarda Beneše ctil a obdivoval. Jeho reakce k mnichovskému diktátu můj názor na něho postupně změnila. My všichni, kteří jsme prošli v třicátých letech prezenční službou, úmrtím T. G. Masaryka a mobilizací, jsme pevně přesvědčeni, že se německým nacistům v našich draze vybudovaných pevnostech ubráníme. Beneš za ně vydal miliardy cenných československých korun.

Benešovo pomnichovské zmizení bylo pro nás prostě neuvěřitelným morálním pokořením. Nemohli jsme uvěřit, že něco takového udělal. Pravý vůdce neutíká v okamžiku, když ho národ nejvíc potřebuje. Poslední rakouský demokratický kancléř dr. Schuschnigg zahřměl v předvečer německé okupace do rádia: Schwarz, weiss, rot bis in den Tod!

S Benešovými dekrety vzhledem k sudetským Němcům jsem plně souhlasil, i když moje snoubenka byla sudetská Němka. Nota bene, když moje celá rodina, až na malé výjimky, šla do plynu. Co mi po ní zbývá jsou zlatá jména na stěnách Pinkasovy synagogy.

Dnes jsem jiného názoru. Benešovy dekrety řešily problém z úzkého národnostního hlediska, a ne z evropského, podle vzoru de Gaulle – Adenauer. Představte si ten hospodářský parostroj, kdyby se Beneš smířil se sudetskými Němci!“

Plk. v zál. Petr Majer

Foto: soukromý archiv W. Kauderse

English Annotation

The Security as a Dimension of Sustainability and Quality of Life in Czech Perspectives (*Reflections for the Year 2008*) by PhDr. Libor Stejskal. The security is not very often mentioned in direct relation to the quality of life and sustainable development. The author introduces the security as their substantial element; he would like to offer an interesting approach towards examining mutual ties between both concepts. In fact, it is not a new idea; common knowledge that peace is more comfortable for life and culture, for economic development, is certainly older than quality of life concept. But, after an easy-going attitude to international background in the 90's, today we again pay our attention to the security problems, even in a wider spectrum, in varied contexts: from changes in world's climate, to differences between rich North and poor South, over international terrorism, efforts for integrated European position towards Common Foreign and Security Policy, NATO, security policy of the Czech Republic, till the individual feelings of safety.

Fourth Generation Warfare Evolves, Fifth Emerges. The key fact is that changes in the political, economic, social, and technical spheres are making it possible for a small group bound together by a cause to use new technologies to challenge nation-states. 4GW (Fourth Generation Warfare) uses all the shifts from a mechanical to an information/electronic society to maximize the power of insurgency. Fifth-generation warfare (5GW) will result from the continued shift of political and social loyalties to causes rather than nations. It will be marked by the increasing power of smaller and smaller entities and the explosion of biotechnology. The purpose of this article is to widen the discussion on what forms 4GW may take and to offer a possible model for the next generation of war: 5GW. Adapted from Military Review, May-June 2007. Prepared by Col. J. Nastoupil (ret.)

Accrual Accounting in MoD ARC: Revolutionary Look at Accounting Records by Ing. Jana Vodáková. This article deals with accrual accounting concept in the terms of the public sector, where—in this context—accrual accounting is understood as a basis of accounting under which transactions and other events are recognized when they occur, and not only when cash or its equivalents are received or paid. Therefore, the transactions and events are recorded in the accounting records and recognized in the financial statements of the periods to which they relate. At first, the article introduces briefly the history of accrual accounting concept implementation

in the area of public sector. Secondly, it summarizes main possible benefits and risks connected with the implementation of accrual concept to the public sector accounting.

MILITARY ART

Forces of the 21st Century: from Notion to Reality (*Force XXI*) by Ing. Jan Kotala. This article deals with the birth of a new concept in the field of the warfare—FORCE XXI, the long-terms vision that influenced all advanced militaries, among others the author introduces a list with names of programmes: USA (Land Warrior), Great Britain (FIST - Future Integrated Soldier Technology), Canada (ISSP - Integrated Soldier System Platform), Germany (IdZ - Infanterist der Zukunft), France (FELIN - Fantassin à Equipement et Liaison Intégrés), the Netherlands (SMP - Soldier Modernisation Programme), Norway (NORMANS - Norwegian Modular Arctic Network Soldier), Denmark (Danish Soldier Modernisation), Belgium (BEST - Belgium Soldier Technology), Italy (Soldato Futuro), Portugal (Soldado do Futuro), Slovakia (PIBS - advanced combat individual system) Poland (Tytan). The author underlines fundamental changes within this course of study, both technical—implementation of new technologies and weaponry—and doctrinal. He also describes current situation within the Armed Forces of the Czech Republic.

Operation EUFOR RD CONGO (*Preparation, Planning, and Forming Forces for Operation*) by Lt.Col. Ing. Jaroslav Kulíšek. This article covers the EUFOR RD Congo operation preparation phase and provides information on Military Strategic Planning Process, Military Operational Planning, Collaborative Planning, EU OHQ Potsdam activation and Force Generation Process. It describes planning period to highlight a pivotal role of training and education. Operation EUFOR RD CONGO was the EU second military intervention in the RDC, following Operation Artemis in 2003. The EUFOR RD CONGO mission was to support MONUC during running election process, in accordance with the UN Security Council Resolution 1671, authorizing the temporary deployment of an EU force in the RDC. The views expressed in this assessment are those of the author and do not reflect the official policy or position of EU Military Structure or the Czech MoD. All information and data for this paper were drawn from unclassified sources.

Provincial Reconstruction Teams in Afghanistan (*New PRT Patterns*) by Ing. Pavel Zona. The so-called Provincial reconstruction teams (PRTs) are a relatively new concept and element in coalition operations. Those teams have been operating in Afghanistan since the end of the year 2002. The evaluation and assessment of their work is very complicated and sometimes quite unambiguous. The main purpose of this article is to show to widest military community tasks and problems of PRTs; secondly to introduce main principles of work of PRTs under different conditions. Moreover, this article refers to fundamental problems that guide their PRTs development and work in countries that have some experiences with building and activities of PRTs. The author also describes the activities of 40 Czech military personnel PRT in Afghanistan (in the frame of German PRT, Badakshan Province, Fayzabad).

OPINIONS, CONTROVERSY

The Hazard of Humane Capital Losses during the Transformation of our Security System: An Example of Czech Intelligence Services by Maj. Ing. Bohuslav Pernica, Ph.D. Among others, the transformation of an institution is determined by its human capital. Gains and losses of this transformation depend on the acceptance of organisational changes in the institution by its employees, working staffs that behave above all economically (expediency). The salary and benefit system, compensation packages, play a key role in transformation. The underestimation of this role could precipitate the situation that employees simply quit the institution, and thus endanger the whole process of transformation. The state of affairs in Czech Intelligence Services proves this author's view. Its adaptability is lowered, there is a danger the system will become less effective in key domains of their activities.

INFORMATION PAGES

Social Security in Representative NATO Armies and their Comparisons by Capt. Ing. Veronika Mazalová, Ph.D. In NATO, there are many common items in welfare benefits, and there are different ones. Authoress depicts military social welfare in the CR, Slovakia, Germany, France, Poland, Hungary. The final part of this article compares systems of military benefits of mentioned countries. The authoress enumerates various conditions to be fulfilled, so that soldiers were entitled for welfare or retirement benefits. In nearly all countries, veteran's pensions are regarded as the substitute for deferred, postponed pay. Retirement pays have its source in the last soldier's salary. In the Czech Republic, retirement pays are based upon serviceman's average best income in a calendar year, before he leaves the army, the time he served in the army, and its real income. Czech veteran's social security scheme is separated from general (civil) social security system, as there some special military benefits that can't be taken over by civil authorities.

Military Territorial Administrative Authorities of Some NATO Member States by Maj. Bohuslav Vlček. Similar to the Czech Republic, all NATO nations have their own military territorial administrative authorities that both execute tasks of state administration and at the same time fulfil assignments of territory defence. Their overall numbers differ and mostly depend upon the fact whether the country has compulsory military service, alternatively military service is voluntary (professional army). Or as in the case of Greece, the scheme of Military Territorial Authorities is influenced by security situation in neighbouring areas. The author deals with Slovakia, Poland, Germany, Greece, and Spain. Those authorities have basic influence on recruitment, and manning, which is especially important in time of crisis, as the authorities have prepared manning system to increase numbers to prescribed volume.

Czech Professional Armed Forces: Short Look Back in the Past by Maj. Ing. Bohuslav Pernica, Ph.D. In 1990 we expected that the Czechoslovak Army could be fully professional, around the year 2005. The process of professionalization was successfully finished after 15 years, by the successive state that replaced the former Czech and Slovak Federative Republic—the Czech Republic. This article follows the tracks of professionalization process. In accordance with the share of conscript soldiers, K. W. Haltiner divides armed forces into four types: (I) army fully dependent on conscripts; (II) nearly 2/3 conscripts; (III) less then one-half conscripts, army is not dependent on them; (IV), fully professional army. As the graph shows, the pace of professionalization was slow, for a very long time the ACR belonged to type II then the Czech army used to be type III. The author leaves the question “whether the professionalization is forever” opened.

From the History of Professional Armies Deployment by Lt. Col Ing. Ivan Némec, Ph.D. From the point of history, at present, there is a turn in the deployment of the Czech army. The turning point lies in philosophy change concerning security and defence of our country, as well as in army build-up by itself. In the past, our armed forces used to be semi-professional army, i.e. the core of forces was formed by professional soldiers (officers, NCOs), supplemented by conscripts. In time of peace, all males were prepared and trained during their compulsory military service, after that they were trained as compulsory reserves. In war they could be immediately deployed in war organization. This deployment was planned well ahead, so was its logistical support. Upon examples the USA and Germany the author explains weak points of present organization, which—according to him—constitute a danger for wartime deployment of the ACR. The problem is in questions of mobilization, as volunteer soldiers represent only 0.6 per cent of respective population.

Military Archives in Bohemia by PhDr. Július Baláž, CSc. Most people think that working in archives stands for activity with old documents, arranged upon bookshelves. Only few people know that archives

means handling information. Today, data are not only in written form on paper, pieces of information are recorded on electronic media. Keeping archives is a part of national heritage; it has informational, scholarly and cultural functions (§ 2, Act No. 499/2004, Archives and Files Services). The author summarizes nearly 90 years of military archives, founded in 1919 by the famous Czech historian Jaroslav Werdstat, as a section of the Czech Country Archives. Very often the Military Archives have gone through difficult periods, and probably with regard to today's army priorities, we could expect uneasy progress even in the near future. This field is not in the centre of attention of army representatives, as it usually does not attract their attention.

LANGUAGE PREPARATION

Monitoring English Proficiency of Students at FEM Defence University by PhDr. Dana Zeržánová, Mgr. Ludmila Kolářková. English is one of official NATO languages, therefore at the Defence University belongs among very important subjects. The Centre of Language Preparation took over ELT (English Language Teaching) in all faculties of Defence University, so did at FEM (Faculty of Economics and Management). This paper is dealing with students' proficiency monitoring in ELT and the factors that could influence their results during their language preparation. The authoresses have been monitoring bachelor programme students from the very beginning to the final university terminology exam in English language. The teachers' teams from particular faculties of the University of Defence observe in their research the students' progress for which the questionnaires data were used. The recommendations provide guidance for improving and making more uniform procedures for screening and entrance testing prospective students of the Defence University.

Continuous Assessment of Students in Language Preparation at the Defence University Brno by PhDr. Mária Šikolová, CSc., PhDr. Eva Složilová, MA. The academic year 2006–2007 is an important milestone for the Defence University, as the freshmen are asked to have relatively high entry knowledge of English language. The concept of English entry tests had to be changed, i.e. entry tests are at the level STANAG 6001 SLP 2. For practical purposes, speaking and writing knowledge of all applicants can't be tested, therefore new test patterns cover only listening and reading (level SLP 2). This represents an extra burden for the staff of the Centre of Language Preparation, influencing language training and testing. The new curriculum was formed, accredited in UNICert system. It has been implemented for students in the first grade of the Faculty of Military Technologies. This curriculum reflects speaking knowledge at the level STANAG 6001 SLP 3333 and opens the road to European Certificate of English Language.

E-Learning: A New Element in Language Instructions at the Defense Language Institute in Vyškov by

PhDr. Marie Jandová, CSc., Ing. Eva Klausová. The article describes certain findings obtained during the introduction of new methods in the teaching of English language courses organized at Defense Language Institute, Vyškov. It outlines possible problems, which will have to be addressed before the wider exploitation of e-learning in language education for the MoD. It expresses the optimism that e-learning will find the rightful place, especially in the realm of distance learning, as well as support of the administrative and command authorities. The dynamic development of e-learning is prevented only by the barriers of legislative provenance, as military computer network must be protected and secure. The leading authorities are searching for suitable connecting of users that are not only passive participants, but they must be tested and instructed.

MILITARY PROFESSIONAL

How are Simulation Technologies Appreciated by their Users by Maj. Ing. Václav Suchý. Generally speaking, simulations help our soldiers to hone their skills, rehearse their missions. Such simulations are done at the Centre of Simulation and Training Technologies. It is divided into two simulation resorts that have been working for several years. It is therefore high time to summarize their practical experiences and analyse the results reached. This is also the theme of scholarly task conducted by staff members, Faculty of Economy and Management, Defence University Brno. The article presents users' opinions how introduced simulation technologies influence the process of preparations of military professionals. The data were collected by means of questionnaires in which the users expressed their own experiences with the deployment of simulation technologies in both simulation resorts. At the end the author proposes further directions of their advancements.

Selected Elements of Fire Support at a Tactical Level by Capt. Ing. Michal Sobariňa, Ph.D. Lowering numbers of humane resources and heavy armed vehicles, together with military materials, subsequent transition to light vehicles, with advanced technologies, being capable of quick, rapid movements—those are worldwide trends in the field of military that are reflected also in the Army of the Czech Republic. This new type of forces is able to reach high warfare effectivity—even with lowest numbers of servicemen—in combat and non-combat operations. Namely this article deals with some problem segments of the fire support of mechanized troops. The author describes individual elements of the system, their tasks and responsibilities. At the end of article he summarises the tasks we need for complex and effective fire support of mechanized troops, especially fire support to task forces.

A New Task of Tactical Anti-Air Defence. This essay is based upon the article by Lt.Col. Peter Zillmer, German military journal Europäische Sicherheit, No. 8/2007. The

point is as follows: anti-air defence faces qualitative new tasks, this new qualitative level is constituted by the fact that anti-air defence has only few second to prepare all elements for direct firing against attacks of undirected rockets, mortar mines, launched by asymmetric enemies. It is the question of reconnaissance, and early warning, command and control of fire. NATO's programme Defence Against Terrorism results were demonstrated at air firing range in spring 2007. Coalition forces in Iraq are exposed to permanent mass rocket attacks from the part of insurgents, so they use system Phalanx LPWS, originally developed for direct ship defence. The article further enumerates other systems in use: German FüWES, Swiss Skyshield, and so on.

BOOK REVIEW

Alternative Service: Not quite the Past. In his review of the "Phenomenon of Alternative Service: Do not Kill for a State, Nevertheless Serve the Nation" by Bohuslav Pernica, dr. Antonín Rašek evaluates positively the choice of discussed theme, which is not only historical, but it has an importance for the future, as performing social and other activities with the use of a citizen compulsory service is still necessary. Some people consider introducing this sort of general service, together with the so-called volunteerism, as it is in our neighbour—Austria. The book is concentrated on the theme of alternative service mostly from economic point of view, social problems are only hinting and the influence of alternative service on the performance of compulsory military service in the former Czechoslovakia and in the Czech Republic is overlooked. It was in the early 90's when conscripted soldiers were thinking up various reasons why to evade military service, which seriously violated the performance of military service.

Wars of the New Millennium (*Informative Review*) by dr. A. Rašek. The Slovak author Štefan Volner wrote a book called *The Wars of the 21st Century* (Zvolen 2007). After the break-up of common Czechoslovak state we promised each other that the relations between Czechs

and Slovaks will not change, but after fifteen years we see that we are really departed, when speaking about Slovak home policy, about Slovak security questions, its army. Štefan Volner who often publishes in the review *Vojenské rozhledy* helps to cover this gap and thus our military public can follow his scholarly works dealing with security and defence. In reviewed book he enumerates the causes of 21st century wars and analyses four basic paradigms: civilizational; Toffler's third wave; realistic approach; and finally thermodynamics, dealing with non-linear causes of war. Asymmetric wars came into existence as the roots of wars are asymmetric. It is not difficult to win the war, but more difficult is to guarantee post-war reconstruction.

PERSONAL PAGES

Colonel William Kauders, M.C. (ret.)—Navigator of the 311 Bomber Squadron, RAF. He was born in 1910, during his military service he became a reserve officer. After 1938 he left the former Czechoslovakia, and after a long and complicated journey through the Balkan states, after being arrested for illegal crossing Palestinian borders, in 1940 he joined the Czechoslovak army in the Middle East. He was appointed the commander of a reserve officer platoon. He held several positions, among others he led 12 patrols in enemy's areas. As the British Royal Air Force suffered heavy losses, Czech soldiers were called up to join the Air Force. He became a member of 311 bomber squadron, in 1943 he was transferred to the Royal Canadian Air Force, Newfoundland, to guard sea convoys, next he was transferred to the Bahamas, then back to 311 bomber sq in Scotland, where he patrolled around the seashores, till the end of war. He reached the rank of Flight Lieutenant (Captain). He was awarded the Military Cross and other orders and medals. As an airman from the West, because his wife was of German origin, he was forced to leave his native country again. Even though his beginnings were hard, he established his own company in the USA. He is still very busy and takes part in many projects tied with activities of Czech army abroad.

Představení autorů tohoto čísla

PhDr. Júlíus Baláž, CSc., nar. 1959, v roce 1982 absolvoval FF UK v Praze, obor historie. Od roku 1990 pracovník Vojenského historického archivu v Praze. V roce 1991 ukončil externí aspiranturu obhajobou dizertační práce na FF UK v Praze. Specializoval se na národnostní problematiku v Československu. Ve Vojenském historickém archivu se specializuje na období druhé světové války a druhého československého odboje. Od roku 1996 zastává funkci ředitele Vojenského historického archivu.

PhDr. Marie Jandová, CSc., nar. 1930, vystudovala Filozofickou fakultu Masarykovy univerzity v Brně, obory anglický jazyk, španělský jazyk, francouzský jazyk a pedagogika. Titul PhDr. získala v oboru metodika anglického jazyka, titul CSc. v oboru pedagogika dospělých. V oblasti jazykového vzdělávání v armádě pracuje od roku 1959, v letech 1960-93 na VA v Brně. Po roce 1993 se také podílela na jazykové přípravě příslušníků AČR ve ŠVS MO v Komorním Hrádku, v současnosti působí na ÚJP (Ústav jazykové přípravy) ŘeVD ve Vyškově. Je autorkou a spoluautorkou jazykových učebnic a slovníků.

Ing. Eva Klausová, nar. 1970, vystudovala Vysokou školu zemědělskou v Brně, fakultu provozně ekonomickou. Pedagogické vzdělání získala na Vojenské akademii v Brně v rámci doplňujícího studia. V armádě pracuje od roku 2003 jako učitel jazyků (Ústav jazykové přípravy ŘeVD ve Vyškově).

Mgr. Ludmila Kolářková, nar. 1966, absolventka Filozofické fakulty ÚJEP v Brně, obor český jazyk-dějepis a Pedagogické fakulty UP v Olomouci, obor anglický jazyk. Působila jako učitelka na základní a střední škole, od roku 1997 dosud působí jako VŠ učitelka v rezortu obrany. Absolvovala několik metodických kurzů se zaměřením na výuku angličtiny (USA, Velká Británie, Chorvatsko). Ve výzkumné činnosti řeší úkoly vztahující se ke zvýšení efektivnosti výuky cizích jazyků při přípravě budoucích vojenských profesionálů-studentů Univerzity obrany.

Ing. Jan Kotala, nar. 1980, po absolvování bakalářského studia na VVŠ-PV Vyškov, obor „velitel mechanizovaných jednotek-manažer“ v roce 2003, během něhož strávil 11 měsíců v USA na kurzech Airborne (výsadkový kurz) a Special Forces (zbraňový specialista), odešel sloužit k 43. vmpr v Chrudimi. Po roce praxe v této pozici a šesti měsících v misi KFOR nastoupil na pozici ZVR, kde působil následující rok. Během praxe u 43. vmpr se podílel na organizaci úspěšného kurzu „KOMANDO“ pořádaného 4.

brn, určeného ke zdokonalení velitelských schopností velitelů malých jednotek. V roce 2006 absolvoval studium na UO Brno, magisterský studijní program „velitel mechanizovaných jednotek-manažer“. V současné době pokračuje ve studiu na UO Brno v doktorském studijním programu „Vojenský management“. Od roku 2007 působí v oblasti zahraniční spolupráce v rámci MO ČR.

Pplk. Ing. Jaroslav Kulíšek, nar. 1953, absolvent VVŠ PV LS Vyškov (1977), VAAZ Brno (1985), integrovaná škola nizozemských královských sil NIAGOS (1999). Po dobu vojenské služby zastával nejrůznější velitelské a štábní funkce. Účastník mise OSN (UNOMIG), NATO (SFOR, NTMI) a EU (EUFOR RD CONGO). Zkušenosti z vedení operací získal v zónách válečných konfliktů na Kavkaze a v Iráku. Na SRDS-OS MO pracuje v oblasti výstavby systému velení a řízení bojových jednotek pro vedení expedičních operací, operačního použití EU Battle Groups, budování operačních schopností integrovaného bojového informačního prostředí NEC v podmínkách AČR a procesu zavádění operační standardizace.

Dr. Petr Majer (plk. v.z.), nar. 1950, Vyšší dělostřelecké učiliště v Martině, vojensko-pedagogická fakulta VA v Bratislavě (1981), kurz pro informace a komunikaci ve Strausbergu v Německu (1995), studium na Právnické fakultě UK v Praze (1996, 1999). Prošel různými velitelskými funkcemi, starší učitel VDS v Hranicích na Moravě. Od roku 1990 na tiskovém oddělení MO, odboru pro styk s veřejností MO, a Centru řízení informačních systémů. Od r. 1993 vykonával funkci zástupce náčelníka odd. informací a analýz AVIS-MO, inspektora Inspekce ministra obrany a byl vědeckým pracovníkem zpětnovazebního informačního systému náčelníka GŠ AČR. Až do svého odchodu do důchodu v únoru 2006 pracoval na tiskovém a informačním oddělení MO. Téměř sedm let vedl Linku Armády České republiky. Je autorem mnoha publikací např. *Vojna do kapsy* aneb průvodce vojenskou službou, *Odpovídá OLA*, *Vojenská akademie Hranice na Moravě*, *Jsmo hrdí na svou zemi?*

Kpt. Ing. Veronika Mazalová, Ph.D., nar. 1977, VVŠ PV Vyškov (1996-2001), v roce 2006 obhájila dizertační práci na téma „Sociální zabezpečení vojáků profesionální AČR“ a ukončila doktorské studium oboru ekonomika obrany státu, specializace finance a financování ozbrojených sil na UO Brno. Pracovala jako náčelník ekonomické služby, vedoucí starší důstojník-specialista na Velitelství společných sil v Olomouci. Od roku 2006 působí jako odborný asistent skupiny studií zdrojů a

procesů bezpečnosti a obrany na ÚSS UO v Brně. Zabývá se strategickými studii pro potřeby obrany státu v oblasti řízení finančních zdrojů. Pravidelně publikuje v odborných časopisech a publikacích.

Ing. Josef Nastoupil, (plk. v.v.), nar. 1924, absolvoval reálné gymnázium, vystudoval vševojskovou akademii a v letech 1945–1982 aktivně sloužil v armádě, nejdéle v protivzdušné obraně státu. V současné době je v důchodu a zabývá se překladatelskou činností (francouzština, němčina, angličtina) ve vojenském oboru. V roce 1996 přeložil pro vzdušné síly ČR známou publikaci Johna A. Wardena „Plánování leteckých operací“ (1989), uvádějící novou filozofii a teorii s letecké války na operačním stupni. Pro armádu mj. také přeložil z francouzského originálu publikaci „Malá encyklopedie vojenské strategie“ (AVIS 2000). Je externím spolupracovníkem vědecké knihovny AVIS, publikuje ve Vojenských zřehledech a dalších odborných časopisech.

Pplk. Ing. Ivan Němec, Ph.D. nar. 1953, po absolvování VVŠ PV Vyskov v roce 1977 prošel základními velitelskými funkcemi u motostřeleckých jednotek. V letech 1981 až 1993 zastával funkce mobilizačních pracovníků na stupni samostatný prapor a divize. Od roku 1993 pracoval jako učitel na VA v Brně. V současné době zastává funkci náčelníka skupiny mírového a válečného doplňování oddělení řízení obrany státu Ústavu operačně taktických studií Univerzity obrany. V roce 2004 absolvoval doktorské studium na VA Brno a ukončil kurz bezpečnostní politiky a řízení obrany státu tamtéž a absolvoval kurz distančního minima v programu celoživotního vzdělávání na UP v Olomouci. Zabývá se problematikou uvádění rezortu MO do vyšších stupňů bojové pohotovosti a mobilizačním rozvíňováním.

Mjr. Ing. Bohuslav Perníca, Ph.D., nar. 1973, VVŠ PV v oboru finanční zabezpečení Armády České republiky (1997), v roce 2003 doktorát na VVŠ PV s dizertací *Problém hospodárnosti a profesionalizace Armády České republiky*. Po skončení školy pracoval jako náčelník finanční služby protileteckého raketového pluku, 1998–2007 odborný asistent (katedra obchodně finanční Fakulty ekonomiky obrany státu a logistiky VVŠ PV ve Vyskově, katedra ekonomie Fakulty ekonomiky a managementu Univerzity obrany v Brně). V současné době pracuje jako plánovač sekce plánování sil MO. Zabývá se otázkami financování obrany a ozbrojených sil a tematikou lidských kapitálů v ozbrojených silách. Je autorem několika monografií, členem České společnosti ekonomické a Asociace veřejné ekonomie.

PhDr. Antonín Rašek (genmjr. v. v.), nar. 1935, sloužil u letectva, FF UK, stal se vojenským novinářem a pracoval ve společenských organizacích v armádě (1965–1968). Po r. 1968 z armády propuštěn, za aktivity v Pražském jaru zařazen do seznamu akce Norbert. Po odchodu z armády pracoval jako poradce v řadě výzkumných

ústavů a institucí. V letech 1990–92 civilním náměstkem ministra obrany pro sociální a humanitární věci a ředitelem Institutu pro strategická studia (1993). Podílel se na ustavení a nasazení naší protichemické jednotky v Perském zálivu. Absolvoval kurz v NATO Defense College v Římě. Pracuje ve Středisku bezpečnostní politiky Centra pro sociální a ekonomické strategie při Fakultě sociálních věd Univerzity Karlovy. Obdržel Cenu Jaroslava Jandy udělovanou Bezpečnostní radou státu za významný přínos v oblasti bezpečnostní politiky České republiky za rok 2005 v hlavní kategorii. Je čestným členem Asociace BOOSS (klub pro bezpečnost, obranu a ochranu společnosti a státu) a Ústavu strategických studií UO v Brně.

PhDr. Eva Složilová, MA., nar. 1962, vystudovala Filozofickou fakultu Univerzity Komenského v Bratislavě, obor překladatelství a tlumočnictví v kombinaci angličtina a arabština. Od r. 1987 civilní zaměstnanec Vojenské akademie v Brně, kde nejdříve pracovala jako tlumočnice a překladatelka, poté vyučovala arabštinu a angličtinu a v letech 2002–2003 byla vedoucím národního testovacího týmu zodpovědného za testování angličtiny podle normy STANAG 6001 v ČR. V současné době odborná asistentka na katedře jazyků Fakulty vojenských technologií Univerzity obrany se zaměřením na výuku a testování angličtiny. V roce 2004 absolvovala postgraduální studium na Lancasterské univerzitě (Velká Británie) v oboru jazykové testování (MA in Language Testing).

Kpt. Ing. Michal Sobariňa, Ph.D., nar. 1978, absolvoval Vysokou vojenskou školu pozemního vojska ve Vyskově, Fakultu řízení vojenských systémů v bakalářském i magisterském studijním oboru velitel dělostřeleckých jednotek–manažer v roce 2002. V roce 2005 úspěšně obhájil disertační práci na katedře řízení palebné podpory Univerzity obrany v Brně. Od roku 2005 do roku 2007 působil ve funkci starší důstojník skupiny palebné podpory štábu 132. smíšeného dělostřeleckého oddílu v Jincích. Od roku 2007 pracuje jako odborný asistent na Univerzitě obrany v Brně, kde se věnuje zejména problematice střelby a řízení palby pozemního dělostřelectva a automatizovaným systémům řízení palby dělostřelectva.

PhDr. Libor Stejskal, nar. 1977, absolvent Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy a tamtéž pokračuje v doktorandském studiu oboru veřejná a sociální politika. V současnosti je vědeckým pracovníkem Střediska bezpečnostní politiky v rámci Centra pro sociální a ekonomické strategie FSV UK. Po základní vojenské službě (2001–2002) absolvoval v letech 2003–2004 studijní pobyt v Dánsku na Kodaňské univerzitě. Zabývá se novými koncepcemi bezpečnosti, vztahem občanů a bezpečnosti v moderní společnosti, reformou ozbrojených sil a jejich rolí v bezpečnostním systému. Je spoluautorem knih „Drama ‘38: Opevnění, Češi a Němci, mobilizace na Liberecku v roce 1938“, „Jak jsme na tom. A co dál? Strategický audit České republiky“.

Mjr. Ing. Václav Suchý, nar. 1965, VVŠ PV ve Vyškově (1987). Prošel základními velitelskými funkcemi u bojového útvaru na stupni četa a rota. V letech 1989-92 zastával různé funkce u školních jednotek na VVŠ PV. Od r. 1992 vykonával velitelské funkce u ŠDZ ve Vyškově. 1996-1997 pracoval ve štábních funkcích u štábu 6. mb v Brně. V roce 1998 byl přemístěn do Vyškova, na rektorát VVŠ PV. Od roku 1999 pracoval na katedře všeobecné taktiky a taktiky druhů vojsk na funkci asistenta skupiny taktiky jednotek až do roku 2004. Od 1. září 2004, po zrušení VVŠ PV ve Vyškově, byl přemístěn na Univerzitu obrany do Brna, kde ve funkci odborného asistenta katedry vojenského managementu a taktiky Fakulty ekonomiky a managementu UO působí doposud.

PhDr. Mária Šíkolová, CSc., nar. 1959, vystudovala FF Univerzity Komenského v Bratislavě, tlumočnicko-překladatelský obor se specializací na angličtinu a arabštinu. V obranném sektoru pracuje od roku 1982. Nejdříve vyučovala arabštinu a od roku 1993 se zabývá výukou anglického jazyka. V polovině devadesátých let byla při zrodu testovacího systému podle normy STANAG 6001 v AČR. Absolvovala několik kurzů zaměřených na další vzdělávání učitelů ve Velké Británii a ve Spojených státech. Zabývá se teorií učení, vyučování a testování cizích jazyků. Od roku 2005 působí jako prezidentka CASAJC (Česká a slovenská asociace jazykových center). Postupně prošla různými vedoucími funkcemi: vedoucí odd. anglického jazyka, zástupkyně ředitelky na bývalém ÚJP VA. Od září 2003 pracuje jako vedoucí katedry jazyků FVT, nyní Centrum jazykové přípravy UO v Brně.

Mjr. Ing. Bohuslav Vlček, nar. 1958, v roce 1982 absolvoval Vojenskou akademii v Brně, poté vykonával různé technické funkce u útvarů. V letech 1988-95 zastával funkci staršího důstojníka na Okresní vojenské správě Brno-venkov. V letech 1995-2006 pracoval jako odborný asistent skupiny mírového a válečného doplňování oddělení řízení obrany státu Ústavu operačně taktických studií Univerzity obrany. V roce 2005 absolvoval tříměsíční odborný štábní kurz II. – brigádní úkolové uskupení. Od roku 2007 zastává funkci velitele školní roty na Fakultě vojenských technologií Univerzity obrany.

Ing. Jana Vodáková, nar. 1965, působí od r. 2004 jako odborná asistentka na katedře ekonomie Fakulty ekonomiky a managementu Univerzity obrany v Brně. Po absolutoriu VŠE v Praze v r. 1988 pracovala postupně na pozicích úvěrového pracovníka pro velkou klientelu a analytika ve Státní bance československé a Komerční bance, a.s. V letech 2000 až 2004 pracovala jako odborná asistentka na katedře obchodně finanční Fakulty ekonomiky obrany státu a logistiky VVŠ PV ve Vyškově, kde v roce 2003 zahájila doktorské studium. Ve své disertační práci řeší problematiku aktuálního účetnictví v účetních jednotkách veřejného sektoru. Ve Vojenských rozhledech dosud nepublikovala.

PhDr. Dana Zeržánová, nar. 1957, Filozofické fakulta UJEP v Brně, obor český jazyk-ruský jazyk, na Pedagogické fakultě MU v Brně vystudovala obor anglický jazyk. Po ukončení studia pracovala jako středoškolská učitelka, v průběhu své pedagogické praxe si zvyšovala svoji odbornou kvalifikaci absolvováním různých kurzů a seminářů zaměřených na metodiku výuky jazyků, mentoring a přípravu na novou maturitní zkoušku. Spolupracovala s metodikou PF a FF MU a po několika letech pracovala jako mentor pro studenty-budoucí pedagogy. Od roku 2006 působí jako VŠ učitelka na Univerzitě obrany, vyučuje anglický a ruský jazyk v denním i kombinovaném studiu. Ve své vědecké práci se zabývá sledováním úspěšnosti studentů v jazykové přípravě a faktorů, které ovlivňují efektivnost jazykové výuky.

Ing. Pavel Zona (pplk. v. z.), nar. 1957, absolvoval Vysokou vojenskou školu PV ve Vyškově (1980-1984) obor vojenská chemie. Prošel různými velitelskými a štábními funkcemi na stupni prapor, pluk, brigáda. V roce 1996 absolvoval akademický kurz řízení obrany státu, specializace vojenské zpravodajství. V letech 2001-2003 velel nově zniklému středisku CIMIC/PSYOPS. Danou problematikou se zabývá i po odchodu do civilu v r. 2003. Od 2004 doposud pracuje jako asistent na Univerzitě obrany v Brně, Ústav operačně taktických studií. V roce 2005 zahájil externí doktorandské studium. Publikuje v oblasti CIMIC.

Upozornění pro autory časopisu Vojenské rozhledy

Příspěvky v českém jazyce zasílejte na adresu redakce na disketě v textovém editoru (T 602, RTF, Word), případně v jednom vytištěném exempláři, nebo prostřednictvím E-mailu voj.rozhledy@army.cz.

Obrázky posílejte zvlášť, odděleně od textu (týká se hlavně příspěvků ve Wordu); studio zpracovává obrázky (grafiku) v programovém balíku Adobe Photoshop. Materiály určené ke skenování (fotografie, mapy) mají být kvalitní, obrázky dodávané v digitální podobě musí být skenované nejméně na 300 dpi velikosti 1:1 a uložené ve formátu EPS, TIFF, BMP, RAW či JPEG s minimální kompresí (tj. komprese = 10).

Vlastní text příspěvku pište vždy hned od prvního sloupce, pro odstavce nepoužívejte tabulátor (tj. zarážku), ale funkci: Formát \ Odstavec \ Speciální \ První řádek. Slova na konci řádku nedělte a nezarovnávejte. Tvrdé ukončení řádku (pomocí klávesy Enter) používejte pouze na ukončení odstavce, respektive titulu ap., ne jednotlivé řádky. Za textovými znaky: . , : ? ! nechte vždy mezeru. V textu na zdůraznění používejte pouze *kurzivou* nebo **tučné písmo**, nikoliv podtržené písmo. Poznámky v textu označujte číslicí (ne indexem), nejlépe v hranaté závorce. Poznámkový aparát připojte souhrnně za celým textem, nikoli na jednotlivých stranách pod čarou, bez použití poznámkového aparátu textových editorů (funkce: Poznámky pod čarou). Je-li to v možnostech autora, je vítané ke každému příspěvku přiložit stručné resumé v angličtině, v rozsahu cca 15 řádek.

Na konec každého příspěvku uveďte pod čarou svůj krátký životopis, včetně adresy, rodného čísla; u voj. z povolání či o.z. též číslo jeho VÚ respektive VZ a číslo příslušného RFO.

Číslo účtu na nějž je možné zasílat honorář je třeba zaslat okopírované, stačí část výpisu účtu s tímto číslem, bez jakýchkoli dalších údajů. Stačí poslat např. faxem (973) 215 569 „pro Vojenské rozhledy“. Důležité je uvést způsob kontaktu (telefonní číslo, fax, e-mail, kontaktní adresa).

Článek by měl mít ideálně rozsah zhruba do 15 tzv. normostran. Jedna normostrana představuje třicet řádek na jedné straně při formátu A 4 řádkování 2 - a šedesát úderů (písmen + mezer) na řádku, respektive 1800 znaků. Počet znaků se zjistí, když si otevřete funkci: Soubor \ Vlastnosti \ Statistické údaje \ Znaků s mezerami).

Co se týče uvádění použité literatury za článkem: od roku 1996 platí nová norma ČSN ISO 690: *bibliografické citace. Obsah, forma, struktura*. Praha: Český normalizační institut, 1996.

V odkazech na prameny dodržujte toto pořadí údajů: **Monografie:** Jméno autora (v pořadí PŘÍJMENÍ [velkým písmem], křestní jméno) – spoluautoři. *Název: Podnázev* [kurzivou]. Místo vydání, nakladatel, rok vydání, rozmezí stran. **Stať z časopisu:** Autor stati – spoluautoři [viz výše]. *Název: Podnázev* [ne kurzivou]. In: Editor sborníku – spolueditori [obdobně jako u autora monografie] (ed.). *Název sborníku: Podnázev* [kurzivou]. Místo vydání: nakladatel, rok vydání, rozmezí stran. **Stať z časopisu:** Autor stati – spoluautoři [viz výše]. *Název: Podnázev*. In: *Název časopisu* [kurzivou], ročník, číslo (rok), rozmezí stran. **Stať z denního tisku.** Autor stati [viz výše]. *Název: Podnázev*. In: *Název novin* [kurzivou], přesné datum, rozmezí stran. **V odkazech na archivní fondy a sbírky** dodržujte toto pořadí údajů: název archivu a jeho umístění (při opakovaném odkazu jen jeho vžitá zkratka), název a značka fondu (sbírky), signatura, název nebo popis dokumentu. Dvojtečka uvozuje pouze podtitul knihy, dále se užívá za jménem místa vydání, před názvem vydavatele či nakladatelství.

Více viz mj. článek J. Golembievské a V. Vincence Bibliografické citace ve VR 1/2003.

CONTENTS

PhDr. Libor Stejskal

The Security as a Dimension of Sustainability and Quality of Life in Czech Perspectives <i>(Reflections for the Year 2008)</i>	3
--	---

Fourth Generation Warfare Evolves, Fifth Emerges	15
---	----

Ing. Jana Vodáková

Accrual Accounting in MoD ACR: Revolutionary Look at Accounting Records	24
--	----

MILITARY ART

Ing. Jan Kotala

Forces of the 21st Century: from Notion to Reality <i>(Force XXI)</i>	29
---	----

Lt.Col. Ing. Jaroslav Kulíšek

Operation EUFOR RD CONGO <i>(Preparation, Planning, and Forming Forces for Operation)</i>	35
---	----

Ing. Pavel Zona

Provincial Reconstruction Teams in Afghanistan <i>(New PRT Patterns)</i>	57
--	----

OPINIONS, CONTROVERSY

Maj. Ing. Bohuslav Pernica, Ph.D.

The Hazard of Humane Capital Losses during the Transformation of our Security System: An Example of Czech Intelligence Services	64
--	----

INFORMATION PAGES

Capt. Ing. Veronika Mazalová, Ph.D.

Social Security in Representative NATO Armies and their Comparisons	68
--	----

Maj. Ing. Bohuslav Vlček

Territorial Administrative Authorities of Some NATO Member States	86
--	----

Maj. Ing. Bohuslav Pernica, Ph.D.

Czech Professional Armed Forces: Short Look Back in the Past	94
---	----

Lt.Col. Ing. Ivan Němec, Ph.D.

From the History of Professional Armies Deployment	97
---	----

PhDr. Jůlius Baláž, CSc.

Military Archives in Bohemia	103
---	-----

LANGUAGE PREPARATION

PhDr. Dana Zerzánová, Mgr. Ludmila Kolářková

Monitoring English Proficiency of Students at FEM Defence University	111
---	-----

CONTENTS

PhDr. Mária Šíkolová, CSc., PhDr. Eva Složilová, MA

Continuous Assessment of Students in Language Preparation at the Defence University Brno	114
---	------------

PhDr. Marie Jandová, CSc., Ing. Eva Klausová

E-Learning: A New Element in Language Instructions at the Defense Language Institute in Vyškov	118
---	------------

MILITARY PROFESSIONAL

Maj. Ing. Václav Suchý

How are Simulation Technologies Appreciated by their Users	121
---	------------

Capt. Ing. Michal Sobarňa, Ph.D.

Selected Elements of Fire Support at a Tactical Level	127
--	------------

A New Task of Tactical Anti-Air Defence	133
--	------------

BOOK REVIEW

Alternative Service: Not quite the Past	138
--	------------

Wars of the New Millennium <i>(Informative Review)</i>	141
--	------------

PERSONAL PAGES

Colonel William Kauders, M.C. (ret.) – Navigator of the 311 Bomber Squadron, RAF	143
---	------------

English Annotation	146
---------------------------------	------------

Who is Who in This Issue	150
---------------------------------------	------------

English Table of Contents	155
--	------------

OBSAH

PhDr. Libor Stejskal

Bezpečnost jako dimenze udržitelnosti a kvality života v české perspektivě (<i>Úvahy pro rok 2008</i>)	3
--	---

Válka čtvrté generace se rozvíjí, válka páté generace vzniká	15
---	----

Ing. Jana Vodáková

Akruální účetnictví v rezortu MO ČR – revoluční pohled na účetní data	24
--	----

VOJENSKÉ UMĚNÍ

Ing. Jan Kotala

Síly 21. století – od pojmu k realitě (<i>Force XXI</i>)	29
--	----

Pplk. Ing. Jaroslav Kulíšek

Operace EUFOR RD CONGO (<i>Příprava, plánování a vytvoření sil pro operaci</i>)	35
---	----

Ing. Pavel Zona

Provinciální rekonstrukční týmy v Afghánistánu (<i>Nové modely PRT</i>)	57
---	----

NÁZORY, POLEMIKA

Mjr. Ing. Bohuslav Pernica, Ph.D.

Riziko ztráty lidského kapitálu při transformaci architektury bezpečnostního systému na příkladu českých zpravodajských služeb	64
---	----

INFORMACE

Kpt. Ing. Veronika Mazalová, Ph.D.

Sociální zabezpečení vybraných armád států NATO a jejich komparace	68
---	----

Mjr. Ing. Bohuslav Vlček

Vojenské správní úřady některých členských států NATO	86
--	----

Mjr. Ing. Bohuslav Pernica, Ph.D.

České profesionální ozbrojené síly – krátké ohlédnutí do minulosti	94
---	----

Pplk. Ing. Ivan Němec, Ph.D.

Z historie rozvíjení profesionálních armád	97
---	----

PhDr. Július Baláž, CSc.

Vojenské archivnictví v Čechách	103
--	-----

JAZYKOVÁ PŘÍPRAVA

PhDr. Dana Zerzánová, Mgr. Ludmila Kolářková

Sledování úspěšnosti studentů FEM UO ve výuce anglického jazyka	111
--	-----

OBSAH

PhDr. Mária Šíkolová, CSc., PhDr. Eva Složilová, MA	
Průběžné hodnocení studentů v jazykové přípravě na Univerzitě obrany v Brně	114
PhDr. Marie Jandová, CSc., Ing. Eva Klausová	
E-learning – nový prvek v jazykovém vzdělávání na UJP ŘeVD ve Vyškově	118
VOJENSKÝ PROFESIONÁL	
Mjr. Ing. Václav Suchý	
Jak vnímají simulační technologie jejich uživatelé	121
Kpt. Ing. Michal Sobarňa, Ph.D.	
Vybrané prvky palebné podpory na taktickém stupni	127
Nový úkol vojskové protivzdušné obrany	133
RECENZE	
Civilní služba: Ne tak úplně minulost	138
Války nového tisíciletí (Informativní recenze)	141
PERSONÁLIE	
Plukovník ve výslužbě William Kauders, M.C. – navigátor 311. bombardovací perutě RAF	143
Anglické anotace	146
Představení autorů tohoto čísla	150
Obsah v angličtině	155

VOJENSKÉ ROZHLEDY

Časopis **VOJENSKÉ ROZHLEDY**
čtvrtletník

Vydává:

MO ČR - AVIS (Agentura vojenských informací a služeb)
Rooseveltova 23, 161 05 Praha 6

IČO: 60162694

Vojenské rozhledy, číslo 1/2008

Ročník: XVII. (XLIX.)

Datum vydání: 31. ledna 2008

Rozšiřuje:

AVIS, distribuce, Rooseveltova 23, 161 05 Praha 6
Olga Endlová, tel. (973) 215 563, endlovao@army.cz

Redakce:

Jaroslav Furmánek (redaktor), telefon: (973) 215 733
E-mail: voj.rozhledy@army.cz
Fax: (973) 215 569

Redakční rada: doc. Ing. Josef Janošec, CSc., PhDr. Miloš Balabán, Ph.D.,
Ing. Jan Doksanský, genmjr. Ing. Jiří Halaška, Ph.D., Ing. Vladimír Karaffa, CSc.,
doc. Ing. Josef Kašpar, CSc., plk. prof. Ing. Aleš Komár, CSc., Mgr. Antonín Konrád,
Ing. Miroslav Musil, Ph.D., doc. Ing. Vítězslav Stodůlka, CSc., PaedDr. Jaroslav Ševčík,
plk. Ing. Vlastimil Šlouf, Ph.D., Ing. Milan Štembera, CSc., Ing. Štefan Zigo.

Sídlo redakce: Rooseveltova 23, 161 05 Praha 6

Časopis Vojenské rozhledy v elektronické podobě naleznete na:

http://www.army.cz/avis/voj_rozhl.htm (1998-2003)
<http://www.army.cz/scripts/detail.php?id=3538> (2004-2007)

Časopis je evidován v databázi České národní bibliografie:

<http://aip.nkp.cz/engine/webtor.cgi>

Články ve všeobecné části a některé další jsou recenzovány.

Grafická úprava: Ing. Bořivoj Beránek

Tiskne: AVIS – Praha

Evidenční číslo: MK ČR E 6059

Identifikační číslo: ISSN 1210-3292